

Editura UNIVERS

180

1971

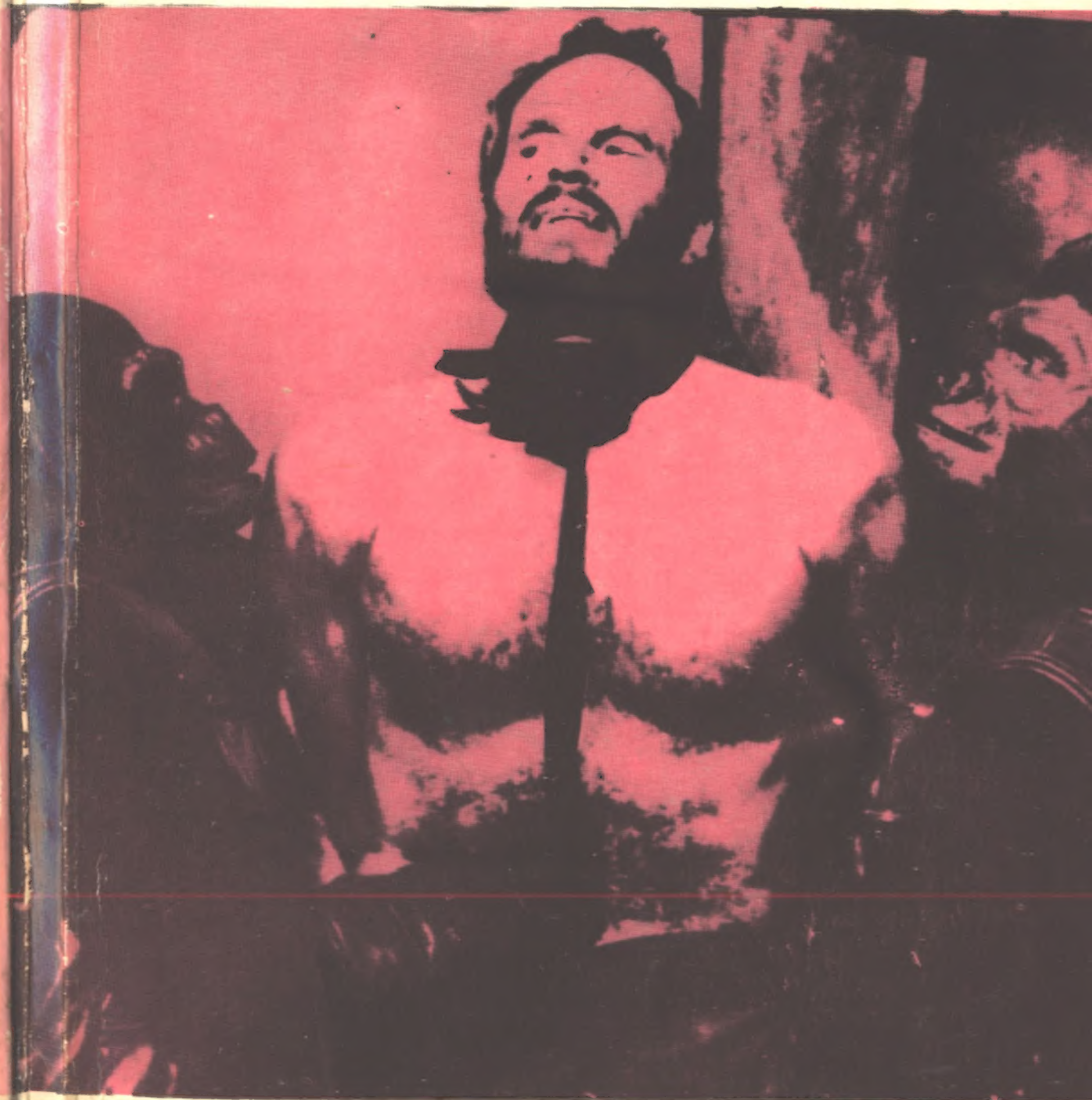
PIERRE BOULLE

PLANETA MAIMUȚELOR

„Subtilitate, ironie, meșteșug al povestirii — iată ce-i îngăduie lui Pierre Boulle în *Planeta maimuțelor* să manevreze abil tîlcul fabulei și înțelesul faptelor. Totul este curgător și amuzant în această istorisire în care autorul stăpînește în permanență subiectul — altminteri atît de dificil.“

R. - M. ALBÉRÈS
(*Les Nouvelles littéraires*)

PIERRE BOULLE • PLANETA MAIMUȚELOR

Lei 7,25

COLECȚIA MERIDIANE

Clubul cărții digitale 2023

Pe coperta exterioară
un cadru din film

Pierre Boulle

Planeta maimuțelor

În românește de
MANOLE FRIEDMAN

92c
26.06.1975

Pierre Boulle

LA PLANÈTE DES SINGES © 1963 by René Julliard

Nuvelele au fost selectate din volumele:

CONTES DE L'ABSURDE © 1952 by René Julliard

HISTOIRES CHARITABLES © 1965 by René Julliard

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate

Editurii UNIVERS

Editura UNIVERS

București — 1971

Partea întâi

I

JINN și Phyllis petreceau vacanțe minunate în cosmos, cât mai departe de aștrii locuiți.

În epoca aceea călătoriile interplanetare erau cum nu se poate mai obișnuite iar zborurile inter-siderale nu constituiau de loc o excepție. Rachețele îi duceau pe turiști spre peisajele feerice de pe Sirius iar pe financieri spre faimoasele Burse de pe Arcturus și Aldebaran. Dar Jinn și Phyllis, doi tineri bogați și cu mult timp liber, se remarcă în cosmos prin originalitate și printr-un dram de poezie. Străbăteau universul numai de plăcere — într-o navă cu pânze.

Vasul lor era alcătuit dintr-un fel de sferă al cărei înveliș — pânza — excepțional de subțire și ușor, se deplasa în spațiu împins de presiunea radiațiilor luminoase. Un astfel de vehicul, când e lăsat în voie în apropierea vreunei stele (și totuși destul de departe de ea, ca forța de gravitație să nu fie prea mare), o ia întotdeauna în linie dreaptă în direcția opusă acestei stele; întrucât sistemul stelar din care făceau parte Jinn și Phyllis avea trei sori, relativ nu prea îndepărtați unul de al-

tul, ambarcațiunea lor primea valuri de lumină din trei direcții diferite. Jinn născocise atunci un procedeu extrem de ingenios pentru a-și cârmui nava. Căptușise pînza pe dinăuntru cu un șir de storuri negre pe care le putea coborî sau ridica după voie, modificînd astfel capacitatea de reflexie a unor secțiuni și, o dată cu ea, rezultanta presiunilor luminoase. Pe lîngă aceasta, învelișul elastic se putea dilata sau contracta la o simplă comandă a navigatorului. Astfel, de pildă, cînd Jinn voia să accelereze viteza navei, sporea la maximum diametrul sferei. Aceasta recepta atunci suflul radiațiilor pe o suprafață enormă și vasul se năpustea în spațiu cu o viteză nebună care-i dădea ameteți prietenei lui, Phyllis; ameteți care-l cuprindeau apoi și pe el și-i aruncau, pătimași, unul în brațele celuilalt, cu privirea pierdută în depărtări, spre tainicele abisuri unde-i împingea goana navei. Cînd, dimpotrivă, voiau să încetineze viteza, Jinn apăsa pe un buton. Pînza își micșora într-atît volumul încît se reducea la o sferă în care tocmai bine puteau încăpea amîndoi, strînși unul în altul. Acțiunea luminii devenea neglijabilă și balonul acesta minuscul, deplasîndu-se numai în virtutea inerției, părea imobil, ca suspendat în vid de un fir invizibil. Cei doi tineri petreceau atunci ore întregi, leneșe și îmbătătoare, în acest univers redus, clădit pe măsura lor, numai pentru ei, și pe care Jinn îl compara cu un velier în pană iar Phyllis — cu bășica de aer a păianjenului de apă. Jinn cunoștea și multe alte șiretlicuri socotite o culme a măiestriei de către corăbierii cosmici. Astfel, de pil-

dă, știa să folosească umbra planetelor și a unor sateliți pentru a executa o voltă. Își împărtășea cunoștințele iubitei sale, Phyllis, care devenise aproape tot atît de iscusită și adeseori chiar mai temerară decît el. Cînd se afla ea la cîrmă, o lua uneori razna, străbătînd distanțe uriașe care îi duceau pînă la hotarele sistemului lor stelar, nesocotînd de pildă vreo furtună magnetică ce începea să perturbe undele luminoase și să le zguduie luntrea ca o coajă de nucă. În vreo două sau trei rînduri, Jinn, trezit brusc din somn de vijelie, se făcuse foc și pară înainte de a-i putea smulge cîrma din mînă și a pune fără întîrziere în funcțiune, pentru a se întoarce cît mai repede la liman, racheta auxiliară pe care n-o foloseau — era o chestiune de onoare pentru ei — decît în cazuri de mare primejdie.

În ziua aceea, Jinn și Phyllis erau întinși unul lîngă altul și n-aveau altă grijă decît să se bucure din plin de vacanță, bronzîndu-se la razele celor trei sori ai sistemului lor stelar. Jinn stătea cu ochii închiși și nu se gîndea decît la dragostea lui pentru Phyllis. Culcată pe-o parte, Phyllis contempla imensitatea universului, hipnotizată, așa cum i se întîmpla deseori, de senzația cosmică a neantului.

Deodată se trezi din visarea ei, încruntă sprîncenele și se ridică în capul oaselor. O stranie fulgerare străbătuse neantul. Phyllis așteptă cîteva secunde și zări o nouă scripătură, ca o rază reflectată de un obiect strălucitor. Simțul cosmosului, pe care-l căpătase în cursul croazierelor,

n-o putea înșela. De altfel Jinn, căreia Phyllis îi atrăsese atenția, fu și el de aceeași părere și era de neconceput ca el să greșească în această privință: un corp scînteind în lumină plutea în spațiu, la o distanță pe care n-o puteau încă preciza. Jinn își luă binoclul și-l îndreptă asupra acelui obiect misterios în timp ce Phyllis se rezema de umărul lui.

— E un obiect de mici dimensiuni, spuse el. Parcă ar fi ceva din sticlă... Dar lasă-mă să privesc... Se apropie. Înaintează mai repede decât noi. S-ar părea...

Chipul lui căpătă o înfățișare gravă. Lăsa în jos binoclul pe care Phyllis îl înșfăcă de îndată.

— E chiar o sticlă, draga mea.

— O sticlă!

Privi și ea prin binoclu.

— Da, da... ai dreptate... e o sticlă. O văd foarte clar. E deschisă la culoare. E astupată; văd și ceara din jurul dopului. E ceva alb înăuntru... niște hîrtie, vreun manuscris probabil. Oh, Jinn, trebuie s-o prindem!

Jinn era întru totul de aceeași părere. De altfel și începuse manevre iscusite pentru a se plasa pe traiectoria straniului obiect. Izbuti foarte repede și micșoră viteza sferei astfel încît acesta să-i ajungă din urmă. Între timp Phyllis își îmbracă scafandrul și ieși din globul de pînză printr-o dublă trapă. Acolo, ținîndu-se cu o mîna de o frînghie și fluturînd cu cealaltă un minciog cu coadă lungă, se pregăti să pescuiască sticla.

Mai avuseseră prilejul să întîlnească în spațiu corpuri stranii pe care le prinseseră cu aju-

torul minciogului. Navigînd domol sau rămînd chiar uneori cu totul nemișcați, avuseseră unele surprize și făcuseră descoperiri inaccesibile celor ce călătoresc cu racheta. Astfel, Phyllis reușise să culeagă în plasă rămășițe ale unor planete pulverizate, fragmente de meteoriți veniți din adîncurile universului sau bucăți de sateliți lanșați încă la începuturile epocii cuceririi cosmosului. Era foarte mîndră de colecția ei; dar nicio dată nu mai întîlniseră o sticlă — și încă o sticlă conținînd un manuscris — căci în privința asta nu mai avea acum nici o îndoială. Întreaga-i ființă tremura de nerăbdare în timp ce se agita ca un păianjen la capătul unui fir, strigînd în microfon tovarășului ei:

— Mai încet, Jinn... Nu, nu, ceva mai repede căci altminteri ne-o ia înainte; la babord... la tribord... dă-i drumul... Gata, am prins-o!

Scoase un strigăt de victorie și se întoarse în cabină cu prada.

Era o sticlă mare cu gîtul bine sigilat. Se putea distinge înăuntru un sul de hîrtie.

— Hai, Jinn, sparge-o repede — exclamă Phyllis, tropăind din picioare de nerăbdare.

Jinn, mai calm, smulgea tacticos bucățile de ceară. Dar după ce reuși să destupe sticla își dădu seama că sulul de hîrtie n-avea cum să iasă de acolo. Neavînd încotro cedă rugămintilor iubitei sale și sparse sticla cu o lovitură de ciocan. Sulul se desfășură de la sine. Era alcătuit din numeroase file foarte subțiri, acoperite de un scris mărunt. Textul era scris în limbajul Pămîn-

tului, pe care Jinn îl cunoștea foarte bine căci își făcuse o parte din studii pe această planetă.

O vagă neliniște îl oprea totuși să înceapă lectura unui document ce nimerise în mîinile sale într-un chip atît de ciudat. Starea de surescitare în care se afla Phyllis îl hotărî. Ea nu înțelegea bine limbajul Pămîntului și avea nevoie de ajutorul lui.

— Hai, Jinn, te rog !

Micșoră volumul sferei astfel încît să poată pluti lin în spațiu, se încredință că nici un obstacol nu se află în fața lor, apoi se întinse alături de iubita lui și începu să citească manuscrisul.

II

Încredințez acest manuscris spațiului, nu în speranța de a căpăta vreun ajutor, ci pentru a contribui, poate, la preîntîmpinarea cumplitelui flagel ce amenință rasa umană. Îndură-se Domnul de noi !...

— *Rasa umană ? repetă Phyllis, mirată.*

— *Da, așa scrie aici, confirmă Jinn. Dar nu mă întrerupe chiar de la început. Și își continuă lectura.*

...În ce mă privește pe mine, Ulysse Mérou, mă aflu din nou împreună cu familia mea în nava cosmică. Putem subzista mai mulți ani. Cul-

tivăm, la bordul navei, legume și fructe, creștem păsări și iepuri. Nu ducem lipsă de nimic. Vom găsi poate cîndva o planetă ospitalieră. Dar deocamdată nici nu îndrăznesc să visez așa ceva. Iată însă, redată întocmai, povestea întîmplărilor prin care am trecut.

M-am îmbarcat în nava cosmică împreună cu doi tovarăși în anul 2500. Aveam de gînd să ajungem în acea regiune din spațiul cosmic unde domnește, falnică, steaua supergigantă Bételgeuse.

Era un proiect ambițios, cel mai mare proiect zămislit vreodată pe Pămînt. Bételgeuse, alfa din Orion, cum o numeau astronomii noștri, se află la o depărtare de trei sute de ani-lumină de planeta noastră. Se remarcă printr-o seamă de particularități. În primul rînd, prin dimensiunile ei : diametrul este de trei-patru sute de ori mai mare decît diametrul soarelui nostru, cu alte cuvinte dacă centrul ei ar coincide cu centrul soarelui, acest monstru s-ar întinde pînă la orbita planetei Marte. În al doilea rînd — prin strălucirea ei : este o stea de mărimea unu, cea mai strălucitoare din constelația Orion, vizibilă de pe Pămînt cu ochiul liber. În al treilea rînd — prin spectrul radiației sale : emite raze roșii și portocalii de o frumusețe fără seamăn. În sfîrșit, este un astru cu strălucire variabilă : luminozitatea variază în funcție de unele modificări ale diametrului ei. Bételgeuse este o stea pîlpîitoare.

După explorarea sistemului solar, ale cărui planete s-au dovedit a fi, toate, nelocuite, de ce am ales oare ca țintă a primului zbor intersideral

un astru atât de îndepărtat? Această hotărâre a fost impusă de profesorul Antelle, șeful și principalul organizator al acestei expediții căreia îi consacrase întreaga sa avere — uriașă de altfel. El însuși concepusese această navă cosmică și condusesese lucrările pentru construirea ei. Mi-a explicat, în cursul călătoriei, motivele care l-au determinat să aleagă această soluție.

— Dragul meu Ulyse — mi-a spus el — drumul până la Bételgeuse nu este mai dificil ci doar un pic mai lung decât acela pe care ar trebui să-l străbatem ca să ajungem până la o stea mult mai apropiată ca, de pildă, Proxima Centauri.

Socotii atunci de cuviință să protestez și să-mi etalez cunoștințele astronomice proaspăt dobândite.

— Doar un pic mai lung! Cum așa? Steaua Proxima Centauri nu se află decât la patru ani-lumină, în timp ce Bételgeuse...

— Se află la trei sute de ani-lumină. Da, știu. Și totuși ca să ajungem până acolo nu vom avea nevoie de mult mai mult de doi ani, în timp ce, ca să ajungem în regiunea Proximei Centauri, ne-ar fi fost necesar un interval de timp foarte puțin mai mic. Dumitale nu-ți vine a crede pentru că ești obișnuit cu zborurile interplanetare, niște sărituri de purici, care îngăduie o puternică accelerație la plecare, întrucât durează numai câteva minute, viteza de croazieră ce urmează a fi atinsă fiind caraghios de mică și neputînd suferi nici o comparație cu viteza noastră... E cazul acum să-ți dau câteva lămuriri asupra mersului navei noastre.

Datorită rachetelor sale perfecționate, pe care am avut cinstea să le pun la punct, această navă se poate deplasa cu cea mai mare viteză imaginabilă în univers pentru un corp material — adică cu viteza luminii minus *epsilon*.

— Minus *epsilon*?

— Vreau să spun că vasul nostru se poate apropia de viteza luminii până la o diferență infinitesimală, să zicem... a miliarda parte, de pildă.

— Bine, spusei eu. Asta înțeleg.

— Trebuie să mai știi că atunci cînd ne deplasăm cu o asemenea viteză, timpul nostru se deosebește considerabil de timpul care se scurge pe Pămînt, diferența fiind cu atât mai mare cu cît înaintăm mai repede. Uite, chiar acum, de la începutul convorbirii noastre, pentru noi s-au scurs doar cîteva minute dar pe planeta noastră au trecut cîteva luni. Tîndem către o asemenea viteză-limită cînd timpul nu se va mai scurge aproape de loc pentru noi, fără ca de altfel să observăm vreo schimbare oarecare. Cîteva secunde pentru dumneata și pentru mine, cîteva bătaii ale inimii noastre vor corespunde unei durate terestre de mai mulți ani.

— Înțeleg și asta. De altfel tocmai de aceea putem spera să ajungem la destinație înainte de a înceta din viață. Spuneți-mi însă, de ce această călătorie trebuie să dureze doi ani și nu cîteva zile sau chiar numai cîteva ore?

— Tocmai aici am vrut să ajung. Pur și simplu pentru că e nevoie de aproximativ un an ca să atingem — cu o accelerație pe care s-o

poată suporta organismul nostru — acea viteză când timpul nu se mai scurge aproape de loc. Vom avea nevoie apoi de încă un an ca să ne încetăm mersul. Pricepi acum planul nostru de zbor? Douăsprezece luni de accelerație, douăsprezece luni de decelerație și între aceste două perioade un interval de numai câteva ore, timp în care vom străbate cea mai mare parte a drumului nostru. Vei înțelege totodată de ce zborul pînă la Bételgeuse nu durează mult mai mult decît zborul pînă la Proxima Centauri. Dacă am fi ales această ultimă variantă, tot am fi avut nevoie de un an pentru accelerație, apoi de încă un an pentru frînare și poate câteva minute în loc de câteva ore între aceste două perioade. În comparație cu durata totală a zborului, diferența este neînsemnată. Întrucît am început să îmbătrînesc și nu voi mai avea probabil niciodată puterea să întreprind o nouă călătorie, am preferat să țintesc de la bun început un punct îndepărtat, în speranța de a găsi acolo o lume foarte diferită de a noastră.

Asemenea conversații ocupau timpul nostru liber la bordul navei și îmi permiteau totodată să apreciez și mai mult cunoștințele uimitoare ale profesorului Antelle. Nu exista nici un domeniu pe care să nu-l fi explorat și mă bucuram că în fruntea unei expediții care comportă atîtea riscuri se află un asemenea om. Așa cum prevăzuse profesorul, călătoria a durat pentru noi aproximativ doi ani, în timp ce pe Pămînt s-au scurs probabil vreo trei secole și jumătate.

Acesta este singurul inconvenient al faptului că țintisem atît de departe: dacă ne-am întoarce

vreodată, am găsi planeta noastră mai bătrînă cu vreo șapte sau opt sute de ani. Dar la drept vorbind nu ne prea făceam griji în această privință. Bănuiam chiar că perspectiva de a scăpa de oamenii generației sale constituia o atracție suplimentară pentru profesor. Recunoștea adesea că oamenii îl plictisesc...

— *Oamenii, mereu oamenii, remarcă iarăși Phyllis.*

— *Da, oamenii, confirmă Jinn. Așa scrie.*

Zborul s-a desfășurat fără nici un incident serios. Racheta noastră fusese lansată de pe Lună. Pămîntul și planetele dispărură foarte repede. Văzusem cum soarele descrește tot mai mult devenind ca o portocală pe bolta cerească, apoi ca o prună și în sfîrșit un punct strălucitor, fără dimensiuni, o simplă stea pe care numai știința profesorului o putea descoperi printre miliardele de stele ale galaxiei.

Am trăit deci fără soare dar lipsa lui nu ne-a pricinuit nici un neajuns căci vasul dispunea de surse luminoase echivalente. N-am avut de asemenea timpul să ne plictisim. Conversația profesorului era pasionantă; în acești doi ani de zile am învățat mai mult decît în toți anii pe care-i trăisem pînă atunci. Mi-am însușit de asemenea toate cunoștințele necesare pentru conducerea navei. Nici nu era prea greu de altfel: era de ajuns să dai instrucțiuni aparatelor electronice care efectuau toate calculele și comandau direct manevrele de zbor.

Grădina noastră ne oferea plăcute clipe de destindere. Ocupa un loc important pe bord. Profesorul Antelle care se interesa, printre altele, de botanică și de agricultură, a vrut să profite de această călătorie pentru a verifica unele din teoriile sale privind creșterea plantelor în spațiul cosmic. Un compartiment cubic cu o latură de aproape zece metri servea drept teren. Prin instalarea unor polițe am putut folosi în-tregul volum. Pământul era regenerat prin în-grășămintă chimice și după mai puțin de două luni de la plecarea noastră am avut bucuria să vedem răsărind tot felul de legume. Aveam astfel asigurată o hrană sănătoasă. Dar utilul nu ne-a făcut să uităm frumosul: un sector special era rezervat florilor pe care profesorul le îngri-jea cu o deosebită dragoste. Acest original luase cu dînsul cîteva păsări, niște fluturi și chiar o maimuță, un mic cimpanzeu pe care-l botezasem Hector și care ne amuza cu năzbîtiile lui.

Nu încapă îndoială că profesorul Antelle, fără a fi mizantrop, nu manifesta prea mult interes față de neamul omenesc. Spunea deseori că nu mai așteaptă mare lucru de la el și asta explică...

— Mizantrop? *interveni iarăși Phyllis, nedu-merită.* Neamul omenesc?

— Dacă ai să mă întrerupi mereu, spuse Jinn, n-o să terminăm niciodată. Fă și tu ca mine: încearcă să înțelegi.

Phyllis promise solemn că nu va mai scoate o vorbă pînă nu va termina Jinn de citit manu-scrisul, și se pînu de cuvînt.

...și asta explică probabil de ce adunase în această navă — destul de spațioasă ca să poată cuprinde mai multe familii — numeroase specii vegetale, cîteva animale și numai trei pasageri: el însuși, discipolul lui, Arthur Levain, un tînăr fizician cu viitor și eu, Ulysse Mérou, ziarist des-tul de obscur care l-am întîlnit pe profesor cu prilejul unui interviu. Mi-a propus să iau parte la această expediție cînd și-a dat seama că joc destul de bine șah și a aflat că sînt singur pe lume. Era un prilej excepțional pentru un tînăr ziarist. Chiar dacă reportajul meu ar urma să fie publicat abia peste opt sute de ani, sau poate tocmai de aceea, ar avea o valoare excepțională. Am acceptat cu entuziasm.

Așadar călătoria s-a desfășurat fără nici un incident. Singurul neajuns a fost creșterea forței de gravitație în cursul anului de accelerație și al anului de frînare. A trebuit să ne obișnuim cu o senzație nu tocmai plăcută și anume ca greu-tatea corpului nostru s-o întreacă o dată și jumă-tate pe aceea de pe Pămînt, fenomen cam obositor la început dar pe care curînd nu l-am mai băgat în seamă. Între aceste două perioade, ne-am aflat într-o stare de totală imponderabilitate, cu toate ciudățeniile bine cunoscute ale fenomenului; situa-ția n-a durat însă decît vreo cîteva ore și n-am avut nimic de suferit.

Apoi, într-o bună zi, la capătul acestei lungi călătorii, am văzut, cuprinși de emoție, steaua Bételgeuse înscriindu-se pe cer cu o înfățișare nouă.

III

Exaltarea pe care o stârnește o asemenea privilegie e de nedescris : o stea care pînă mai ieri nu era decît un punct sclipitor în puzderia de puncte anonime ale firmamentului se desprinde treptat de pe fundalul negru, se înscrie în spațiu cu o dimensiune, ivindu-se mai întîi sub forma unei nuci strălucitoare, apoi se dilată o dată cu precizarea culorii pentru a deveni asemenea unei portocale, se integrează în sfîrșit în cosmos cu diametrul aparent al astrului zilei atît de obișnuit nouă. Un nou soare se născuse pentru noi, un soare roșiatic, așa cum arată al nostru către asfințit, și simțeam de pe acum atracția și căldura lui.

Viteza noastră era atunci foarte mică. Ne-am apropiat și mai mult de Bételgeuse, pînă ce diametrul ei aparent a depășit cu mult pe acela al tuturor corpurilor cerești pe care le contemplasem cîndva, ceea ce a produs asupra noastră o impresie fantastică. Antelle a dat cîteva indicații roboților și am început să gravităm în jurul acestei stele supergigante. După ce ne-am plasat pe orbită, profesorul și-a desfășurat instrumentele astronomice și și-a început observațiile.

În scurtă vreme a descoperit existența a patru planete ale căror dimensiuni, ca și distanțele respective pînă la astrul central, le-a determinat curînd. Una din ele, a doua de la Bételgeuse în ordinea depărtării, se mișca pe o traiectorie

apropiată de a noastră. Avea aproximativ același volum ca al Pămîntului ; poseda o atmosferă conținînd oxigen și azot ; se rotea în jurul Bételgeusei la o distanță de vreo treizeci de ori mai mare decît distanța dintre Pămînt și Soare, primind cam aceeași cantitate de energie radiantă ca și planeta noastră datorită dimensiunilor acestei stele supergigante și ținînd seama de temperatura ei relativ scăzută.

Am hotărît să alegem această planetă ca prim obiectiv al cercetărilor. Noi instrucțiuni au fost date roboților și vasul nostru a fost foarte repede plasat pe orbită în jurul ei. Atunci, cu motoarele oprite, am putut cerceta pe îndelete lumea nouă ce ni se înfățișa privirilor. Prin telescop se puteau vedea mări și continente.

Vasul nostru nu întrunea condițiile optime pentru o aterizare, deși fusese prevăzută și o asemenea eventualitate. Dispuneam de trei module cu rachete, mult mai mici, căroră le spuneam șalupe. Am trecut cu toții într-una din ele luînd cu noi cîteva aparate de măsurat și bineînțeles pe cimpanzeul Hector. Avea și el un scafandru pe care învățase să-l folosească. În ce privește vasul spațial, l-am lăsat pur și simplu să graviteze în jurul planetei. Era mai în siguranță acolo decît o navă ancorată într-un port și știam că nu va devia nici cu o iotă de pe orbita lui.

Aterizarea pe o asemenea planetă cu o șalupă ca a noastră nu ridica probleme deosebite. De îndată ce am pătruns în păturile dense ale atmosferei, profesorul Antelle a prelevat diferite probe din învelișul gazos exterior și le-a analizat.

A constatat că are aceeași compoziție ca aerul pe Pământ, la o altitudine corespunzătoare. Nici n-am avut timp să reflectez asupra acestei miraculoase coincidențe căci solul se apropia foarte repede — nu mai eram decât la vreo cincizeci de kilometri. Întrucât roboții efectuau toate operațiile, n-aveam altceva de făcut decât să stau cu fața lipită de hublou și să privesc, cu inima înflăcărată de această exaltantă descoperire, cum se înalță spre mine o lume necunoscută.

Planeta prezenta o uimitoare asemănare cu Pământul nostru. Impresia aceasta sporea cu fiecare clipă. Puteam desluși acum cu ochiul liber profilul continentelor. Atmosfera era limpede cu o ușoară nuanță verzuie bătînd uneori în portocaliu, întrucîtva ca la noi în Provence, la apusul soarelui. Oceanul era albastru-deschis, tot cu reflexe verzui. Conturul coastelor se deosebea foarte mult de tot ceea ce văzusem la noi, deși, înfierbîntat, sugestionat de atîtea analogii, mă încăpătînam nebunește să găsesc și aici unele similitudini. Asemănarea nu mergea însă mai departe. Nimic în geografia acestei planete nu amintea de vechea sau de noua noastră lume.

Nimic? Ei așa! Ba dimpotrivă, esențialul! Planeta era locuită. Zburam deasupra unui oraș; un oraș destul de mare de unde se întindeau în toate direcțiile drumuri, străjuite de copaci, pe care circulau vehicule. Am avut chiar timpul să disting arhitectura lui generală: străzi largi; case albe, cu ziduri înalte în muchii drepte.

Ne-a fost însă dat să aterizăm mult mai departe. Goana ne-a antrenat mai întîi deasupra

unor ogoare cultivate, apoi deasupra unei păduri dese cu nuanțe roșietice care amintea de jungla noastră ecuatorială. Ne aflam acum la o foarte mică altitudine. Am zărit o poiană destul de întinsă în partea cea mai de sus a unui podiș în timp ce de jur împrejur relieful era cam accidentat. Șeful expediției noastre hotărî să ne încercăm norocul și dădu ultimele instrucțiuni roboților. Un sistem de retrorachete a intrat în funcțiune. Am rămas cîteva clipe imobilizați deasupra luminișului ca un pescăruș care-și pîndește prada.

Și apoi, doi ani după ce am părăsit planeta noastră natală, am coborît foarte lin și am aterizat fără nici o zguduitură în mijlocul podișului, pe o iarbă verde care aducea cu iarba de pe pășunile noastre normande.

IV

După ce am luat contact cu solul, am rămas o bună bucată de vreme tăcuți și nemișcați. Această atitudine ar putea părea stranie, dar simțeam nevoia să ne reculegem și să ne concentrăm energia. Eram angajați într-o aventură de o mie de ori mai extraordinară decât aceea pe care au trăit-o primii navigatori terestri și ne pregăteam sufletește să înfruntăm ciudățeniile care au hrănit imaginația mai multor generații de poeți în legătură cu expedițiile transsiderale.

Deocamdată însă minunea cea mai mare consta în faptul că aterizasem lin pe iarba unei planete care cuprindea, ca și Pământul nostru, oceane, munți, păduri, terenuri cultivate, orașe și, cu siguranță, locuitori. Se pare însă că ne aflam destul de departe de ținuturile civilizate, având în vedere marea întindere a junglei deasupra căreia zburasem înainte de aterizare.

Ne-am dezmeticit în sfârșit din visul nostru. După ce ne-am îmbrăcat scafandrele, am deschis cu grijă un hublou al șalupei. Nici o mișcare a aerului. Presiunea interioară și cea exterioară se echilibrău. Pădurea împrejmuia poiana ca zidurile unei fortărețe. Nici un zgomot, nici o mișcare n-o tulburau. Temperatura era ridicată, dar suportabilă: vreo douăzeci și cinci de grade centigrade.

Am ieșit din șalupă însoțiți de Hector. Profesorul Antelle a ținut mai întâi să analizeze cât se poate de exact compoziția atmosferei. Rezultatul a fost încurajator: aerul avea aceeași compoziție ca pe Pământ, în pofida unor mici deosebiri în ce privește proporția gazelor rare. Era desigur bun de respirat. Totuși, dintr-un exces de prudență, am făcut mai întâi o încercare cu cimпанzeul nostru. Descotorosită de costumul ei, maimuța părea foarte fericită și de loc incomodată. Era parcă amețită văzându-se din nou în libertate pe sol. Zburdă câteva clipe, apoi o porni în goană spre pădure, sări pe un copac și își continuă acolo tumele printre crengi. Se îndepărta tot mai mult și curînd se pierdu prin frunziș, în ciuda gesturilor și chemărilor noastre.

Atunci, ne-am scos scafandrele și am putut vorbi nestînjnit. Am fost impresionați de sunetul vocii noastre și cu oarecare sfiiciune ne-am încumetat să facem cîțiva pași, fără a ne îndepărta însă prea mult de șalupă.

Ne aflam fără nici o îndoială pe o planetă soră geamănă cu Terra noastră. Exista viață. Regnul vegetal era chiar deosebit de viguros. Unii copaci aveau probabil peste patruzeci de metri înălțime. În curînd zărirăm și primii reprezentanți ai regnului animal sub forma unor păsări mari, negre, plutind pe cer ca niște vulturi și a altora, mai mici, semănînd întrucîtva cu niște papagali, care se urmăreau în fugă, piuind. Din cîte văzusem înainte de aterizare, știam că pe această planetă există și o civilizație. Ființe raționale — nu îndrăzneam încă să le spunem oameni — modelaseră aspectul ei. Și totuși în jurul nostru pădurea părea nelocuită. De fapt nici nu era de mirare: dacă am fi picat din cer la întîmplare în vreun colț al junglei asiatice, am fi încercat aceeași impresie de singurătate.

Înainte de a lua vreo inițiativă am socotit de cuviință să dăm în primul rînd un nume acestei planete. Am botezat-o *Soror*¹ — avînd în vedere asemănarea ei cu Pământul nostru.

Am hotărît apoi să pornim, fără întîrziere, într-o primă recunoaștere și am pătruns în pădure pe un fel de potecă sălbatecă. Arthur Levain și cu mine eram înarmați cu carabine. În

¹ Soră (lat.).

ce privește profesorul, el disprețuia armele materiale. Ne simțeam ușori și mergeam în pas vioi, nu pentru că forța de gravitație ar fi fost mai mică decât pe Pământ — și în această privință analogia era totală — dar contrastul cu puternica gravitație la care fuseserăm supuși în navă ne făcea sprinteni ca niște pui de căprioară.

Înaintam unul câte unul, strigându-l pe Hector, dar mereu fără succes, când deodată tânărul Levain, care mergea în frunte, se opri și ne făcu semn să ascultăm. La o oarecare distanță se auzea ca un susur de apă care curge. Înaintărăm în această direcție și zgomotul deveni mai deslușit.

Era o cascadă. Când am descoperit-o am rămas toți trei impresionați de frumusețea priveliștii pe care ne-o oferea Soror. O apă curgătoare, împede ca piraiele de munte de la noi serpuia deasupra capetelor noastre, întindea în față, pe o platformă, o pînză subțire pentru a ne cădea apoi la picioare de la o înălțime de cîtiva metri într-un fel de lac — un bazin natural străjuit de stînci amestecate cu nisip — al cărui luciu reflecta razele Bételgeusei aflată atunci la zenit.

La vederea acestei ape atît de ispititoare, am fost cuprinși, Levain și cu mine, de aceeași dorință. Într-adevăr, se făcuse foarte cald. Ne-am scos hainele și eram gata să plonjăm în lac. Profesorul Antelle însă ne-a făcut să înțelegem că trebuie să procedezi cu mai multă prudență cînd pui piciorul pentru prima oară pe o planetă din sistemul Bételgeusei. Poate că lichidul acesta nici nu era apă, putea fi chiar dăunător. Se apro-

pie de mal, se lăsă pe vine, îl examinează, apoi îl atinse ușor cu vârful degetului. În sfîrșit, luă puțin lichid în căușul palmei, îl mirosi și își umezi vârful limbii.

— Nu poate fi decât apă, mormăi el.

Se aplecă iar ca să afunde mîna în lac cînd deodată îl văzurăm încremenind. Scoase o exclamație și întinse degetul spre urma pe care tocmai o descoperise pe nisip. Cred că am încercat atunci cea mai puternică emoție din viața mea. Acolo, sub razele dogoritoare ale Bételgeusei care invadea cerul deasupra capetelor noastre ca un uriaș balon roșu, se putea vedea foarte clar, minunat conturată pe o fișie îngustă de nisip umed, amprenta unui picior de om.

V

— E un picior de femeie — afirmă Arthur Levain.

Această remarcă formulată atît de categoric și rostită cu un glas sugrumat de emoție nu m-a surprins de loc. Ea oglindea de fapt propria mea impresie. Gingășia, eleganța, uimitoarea frumusețe a acestei amprente mă tulburaseră profund. Nu încăpea nici o îndoială : ființa ce călcase aici aparținea genului uman. Picioarul acesta era poate al unui adolescent sau al unui bărbat care era stat dar, mult mai probabil, — și doream acest lucru din tot sufletul — era un picior de femeie.

— Soror este deci locuită de ființe umane, mormăi profesorul Antelle.

Se putea desluși în glasul lui o nuanță de dezamăgire care, în clipa aceea, mi-l făcu mai puțin simpatic. Ridică din umeri într-un gest care-i era familiar și începu să inspecteze împreună cu noi nisipul din jurul lacului. Descoperirăm și alte urme de pași lăsate în mod vădit de aceeași făptură. Levain, care se îndepărtase puțin de mal, ne mai semnală una întipărită în nisipul uscat. Amprenta propriu-zisă era încă umedă.

— Acum cinci minute se mai afla aici — exclamă tânărul fizician.

— Misterioasa necunoscută tocmai se scâldea când ne-a auzit venind și a fugit.

Era acum de la sine înțeles că numai despre o femeie putea fi vorba. Am rămas tăcuți pînă dînd pătura dar nu se auzi nici măcar un trosnet de creangă ruptă.

— Avem tot timpul, spuse profesorul Antelle, ridicînd iarăși din umeri. Dar dacă o ființă umană s-a scîldat adineauri aici, putem cu siguranță să facem și noi o baie fără nici un pericol.

Acestea fiind zise, venerabilul savant își lepădă și el hainele într-un gest cît se poate de firesc și își afundă trupul costeliv în lac. După îndelungata noastră călătorie simțeam o asemenea bucurie scîldîndu-ne într-o apă proaspătă și atît de plăcută încît uitaram aproape cu desăvîrșire de recenta noastră descoperire. Numai Arthur Levain părea gînditor și absent. Voiam tocmai să-l tachinez în legătură cu aerul lui melancolic cînd deodată zării femeia tocmai de-

asupra noastră, cocoțată pe platforma stîlcoasă de unde cădea șuvoiul de apă.

Nu voi uita niciodată impresia pe care mi-a produs-o apariția ei. Am rămas cu respirația tăiată în fața neasemuitei frumuseți a acestei făpturi de pe Soror care ni se înfățișa împroșcată cu fulgi de spumă, luminată de razele sîngerii ale Bételgeusei. Era o femeie; sau poate mai degrabă o fată dacă n-o fi fost cumva o zeiță. Își afirma cu semeție feminitatea în fața acestui soare monstruos, complet goală, fără altă pozoabă decît păru-i despletit destul de lung care-i cădea pe umeri. E drept că de doi ani de cînd nu mai văzuserăm o femeie, eram lipsiți de un termen de comparație dar nici unul dintre noi nu era totuși dispus să se lase amăgit de miraje. Era evident că femeia ce stătea acolo sus, pe platformă, nemișcată ca o statuie pe un pedestal, avea trupul cel mai desăvîrșit care se putea imagina pe Pămînt. Levain și cu mine am rămas cu gura căscată, buimaci de admirație și cred că pînă și profesorul Antelle era impresionat.

Ușor aplecată înainte, spre noi, cu pieptul scos în afară, cu brațele puțin ridicate în spate, în poziția unei înotătoare care-și ia avînt, gata să sară de pe trambulină, ea ne observa și nu era pesemne mai puțin mirată decît noi. După ce am contemplat-o îndelung am rămas atît de tulburat încît n-am putut distinge unele amănunte; întreaga-i ființă mă hipnotiza. Abia după cîteva minute mi-am putut da seama că aparținea rasei albe, că pielea-i era mai curînd aurie decît

bronzată, că era înaltă — dar nu peste măsură — și zveltă. Apoi întrezării ca într-un vis o față de o frumusețe desăvârșită. În sfârșit mă uitai la ochii ei.

Abia atunci simțul meu de observație se trezi, atenția mea deveni mai ascuțită și tresării căci acolo, în privirea ei, exista un element nou pentru mine. Descoperii acolo nuanța aceea insolită, misterioasă, la care ne așteptam cu toții într-o lume atât de îndepărtată de a noastră. Eram însă incapabil să analizez și chiar să definesc natura acestei ciudățenii. Simțeam doar o deosebire esențială față de indivizii speciei noastre. Această deosebire nu se referea la culoarea ochilor : erau de un cenușiu destul de puțin obișnuit la noi dar nu excepțional. Anomalia consta în emanația lor ; un fel de gol, o lipsă de expresie care-mi aminteau de o biată nebună pe care o cunoscusem cândva. Dar nu, nu era, nu putea fi o privire de demență.

Când își dădu seama că ea însăși devenise un obiect de curiozitate sau mai bine zis când privirea ei o întâlni pe a mea, avu parcă o tresărire și se întoarse brusc cu un gest mecanic tot atât de rapid ca al unui animal speriat. Eram convins că nu din pudoare ; ar fi fost absurd s-o crezi în stare de un asemenea sentiment. Nu, pur și simplu nu voia sau nu putea să suporte privirea mea. Ne pîndea acum din profil cu coada ochiului, pe furiș.

— V-am spus eu că e o femeie, șopti tânărul Levain.

Rostise aceste cuvinte cu un glas scăzut, sugrumat de emoție ; cu toate acestea fata îl auzi și sunetul vocii lui avu un straniu efect asupra comportării ei. Se dădu brusc înapoi, cu atîta agerime încît această mișcare îmi sugeră iarăși reflexul unui animal speriat care șovăie înainte de a o rupe la fugă. Totuși, după ce făcu doi pași îndărăt, se opri, cea mai mare parte a corpului fiindu-i ascunsă de stînci. Nu-i mai distingeam decît fruntea și un ochi care continua să ne pîndească.

Nu îndrăzneam să schițăm nici un gest, de teamă să n-o ia la sănătoasa. Atitudinea noastră a liniștit-o pesemne, căci după cîtva timp înaintă iarăși pînă la marginea platformei. Se vede însă că tînrul Levain era prea surescitat ca să-și poată ține gura.

— Niciodată n-am văzut... începu el.

Se întrerupse brusc dîndu-și seama că a fost imprudent. Fata se dăduse iarăși înapoi de parcă vocea omenească ar fi înspăimîntat-o.

Profesorul Antelle ne făcu semn să nu mai scoatem nici o vorbă și începu din nou să se bălăcească în bazin, prefăcîndu-se că nu-i acordă nici cea mai mică atenție. Am adoptat și noi aceeași tactică obținînd de altfel un succes deplin. Nu numai că se apropie de noi, dar arătă curînd și un vădit interes pentru evoluțiile noastre, un interes care se manifesta într-un chip destul de ciudat, ațîțîndu-ne și mai mult curiozitatea. Ați observat vreodată pe o plajă un cățel fricos al cărui stăpîn se scaldă ? Arde de dorința de a sări după el în apă dar nu îndrăznește. Face trei pași

Încoace, trei pași încolo, se îndepărtează, se întoarce, scutură din cap, se agită. Exact așa se comporta fata.

Și deodată îi auzirăm glasul. Sunetele pe care le scotea sporeau și mai mult impresia de animalitate pe care ne-o dădea atitudinea ei. Se afla atunci chiar pe marginea dîmbului unde se cocoțase, ca și cum ar fi fost gata să se arunce în lac. Se întrerupsese pentru o clipă din ciudatul ei dans. Deschise gura. Stăteam puțin deoparte și o observam fără ca ea să mă poată vedea. Credeam că acuși-acuși va vorbi sau va striga. Îmi închipuiam că va scoate o chemare. Eram pregătit să aud limbajul cel mai barbar dar în nici un caz sunetele acelea ciudate care ieșiră din gîtlejul ei; da, chiar din gîtlej, căci nici gura și nici limba nu aveau vreun rol în această miorlăitură sau piuitură ascuțită care părea să exprime o dată mai mult veselia frenetică a unui animal. Uneori, în grădinile noastre zoologice, tinerii cimpanzei se joacă și se hîrjonesc scoțînd asemenea țipete scurte.

Eram zăpăciți. Întrucît continuam să înotăm, străduindu-ne să n-o băgăm în seamă, fata luă pare-se o hotărîre. Se lăsă mai întîi pe vine, apoi, sprijinindu-se pe mîini, începu să coboare spre noi. Era extrem de ageră. Trupul ei auriu aluneca repede de-a lungul peretelui stîncos și, împrôscat cu apă și lumină, ne apărea prin vălul subțire al cascadei ca o viziune feerică. După cîteva clipe, agățîndu-se de asperitățile imperceptibile ale stîncii, ajunse la nivelul lacului, în genunchi pe o piatră netedă. Ne mai observă cîteva secunde, apoi intră în apă și înotă spre noi.

Ne-am dat seama că are chef de joacă și, fără să ne fi înțeles dinainte, am continuat cu ardoare acele zbenguieri care-i câștigaseră încrederea, evitînd gesturile care ar fi putut-o speria. După foarte scurt timp se contură un joc ale cărui reguli le stabilise ea însăși fără să-și dea seama, un joc într-adevăr bizar, semănînd întrucîtva cu evoluțiile unor foci într-un bazin și care consta în a ne fugări unul pe altul alternativ, în a coti brusc de îndată ce simțeam că sîntem cît p-aci să fim ajunși din urmă și în a ne apropia pînă a fi pe punctul de a ne atinge dar fără a intra niciodată în contact. Era un joc pueril; dar ce n-am fi făcut ca să câștigăm bunăvoința frumoasei necunoscute! Am observat că profesorul Antelle ia parte cu vădită plăcere la această joacă naivă.

Distracția noastră acvatică dura cam de mult și începuserăm să gîfîm de oboseală cînd deodată mă izbi expresia paradoxală a fizionomiei fetei, și anume seriozitatea ei. Deși, aici, în mijlocul lacului, găsea o vădită plăcere în zbenguiala pe care ea însăși o inițiasse, nici un zîmbet nu-i luminase chipul. De cîtva timp încercam un vag sentiment de neliniște a cărui cauză precisă nu mi-o puteam explica dar acum, descoperind-o, mă simții în sfîrșit ușurat: fata nu rîdea și nu zîmbea; scotea doar din cînd în cînd cîte unul din țipetele acelea scurte, guturale, prin care voia probabil să-și exprime satisfacția.

M-am gîndit să fac o experiență. Tocmai cînd se apropia de mine, despicînd apa cam așa cum înnoată cîinii, cu părul despletit plutind în urma

ei ca o coadă de cometă, o privii drept în ochi și, înainte să poată întoarce capul, îi zîmbii cu toată amabilitatea și tandrețea de care eram în stare.

Rezultatul a fost surprinzător. Se opri, se ridică în picioare pe fundul apei care-i venea pînă la brîu și întinse înainte mîinile-i crispate într-un gest de apărare. Apoi îmi întoarse spatele și o porni în goană spre mal. După ce ieși din apă stătu puțin în cumpănă, își întoarse pe jumătate corpul observîndu-mă pieziș, ca adineauri de pe platformă, cu aerul nedumerit al unui animal care a văzut un spectacol îngrijorător. I-aș fi putut recîștiga poate încrederea, căci zîmbetul îmi încremenise pe buze și începusem iarăși să înot cu un aer nevinovat, dar un alt incident o tulbură din nou. Auzirăm un zgomot în pădure și deodată apărî prietenul nostru Hector care cobora din copaci, sărind din creangă în creangă. După ce atinse solul se îndreptă spre lac țopăind de fericire că în sfîrșit ne regăsisse. Am fost puternic impresionat văzînd expresia bestială, un amestec de spaimă și de amenințare, care se întipări pe chipul fetei cînd zări maimuța. Se strînse toată lîngă stîncă, contopindu-se aproape cu ea, cu toți mușchii încordați, cu șalele arcuite, cu mîinile crispate ca niște gheare. Și toate astea pentru un mic cimpanzeu prietenos care ne întîmpina cu căldură.

Abia cînd ajunsese, fără s-o observe, în dreptul ei, fata țîșni. Trupul i se destinse brusc ca un arc. Îl înșfăcă de grumaz și își încheștă mîinile în jurul gîtului, imobilizîndu-l totodată în men-

ghina coapselor ei. Agresiunea a fost atît de rapidă încît nici n-am avut timp să intervenim. Cimpanzeul nu se zbătu aproape de loc. După cîteva clipe deveni țeapăn și cînd fata îi dădu drumul căzu mort. Această radioasă făptură — într-un elan romantic o botezasem „Nova“, căci nu puteam compara apariția ei decît cu aceea a unui astru strălucitor — Nova sugrumase pur și simplu un biet animal blînd și inofensiv.

Cînd ne-am dezmeticit și ne-am repezit la ea, era mult prea tîrziu ca să-l mai putem salva pe bietul Hector. Fata întoarse capul spre noi ca și cum ar fi vrut să ne înfrunte, cu brațele iarăși întinse înainte, cu buza superioară puțin ridicată descoperindu-i colții, într-o atitudine amenințătoare care ne țintui locului. Apoi scoase un ultim țipăt ascuțit care putea fi interpretat ca un strigăt de biruință sau un urlat de furie și o zbughi spre pădure. După cîteva clipe se mistui în mărăcișurile care-i înghițiră trupul auriu, lăsîndu-ne uluiți în mijlocul junglei peste care se așternuse tăcerea.

VI

— O fi vreo sălbatică — spusei eu — o sălbatică aparținînd unor triburi înapoiate așa cum se mai întîlnesc pe la noi în Noua Guinee sau prin pădurile Africii.

Rostisem aceste cuvinte fără nici un pic de convingere. Arthur Levain mă întreabă, aproape cu vehemență, dacă am văzut vreodată forme atât de delicate, mișcări atât de elegante la triburile primitive. Avea de o sută de ori dreptate și n-am găsit ce să-i răspund. Profesorul Antelle care părea cufundat într-o profundă meditație auzise totuși discuția noastră.

— Până și triburile cele mai primitive de la noi au un limbaj — spuse el în sfârșit. Fata asta însă nu vorbește.

Am cercetat împrejurimile lacului fără a găsi nici cea mai mică urmă a frumoasei necunoscute. Ne-am întors atunci în poiană, la șalupa noastră. Profesorul voia să ne luăm iarăși zborul ca să încercăm o nouă aterizare într-o regiune mai civilizată. Levain era însă de părere să mai așteptăm aici măcar douăzeci și patru de ore pentru a vedea dacă n-am putea totuși stabili alte contacte cu locuitorii acestei jungle. Am susținut această propunere care până la urmă a fost adoptată. Nici măcar în sinea noastră nu îndrăzneam să recunoaștem că speranța de a o revedea pe tinăra necunoscută ne reținea pe aceste meleaguri.

Ultima parte a zilei se scurse fără nici un incident; spre seară însă, după ce am admirat fantasticul apus al Bételgeusei, dilatată la orizont mai presus de orice închipuire omenească, am avut impresia că ceva s-a schimbat în jurul nostru. Jungla se înviora de tainice foșnete și pîrîituri și simțeam că ochi nevăzuți ne pîndesc prin frunzișuri. Am petrecut totuși o noapte liniștită, baricadați în șalupa noastră și făcînd pe rînd de

strajă. În revărsat de zori, aceeași senzație ne coplesi iar și mi se păru chiar că aud țipete scurte și ascuțite ca acelea pe care le profera Nova în ajun. Dar nici una din ființele pe care mintea noastră înfierbîntată le vedea mișunînd prin pădure nu se arătă.

Hotărîrăm atunci să ne întoarcem la cascadă. Tot timpul cît a durat drumul ne-a obsedat impresia enervantă că sîntem urmăriți și observați de ființe care nu îndrăznesc să se arate. Și totuși cu o zi înainte Nova venise pînă la noi.

— Poate că hainele noastre îi sperie — spuse deodată Levain.

Parcă se făcu brusc lumină în mintea mea. Mi-am adus aminte foarte clar că în fuga ei, după ce sugrumase biata maimuță, Nova nimerise la un moment dat în fața hainelor noastre așezate grămadă. Făcuse atunci un salt în lături ca să le ocolească, întocmai ca un cal sperios.

— Vedem noi acum.

Și, după ce ne-am dezbrăcat, am sărit în apă și am început iarăși să ne jucăm, ca în ajun, aparent indiferenți față de tot ce se întîmpla în jurul nostru.

Același șiretlic ne-a adus același succes. După cîteva minute am zărit fata pe platforma stîlcoasă fără s-o fi auzit venind. Nu era singură. Un bărbat se afla lîngă ea, un bărbat făcut ca și noi, aidoma oamenilor de pe Pămînt, gol pușcă și el, mai în vîrstă și cu unele trăsături care aminteau cele ale zeiței noastre, astfel încît mi-am zis că o fi tatăl ei. Ne privea, ca și ea, tulburat și nedumerit.

Încetul cu încetul descoperirăm și alți oameni. Erau mulți. Străduindu-ne să păstrăm o perfectă nepăsare, îi urmăream cum ies tiptil din pădure și alcătuiesc treptat un cerc continuu în jurul lacului. Toți erau exemplare umane splendide și robuste — bărbați și femei cu pielea aurie care acum se agitau, scoțind din când în când țipete scurte și păreau pradă unei mari surescitări.

Eram încercuiți și destul de îngrijorați amintindu-ne de incidentul cu cimpanzeul. Atitudinea lor nu era însă amenințătoare; păreau doar și ei interesați de evoluțiile noastre.

Da, într-adevăr, asta era. În curînd Nova — pe care o socoteam acum o veche cunoștință — intră în apă și încetul cu încetul, după o șovăire mai mult sau mai puțin îndelungată, o imitară și ceilalți. Se apropiară toți și începurăm iarăși să ne fugărim ca în ajun, asemenea unor focuri, cu deosebirea însă că acum se aflau în jurul nostru vreo douăzeci din acele făpturi stranii, bălăcindu-se, fornăind, toți cu o expresie serioasă care contrasta izbitor cu joaca aceea copilărească.

După vreun sfert de oră am început să mă plictisesc. Străbătusem oare atît amar de drum pînă la universul Bételgeusei ca să ne purtăm ca niște copii? Îmi era aproape rușine de mine și m-am întristat și mai mult constatînd că înțeleptul savant Antelle ia parte pe cît se pare cu multă plăcere la această joacă. Dar ce altceva puteam face? Neînchipuit cît este de greu să intri în contact cu ființe care nu știu ce înseamnă să vorbești și să zîmbești. Și totuși mi-am dat toată silința. Am schițat gesturi care aveau pretenția

să fie semnificative. Am împreunat palmele într-o atitudine cît mai prietenoasă cu putință, închinîndu-mă totodată, cam după obiceiul chinezesc. Le-am trimis bezele. Nici una din aceste manifestări nu trezi nici cel mai mic ecou. Nici o licărire de înțelegere nu se aprinse în ochii lor.

În cursul călătoriei noastre spațiale, cînd discutam despre eventuale întâlniri cu ființe vii, ne închipuiam niște creaturi diforme, monstruoase, cu o înfățișare fizică foarte diferită de a noastră, dar presupuneam implicit că sînt înzestrate cu *rațiune*. Pe planeta Soror, lucrurile păreau să stea tocmai invers: aveam de-a face cu ființe care semănau cu noi din punct de vedere fizic, dar păreau total lipsite de judecată. Numai așa putea fi interpretată privirea care mă tulburase la Nova și pe care o regăseam la toți ceilalți: lipsa de gîndire logică, de suflet.

Numai de joacă le ardea. Și cu condiția să fie tare stupidă! Ne-am gîndit să introducem o aparentă coerență în acest joc, rămînînd totuși la nivelul lor de înțelegere. Astfel ne-am prins toți trei de mîna și, în apă pînă la brîu, am înghebat un fel de horă, ridicînd și coborînd brațele în cadență, așa cum fac uneori copiii mici. Se pare însă că nu i-a impresionat de loc. Cei mai mulți s-au îndepărtat; unii au început să se zgîiască la noi cu un aer atît de tîmp încît am rămas noi înșine năuci.

Și iată că tocmai intensitatea zăpăcelii noastre a provocat drama. Eram atît de descumpăniți de situația în care ne aflam — trei oameni în toată firea, dintre care unul era o celebritate mondială,

ținându-se de mână și dansînd o horă copilărească sub privirea ironică a Bételgeusei — încît nu ne-am putut păstra seriozitatea. Timp de un sfert de oră ne-am aflat într-o asemenea stare de încordare încît aveam nevoie de o destindere. Am izbucnit deodată într-un hohot de rîs nebunesc, de a trebuit să ne ținem cîteva secunde de burtă pînă să ne putem domoli.

Această explozie de ilaritate trezi în sfîrșit o reacție, dar desigur nu aceea pe care am fi dorit-o. Un fel de furtună agită lacul. Au început să alerge în toate direcțiile, cuprinși de o panică ce ni s-ar fi părut ridicolă în alte împrejurări. După cîteva clipe am rămas singuri în apă. Pînă la urmă s-au adunat pe malul rîpos de la capătul celălalt al lacului într-un grup fremătător, scoțînd obișnuitele lor țipete furioase și întinzînd cu înversunare brațele spre noi. Mimica lor era atît de amenințătoare încît Levain și cu mine ne-am speriat și ne-am apropiat de locul unde ne lăsasem armele; înțeleptul Antelle ne-a poruncit însă în șoaptă să nu ne folosim de ele și nici măcar să nu le arătăm atîta timp cît vor rămîne departe de noi.

Ne-am îmbrăcat în grabă fără să-i scăpăm o clipă din ochi. Dar nici nu apucarăm să ne tragem cămășile și pantalonii că agitația lor atinse frenesia. Se pare că nu puteau suporta oameni îmbrăcați. Unii au rupt-o la fugă; alții au pornit spre noi cu brațele întinse înainte, cu mâinile crispate. Am pus mîna pe carabină. Oricît de ciudat ar părea, fiind vorba de ființe atît de mărginite, se pare că au înțeles totuși semnificația acestui

gest, ne-au întors spatele și au dispărut printre copaci.

Am pornit în grabă la șalupă. La înapoiere am avut tot timpul impresia că sînt mereu prezenți, deși nevăzuți, și că ne însoțesc în tăcere retragerea.

VII

Atacul a fost dat prin surprindere tocmai cînd ne apropiam de luminiș. Totul s-a petrecut atît de năprasnic încît orice apărare a fost exclusă. Ieșind de prin desișuri ca niște căprioare, oamenii de pe Soror au tăbărit pe noi fără să putem duce măcar pușca la umăr.

Partea curioasă în această agresiune consta în faptul că nu era propriu-zis îndreptată împotriva ființelor noastre. Am avut imediat această presimțire care curînd se confirmă. Nici un moment nu m-am simțit în primejdie de moarte, așa cum i se întîmplase bietului Hector. Nu aveau de gînd să atenteze la viața noastră ci numai la hainele și la tot echipamentul nostru. Cît ai clipi din ochi am fost imobilizați. O învălmășeală de mîini scotocitoare ne smulgeau armele, munițiile și ranițele pentru a le azvîrli în toate părțile în timp ce alții se înversunau să ne despoaie de haine ca să le sfîrtece. Cînd am înțeles ce anume le stîrnește furia, am renunțat la orice împotrivire și chiar dacă am fost puțin zgîriat, nu m-am ales

În schimb cu nici o rană serioasă. Antelle și Levain au urmat exemplul meu și în curînd ne-am pomenit goi puscă în mijlocul unui grup de bărbați și de femei care, vădit potoliți de noua noastră înfățișare, s-au apucat iarăși să zburde în jurul nostru, ținîndu-ne totuși prea din scurt ca să putem fugi.

Erau acum cel puțin o sută lîngă luminiș. Cei care nu se aflau în imediata noastră apropiere s-au năpustit asupra șalupei cu aceeași furie cu care ne sfîșiaseră hainele. Deși eram disperat văzîndu-i cum distrug prețiosul nostru vehicul, căutam să înțeleg comportarea lor și mi se părea că din ea se poate desprinde un principiu esențial: ființele acestea erau scoase din sărite de *obiecte*. Tot ce era *fabricat* le ațîța mînia ca și spaima. Cînd puneau mîna pe vreun instrument oarecare nu-l țineau decît timpul strict necesar ca să-l spargă, să-l rupă sau să-l strîmbe. Apoi îl azvîrleau repede cît mai departe, ca și cum ar fi fost un fier roșu, chiar dacă uneori îl mai luau după aceea ca să-l distrugă definitiv, întocmai ca o pisică ce se luptă cu un șobolan mai mult mort decît viu dar încă periculos sau o mangustă care a prins un șarpe. Mai băgasem de seamă un fapt curios și anume că ne-au atacat fără nici o armă, fără să se folosească măcar de o bîță.

Am asistat neputincioși la devastarea șalupei noastre. Ușa cedase repede sub izbiturile lor. Au dat năvală înăuntru și au distrus tot ce putea fi distrus, în special instrumentele de bord cele mai prețioase, ale căror rămășițe le-au împrăștiat. Acest jaf a durat o bună bucată de vreme. Apoi,

întrucît numai învelișul metalic mai rămăsese intact, s-au întors la grupul nostru. Am fost îmbrînciți, smuciți încoace și încolo, și pînă la urmă tîrîți departe în adîncurile junglei.

Situația devenea din ce în ce mai îngrijorătoare. Dezarmați, dezbrăcați, obligați să mergem în picioarele goale cu o viteză prea mare pentru noi, nu puteam să ne împărtășim impresiile și nici măcar să ne plîngem. Orice încercare de a schimba o vorbă între noi provoca reacții atît de amenințătoare încît a trebuit să ne resemnăm la o tăcere care era pentru noi un adevărat chin. Totuși creaturile acestea erau oameni ca și noi. Îmbrăcați, tunși și pieptănați n-ar fi atras de loc atenția în lumea noastră. Femeile erau toate frumoase deși nici una din ele nu se putea compara cu splendida Nova.

Nimfa noastră ne urmărea pas cu pas. În cîteva rînduri, hărțuit de paznicii mei, am întors capul implorînd un semn de compătimire pe care mi s-a părut o dată că i-l surprind pe chip. Cred însă că luasem dorințele mele drept realitate. Cînd ochii noștri se întîlneau îmi ocolea privirea fără ca fizionomia ei să exprime altceva decît un sentiment de profundă nedumerire.

Calvarul a durat cîteva ore. Eram frînt de obo-seală, cu picioarele înșingerate, cu tot corpul acoperit de zgîrieturi din cauza mărcinilor printre care oamenii de pe Soror se strecurau nevătămați ca niște șerpi. Tovarășii mei nu erau într-o stare mai bună și profesorul Antelle se poticnea la fiecare pas cînd, în sfîrșit, am ajuns într-un loc care părea să fie țelul acestei goane. Pădurea nu

mai era atât de deasă și tufișurile cedaseră locul unei rariști cu iarbă scurtă. Acolo paznicii ne-au dat drumul și, fără a se mai ocupa de noi, s-au apucat din nou de joacă, fugărindu-se printre copaci — ceea ce constituia, pare-se, principala lor îndeletnicire. Năucii de oboseală ne-am prăbușit pe iarbă, profitând de răgaz ca să ne sfătuim în șoaptă.

Era necesară întreaga înțelepciune a șefului nostru pentru a nu ne cufunda într-o neagră disperare. Se însera. Puteam profita desigur de neatenția generală ca să fugim; dar unde am fi putut merge? Chiar dacă am fi reușit să străbatem înapoi drumul, nu aveam nici o șansă de a putea folosi șalupa. În cele din urmă am socotit că e mai cuminte să rămânem pe loc și să încercăm să îmbunăm ființele acestea deconcertante. Pe de altă parte eram lihnii de foame.

Ne-am ridicat și am făcut câțiva pași șovăielnici. Ei își continuau zbenguielele neroade fără a se sinchisi. Numai Nova părea să nu ne fi uitat. Se luă după noi păstrînd o oarecare distanță și întorcînd de fiecare dată capul cînd o priveam. Rătăcind la întîmplare ne-am dat seama că ne aflăm într-un fel de tabără unde adăposturile nu erau nici măcar niște colibe ci un soi de cuiburi așa cum fac unele specii mari de maimuțe din pădurile noastre africane: cîteva găteje împletite așezate de-a dreptul pe pămînt fără nici o legătură sau încastrate în furca unor crengi joase. Unele din aceste cuiburi erau ocupate. Bărbați și femei — nu văd ce alt nume le-aș putea da — erau piții acolo, adeseori perechi, perechi, mo-

țîind, ghemuiți unii într-alții ca niște cîini zgribuliți. Alte adăposturi, mai întinse, serveau unor familii întregi și am zărit cîteva copii adormiți, care mi s-au părut toți frumoși și sănătoși.

Toate acestea nu rezolvau însă problema alimentară. Pînă la urmă am văzut la picioarele unui copac o familie care se pregătea să mănînce; hrana nu era însă de natură să ne ispitească. Sfîșiau cu unghiile și cu dinții, fără nici o unealtă, un animal destul de mare care semăna cu un cerb. Smulgeau bucăți întregi de carne crudă pe care le înghițeau cu lăcomie după ce desprindeau doar niște sfîșii de piele. N-am observat nici urmă de foc prin împrejurimi. Văzînd acest ospăț ni se întorceau mâtele pe dos. De altfel, cînd ne-am apropiat cu cîteva pași, am înțeles că nu sîntem de loc poștiți la masă; ba dimpotrivă! Niște mîrșituri ne-au silit să ne îndepărtăm în grabă.

Dar iată că Nova ne-a venit în ajutor. O fi înțeles oare pînă la urmă că ne era foame? Putea oare în general să înțeleagă ceva? Sau a procedat așa pentru că era ea însăși flămîndă? Fapt este că s-a apropiat de un copac înalt, i-a cuprins trunchiul între coapse, s-a cățarat astfel pînă la primele crengi și a dispărut în frunziș. După cîteva clipe au început să cadă pe jos o mulțime de fructe care semănau cu bananele. Apoi Nova a coborît, a ridicat două sau trei fructe și a mușcat din ele cu lăcomie uitîndu-se totodată la noi. După o scurtă șovăire am îndrăznit să-i urmăm exemplul. Fructele erau destul de gustoase și am reușit să ne săturăm în timp ce fata ne privea fără să protesteze. După ce am băut apă din-

tr-un pîrîu, am hotărît să petrecem acolo noaptea.

Ne-am ales fiecare un colîșor de iarbă ca să ne înjghebăm și noi cîte un cuib ca al băștinașilor. Nova a manifestat atîta interes față de activitatea noastră încît la un moment dat chiar s-a apropiat de mine pentru a mă ajuta să frîng o creangă recalcitrantă.

Acest gest m-a impresionat. În schimb tînărul Levain, înciudat, s-a trîntit imediat pe iarbă și s-a culcat întorcîndu-ne spatele. În ceea ce-l privește pe profesorul Antelle, el dormea dus, zdrobit de oboseală.

Zăboveam cu pregătirea culcușului în timp ce Nova, care se dăduse puțin înapoi, continua să mă observe. Cînd în sfîrșit m-am întins și eu, a rămas o bună bucată de vreme nemișcată, parcă nehotărîtă ; apoi s-a apropiat cu pași mici și șovăitori. N-am făcut nici un gest de teamă să n-o sperii. S-a culcat lîngă mine. Tot nu m-am mișcat. Pînă la urmă s-a ghemuit în mine și nimic nu ne-a mai deosebit de celelalte perechi ale acestui trib ciudat. Dar deși această fată era de o neasemuită frumusețe, nu o consideram atunci femeie. Se purta ca un animal domestic care caută să se încălzească lîngă stăpînul lui. Căldura trupului ei îmi era plăcută fără să trezească însă în mine nici o dorință erotică. În cele din urmă am adormit în această poziție ciudată strîns lipit de o făptură extraordinar de frumoasă și nemaipomenit de inconștientă. Eram atît de obosit încît abia am catadicsit să-mi arunc ochii spre un satelit al Sororei, mai mic decît Luna noastră, care răspîndea o lumină gălbuie asupra junglei.

VIII

Cerul se lumina printre copaci cînd m-am trezit. Nova mai dormea. Am contemplat-o în tăcere și am oftat amintindu-mi cruzimea ei față de bietul nostru Hector. Ba mai mult : toată pățania noastră de la ea ni s-a tras, căci probabil ea ne-a semnalat prezența tovarășilor ei. Dar cum aș fi putut purta pică unei ființe cu un trup atît de desăvîrșit ?

Făcu o mișcare și ridică brusc capul. O licărire de spaimă îi trecu prin ochi și am simțit cum își încordează toți mușchii. Văzînd că stau nemișcat, Nova s-a liniștit și chipul ei a căpătat treptat o înfățișare mai blîndă. Începea să-și amintească ; pentru prima oară a izbutit să-mi susțină o clipă privirea. Am considerat-o drept o victorie personală și, uitîndu-i tulburarea din ajun în fața acestei manifestări pămîntene de simpatie, m-am pomenit zîmbindu-i din nou.

De data asta reacția ei a fost mai puțin violentă. Tresări, iarăși încordată, gata parcă să sară, dar nu se clinti din loc. Încurajat, mi-am lărgit zîmbetul. Se cutremură din nou, dar la urmă se potoli, chipul ei exprimînd doar o profundă uimire. Să fi reușit oare s-o înblînzesc ? Am prins curaj și i-am pus mîna pe umăr. Un fior o trecu, dar tot nu se mișcă. Eram îmbătat de acest succes ; m-a cuprins însă o adevărată stare de euforie cînd mi s-a părut că Nova încearcă să mă imite.

Da, într-adevăr, așa era. Se *străduia* să zîmbească. Ghiceam cît se căznește să contracteze mușchii feței sale delicate. Făcu astfel cîteva încercări dar nu izbuti decît să schițeze un fel de grimasă chinuită. Era ceva mișcător în această efortare excesivă a unei ființe umane pentru a exprima un sentiment atît de obișnuit și cu un rezultat atît de jalnic. Mă cuprinsese deodată o profundă tulburare, o nespusă compătimire, ca față de un copil infirm. Strînsei mai tare mîna pe umărul ei. Îmi apropiai fața de a ei. Îi atinsei ușor buzele. Răspunse la acest gest frecîndu-și nasul de al meu și trecîndu-mi apoi cu limba peste obraz.

Eram dezorientat și nehotărît. Pentru orice eventualitate, am imitat-o cu stîngăcie. În fond, eram un oaspete străin și deci se cuvenea ca eu să adopt obiceiurile de pe marele sistem al Bételgeusei. Nova păru satisfăcută. Tocmai aici ajunsesem în încercările noastre de apropiere — eu nu prea știind ce să mai fac, temîndu-mă ca nu cumva să greșesc cu năravurile mele pămîntene — cînd deodată o îngrozitoare hărmălaie ne făcu să tresărim.

Eram acum în picioare, în revărsat de zori, alături de cei doi tovarăși de care uitasem în egoismul meu. Nova făcuse un salt și mai rapid și se agita de parcă și-ar fi ieșit din minți. Am înțeles de altfel imediat că această larmă nu era numai pentru noi o surpriză neplăcută ci și pentru toți locuitorii pădurii căci, părăsindu-și bîrlogurile, începuseră să alerge bezmetici de colo

pînă colo. Nu mai era acum vorba de un joc, ca în ajun ; țipetele lor exprimau o spaimă intensă.

Vacarmul curmînd brusc tăcerea pădurii îți îngheța sîngele în vine. Aveam însă intuiția că oamenii junglei știau foarte bine despre ce este vorba și că spaima lor se datora tocmai apropierii unei primejdii foarte precise. Era o stranie cacofonie, un amestec de lovituri foarte dese, înfundate ca niște duruituri de tobă și de alte sunete mai discordante, ca acelea pe care le-ar scoate o orchestră de pianе dezacordate ; la toate se mai adăugau și strigăte. Și tocmai aceste strigăte ne-au impresionat cel mai mult, căci deși nu aparțineau nici unei limbi cunoscute de noi, erau fără îndoială *umane*.

Zorile luminau în pădure o scenă cu totul neobișnuită : bărbați, femei, copii alergau în toate direcțiile, încrucișîndu-se, ciocnindu-se, unii cățărindu-se chiar în copaci, căutînd parcă acolo un adăpost. Și totuși după cîtva timp unii din ei, dintre cei mai în vîrstă, se opriră pentru a ciuli urechea. Zgomotul se apropia destul de încet. Venea din regiunea cea mai deasă a pădurii și pornea parcă de la o linie continuă destul de lungă. Toate îmi aminteau gălăgia pe care o fac hăitașii la unele mari vînători de pe la noi.

Bătrîni tribului luară, pare-se, o hotărîre. Începură să scoată o serie de chelălăituri care însemnau probabil niște semnale sau ordine și se repeziră în direcția opusă celeia de unde venea zgomotul. Toți ceilalți îi urmară și văzurăm cum întregul trib trece în goană pe lîngă noi ca o

turmă de cerbi stîrnită din ascunzători. Nova își luase avîntul dar deodată șovăi și întoarse capul spre noi, spre mine mai ales — sau așa cel puțin mi se păru. Scoase un fel de geamăt tînguitor pe care-l luai drept o invitație de a o urma, apoi făcu un salt și dispăru.

Larma devenea tot mai intensă și mi se părea că aud trosnind mărăcinii sub niște pași grei. Mărturisesc că mi-am pierdut sîngele-rece. Înțelepciunea îmi spunea totuși să rămîn pe loc și să-i întîmpin cu curaj pe noii sosiți care — acest lucru devenea tot mai clar — emiteau sunete umane. După încercările din ajun acest vacarm cumplit îmi zdruncina însă nervii. Groaza care o cuprinsese pe Nova ca și pe ceilalți mă molipsise și pe mine. N-am mai stat pe gînduri; nici nu m-am sfătuit măcar cu tovarășii mei; m-am aruncat în tufișuri și am luat-o și eu la sănătoasa pe urmele fetei.

Am alergat cîteva sute de metri, fără s-o pot ajunge din urmă, cînd mi-am dat seama că numai Levain mă urmase; vîrsta profesorului Antelle nu-i îngăduise pesemne o asemenea goană. Levain gîfîia lîngă mine. Ne-am uitat unul la altul, rușinați de comportarea noastră, și era tocmai să-i propun să ne întoarcem sau, cel puțin, să-l așteptăm pe șeful nostru, cînd alte zgomote ne-au făcut să tresărim.

De data asta nu mai încăpea nici o îndoială. Niște împușcături făceau să răsune jungla: una, două, trei, apoi multe altele la intervale neregulate, uneori cîte o detunătură izolată, alteori două consecutive semănînd în chip uimitor cu

„dubleul” unui vînător. Cineva trăgea în fața noastră, în direcția în care o apucaseră fugarii. În timp ce stăteam în cumpănă, linia de unde pornise înțîia oară vacarmul, linia hăitașilor, se apropie ajungînd chiar lîngă noi și scoțîndu-ne iarăși din minți. N-aș putea spune de ce, dar împușcăturile îmi inspirau mai puțină teamă, mi se păreau mai familiare decît zgomotul acesta infernal. Fără a mai sta pe gînduri am pornit-o iarăși la goană drept înainte, avînd totuși grijă să mă ascund în tufișuri și să fac cît mai puțin zgomot cu putință. Levain mă urmă.

Am ajuns astfel în zona de unde porneau detunăturile. Am încetinit mersul apropiindu-mă acum aproape tîrîș. Tot urmat de Levain, m-am urcat pe un fel de movilă și cînd am ajuns în vîrfurile ei m-am oprit gîfîind. În fața mea nu se mai aflau decît vreo cîțiva copaci și o perdeă de mărăcinii. Am înaintat cu băgare de seamă, ținînd capul aproape lipit de pămînt. Ajuns acolo am rămas cîteva clipe ca năucit, copleșit de o priveliște de neînchipuit pentru o biată minte omenească.

IX

Tabloul care se înfățișa privirilor mele cuprindea mai multe elemente stranie, unele chiar oribile, dar atenția îmi fu mai înțîi acaparată de un

personaj care stătea nemișcat la vreo treizeci de pași și privea în direcția mea.

Era cât pe ce să scot un strigăt de uimire. Da, în pofida groazei care pusese stăpânire pe mine, în pofida situației tragice în care mă aflam — eram încolțit între hăitași și trăgători — stupearea înăbuși orice alt sentiment când văzui creatura aceea la pîndă, așteptînd trecerea vînatului. Căci făptura aceea era o maimuță, o gorilă de o statură impunătoare. În zadar îmi tot spuneam că pesemne mi-am ieșit din minți, nu putea exista nici cea mai mică îndoială asupra speciei acestui animal. Dar lucrul cel mai extraordinar nu consta în prezența unei gorile pe planeta Soror, ci în faptul că maimuțoiul era corect îmbrăcat, ca un om de pe la noi, și mai ales în aerul degajat cu care își purta hainele. Tocmai această *naturalețe* m-a impresionat mai întîi. De la prima privire a devenit evident pentru mine că maimuțoiul nu era de loc *deghizat*. Starea în care îl vedeam era firească, tot atît de firească pentru el ca și goliciunea pentru Nova și tovarășii ei.

Era îmbrăcat ca oricare dintre noi, adică așa cum am fi fost noi îmbrăcați dacă am fi luat parte la una din hăituiriile acelea organizate prin meleagurile noastre cu prilejul marilor vînațiuni oficiale în cinstea unor ambasadori sau a altor personalități. Sacoul lui cafeniu părea cusut de cel mai bun croitor parizian și lăsa să se vadă o cămașă ecosez, așa cum poartă uneori sportivii noștri. Pantalonii, puțin bufanți deasupra pulpelor, erau apoi gîtuți în niște jambiere. Aici se oprea însă asemănarea; în loc de pantofi

gorila purta un fel de mănuși groase de culoare neagră.

Da, da, era chiar o gorilă! Din gulerul cămășii ieșea un cap hidos acoperit de păr negru, cu scăfirălia în formă de căpățîna de zahăr, cu nasul turtit și cu fălcile proeminente. Era acum la cîțiva pași de mine, puțin aplecată înainte, în poziția caracteristică a vînatului care stă la pîndă, strîngînd pușca în mîinile sale lungi. Se afla exact în fața mea, de cealaltă parte a unui drum lat, deschis în pădure perpendicular direcției în care se îndreptau hăitași.

Deodată tresări. Auzise, ca și mine, un foșnet în tufișuri, ceva mai la dreapta mea. Întoarse capul, ridicîndu-și în același timp pușca, gata s-o pună la ochi. Din postul meu de observație, zării urma pe care o lăsa prin mărăcinișuri unul din fugari ce alerga orbește drept înainte. Era cât pe ce să strig ca să-l previn, atît de evidentă era intenția maimuțoiului. N-am avut însă nici timpul și nici puterea necesară; omul țîșnise ca o căprioară pe terenul descoperit. Împușcătura răsună tocmai cînd ajunsese pe la mijlocul acestui adevărat poligon de trageri. Făcu o săritură, se prăbuși și după cîteva convulsii rămase nemișcat.

N-am observat însă decît ceva mai tîrziu agonia victimei căci atenția îmi era încă reținută de maimuțoi. Urmărisem transfigurarea lui chiar din clipa cînd auzise primul zgomot și înregistrasem cîteva nuanțe surprinzătoare: mai întîi cruzimea vînatului care-și pîndește prada și plăcerea febrilă pe care i-o procură această îndeletnicire, dar mai ales caracterul *uman* al expresiei sale.

Asta mă și uimea de altfel cel mai mult: în ochii animalului lucea scînteia aceea spirituală pe care zadarnic o căutasem la oamenii de pe Soror.

Groaza pe care mi-o inspira situația în care mă aflam înăbuși însă repede stuporea mea inițială. Detunătura mă sili să întorc iarăși privirea în direcția victimei și am fost astfel martorul înspăimîntat al ultimelor sale zvîrcoliri. Mi-am dat seama atunci cu spaimă că aleea ce tăia pădurea era presărată cu trupuri omenesti. Nu mai puteam nutri nici un fel de iluzie asupra semnificației acestei scene. Zăream acum o altă gorilă îmbrăcată ca și prima, la vreo sută de pași de mine. Asistam la o hăituială — ba mai mult, din păcate participam la ea! — o hăituială fantastică în care vînătorii, postați la intervale egale, erau maimuțe și în care vînatul gonit era alcătuit din oameni, oameni ca și mine, bărbați și femei ale căror cadavre goale, străpunse de gloanțe, strîmbate în poziții ridicole, înșingerau solul.

Întorsei privirea nemaiputînd îndura un spectacol atît de oribil. Parcă tot era mai suportabilă imaginea pur și simplu grotescă de adineauri și-mi îndreptai iarăși ochii spre gorila care-mi bara drumul. Făcuse un pas în lături și am putut astfel vedea că în spatele ei se afla o altă maimuță, ca o slugă ce sta lîngă stăpînul ei. Era un cimpanzeu, un cimpanzeu mic de stat, un cimpanzeu tînăr după toate aparențele, dar pe onoarea mea un cimpanzeu, îmbrăcat cu mai puțin rafinement decît gorila — purta doar pantaloni și cămașă — și care-și îndeplinea cu multă

iscusință misiunea în meticolosul mecanism pe care începeam să-l descopăr. Vînătorul îi întinsese tocmai pușca. Cimpanzeul îi dădu imediat alta încărcată, pe care o ținea în mînă, gata pregătită. Apoi cu gesturi precise, luînd din cingătoarea cu care era încins niște cartușe ce sclipeau sub razele Bételgeusei, cimpanzeul încărcă arma. După aceea fiecare își reluă locul.

Toate aceste impresii se abătuseră asupra mea în numai cîteva clipe. Aș fi vrut să reflectez, să analizez aceste descoperiri; n-aveam însă timp. Alături de mine, Arthur Levain, încremenit de spaimă, nu-mi putea fi de nici un folos. Pericolul creștea din clipă în clipă. Îi auzeam în spatele nostru pe hăițași apropiindu-se Larma pe care o stîrneau devenea asurzitoare. Eram încolțiți ca niște fiare, ca bieteile ființe pe care le vedeam și acum fugind pe lîngă noi. Populația acestei cetăți era pesemne și mai numeroasă decît crezusem, căci mulți oameni mai țîșneau în alee unde-i aștepta o moarte cumplită.

Și totuși unii reușeau să scape. Străduindu-mă să-mi recapăt întrucîtva sîngele rece, observai de la înălțimea movilei mele cum se comportă fugarii. Unii, înnebuniți de groază, se repezeau drept înainte călcînd zgomotos peste tufișuri și atrăgînd astfel atenția maimuțelor care-i răpuneau fără greș. Alții dădeau însă dovadă de mai mult discernămint, aidoma bătrînilor mistreți care au mai fost hăituți și care au învățat multe șiretlicuri. Aceștia se apropiau pe furiș, se opreau la marginea pădurii, urmăreau printre frunziș pe vînătorul cel mai apropiat și așteptau clipa cînd atenția îi era

atrasă în altă parte. Atunci, dintr-o săritură, cât îi țineau picioarele, străbăteau aleea ucigătoare. Cîțiva au reușit astfel să ajungă teferi în desișul de vizavi unde se făceau repede nevăzuți.

Există poate aici o șansă de scăpare. I-am făcut semn lui Levain să se ia după mine și m-am strecurat fără zgomot pînă la ultimul desiș înainte de cărare. Cînd am ajuns acolo, m-a cuprins deodată un scrupul absurd și caraghios. Cum asta, eu, un om, să recurg la asemenea și-retlicuri ca să păcălesc o maimuță? Singura atitudine demnă de condiția mea de om nu consta oare în a mă ridica, în a mă îndrepta spre jivina aceea și în a-i trage o ciomăgeală de să-i meargă peticile? Tărăboiul care se auzea tot mai puternic în spatele meu spulberă însă repede această necugetată intenție.

Vînătorea se termina într-un vacarm infernal. Gonașii ne ajungeau din urmă. Zării capul unuia din ei răsărind deasupra frunzișului. Aparținea unei gorile uriașe care lovea cu o bită la întîmplare, urlînd cît o ținea gura. Mi s-a părut chiar mai înfiorătoare decît vînătorul cu pușca. Lui Levain a început să-i clănțane dinții în gură și să-i tremure minile și picioarele, în timp ce eu priveam iarăși drept înainte, așteptînd o clipă prielnică.

Bietul meu tovarăș mi-a salvat fără să-și dea seama viața prin imprudența lui. Își ieșise cu totul din minți. Se ridică fără nici o precauție, încetu să alerge la întîmplare și nimeri în aleea taman în bătaia puștii vînătorului. N-a apucat să ajungă prea departe. Glonțul l-a frînt parcă

în două și s-a prăbușit alături de celelalte cadavre ce acopereau solul. Nu mi-am pierdut timpul jelindu-l — oricum nu-i mai puteam fi de nici un folos! Am pîndit cu înfrigurare clipa cînd maimuțoiul va întinde pușca slugii sale. În momentul cînd făcu acest gest, sării la rîndul meu și traversai aleea. Îl văzui ca într-un vis, luîndu-și în grabă arma, dar cînd apucă s-o ducă la umăr eram la adăpost. Am auzit o exclamație care semăna cu o înjurătură, dar n-am avut timpul să meditez asupra acestei noi ciudățenii.

Așadar îl păcălisem. Încercai o bucurie deosebită care-mi alină întrucîtva umilirea. Am continuat să alerg cît mă țineau picioarele pentru a mă îndepărta cît mai repede de locul măcelului. Nu mai auzeam chiotele hăitașilor. În sfîrșit eram salvat.

Salvat! Nu bănuiam cît de diabolice pot fi maimuțele de pe planeta Soror. N-am apucat să străbat nici măcar o sută de metri și am dat cu capul de un obstacol ascuns în frunziș. Era o plasă întinsă deasupra solului, cu ochiuri rare și cu un fel de buzunare mari, în care am intrat adînc. Nu eram singurul prizonier. Plasa tăia de-a curmezișul pădurea pe o porțiune destul de întinsă și o mulțime de fugari care scăpaseră de gloanțele vînătorilor căzuseră ca și mine în cursă. În dreapta și în stînga mea smucituri însoțite de piuituri furioase dovedeau eforturile lor disperate de a-și redobîndi libertatea.

O furie oarbă mă cuprinse cînd îmi dădui seama că sînt prins, o furie mai puternică decît spaima și care anihilă în mine orice posibilitate

de gîndire. Am procedat împotriva celui mai elementar bun-simț, făcînd exact ceea ce nu trebuia să fac, adică m-am zbatut cu mișcări atît de dezordonate încît m-am încurcat de-a binelea. Pînă la urmă m-am pomenit legat fedeleș și nu mi-a rămas altă soluție decît aceea de a sta liniștit, la cheremul maimuțelor pe care le auzeam apropiindu-se.

X

O spaimă cumplită mă cuprinsese cînd văzui maimuțele înaintînd în grup. După ce fusesem martorul cruzimii lor, eram convins că acum ne vor măcelări pe toți!

Vînătorii — numai gorile — mergeau în frunte. Am observat că-și lepădaseră armele, ceea ce mi-a mai dat puțină speranță. În urma lor veneau servanții și hăițașii — gorile și cimpanzei în număr aproape egal. Trăgacii păreau a fi stăpîinii și aveau aere de aristocrați. Vorbeau tare, erau foarte bine dispuși și nu păreau să aibă intenții rele...

E drept că sînt acum atît de obișnuit cu paradoxele acestei planete încît am scris rîndurile de mai sus fără să-mi dau seama de absurditatea lor. Și totuși asta-i adevărul! Gorilele aveau o ținută de aristocrați. Erau vesele și vorbeau cu glas tare într-un limbaj articulat iar

fizionomia lor exprima tot timpul sentimente umane a căror urmă zadarnic o căutasem pe chipul Novei. Dar vai, ce s-o fi întîmplat oare cu Nova? Un fior mă trecu numai la gîndul aleii aceleia înșîngerate. Înțelegeam acum tulburarea ei la vederea micului nostru cimpanzeu. Există pesemne o ură neîmpăcată între cele două rase. Era de ajuns, pentru a te convinge de acest lucru, să urmărești comportarea oamenilor prizonieri cînd se apropiau maimuțele. Se agitau frenetic, azvîrleau din mîini și din picioare, scrișneau din dinți, făceau spumă la gură și mușcau ca turbații sforile plasei.

Nepăsători față de toată această larmă, gorilele-vînători — mă pomenii numindu-le în sinea mea boierii — dădeau ordine slugilor lor. Niște căruțe mari, destul de joase, cu o cușcă în loc de platformă, au fost trase pe o potecă aflată de partea cealaltă a plasei. Ne vîrau în ele, cîte zece într-o căruță — operație care a durat destul de mult căci prizonierii se zbăteau cu disperare. Două gorile, cu mîinile acoperite de mănuși de piele pentru a se feri de mușcături, îi apucau unul cîte unul, îi scoteau din capcană și îi aruncau într-o cușcă a cărei ușă era repede împinsă înapoi, în timp ce unul dintre boieri conducea operația, rezemat cu indolență de un baston.

Cînd a venit rîndul meu, am vrut să rostesc cîteva cuvinte ca să atrag atenția asupra mea. Dar cum am deschiis gura, unul dintre executanți, crezînd probabil că vreau să-l mușc, mi-a tras o mănușă cît toate zilele peste obraz. N-am

avut încotro — a trebuit să tac și m-au aruncat ca pe un balot într-o cușcă împreună cu vreo doisprezece bărbați și femei, încă prea agitați ca să mă ia în seamă.

După ce ne-au îmbarcat pe toți, unul dintre servanți a controlat încuietorele cuștilor și s-a dus să-i raporteze stăpînului său. Acesta făcu un gest cu mîna și pădurea începu să răsunе de duduital motoarelor. Căruțele s-au pus în mișcare, fiecare trasă de un fel de tractor condus de o maimuță. Distingeam foarte clar pe șoferul mașinii din spatele nostru. Era un cimpanzeu. Purta o salopetă și părea bine dispus. Din cînd în cînd ne adresa cîte o exclamație ironică și cînd duduital motorului se mai domolea, îl puteam auzi fredonînd o melopee cu ritm desdul de melancolic, a cărei muzică nu era lipsită de armonie.

Această etapă a fost atît de scurtă încît nici n-am avut timpul să mă dezmeticesc. După o călătorie de vreun sfert de oră pe un drum prost, convoiul s-a oprit pe o vastă platformă în fața unei case de piatră. Ne aflam la marginea pădurii; mai încolo se putea vedea o cîmpie acoperită de culturi care aduceau a cereale.

Casa, cu acoperișul ei de țiglă roșie, cu obloanele verzi și cu niște inscripții pe un panou, la intrare, avea aspectul unui han. Mi-am dat repede seama că e o cabană de vînătoare. Maimuțoaiacele veniseră acolo să-i aștepte pe domnii și stăpînii lor care soseau în mașinile lor particulare pe un alt drum decît acela urmat de noi.

Doamnele gorile erau așezate în fotolii dispuse în cerc și trîncăneau la umbra unor copaci înalți care semănau cu niște palmieri. Una din ele sorbea din cînd în cînd dintr-un pahar cu ajutorul unui pai.

De îndată ce căruțele au fost trase la o parte, maimuțoaiacele s-au apropiat, curioase să vadă rezultatele expediției și, mai ales, vînaturile pe care niște gorile cu șorturi lungi le scoteau din două camioane mari pentru a le expune la umbra copacilor.

Acesta era gloriosul bilanț al vînaătorii. Și în acest domeniu maimuțele lucrau metodic. Așezau leșurile însîngerate cu fața în sus, unul lîngă altul, perfect aliniate, ca trase cu sfoara. Apoi, în timp ce cuconetul maimuțesc scotea scurte strigăte de admirație, maimuțoii se străduiau să prezinte vînatul într-un chip atrăgător. Întindeau brațele de-a lungul corpului, descleștau mîinile, întorcîndu-le cu palma în sus. Trăgeau de picioare, mișcînd încheieturile, astfel încît trupul să mai piardă din aspectul său de cadavru, îndreptau cîte o mîna sau un picior răsucit în chip dizgrațios sau atenuau contractia unui gît. După aceea netezeau cu grijă părul, mai cu seamă cel al femeilor, așa cum procedează unii vînaători care netezesc blana sau penele animalului pe care tocmai l-au împușcat.

Mă tem că n-am să pot arăta cît de grotescă și totodată diabolică era această scenă. Am insistat oare îndeajuns asupra înfățișării pe de-a-nregul, pur maimuțească a acestor fapte — dacă facem abstracție de expresia privirii lor? Am

spus oare că maimuțele-femele, îmbrăcate și ele sportiv, dar cu mult rafinament, se înghesuiau pentru a descoperi exemplarele cele mai frumoase, arătându-și-le și felicitându-i pe cavalerii lor gorile? Am spus oare că una din ele, scoțînd din poșetă o forfecuță, se aplecă asupra unui trup, tăie cîteva şuvițe negre de păr, le înfășură pe deget, făcînd o buclă din ele și își prinse cu un ac această podoabă de pălărie, curînd imitată de altfel de toate celelalte maimuțoaice?

Întregul vînat era acum expus: trei rînduri de trupuri așezate cu grijă, bărbați alternînd cu femei, acestea din urmă ațintind un șir de stîni aurii către astrul monstruos care incendia cerul. Cînd îmi ridicai ochii cu oroare de la acest tablou, zării un nou personaj care se apropia, purtînd o cutie lunguiată la capătul unui trepied. Era un cimpanzeu. Am înțeles foarte repede că e vorba de un fotograf chemat să immortalizeze aceste isprăvi cinegetice pentru posteritatea maimuțească. Ședința a durat peste un sfert de oră. Mai întîi domnii-gorile s-au fotografiat pe rînd în atitudini avantajoase, unii ținînd piciorul, cu un aer triumfător, pe una din victimele lor, apoi în grup, fiecare petrecîndu-și brațul pe după gîtul vecinului. După aceea veni rîndul doamnelor gorile care, în fața acestei grămezi de cadavre, luară atitudini grațioase punîndu-și bine în evidență pălăriile recent împodobite.

Oroarea pe care o inspira această scenă întrecă cu mult rezistența unui creier normal. Am reușit o bucată de vreme să comprim sîngele care-mi clocotea în vine, dar cînd am observat

corpul pe care ședea una din femelele acelea ca să realizeze o fotografie mai senzațională, cînd am recunoscut pe chipul acestui cadavru, întins alături de celelalte, trăsăturile juvenile, aproape copilărești ale nefericitului meu tovarăș, Arthur Levain, nu m-am mai putut stăpîni. Și emoția mea răbufni din nou într-un mod absurd, în deplină concordanță cu aspectul grotesc al acestei expoziții macabre. Mă cuprinse un acces de ilaritate și izbucnii într-un rîs smintit.

Nu mă gîndisem însă la tovarășii mei de cușcă. Dar parcă eram în stare să gîndesc! Tumultul stîrnit de hohotele mele de rîs îmi aminti de prezența lor, fără îndoială tot atît de periculoasă pentru mine ca și aceea a maimuțelor. Brațe amenințătoare se întindeau spre mine. Înțelesei primejdia și îmi înăbușii hohotele, înfundîndu-mi capul în brațe. Nu știu totuși cum aș fi scăpat cu zile, fără să mă sugrume sau să mă sfîșie, dacă unele maimuțe, atrase de tot acest tărăboi n-ar fi restabilit ordinea cu împunsături de țepușă. Un alt incident avea de altfel să abată curînd atenția tuturor. Un clopot răsună în han, anunțînd ora prînzului. Gorilele se îndreptară spre casă în grupuri mici, discutînd vesele în timp ce fotografii își strîngea instrumentele după ce pozase și cuștile noastre.

Nici noi, oamenii, nu eram însă dați uitării. Nu știam ce soartă ne pregătesc maimuțele dar, în orice caz, aveau intenția să ne îngrijească. Înainte de a intra în han, unul dintre boieri dădu dispoziții unei gorile care părea să fie un șef de echipă. Aceasta porni iarăși în direcția noas-

tră, își adună toți subalternii și după scurt timp slugile ne aduseră de mâncare în niște albi și de băut în niște găleți. Hrana consta într-un fel de păsă. Nu-mi era foame, dar eram hotărât să mă hrănesc ca să-mi păstrez forțele intacte. Mă apropiai de unul din vase, în jurul căruia mai mulți prizonieri se lăsaseră pe vine. Făcui și eu ca ei și întinsei mâna cu sfială. Îmi aruncară priviri arțăgoase dar, hrană fiind din belșug, mă lăsară și pe mine. Era un soi de terci mai gros, pe bază de cereale, destul de gustos. Înghiții și eu câțiva pumni din această fiertură.

Meniul nostru a fost de altfel îmbunătățit prin bunăvoința paznicilor nostri. Acum, după vânătoare, hăitașii care mă băgaseră în sperieți nu se arătau de loc răi, atâta timp cât eram și noi cuminți. Se plimbau în fața cuștilor aruncându-ne din când în când câteva fructe. Se amuzau foarte mult văzând îmbrâncelea ce se isca de fiecare dată. Am asistat chiar la o scenă care mi-a dat de gândit. O fetiță prinsese un fruct din zbor dar vecinul ei se repezi la ea să i-l smulgă. Atunci, maimuța băgă țepușa printre gratii și respinse cu brutalitate omul; apoi puse chiar în mâna copilei alt fruct. Aflai astfel că aceste creaturi pot fi și miloase.

După ce masa luă sfârșit, șeful de echipă și ajutoarele lui se apucară să modifice componența convoiului, transferându-i pe unii prizonieri dintr-o cușcă în alta. Păreau să efectueze un fel de triere al cărei criteriu îmi scăpa însă. Intrucât am ajuns în cele din urmă într-un grup de bărbați și de femei foarte arătoși, am căutat să mă

conving singur că am fost ales printre exemplarele cele mai remarcabile, încercând o amară consolare la gândul că maimuțele, de la prima privire, m-au socotit demn de a face parte din elită.

Am avut surpriza și nespusa bucurie de a o recunoaște pe Nova printre noii mei tovarăși. Scăpase și ea de la măcel, pentru care mulțumit-am cerului Bételgeusei. Cu gândul mai ales la ea examinase îndelung victimele, tremurând în fiecare clipă de teamă să nu descopăr minunatu-i trup în mormanul de cadavre. Aveam acum impresia că regăsesc o ființă dragă și, pierzându-mi iarăși capul, mă repezii la ea cu brațele deschise. Era curată nebunie; gestul meu o înspăimântă. Uitase oare intimitatea noastră din noaptea trecută? Nici o fărîmă de suflet nu sălășluia oare în acest trup atît de fermecător? Descurajarea mă copleși văzînd-o cum se contractă toată cînd mă apropii, cum întinde în direcția mea mîinile-i crispate gata să mă strîngă de gît — ceea ce s-ar fi întîmplat probabil dacă aș fi insistat.

Și totuși, văzînd că am încremenit, se potoli destul de repede. Se întinse într-un colț al cuștii și o imitai și eu oftînd. Toți ceilalți prizonieri procedaseră la fel. Păreau acum obosiți, abătuți și resemnați.

Afară, maimuțele pregăteau plecarea convoiului. Au întins peste cușca noastră o prelată ale cărei margini acopereau jumătate din înălțimea gratiilor, lăsînd să treacă lumina zilei. Au fost strigate ordine; s-au pornit motoarele. Și iată-mă transportat cu mare iuțeală spre o desti-

nație necunoscută, profund îngrijorat la gândul noilor încercări care mă așteptau pe planeta Soror.

XI

Eram zdrobit. Evenimentele din ultimele două zile îmi vlăguiseră trupul și-mi tulburaseră într-atât mintea încât fusesem incapabil să deplîng moartea tovarășilor mei și chiar să-mi închipui în mod concret toate consecințele pe care le putea avea pentru mine deteriorarea șalupei. Întîmpinai cu un sentiment de ușurare penumbra amurgului și apoi izolarea în obscuritatea aproape totală, căci se înserase foarte repede și călătorirăm toată noaptea. Mă străduiam în fel și chip să găsesc un sens evenimentelor al căror martor fusesem. Această muncă intelectuală îmi era necesară pentru a nu cădea pradă disperării ce mă pîndea, pentru a-mi dovedi mie însumi că sînt un om, vreau să spun un om de pe Pămînt, o ființă rațională deprinsă să găsească o explicație logică capriciilor în aparență miraculoase ale naturii și nu un animal hăituit de niște maimuțe evolute.

Depănai pe dinaintea ochilor toate amănuntele pe care le înregistrase creierul meu, adeseori chiar fără să-mi dau seama. Din toate observațiile mele se desprindea o impresie generală: aceste maimuțe, masculi și femele, gorile și cimpanzei, nu

erau de loc *ridicole*. Am mai spus că niciodată nu mi-au creat impresia unor animale deghizate ca, de pildă, maimuțele dresate care sînt prezentate în circurile noastre. La noi, pe Pămînt, o maimuță cu o pălărie pe cap constituie, pentru unii, un spectacol ilariant iar pentru mine — penibil. Aici, însă, nimic asemănător. Pălăria și capul erau în armonie, iar toate gesturile lor erau cît se poate de firești. Maimuța care sorbea din pahar cu un pai avea într-adevăr aerul unei doamne. Mi-am adus aminte că văzusem un vîntor scoțîndu-și luleaua din buzunar, îndopînd-o tacticos cu tutun și apoi aprinzînd-o. Ei bine, nimic în actul acesta nu șocase instinctul meu, atît de obișnuite erau mișcărilor sale. A trebuit să reflectez înainte de a ajunge la concluzia că e un paradox. Cugetai îndelung asupra acestei chestiuni și, pentru prima oară poate după capturarea mea, regretai lipsa profesorului Antelle. Înțelepciunea și cunoștințele sale ar fi găsit desigur o explicație acestor ciudățenii. Ce se întîmplase oare cu el? Eram sigur că nu figura printre vînaturile expuse. S-o fi aflînd oare printre prizonieri? Nu era exclus; nu-i văzusem doar pe toți. Nici nu îndrăzneam să sper că a rămas în libertate.

Încercai și eu, cu bietele-mi resurse, să înjgheb o ipoteză care, la drept vorbind, nu prea mă satisfăcea. Locuitorii acestei planete, ființele civilizate ale căror orașe le zărisem de departe, au reușit poate să dresaze astfel maimuțele încît să obțină de la ele o comportare mai mult sau mai puțin rațională? Aceasta, desigur, după o îndelungată selecționare și cu prețul unor efor-

turi depuse de-a lungul mai multor generații. În fond, pe Pământ, unii cimpanzei reușesc să execute exerciții uimitoare. Însuși faptul că știau să vorbească nu era poate chiar atât de extravagant pe cât mi se păruse. Îmi aduceam acum aminte de o discuție pe care am avut-o cândva cu un specialist pe această temă. Aflasem atunci de la el că savanți cât se poate de serioși își consacrau o bună parte din viață încercărilor de a învăța maimuțele să vorbească. Ei pretindeau că nimic, în conformația acestor animale, nu le împiedică să aibă un limbaj articulat. Toate strădaniile lor fuseseră pînă atunci zadarnice, dar perseverau, susținînd că singurul obstacol constă în faptul că maimuțele nu *vor* să vorbească. Dar cine știe, poate că într-o bună zi, pe planeta Soror, au vrut să vorbească? Și astfel, ipoteticii stăpîni ai planetei Soror, le-au putut folosi pentru unele îndeletniciri mai puțin calificate ca, de pildă, această expediție vînătorească în cursul căreia am fost și eu capturat.

Mă cramponam cu înverșunare de această ipoteză fiindu-mi groază să mă gîndesc la o altă explicație, mai simplă, atît de indispensabilă mi se părea, pentru salvarea mea, existența pe această planetă a unor ființe conștiente, adică a unor oameni, oameni ca mine, cu care să mă pot înțelege.

Oameni! Cărei rase aparțineau oare făpturile acelea pe care maimuțele le împușcau și le capturau? Niște triburi înapoiate? Dacă așa stăteau lucrurile, cît de cruzi trebuiau să fie stăpînii ade-

vărați ai acestei planete ca să tolereze și poate chiar să organizeze asemenea măceluri!

Am fost sustras de la aceste gînduri de o formă nedeșlășită ce se apropia de mine tîrîș. Era Nova. În jurul meu, toți prizonierii se culcaseră grupuri-grupuri pe podea. După o scurtă șovăire se strînse toată lîngă mine ca în ajun. Am încercat zadarnic, și de data aceasta, să-i descopăr în privire scîlpirea aceea care ar fi dat gestului ei semnificația unei atracții afective. Întoarse capul și după scurt timp închise ochii. Și totuși simpla ei prezență m-a reconfortat și pînă la urmă am adormit și eu, lipit de ea, străduindu-mă să nu mă gîndesc la ziua de mîine.

XII

Un reflex de apărare împotriva unor gînduri prea apăsătoare mi-a permis să dorm pînă la ziuă. Somnul mi-a fost însă deseori întrerupt de coșmaruri zbuciumate în care trupul Novei îmi apărea sub înfățișarea unui șarpe monstruos încolăcit în jurul meu. Era dimineată cînd deschisei ochii. Nova era trează. Se îndepărtase puțin de mine și mă observa cu privirea-i veșnic nedumerită.

Vehiculul nostru își micșoră viteza și îmi dăduri seama că intrăm tocmai într-un oraș. Prizonierii se sculasera și stăteau acum pe vine, lipiți de zăbrele, privind de sub prelată un spectacol ce părea să le trezească aceeași tulburare din ajun. Am făcut și eu la fel; mi-am lipit obrazul de

gratii și am contemplat pentru prima oară un oraș civilizat de pe planeta Soror.

Mașina noastră mergea pe o stradă destul de lată, străjuită de trotuare. Examinam cu un sentiment de îngrijorare trecătorii: erau maimuțe. Văzui un negustor, un fel de băcan, care tocmai ridicase obloanele dughenei sale și se întorcea, curios, ca să ne vadă trecînd: era o maimuță. Încercam să disting pasagerii și șoferii mașinilor care ne depășeau: erau îmbrăcați după moda noastră, dar erau maimuțe.

Speranța de a întîlni o rasă de oameni civilizați devenea himerică și o profundă descurajare mă cuprinsese în ultima parte a drumului. Vehicolul nostru își încetini și mai mult mersul. Abia atunci observai că în cursul nopții caravana se micșorase și nu mai cuprindea decît două vehicule; celelalte o luaseră probabil în altă direcție. Am intrat pe o poartă mare și ne-am oprit într-o curte. Niște maimuțe ne-au înconjurat imediat, au căutat să potolească agitația prizonierilor, împungîndu-i de cîteva ori cu țepușile.

Curtea era înconjurată de clădiri cu mai multe etaje și cu șiruri de ferestre identice. Complexul acesta îmi sugera un spital și această impresie mi-a fost confirmată de apariția unor noi indivizi care veneau în întîmpinarea paznicilor noștri. Purtau toți halate albe și bonete ca infirmierii: erau maimuțe.

Da, erau toate maimuțe — gorile și cimpanzei. I-au ajutat pe paznicii noștri să descarce căruțele. Am fost scoși unul cîte unul din cuști, vîrîți fiecare în cîte un sac mare și duși în interiorul clă-

dirii. N-am opus nici o rezistență și m-am lăsat transportat de două gorile vînjoase, îmbrăcate în alb. Am avut impresia, timp de cîteva minute, că mergem de-a lungul unor nesfîrșite coridoare și apoi că urcăm niște scări. În sfîrșit am fost aruncat cu brutalitate pe jos iar apoi, după deschiderea sacului, am fost azvîrlit într-o altă cușcă, fixă de data aceasta, cu podeaua acoperită de un așternut de paie și unde eram singur. O gorilă a zăvornit ușa cu grijă.

Sala în care mă aflam cuprindea multe asemenea cuști așezate pe două rînduri, cu un lung culoar între ele. Cele mai multe erau ocupate, unele de tovarășii mei de suferință care tocmai fuseseră aduși acolo, altele de bărbați și femei ce se aflau pesemne închiși de multă vreme. Aceștia puteau fi ușor recunoscuți după atitudinea lor resemnată. Îi întîmpinau pe noii sosiți cu un aer plictisit și abia ridicau capul cînd vreunul scotea un geamăt tînguitor. Am observat de asemenea că noii veniți erau închiși, ca și mine, fiecare în cîte o celulă, în timp ce „vechii locatari” stăteau în general cîte doi. Vîrîndu-mi nasul între două gratii, am putut zări, la capătul culoarului, o cușcă mai mare în care se aflau numeroși copii. Spre deosebire de adulți, păreau foarte surescitați de sosirea noastră. Gesticulau, se îmbrînceau și se prefăceau că zgîlție gratiile, scoțînd țipete scurte ca niște tinere maimuțe certărețe.

Cele două gorile s-au întors cărînd un alt sac, din care ieși prietena mea Nova. Am avut consolarea s-o văd instalată în cușca situată exact în fața mea. Protestă împotriva acestei operații după

obiceiul ei, încercînd să zgîrie și să muște. Cînd ușa cuștii a fost închisă, s-a repezit la gratii, încercînd să le zguduie, scrișnind din dinți și scoțînd niște vaiete prelungi de țî se rupea inima. Treaba asta dura cam de vreun minut cînd deodată mă zări, se opri și își lungi gîtul ca un animal mirat. Schițai și eu un zîmbet prudent și-i făcui un mic semn cu mîna pe care încercă și ea să-l imite cu stîngăcie — ceea ce îmi umplu inima de bucurie.

Atenția mi-a fost însă atrasă de întoarcerea celor două gorile în halate albe. Terminaseră probabil cu descărcarea căci nu mai duceau nici un sac; în schimb împingeau un cărucior încărcat cu hrană și găleți pline cu apă pe care le distribuiau prizonierilor — ceea ce a avut darul să-i potolească.

Veni curînd și rîndul meu. În timp ce una din gorile stătea de pază, cealaltă a intrat în cușca mea și mi-a pus în față o strachină cu terci, cîteva fructe și o găleată. Hotărîsem să fac tot ce-mi stă în putință pentru a intra în legătură cu aceste maimuțe care păreau a fi singurele ființe civilizate și raționale de pe planeta Soror. Maimuțoiul care-mi aducea de mîncare părea destul de cumsecade. Văzînd că stau liniștit, m-a bătut chiar prietenește pe umăr. L-am privit drept în ochi, iar apoi, ducînd palma la piept, m-am închinat cere-monios. Cînd am ridicat capul am citit pe chipul lui o profundă uimire. Atunci i-am zîmbit, punîndu-mi tot sufletul în această demonstrație de simpatie. Se pregătea să iasă; se opri buimăcit și scoase o exclamație. În sfîrșit reușisem să atrag atenția asupra mea! În dorința de a confirma

acest succes și de a-mi arăta toate capacitățile, rostui, destul de prosteste, prima frază care-mi trecu prin minte.

— Ce mai faceți? Sînt un om de pe Pămînt. Am făcut o lungă călătorie.

Sensul nu avea nici o importanță. Era de-ajuns să vorbesc ca să-i dovedesc adevărata-mi natură. Și mi-am atins fără îndoială scopul deoarece cred că niciodată nu s-a văzut o asemenea uluială întipărită pe chipul vreunui maimuțoi. A rămas cu răsufierea tăiată și cu gura căscată, ca și tovarășul lui, de altfel. Cei doi au început să vorbească repede între ei cu glas scăzut dar rezultatul n-a fost acela pe care-l scontam. După ce se uită lung și bănuitor la mine, gorila se trase repede înapoi și o zbughi afară din cușca pe care o închise cu și mai multă grijă decît înainte. Cele două maimuțe schimbară atunci o privire și apoi izbucniră într-un hohot colosal de rîs. Reprezentam pesemne un fenomen într-adevăr unic căci nu mai conțineau cu chiotele pe socoteala mea. Rîdeau cu lacrimi și unul din cei doi maimuțoi a fost chiar nevoit să pună jos oala pe care o ținea în mîna ca să-și poată scoate batista.

Am fost atît de dezamăgît încît m-a apucat deodată o furie cumplită. Și am început și eu să zgudui gratiile, să-mi arăt dinții și să înjur în toate limbile pe care le cunosc. După ce mi-am epuizat repertoriul de invective am continuat să urlu sunete nedeslușite. De data asta însă gorilele s-au mulțumit să ridice disprețuitor din umeri.

Reușisem totuși să atrag atenția asupra mea. La plecare s-au întors în mai multe rînduri ca să mă

examineze. Când, sleit de puteri, m-am potolit în sfârșit, am văzut cum unul din cei doi maimuțoi scoate un carnetel din buzunar și își însemnează ceva, nu înainte de a-și fi notat însă cu grijă un semn grafic ce figura pe o tăbliță deasupra cuștii mele și care reprezenta probabil o cifră.

Plecară. Ceilalți prizonieri pe care demonstrația mea îi adusese pentru cîtva timp într-o stare de agitație, se apucară iarăși de mîncat. Nu mi-a rămas nici mie altceva de făcut decît să mănînc și să mă odihnesc, în așteptarea unui prilej mai favorabil de a-mi dezvălui nobila obîrșie. Am mai înghițit o strachină de terci și cîteva fructe suculte. În oușca din fața mea, Nova se oprea uneori din mestecat ca să-mi arunce o privire furișă.

XIII

Am fost lăsați în pace tot restul zilei. Seara, după ce ne-au mai adus o dată de mîncare, gorilele au stins luminile și au plecat. Am dormit puțin în noaptea aceea, nu pentru că n-ar fi fost cușca suficient de confortabilă — așternutul de paie era destul de gros și forma un culcuș acceptabil — dar înjghebam tot felul de planuri pentru a intra în legătură cu aceste maimuțe. M-am jurat să nu mă mai las stăpînit de furie și să caut cu neobosită răbdare toate ocaziile de a-mi dovedi capacitățile intelectuale. Cei doi paznici cu care

avusesem de-a face erau probabil niște subalterni mărginiți, incapabili să interpreteze inițiativele mele; o fi existînd însă cu siguranță și alte maimuțe mai cultivate.

Mi-am dat seama, chiar de a doua zi dimineața, că această speranță nu era deșartă. Eram treaz de vreo oră. Cei mai mulți dintre tovarășii mei se învîrteau neîncetat în cușca lor, așa cum fac unele animale în captivitate. Când m-am dumerit că de o bună bucată de vreme, fără să-mi dau seama, procedez și eu la fel, mi-a fost ciudă și m-am silit să stau jos în fața grătilor, într-o atitudine cît mai umană, cît mai gînditoare cu putință. Tocmai atunci s-a deschis ușa de pe culoar și a intrat un nou personaj însoțit de cei doi paznici. Era un cimpanzeu femelă și am înțeles, după respectul cu care se poartă gorilele față de dînsa, că ocupă o funcție importantă în această instituție.

Paznicii îi raportaseră, fără îndoială, despre mine căci de cum a intrat pe ușă, maimuțoaica a pus o întrebare unuia din ei iar acesta a arătat cu degetul în direcția mea. Atunci s-a îndreptat direct spre cușca mea.

Am observat-o cu luare aminte în timp ce se apropia. Purta și ea un halat alb dar de o croială mai elegantă decît aceea a gorilelor, strîns în talie cu un cordon și cu mîneci scurte care scoteau la iveală două brațe lungi și agile. Ceea ce m-a frapat însă a fost mai cu seamă privirea ei deosebit de vioaie și de inteligentă. Am socotit că e de bun augur pentru viitoarele noastre relații. Mi s-a pă-

rut foarte tânără în pofida zbîrciturilor, inerente condiției sale maimuțești, care încadrau boticul ei alb. Ținea în mîna o servietă de piele.

Se opri în fața cuștii mele și începu să mă examineze în timp ce scotea un stilou din servietă.

— Bună ziua, doamnă, îi spusei eu, înclinîndu-mă.

Rostisem aceste cuvinte cu vocea mea cea mai blîndă. Chipul ei exprimă o profundă mirare dar își păstră înfățișarea gravă, impunînd chiar tăcere, cu un gest autoritar, gorilelor care începuseră iar să rînjască prostește.

— Doamnă sau domnișoară, continuai eu încurajat, îmi pare rău că sînt nevoit să mă înfățișez dumneavoastră în asemenea împrejurări și în acest costum. Vă rog să credeți că nu obișnuiesc...

Am mai spus tot felul de prostii, căutînd doar cuvinte care să se potrivească cu tonul politicos pe care hotărîsem să-l adopt. Cînd am terminat, încheindu-mi cuvîntarea cu zîmbetul cel mai amabil cu putință, mirarea ei s-a transformat în stupoare. Genele-i clipiră de cîteva ori la rînd și cutele de pe frunte i se încrețiră. Căuta fără îndoială cu încordare o soluție la o problemă dificilă. Îmi zîmbi și ea și am avut intuiția că începe să bănuiască o parte din adevăr.

În timp ce se petrecea această scenă, oamenii din cuști se uitau la noi fără a manifesta însă atitudinea artăgoasă pe care le-o stîrnea de obicei sunetul vocii mele. Dădeau semne de curiozitate. Își încetară unul după altul febrila lor plimbare

circulară și veniră să-și lipească obrazul de gratii ca să ne poată vedea mai bine. Numai Nova părea furioasă și se agita tot timpul.

Maimuțoaica scoase un stilou din buzunar și scrisese cîteva rînduri în caietul ei. Apoi, ridicînd capul și întîlnind iarăși privirea-mi îngrijorată, îmi zîmbi din nou. Atitudinea ei m-a încurajat să mai fac un gest prietenos. Am băgat brațul printre gratii și i-am întins mîna cu palma deschisă. Gorilele au tresărit și au schițat o mișcare ca să intervină, dar maimuțoaica, a cărei primă reacție a fost totuși să se dea înapoi — și-a revenit, i-a oprit cu o scurtă poruncă și, privindu-mă tot timpul drept în ochi, și-a întins și ea brațul păros, cam tremurînd, spre mine. Am rămas nemișcat. S-a apropiat și mai mult și și-a pus mîna, cu degetele-i nemăsurat de lungi, pe încheietura mîinii mele. Am simțit fiorul ce-o cuprinde la acest contact. M-am străduit să nu fac nici o mișcare care s-o poată speria. M-a bătut ușor pe mîna, mi-a mîngîiat brațul și apoi s-a întors către asistenții ei cu un aer triumfător.

Mă sufocam de emoție. Eram din ce în ce mai încredințat că speranța mi se împlinește, că tînăra maimuță începe să recunoască nobila-mi obîrșie. Cînd la un moment dat s-a adresat, pe un ton poruncitor, uneia din gorile, am fost atît de nebun să cred că acuși îmi vor deschide cușca în lături, prezentîndu-mi chiar și scuze. Dar vai, nu de asta era vorba! Paznicul s-a scormonit prin buzunar și a scos un obiect alb de mici dimensiuni pe care l-a întins șefei sale. Aceasta mi l-a pus ea

însăși în mână însoțind acest gest cu un zîmbet fermecător. Era o bucățică de zahăr.

O bucățică de zahăr! Eram atât de dezamăgit, m-am simțit deodată atât de descurajat față de această umilitoare recompensă, încît eram cît pe ce să i-o azvîrl în obraz. Mi-am adus însă aminte la timp de înțeleapta hotărîre pe care o luasem cu puțin timp înainte și am căutat să-mi păstrez calmul. Am luat bucățica de zahăr, m-am înclinat și am ronțăit-o cu aerul cel mai inteligent posibil.

Aceasta a fost prima mea luare de contact cu Zira, căci după cum aveam să aflu puțin mai târziu, așa o chema pe tînăra maimuțoaică. Era șefa serviciului unde fusesem adus. În ciuda decepției pe care am încercat-o, comportarea ei îmi dădea multă speranță și parcă ceva îmi spunea că voi reuși să stabilesc o legătură cu dînsa. A avut o lungă convorbire cu paznicii și mi s-a părut că le dă instrucțiuni în legătură cu mine. Apoi și-a continuat vizita inspectînd și celelalte cuști.

Examina cu atenție pe fiecare din noii veniți și își lua notițe, mai succinte decît pentru mine. Niciodată nu s-a încumetat să atingă pe vreunul din ei. Cred că m-ar fi cuprins invidia dacă ar fi făcut așa ceva. Încercam un sentiment de mîndrie considerîndu-mă un subiect excepțional, singurul demn de un tratament privilegiat. Cînd am văzut că se oprește în fața cuștii cu copii și le aruncă și lor bucățele de zahăr, m-a cuprins o ciudă cumplită, o ciudă cel puțin egală cu aceea a Novei care, după ce-și arătase dinții maimuțoaicei, se culcase, furioasă, cu spatele la mine.

XIV

A doua zi a trecut ca și prima. Maimuțele tot nu s-au ocupat de noi; s-au mulțumit doar să ne aducă de mîncare. Eram tot mai nedumerit în ce privește rolul acestei instituții ciudate cînd, în ziua următoare, am început să fim supuși unui șir de teste a căror simplă amintire mă umilește astăzi, dar care atunci m-au mai sustras de la preocupările mele.

Primul test mi s-a părut la început destul de straniu. Unul din paznici s-a apropiat de mine în timp ce tovarășul lui opera în fața altei cuști. Maimuțoiul meu ținea o mînă ascunsă la spate iar în cealaltă avea un fluier. S-a uitat țintă la mine ca să-mi atragă atenția, a dus fluierul la gură și a emis un șir de sunete ascuțite; asta timp de cel puțin un minut. Apoi a scos cealaltă mînă la iveală, arătîndu-mi cu ostentație una din bananele acelea a căror savoare o apreciasem și de care toți oamenii erau mari amatori. Ținea banana în fața mea, continuînd totodată să mă observe.

Am întins mîna dar banana era prea departe ca s-o pot atinge și gorila n-avea de gînd să se apropie de mine. Părea decepționată, se aștepta parcă la o altă reacție din partea mea. După cîtva timp, s-a plictisit așteptînd, a ascuns din nou banana și s-a apucat iarăși să fluiera. Nervos, intrigat de toată această maimuțareală, eram cît pe ce să-mi pierd răbdarea cînd mi-a arătat din nou banana, tot la o distanță inaccesibilă. Am reușit

totuși să-mi păstrez calmul, încercînd să ghicesc ce anume așteaptă de la mine, căci părea din ce în ce mai mirat, ca și cum aș fi avut o comportare anormală. A repetat aceeași scenă de vreo cinci sau șase ori apoi, descurajat, a trecut la altă cușcă.

Am încercat un adevărat sentiment de frustrare cînd am constatat că vecinul meu, iar apoi prizonierul următor, capătă fiecare cîte o banană și încă de la prima încercare. Am urmărit îndeaproape pe celălalt maimuțoi care îndeplinea același ceremonial în fața cuștilor de vizavi. Întrucît ajunsesese la cușca unde se afla Nova, am putut observa toate reacțiile ei. Fluieră, apoi agită o banană, ca și colegul lui. Tînăra începu imediat să se frămînte dînd din fâlci și...

Se făcu deodată lumină în mintea mea. Nova, încîntătoarea Nova, începuse să saliveze din abundență la văzul acestei bunătăți, ca un cîine căruia i se arată o bucătică de zahăr. Asta și aștepta gorila, atît pentru ziua de astăzi. Îi aruncă fructul atît de jinduît și trecu la altă cușcă.

Da, înțelesesem, și ce mîndru eram! Urmasem pe vremuri niște cursuri de biologie și lucrările lui Pavlov nu constituiau nici o taină pentru mine. Era vorba să se experimenteze aici asupra oamenilor reflexele pe care el le studiase asupra cîinilor. Și eu, eu care fusesem atît de stupid cu cîteva clipe în urmă, acum, cu rațiunea și cultura mea nu numai că înțelegeam semnificația acestui test, ci puteam chiar să prevăd cele ce vor urma. Timp de cîteva zile, poate, maimuțele vor proceda astfel: fluierături, apoi prezentarea unui din alimentele preferate, acesta provocînd salivația subiec-

tului respectiv. După o anumită perioadă, o simplă fluierătură va produce același efect. Oamenii vor dobîndi reflexe condiționate, ca să folosim limbajul științific.

Mă tot felicitam de perspicacitatea mea și ardeam de dorința de a mă fâli cu ea. Profitînd de faptul că gorila trecea iarăși prin fața cuștii mele, după terminarea experiențelor, am căutat în fel și chip să-i atrag atenția. Am lovit barele de fier, am făcut gesturi largi arătînd spre gura mea astfel încît pînă la urmă a binevoit să înceapă din nou experiența. Atunci, chiar de la prima fluierătură și cu mult înainte să-mi arate banana, am început să salivez, să salivez cu furie, cu frenezie, să salivez eu, Ulysse Mérou, de parcă de asta ar fi depins viața mea — atîta plăcere îmi făcea să-i dovedesc cît sînt de inteligent.

De fapt, gorila părea foarte încurcată. Își chemă colegul și stătu mult de vorbă cu el, ca în ajun. Nu era greu să ghicești raționamentul simplist al acestor nătărăi: iată un om care acum cîteva clipe nu avea nici un reflex și care deodată a dobîndit reflexe condiționate, cînd pentru ceilalți e nevoie de atîta timp și de atîta răbdare! Îmi era milă de neputința lor intelectuală care nu le permitea să tragă singura concluzie justă: un progres atît de brusc nu putea avea decît o singură explicație — existența conștiinței. Eram convins că Zira s-ar fi dovedit mai subtilă.

Înțelepciunea și excesul meu de zel au avut însă cu totul alt rezultat decît acela pe care-l speram. Paznicii mei au plecat omițînd să-mi dea banana pe care a mîncat-o chiar unul din ei. Ce nevoie

mai aveau să mă răsplătească de vreme ce scopul fusese atins și așa !

S-au întors a doua zi cu alte accesorii. Unul din ei ținea în mână un clopoțel, iar celălalt împingea un cărucior pe care era montat un aparat ce se-măna cu un magnetou. De data asta, edificat asupra genului de experiențe la care urmam să fim supuși, am înțeles ce au de gând să facă cu aceste instrumente chiar înainte să le pună în funcțiune.

Începură cu vecinul Novei, o namilă de om cu privirea deosebit de timpă care se apropiase de grilaj și cuprindea cu ambele mâini barele de fier, așa cum făceam toți când treceau temnicerii. Una din gorile a început să agite clopoțelul care emitea un sunet grav în timp ce cealaltă racorda un fir al magnetoului la una din gratiile de fier ale cuștii. După ce clopoțelul a sunat o bună bucată de vreme, al doilea operator a început să învîrtească manivela aparatului. Omul a sărit brusc înapoi, scoțînd țipete jalnice.

Au repetat de cîteva ori experiența cu același individ, acesta fiind ademenit de fiecare dată cu ajutorul unui fruct să se lipească de gratii. Știam că scopul era de a-l face să sară înapoi de îndată ce va auzi sunetul clopoțelului și înainte de a se produce descărcarea electrică (tot un reflex condiționat) ; scopul n-a fost însă atins în ziua aceea căci psihismul omului nu era suficient dezvoltat ca să-i permită să facă o legătură între cauză și efect.

Eu în schimb îi așteptam, rînjind sarcastic în sinea mea, nerăbdător să le arăt deosebirea dintre

instinct și inteligență. Chiar la primul sunet al clopoțelului, am luat brusc mîna de pe barele de fier și m-am dat înapoi pînă la mijlocul cuștii. În același timp mă uitam țintă la ei și zîbeam ironic. Gorilele încruntară sprîncenele. Nu mai rîdeau de loc de comportarea mea și am avut chiar impresia că pentru prima oară parcă bănuiau că-mi bat joc de ele.

Aveau totuși de gând să repete experiența cînd atenția le-a fost distrasă de sosirea unor noi vizitatori.

XV

Trei indivizi înaintau de-a lungul culoarului : Zira, cimpanzeul-femelă, și alți doi maimuțoi dintre care unul era, în mod evident, o înaltă personalitate.

Era un urangutan, primul din această specie pe care-l vedeam pe planeta Soror. Era mai mic de stat decît gorilele și cam adus de spate. Brațele lui erau relativ mai lungi, astfel încît mergea adeseori sprijinindu-se în mîini — ceea ce nu li se întîmpla decît rareori celorlalte maimuțe. Aveam astfel ciudata impresie că înaintează folosindu-se de două bastoane. Capu-i, înfundat între umeri, era împodobit cu un păr lung arămiu, iar fața-i era înțepenită într-o expresie de pedantă meditație. Parcă aveam în față un bătrîn pontif, venerabil și solemn. Și costumele lui se deosebea foarte mult de

Îmbrăcămintea celorlalte maimuțe: o redingotă lungă, neagră, al cărei rever era împodobit cu o stelută purpurie și niște pantaloni în dungi, albe și negre — totul destul de prăfuit.

O maimuță scundă, de sex femeiesc — din neamul cimpanzeilor — mergea în urma lui, purtând o servietă voluminoasă. După atitudinea ei, părea să-i fie secretară. Cred că cititorul nu se mai miră dacă menționez atât de des unele atitudini și expresii semnificative ale acestor maimuțe. Jur că orice ființă cu judecată, văzând acest cuplu, ar fi tras, ca și mine, concluzia că e vorba de un bătrîn savant și de umila lui secretară. Sosirea lor mi-a permis să constat o dată mai mult că printre maimuțe există, pare-se, un simț destul de dezvoltat al ierarhiei. Zira manifesta un vădit respect față de marele șef. Cele două gorile s-au repezit în întâmpinarea lui de îndată ce l-au zărit și i s-au închinat cu mare plecăciune. Urangutanul le-a răspuns printr-un mic semn neglijent cu mîna.

S-au îndreptat direct spre cușca mea. Nu eram oare exemplarul cel mai interesant din tot acest lot? L-am întâmpinat pe șef cu zîmbetul meu cel mai prietenos și i-am adresat următoarele cuvinte pe un ton emfatic:

— Dragă urangutane! Dacă ai ști cît sînt de fericit să mă aflu în sfîrșit în prezența unei făpturi cu o înfățișare din care emană atîta înțelepciune și inteligență! Sînt convinși că noi doi ne vom înțelege de minune.

„Dragul urangutan” tresărise la sunetul vocii mele. Se scărpină îndelung după ureche, în timp ce ochiu-i bănuitor iscodea cușca de parcă ar fi

presimțit vreun șiretlic. Cu caietul în mîna, Zira reciti însemnările pe care le luase despre cazul meu. Insista, dar era clar că urangutanul refuza să se lase convins. Rosti vreo două sau trei sentințe bombastice, ridică de cîteva ori din umeri, clătină din cap, apoi puse mîinile la spate și începu să se plimbe încolo și înapoi pe culoar, trecînd de cîteva ori prin fața cuștii mele și aruncîndu-mi priviri destul de puțin binevoitoare. Celelalte maimuțe așteptau hotărîrile sale, păstrînd o respectuoasă tăcere.

Respectul acesta era însă numai aparent căci surprinzînd un semn furiș pe care una din gorile îl făcea celeilalte, și asupra căruia nu putea exista nici o îndoială, am înțeles că-și băteau joc de șeful cel mare. Atitudinea pe care o adoptase urangutanul față de mine mă înciudase. De aceea, văzînd că și celelalte maimuțe îl iau peste picior, m-am gîndit să joc și eu o mică scenă menită să-l convină de inteligența mea. Am început să mă sorcușca în lung și-n lat, cu pași mari, imitîndu-i mersul, gîrbovit, cu mîinile la spate, cu sprîncelele încruntate într-un aer de adîncă meditație.

Cele două gorile leșinau de rîs și nici măcar Zira nu și-a putut păstra seriozitatea. În ce privește secretara, a fost nevoită să-și vîre boticul în servietă ca să-și ascundă ilaritatea. M-am felicitat pentru această demonstrație pînă în clipa cînd mi-am dat seama că este periculoasă. Observîndu-mi mimica, urangutanul se înfurie și rosti cu glas tăios cîteva cuvinte aspre care restabiliră numaidecît ordinea. Apoi, se opri în fața mea și începu să-și dicteze observațiile secretarei.

Dicta de foarte multă vreme, subliniindu-și fiecare frază cu gesturi pompoase. Începea să mi se facă lehamite de atîta orbire și hotărîi să-i dau o nouă dovadă a capacităților mele intelectuale. Întinzînd mîna în direcția lui, rostii cît mai corect cu putință :

— Mi Zaius.

Observasem că toți subalternii i se adresau începînd cu aceste cuvinte. „Zaius“, după cum aveam să aflu mai tîrziu, era numele pontifului iar „mi“ — un titlu onorific.

Maimuțele au încremenit. Le-a pierit cheful de rîs, în special Zirei, care mi s-a părut extrem de tulburată, mai ales cînd am adăugat, îndreptîndu-mi degetul în direcția ei : Zira — alt nume pe care-l reținusem și care nu putea fi decît al ei. În ce-l privește pe Zaius, a devenit foarte nervos și a început iarăși să umble pe culoar, clătînîndu-și din nou neîncrezător capul.

După ce în sfîrșit s-a potolit, a poruncit să se repete, în prezența lui, toate testele la care fusesem supus încă din ajun. M-am descurcat ușor. Am salivat chiar de la prima fluierătură. Am sărit înapoi cînd a sunat clopoțelul. M-a pus să repet de vreo zece ori această ultimă experiență, dictînd secretarei nesfîrșite comentarii.

Pe la sfîrșit, mi-a venit o idee. În momentul cînd gorila agita clopoțelul, am desprins clema care asigura legătura electrică cu grătiile mele și am aruncat firul în afară. Apoi cu mîinile bine prinse de zăbrele nu m-am mai mișcat din loc, în timp ce al doilea paznic, care nu observase

isprava mea, se căznea să învîrtă manivela magnetoului, devenit inofensiv.

Eram foarte mîndru de această inițiativă care trebuia să constituie o dovadă incontestabilă de înțelepciune pentru orice ființă cu judecată. De fapt, atitudinea Zirei mi-a dovedit că ea cel puțin era profund impresionată. Mă privi cu ochi deosebit de pătrunzători și boticul ei alb se coloră în roz, ceea ce, după cum aveam să aflu mai tîrziu, este un semn de emoție la cimpanzei. Dar nimic nu-l putea convinge pe urangutan. Maimuțoiul ăsta afurisit începu iarăși să ridice din umeri într-un chip foarte neplăcut și să dea din cap cu înversunare cînd Zira i se adresează. Era un savant cu metodă ; nu-i plăcea să fie dus de nas. Dădu alte instrucțiuni gorilelor și fui supus unui nou test care era o combinație a primelor două.

Îl cunoșteam și pe ăsta. Văzusem chiar în unele laboratoare practicîndu-se asemenea teste pe cîini. Scopul lor era de a-l dezorienta pe animal, de a-i provoca tulburări nervoase combinînd două reflexe. Una din gorile a început să fluiera, făgăduind astfel o recompensă, în timp ce cealaltă își agita clopoțelul, ceea ce prevestea o pedeapsă. Mi-am adus aminte de concluziile unui mare biolog în legătură cu asemenea experiențe : el spunea că amăgind astfel un animal i se pot provoca tulburări emoționale ce seamănă foarte mult cu nevroza omului și chiar uneori fenomene de demență, dacă aceste experiențe sînt repetate mai des.

M-am ferit bineînțeles să cad în această capcană ; prefăcîndu-mă că ascult cu deosebită atenție mai întîi fluierăturile, apoi sunetul clopoțelului,

m-am așezat la o distanță egală de cele două surse de zgomot, cu bărbia sprijinită în căușul palmei, în atitudinea tradițională a cugetătorului. Zira nu s-a putut stăpîni și a bătut din palme. Zaius a scos o batistă din buzunar și și-a șters fruntea.

Transpira, dar nimic nu-i putea zdruncina stupidul scepticism. Mi-am dat bine seama după mura lui, la sfîrșitul discuției vehemente pe care a avut-o cu Zira. Apoi a mai dictat niște note secretei, a dat instrucțiuni amănunțite Zirei, care le-a ascultat cu un aer nemulțumit, și în cele din urmă a plecat, nu înainte de a-mi arunca însă o ultimă privire încruntată.

Zira s-a adresat celor două gorile și am înțeles imediat că le poruncește să mă lase în pace, cel puțin pînă la sfîrșitul zilei, căci ele au plecat cu tot calabaliul. Cînd a rămas singură cu mine, s-a apropiat de cușca mea și m-a examinat din nou în tăcere, o bună bucată de vreme. Apoi, cu un gest spontan, mi-a întins laba prietenește. I-am strîns-o cu emoție, șoptind cu glas blînd numele ei. Am înțeles, după roșeața care i-a acoperit boticul, că este adînc mișcată.

XVI

Cîteva zile mai tîrziu Zaius s-a întors și vizita lui a fost semnalul unor mari răsturnări în rînduiala sălii. Dar trebuie să povestesc mai întîi cum

am reușit în acest interval de timp să mă mai evidențiez în ochii maimuțelor.

A doua zi după prima inspecție a urangutanului, am fost copleșiți de o avalanșă de noi teste; cel dintîi — cînd ni s-a adus masa. În loc să lase alimentele pe jos în cușcă, așa cum procedau de obicei, Zoram și Zanam, cele două gorile ale căror nume le aflasem pînă la urmă, le-au ridicat în niște coșuri pînă în tavan, folosind un sistem de scripeți cu care erau înzestrate toate cuștile. Totodată au lăsat în fiecare celulă patru cuburi de lemn destul de voluminoase. După aceea s-au tras înapoi și au observat reacția noastră.

Ți-era mai mare mila să vezi mura dezamăgită și nedumerită a tovarășilor mei de suferință. Încercam să sară, dar nici unul nu putea atinge coșul. Unii s-au cățărat de-a lungul grătilor dar cînd ajungeau sus degeaba întindeau mîna, căci tot nu puteau apuca alimentele care erau departe de pereții laterali. Mi-era rușine de negliobia acestor oameni. Cred că nu e nevoie să spun că am rezolvat imediat această problemă. Era de ajuns să așezi cele patru cuburi unul peste altul, să te urci pe acest șafodaj și să desprinzi coșul din cui. Ceea ce am și făcut, ascunzîndu-mi mîndria sub un aer de prefăcută indiferență. Nu era genial, dar am fost singurul care s-a arătat atît de subtil. Admirația vădită a lui Zoram și a lui Zanam mi-amers drept la inimă.

Am început să mănînc fără a-mi ascunde disprețul față de ceilalți prizonieri care erau incapabili să-mi urmeze exemplul, deși fuseseră martorii isprăvii mele. Nici măcar Nova nu m-a

putut imita în ziua aceea, cu toate că am repetat de mai multe ori, special pentru ea, întreaga operație. A încercat totuși — era cu siguranță una din cele mai inteligente din grupul nostru. A căutat să pună un cub peste altul dar l-a așezat strâmb, s-a speriat când a căzut și s-a ascuns într-un colț al cuștii. Această față, de o agerime și de o suplețe deosebite, ale cărei gesturi erau toate de o desăvârșită armonie, era, ca și toți ceilalți de altfel, de-o stângăcie inexplicabilă de îndată ce trebuia să mînuiască un obiect. Totuși, după două zile a învățat să execute această operație.

În dimineața aceea mi-a fost însă milă de ea și i-am aruncat printre zăbrele două dintre cele mai frumoase fructe. Acest gest mi-a adus o dezmiardare din partea Zirei, care tocmai intrase. Mi-am rotunjit spinarea ca o pisică sub laba-i păroasă, spre marea nemulțumire a Novei pe care asemenea familiarități o înfuriau și care începu imediat să se agite și să geamă.

M-am remarcat și în multe alte împrejurări, dar mai ales am reușit, ascultînd cu atenție, să rețin cîteva cuvinte simple din limbajul maimuțesc și să le înțeleg sensul. Făceam exerciții de pronunțare cînd Zira trecea în fața cuștii mele și ea părea din ce în ce mai uimită. Ajunsesem tocmai în acest stadiu cînd a avut loc a doua inspecție a lui Zaius.

Era și de data asta escortat de secretara lui dar mai era însoțit și de un alt urangutan, solemn ca și el, decorat ca și el și cu care stătea de vorbă de la egal la egal. Mi-am închipuit că

e vorba de un confrate, chemat în consultație pentru a examina cazul straniu pe care-l constituiam. Au început o lungă discuție în fața cuștii mele, împreună cu Zira, care li se alăturase. Maimuțoaica vorbea îndelung și cu înflăcărare. Știam că-mi susține cauza, scoțînd în evidență agerimea excepțională a minții mele, de care nimeni nu se mai putea îndoi. Intervenția ei n-a reușit decît să stîrnească, la cei doi savanți, un zîmbet de neîncredere.

A trebuit iarăși să mă supun, în fața lor, testelor pe care le executasem cu atîta îndemînare. Ultimul din ele consta în deschiderea unei cutii închisă cu nouă sisteme diferite de încuietori (zăvor, știft, cheie, cîrlig etc...) Pe Pămînt, Kinnaman dacă nu mă înșel, inventase un asemenea dispozitiv pentru a evalua discernămintul maimuțelor și aceasta era cea mai complicată problemă pe care au putut-o rezolva unele dintre ele. Probabil că această experiență era tot așa apreciată și aici — însă cu oameni. După cîteva dubii, făcusem față cu cinste acestui test.

Acum însăși Zira mi-a întins cutia și am înțeles din privirea-i rugătoare că dorește din tot sufletul să fac o strălucită demonstrație, ca și cum propria-i reputație ar fi fost în joc. Mi-am dat toată silința să-i fac pe plac și cît ai clipi din ochi am deschis cele nouă încuietori, fără cea mai mică șovăială. Dar nu m-am mulțumit cu atît. Am scos fructul cuprins în cutie și l-am oferit cu un gest galant maimuțoaicei. L-a primit roșînd de emoție. Apoi mi-am etalat toate cunoștințele și am rostit cele cîteva cuvinte pe care le

Învăţasem, arătînd cu degetul obiectele respective.

De data asta mi se părea imposibil să mai poată avea cineva îndoieli asupra adevăratei mele origini. Dar vai! nu ştiam pe atunci cît de orbi sînt urangutanii! Au schiţat din nou zîmbetul acela sceptic care mă scotea din sărite, au întrerupt-o pe Zira şi au început iarăşi să discute între ei. Mă ascultaseră ca pe un papagal. Simţeam că erau de acord să atribuie talentele mele unui fel de instinct şi unui ascuţit spirit de imitaţie. Adoptaseră probabil regula ştiinţifică pe care un savant de la noi o rezuma astfel: „*In no case may we interpret an action as the outcome of the exercise of a higher psychological faculty if it can be interpreted as the outcome of one which stands lower in the psychological scale*”¹.

Acesta era desigur sensul limbajului lor ştiinţific şi începeam să spumeg de furie. Poate că nu m-aş fi putut stăpîni şi aş fi izbucnit, dacă n-aş fi surprins o privire fugară pe care mi-a aruncat-o Zira. Era clar că nu este de acord cu ei şi îi este ruşine de cuvintele pe care le rostesc în faţa mea.

În sfîrşit, confratele lui Zaius s-a retras după ce a emis probabil o părere categorică asupra

¹ Nu trebuie în nici un caz să interpretăm vreun act ca fiind consecinţa exercitării unei facultăţi psihice superioare, dacă acest act poate fi interpretat ca fiind dictat de o facultate aflată pe o treaptă inferioară pe scara psihologică (engl.). (C. L. Morgan)

mea. Urangutanul meu s-a apucat atunci de alte treburi. A făcut înconjurul sălii, examinînd amănunţit pe fiecare prizonier şi dînd noi instrucţiuni Zirei care le nota pe măsură ce el le formula. Mimica lui prevestea numeroase schimbări în repartizarea noastră în cuşti. Nu mi-a trebuit mult ca să pricep planul lui şi să înţeleg rostul comparaţiilor foarte clare pe care le făcea între caracteristicile unor bărbaţi şi cele ale unor femei.

Nu mă înşelasem. Gorilele executau acum ordinele şefului cel mare transmise prin intermediul Zirei. Am fost repartizaţi cîte un cuplu în fiecare cuşcă. Ce diabolice încercări prevesteau oare aceste împerecheri? Ce particularităţi ale rasei umane voiau oare să studieze aceste maimuţe, stăpînite de furia experimentărilor? Cunoşteam destul de bine activitatea laboratoarelor biologice şi de aceea bănuiam despre ce este vorba: pentru un savant care şi-a luat drept cîmp de investigaţie instinctele şi reflexele, instinctul sexual este de un interes primordial.

Asta era deci! Aceşti demoni voiau să studieze pe noi, pe mine, care nimerisem în această turmă printr-o extravaganţă a destinului, practicile amoroase ale oamenilor, metodele de apropiere a masculului şi a femeii, felul cum se împreunează în captivitate, pentru a le compara, poate, cu diferite observaţii anterioare asupra aceloraşi oameni în libertate. Aveau poate de gînd să efectueze şi experimente de selecţie sexuală?

De îndată ce am înțeles intențiile lor, m-am simțit umilit ca niciodată și am făcut în sinea mea legământ că mai bine să mor decât să mă pretez la asemenea manevre degradante. Trebuie să mărturisesc însă că rușinea mi-a scăzut în proporții simțitoare, deși hotărârea mi-a rămas tot atât de neclintită, când am văzut femeia pe care știința mi-o hărăzise ca tovarășă. Era Nova. Mă simțeam chiar aproape dispus să-i iert bătrânului fanfaron nerozia și orbirea și n-am mai protestat de loc când Zoram și Zanam m-au apucat de mijloc și m-au zvîrlit la picioarele nimfei torentului.

XVII

Nu voi povesti amănunțit scenele ce s-au petrecut în cuștile vecine în săptămânile care au urmat. Așa cum îmi închipuisem, maimuțele își pusese în gând să studieze comportarea amoroasă a oamenilor și s-au apucat de treabă cu obișnuitul lor spirit metodic, notîndu-și cele mai mici amănunte, străduindu-se să provoace apropierea, intervenind uneori cu țepușele lor pentru a convinge un individ mai recalcitrant.

Începusem și eu să adun unele observații cu intenția de a împodobi reportajul pe care aveam de gând să-l public la întoarcerea mea pe Pământ; m-am plictisit însă repede căci n-am găsit

nimic mai picant de reținut, nimic, cu excepția, poate, a felului straniu în care bărbatul făcea curte femeii înainte de a se apropia de dînsa. Executa un fel de dans nupțial, întocmai ca unele păsări de pe la noi; un dans lent, șovăitor, alcătuit din pași înainte, înapoi și în lături. Se mișca astfel într-un cerc ce se micșora tot mai mult, un cerc în centrul căruia se afla femeia, care se învîrtea doar în jurul ei fără să se deplaseze. Am asistat cu interes la cîteva asemenea demonstrații al căror ritual era, în linii mari, mereu același, cu excepția unor amănunte care puteau varia. În ce privește împreunarea propriuzisă care încheia aceste preliminarii, deși la început am rămas cam uluit văzîndu-mă martorul unor asemenea exhibiții, am ajuns, după scurtă vreme să nu le acord mai multă atenție decât ceilalți prizonieri. Singurul element surprinzător era gravitatea științifică cu care maimuțele le pîndeau, notîndu-și întotdeauna cele mai mici amănunte în carnetul lor de însemnări.

Cu totul altă întorsătură au luat însă lucrurile cînd, dîndu-și seama că nu iau parte la aceste zbenguiele — așa mă jurasem și nimic nu m-ar fi putut determina să mă dau astfel în spectacol — gorilele și-au pus în cap să mă constrîngă cu mijloace violente și au început să mă zădărescă printre gratii, împungîndu-mă cu țepușele lor, pe mine, Ulysse Mérou, pe mine, un om creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu! Am protestat cu energie. Brutele acelea se încăpățîneau, și nu știu ce s-ar fi întîmplat cu

mine dacă nu și-ar fi făcut apariția Zira, căreia i-au raportat îndărătnicia mea.

A stat mult pe gânduri, apoi s-a apropiat de mine și privindu-mă cu ochii ei frumoși și inteligenți, m-a bătut ușor cu palma peste ceafă și mi-a ținut un mic discurs care, în închipuirea mea, suna cam așa :

— Bietule omuleț ! părea ea să spună. Ce ciudat ești ! Nu s-a pomenit niciodată ca vreunul din neamul tău să se poarte așa. Uită-te în jurul tău, ia pildă de la ceilalți. Fă ce ți se cere și ai să fii răsplătit.

A scos din buzunar o bucată de zahăr și mi-a întins-o. Eram disperat. Deci și ea mă considera un animal, e drept, poate ceva mai deștept decât ceilalți. Am refuzat, clătînind furios din cap, și m-am dus să mă întind în capătul celălalt al cuștii mele, departe de Nova care mă privea cu ochi neînțeleghători.

Lucrurile n-ar fi mers mai departe dacă bătrînul Zaius nu și-ar fi făcut tocmai atunci apariția, mai înfumurat ca oricînd. Venise să vadă rezultatul experiențelor sale și, așa cum obișnuia, s-a informat mai întîi de mine. Zira n-a avut încotro și a trebuit să-i aducă la cunoștință încăpățînarea mea. A avut aerul foarte nemulțumit și s-a plimbat aproape un minut cu mîinile la spate, apoi a dat niște ordine pe un ton autoritar. Zoram și Zanam au deschis cușca, au scos-o de acolo pe Nova și mi-au adus în schimb o matroană de vîrstă respectabilă. Pedantul ăla de Zaius, stupid și pretențios, pătruns de

metode științifice, hotărîse să încerce aceeași experiență cu altă femeie.

Nu asta era însă nenorocirea cea mai mare și nici nu mă mai gîndeam la trista soartă ce mă aștepta. O urmăream cu spaimă pe prietena mea Nova. M-am îngrozit văzînd-o aruncată în cușca din fața mea, la cheremul unui bărbat lat în umeri, o matahală de om cu pieptul păros care a început imediat să se învîrte în jurul ei, pornind cu o ardoare frenetică ciudata paradă a dragostei pe care am descris-o mai sus.

Îndată ce mi-am dat seama de intențiile aces-tei brute, am uitat înțeleptele mele hotărîri. Mi-am pierdut mințile și m-am purtat o dată mai mult ca un smintit. Într-adevăr, turbam de mînie. Am început să urlu, să chelălăi precum oamenii de pe Soror. Mi-am manifestat furia în-tocmai ca ei, aruncîndu-mă asupra grătilor, muș-cîndu-le, cu gura plină de bale, scrișnind din dinți — pe scurt purtîndu-mă în chipul cel mai bestial.

Dar cel mai surprinzător a fost rezultatul cu-rotul neașteptat al acestui scandal. Văzînd atit-udinea mea, Zaius zîmbi. Era prima dovadă de bunăvoință pe care mi-o manifesta. Recunoscuse în sfîrșit comportarea tipică a oamenilor și se afla acum în elementul lui. Teza sa își găsea o strălucită confirmare. Era atît de bine dispus în-cît a acceptat, în urma unei observații făcute de Zira, să revină asupra hotărîrii lui și să-mi dea o ultimă șansă. Au scos-o pe matroana aceea îngro-zitoare din cușca mea și mi-au adus-o înapoi pe Nova, înainte ca bruta s-o fi atins. Grupul de

mămuțe s-a dat atunci la o parte și au început cu toții să mă pîndească de la oarecare distanță.

Ce-aș mai putea adăuga? Aceste emoții zdrobiseră în mine orice rezistență. Simțeam că n-aș putea suporta imaginea nimfei mele dată pe mîna altui bărbat. M-am resemnat cu lașitate la victoria urangutanului care se bucura acum de șiretenia lui. Am schițat un pas timid de dans.

Da! eu, unul din regii creațiunii, am început să mă rotesc în jurul iubitei mele. Eu, culmea unei evoluții milenare, în fața tuturor acestor maimuțe adunate care mă urmăreau cu nesat, a unui urangutan bătrîn care-și dicta observațiile secretarei, în fața unui cimpanzeu femelă care zîmbea cu un aer binevoitor, în fața a două gorile rînjite, eu, un om, invocînd scuza unor împrejurări cosmice excepționale, profund convins în clipa aceea că există în ceruri și pe planete mai multe lucruri decît au visat vreodată cei mai înțelepți filozofi, eu, Ulysse Mérou, am început asemenea unui păun, să execut în jurul încîntătoarei Nova, dansul nupțial.

P a r t e a a d o u a

I

TREBUIE să mărturisesc acum că m-am adaptat cu o deosebită ușurință condițiilor de viață din cușca mea. Din punct de vedere material eram cît se poate de mulțumit: ziua, maimuțele erau foarte atente față de mine, iar noaptea împărțeam culcușul cu una din cele mai frumoase fete din cosmos. M-am deprins chiar atît de bine cu această situație, încît nici n-am simțit cît este de extravagantă și înjositoare, iar timp de peste o lună n-am făcut nici o încercare cît de cît mai serioasă ca să-i pun capăt. Abia am reușit să mai învăț cîteva cuvinte din limbajul maimuțesc. N-am mai depus nici un efort pentru a intra în legătură cu Zira, astfel încît, chiar dacă a avut poate cîndva intuiția naturii mele spirituale, se lăsase pesemne convinsă de Zaius și mă considera acum un om de pe planeta ei, adică un animal; un animal inteligent, poate, dar nicidecum înzestrat cu rațiune.

Superioritatea mea asupra celorlalți prizonieri, pe care n-o mai scoteam chiar atît în evidență încît să-mi sperii paznicii, făcea din mine su-

biectul cel mai strălucit al institutului. Mărturisesc — spre rușinea mea — că această cinste satisfăcea întru totul ambițiile mele prezente și mă umplea chiar de mândrie. Zoram și Zanam se arătau prietenoși cu mine, bucurându-se când zîmbeam, rîdeam sau pronunțam cîteva cuvinte. După ce au epuizat cu mine toate testele clasice, s-au străduit să născocească alte noi, mai subtile și ne bucuram împreună cînd găseam soluția problemei. Nu uitau niciodată să-mi aducă vreo prăjitură, pe care o împărțeam întotdeauna cu Nova. Eram o pereche privilegiată. Credeam, în înfumurarea mea, că tovarășa mea de cușcă își dă seama de tot ceea ce datorează talentelor mele și petreceam o bună parte din timp umflîndu-mă în pene față de ea.

Și totuși într-o bună zi, după cîteva săptămîni, m-a apucat un fel de greață. Să fi fost oare reflexul din privirea Novei care mi se păruse, în noaptea aceea, deosebit de inexpressiv? Sau, poate, bucățica de zahăr pe care mi-o oferise cu cîteva clipe înainte Zira și care căpăta deodată un gust amar? Fapt este că mi-a fost rușine de lașa mea resemnare. Ce ar gândi despre mine profesorul Antelle, dacă din întîmplare ar mai trăi și m-ar vedea în halul ăsta? Gîndul acesta mi-a devenit repede insuportabil și am hotărît să mă port chiar din clipa aceea ca un om civilizat.

Mîngîind brațul Zirei, în semn de recunoștință, i-am luat din mînă carnetul și stiloul. M-am împotrivit blîndelor ei muștrări și, așe-

zîndu-mă pe paie, m-am apucat să zugrăvesc în cîteva linii repezi silueta Novei. Desenez destul de bine și, modelul inspirîndu-mă, am reușit să fac o schiță destul de bună pe care am întins-o maimuței.

Desenul acesta fi trezi din nou îndoielile despre mine și o văzui iarăși tulburată. I se înroși boticul și mă privi insistent, stăpînindu-și cu greu un fior. Văzînd-o atît de buimăcită, luai înapoi cu un gest autoritar carnetul pe care de data asta mi-l cedă fără să mai protesteze. Cum de nu mă gîndisem mai înainte la mijlocul acesta atît de simplu? Adunîndu-mi amintirile din școală, trasai figura geometrică ce ilustrează teorema lui Pitagora. Alegerea mea n-a fost în-tîmplătoare. Îmi aduceam aminte de un roman științifico-fantastic pe care-l citisem în tinerețe și în care un bătrîn savant folosea acest procedeu pentru a intra în legătură cu ființele raționale de pe altă lume. Discutasem chiar despre asta, în cursul călătoriei noastre, cu profesorul Antelle care aprobase această metodă. Adăugase chiar, cuvintele sale îmi sunau încă proaspăt în ureche, că regulile lui Euclid fiind complet false erau pesemne, tocmai de aceea universale.

În orice caz, efectul produs asupra Zirei a fost extraordinar. Botul ei s-a făcut purpuriu și a scos o violentă exclamație. Nu și-a revenit decît atunci cînd s-au apropiat Zoram și Zanam, intrigăți de atitudinea ei. A avut atunci o reacție care mi s-a părut curioasă: după ce mi-a aruncat o privire furișă, a ascuns cu grijă desenele pe care le făcusem cu cîteva clipe înainte. A adresat

cîteva cuvinte gorilelor care au părăsit sala și am înțeles că le-a îndepărtat sub un pretext oarecare. Apoi s-a întors spre mine și mi-a strîns mîna; apăsarea aceasta avea însă cu totul altă semnificație decît atunci cînd mă dezmiarda ca pe un tînar animal care a reușit un exercițiu mai dificil. În sfîrșit, mi-a întins carnetul și stiloul cu un aer rugător.

Ea era acum nerăbdătoare să stabilească un contact. Îi mulțumii în gînd lui Pitagora și pornii mai departe pe calea geometriei. Pe o pagină din carnet am desenat olt mai corect cu putință cele trei conice, cu axele și focarele lor: o elipsă, o parabolă și o hiperbolă. Apoi pe pagina de alături am trasat un con circular drept. Se știe că din intersecția unui asemenea corp cu un plan rezultă una din cele trei conice, al cărei gen este în funcție de înclinația planului. Am făcut desenul în cazul elipsei și apoi, întorcîndu-mă la prima figură, am arătat cu degetul maimuței uluite curba corespunzătoare.

Mi-a smuls carnetul din mînă, a desenat la rîndul ei un con întretăiat de un plan cu altă înclinație și cu degetu-i lung mi-a arătat hiperbola. M-a cuprins o emoție atît de puternică încît mi-au venit lacrimi în ochi și i-am strîns convulsiv mîinile. Nova chelălăia de mînie în fundul cuștii. Instinctul n-o înșela asupra semnificației acestor efuziuni. O comuniune spirituală se legase acum între Zira și mine, prin intermediul geometriei. Încercam o satisfacție aproape senzuală și simțeam că și maimuța e adînc tulburată.

Cu un gest brusc își desprinsese mîinile din strîsoarea mea și ieși alergînd din sală. Nu lipsi mult dar în acest scurt răstimp rămăsei ca pierdut într-un vis. Nici nu îndrăzneam să-mi ridic ochii la Nova, care se învîrtea în jurul meu mîrîind: mă simțeam parcă vinovat față de ea.

Cînd s-a întors, Zira mi-a întins o coală mare de hîrtie prinsă de o planșetă de desen. După cîteva clipe de gîndire am hotărît să dau o lovitură decisivă. Într-un colț al colii am descris sistemul Bételgeusei, așa cum se înfățișase privirilor noastre cînd ne aflam încă în nava spațială, cu astrul uriaș în centru și cele patru planete în jurul lui. Am însemnat poziția exactă a planetei Soror și a micului ei satelit, i-am arătat-o cu degetul Zirei apoi mi-am îndreptat degetul în direcția ei. Mi-a făcut semn că a înțeles foarte bine.

Atunci, într-un alt colț al foi de hîrtie, am desenat vechiul meu sistem solar, cu principalele sale planete. I-am arătat Pămîntul și am întors apoi degetul spre mine.

De data asta parcă nu se putea dumiri. A arătat și ea Pămîntul, apoi și-a îndreptat degetul spre cer. Am făcut un semn afirmativ. Era uluită și se căznea să priceapă. Ca să-i vin în ajutor am trasat o linie punctată de la Pămînt la Soror și am desenat vasul nostru, la o altă scară, bineînțeles, pe această traiectorie. Parcă se făcu lumină în mintea ei. Eram acum sigur că a înțeles în sfîrșit cine sînt și de unde vin. Tocmai în clipa cînd o nouă pornire de simpatie o apropia

de mine, la capătul culoarului își făcu apariția Zaius care venea în obișnuita-i inspecție.

Zira aruncă în juru-i o privire îngrozită. În-
fășură repede coala de hîrtie, vîrî carnetul în
buzunar și înainte ca urangutanul să se fi apro-
piat, dovedi să-și lipească un deget pe buze în-
tr-un gest rugător. Îmi recomandă să nu mă dau
de gol față de Zaius. Am ascultat-o fără să în-
țeleg însă motivul acestor mistere. Convinși însă
că de acum înainte am în ea o aliată, mi-am
reluat atitudinea de animal inteligent.

II

Din ziua aceea, datorită Zirei, cunoștințele
mele despre cultura maimuțelor și limba lor au
făcut progrese rapide. Sub pretextul unor teste
speciale noua mea prietenă reușea să mă vadă
singură aproape în fiecare zi. S-a apucat să-mi
facă educația învățîndu-mă limba ei și studiînd-o
în același timp pe a mea cu o rapiditate care
mă uimea. N-au trecut nici două luni și eram
în stare să discutăm despre subiecte foarte dife-
rite. Am reușit să înțeleg încetul cu încetul spi-
ritul planetei Soror și voi încerca acum să descriu
trăsăturile principale ale acestei stranii civilizații.

De îndată ce am putut sta de vorbă cu Zira
am orientat bineînțeles conversația spre subiec-

tul principal al curiozității mele. Maimuța este
oare într-adevăr singura ființă gînditoare, stăpî-
nul acestei planete?

— Dar ce-ți închipui tu? se miră ea. Maimuța
este bineînțeles singura creatură cu judecată, sin-
gura care, în afară de trup, mai are și suflet.
Chiar cei mai materialişti dintre savanții nostri
recunosc esența supranaturală a sufletului mai-
muțesc.

Asemenea fraze mă făceau întotdeauna să tre-
sar fără voce.

— Bine, Zira, dar atunci ce sînt oamenii?

Vorbeam frîntușește căci, după cum am mai
spus, a învățat mai repede limba mea decît am
învățat-o eu pe a ei, și instinctiv ne-am tutuit.
E drept că la început s-au ivit unele dificultăți
de interpretare, căci cuvintele „maimuță” și „om”
nu evocau pentru noi aceleași fapte; acest in-
convenient a fost însă repede înlăturat. De fie-
care dată cînd rostea cuvîntul „maimuță”, tra-
duceam în sinea mea: ființă superioară, culme
a evoluției. Cînd vorbea despre oameni, știam că
se referă la niște creaturi sălbatice, înzestrate cu
un anumit spirit de imitație și prezentînd unele
analogii anatomice cu maimuțele, dar de un
psihism embrionar și lipsite de conștiință.

— Abia acum o sută de ani, îmi explică ea
pe un ton doctoral, am început să facem pro-
grese remarcabile în cercetarea originii speciilor.
Pe vremuri se credea că speciile sînt imuabile,
că toate ființele au fost create cu trăsăturile și
caracteristicile lor actuale de către un Dumnezeu
atotputernic. Dar un șir întreg de mari gîndi-

tori, toți cimpanzei, au modificat în întregime concepțiile noastre în această problemă. Știm astăzi că speciile se transformă și că, după cât se pare, au avut toate o origine comună.

— Și vrei să spui că maimuța se trage din om?

— Așa au crezut unii; dar problema e ceva mai complicată. Maimuțele și oamenii reprezintă două ramuri diferite care, de la un anumit punct, au evoluat în direcții divergente: primele s-au ridicat treptat pînă la nivelul conștiinței, în timp ce ceilalți stagnau în animalitatea lor. De altfel, mulți urangutani continuă și azi să nege cu încăpăținare această evidență.

— Pomeneai adineauri, Zira, de... un șir de mari gînditori, toți cimpanzei?

Redau această convorbire întocmai cum s-au desfășurat: săream de la una la alta căci, în setea mea de a afla cît mai multe, o antrenam pe Zira în numeroase și lungi digresiuni.

— Mai toate descoperirile importante, afirmă ea cu vehemență, au fost făcute de cimpanzei.

— Există caste la maimuțe?

— După cum ți-ai dat și tu seama, există trei neamuri distincte, fiecare cu caracteristicile lui proprii: cimpanzei, gorile și urangutani. Barierele de rasă, care existau odinioară, au fost desființate și vrajba pe care o stîrneau s-a potolir datorită mai ales campaniilor duse de cimpanzei. Azi nu mai există, în principiu, nici o deosebire între noi.

— Dar majoritatea descoperirilor importante, insistai eu, au fost făcute de cimpanzei.

— Asta-i un fapt.

— Și gorilele?

— Eh, sînt niște mîncători de carne, spuse ea cu dispreț. Erau pe vremuri mari boieri și mulți au păstrat gustul puterii. Le place să organizeze și să conducă. Adoră vînațoarea și viața în aer liber. Cei mai săraci se tocmesc la munci care necesită multă forță fizică.

— Dar urangutanii?

Zira mă privi o clipă, apoi izbucni în rîs.

— Ei reprezintă știința oficială, spuse ea. Faptul acesta l-ai constatat și tu și mă tem că vei avea multe alte prilejuri să-l verifici. Învăță o mulțime de lucruri din cărți. Sînt toți decorați. Unii sînt considerați adevărate somități într-o specialitate îngustă, care reclamă o foarte bună memorie. Altminteri...

Făcu un gest disprețuitor. N-am insistat, rezervîndu-mi dreptul să revin mai tîrziu asupra acestui subiect. Am readus-o la probleme mai generale. La rugămintea mea, Zira a desenat arborele genealogic al maimuței, așa cum fusese el reconstituit de cei mai de seamă specialiști. Se-măna foarte mult cu schemele ce reprezintă, la noi, procesul evolutiv. Dintr-un trunchi care se pierdea, la bază, în bezna necunoscutului, se desprindeau succesiv diferite ramuri: vegetale, organisme unicelulare, apoi celenterate, echinoderme; mai sus venea rîndul peștilor, al reptilelor și, în sfîrșit, al mamiferelor. Arborele se prelungea cu un ordin analog cu cel al primatelor noastre. De aici se desprindea o nouă ramură,

aceea a oamenilor. Se oprea însă brusc, în timp ce tulpina centrală continua să se înalțe, dând naștere diferitelor specii de maimuțe preistorice cu nume barbare, ca să ajungă în cele din urmă la *simius sapiens*, care forma cele trei culmi ale evoluției: cimpanzeul, gorila și urangutanul. Era foarte clar.

— Creierul maimuței, continuă Zira, s-a dezvoltat și s-a perfecționat în timp ce creierul omului n-a suferit aproape nici o modificare.

— Dar cum se face că tocmai creierul maimuței s-a dezvoltat ?

Vorbirea fusese desigur un factor esențial. Dar de ce maimuțele vorbeau și nu oamenii ? Savanții aveau păreri deosebite în această privință. Unii invocau o misterioasă intervenție divină. Alții susțineau că maimuța este înzestrată cu rațiune datorită, în primul rând, faptului că are patru mâini îndemânate.

— Având numai două mâini, cu degete scurte și neîndemânate, spuse Zira, omul a fost probabil handicapat chiar de la naștere, a fost incapabil să progreseze și să capete cunoștințe exacte asupra lumii înconjurătoare. Din același motiv nu s-a putut niciodată folosi cu dibăcie de o unealtă... Da, o fi încercat el poate, cu stângăcie, în vremuri de demult... S-au găsit unele vestigii curioase. Se fac chiar acum numeroase cercetări în această direcție. Dacă te interesează, am să-ți fac cunoștință cu Cornelius. E mult mai în măsură decât mine să discute asemenea probleme.

— Cornelius ?

— Da, logodnicul meu, spuse Zira roșind. Un adevărat, un mare savant.

— Cimpanzeu ?

— Bineînțeles !... Da, conchise ea, asta-i părerea mea : faptul că sîntem cvadrumani constituie unul din factorii cei mai importanți ai evoluției noastre spirituale. Aceasta ne-a permis mai întâi să ne suim în copaci și astfel să concepem cele trei dimensiuni ale spațiului, în timp ce omul, lipit de pământ din cauza unei malformații fizice, lîncezea pe o suprafață plană. Am prins apoi gust de unealtă pentru că puteam să ne folosim de ea cu pricepere. Au urmat realizările și astfel am ajuns la înțelepciune.

Pe Pământ auzisem adeseori invocîndu-se argumente diametral opuse pentru a se explica superioritatea omului. După ce m-am gîndit bine, am ajuns însă la concluzia că raționamentul Zirei nu este nici mai mult, nici mai puțin convingător decât al nostru.

Aș fi vrut să continui această discuție și mai aveam de pus o sumedenie de întrebări, dar am fost întrerupți de Zoram și Zanam care aduceau masa de seară. Zira mi-a urat în șoaptă noapte bună și a plecat.

Am rămas în cușca mea, singur cu Nova. Terminasem de mîncat. Gorilele plecaseră după ce stinseseră toate becurile afară de unul, cel de la intrare, care răspîdea o lumină palidă. Mă uitam la Nova meditănd la tot ce aflasem în cursul zilei. Era evident că n-o putea suferi pe Zira și că discuțiile noastre o încuiădau. La început protestase chiar, în felul ei, și încercase să se inter-

pună între mine și maimuță, sărind prin cușcă, smulgând smocuri de paie și aruncându-le în capul intrusei. A trebuit să recurg la argumente mai energice ca s-o potolesc. După ce i-am tras câteva palme răsunătoare peste fundu-i delicat, în sfârșit s-a astîmpărat. Mi-am îngăduit asemenea gesturi brutale aproape fără să-mi dau seama; mai târziu am avut remușcări, dar Nova nu părea supărată pe mine.

Efortul intelectual pe care-l făcusem ca să-mi însușesc teoriile evoluției maimuțești mă epuizase. Am fost fericit cînd am văzut-o pe Nova apropiindu-se de mine în penumbră și solicitînd în felul ei dezimerdările semi-umane, semi-animale al căror cod îl elaborasem încetul cu încetul; un cod cu totul neobișnuit ale cărui reguli nu prezintă prea mult interes, alcătuit din compromisuri și din concesii reciproce față de uzanțele lumii civilizate și față de moravurile acestei umanități insolite ce trăia pe planeta Soror.

III

Era o zi mare pentru mine. Cedînd rugămintelor mele, Zira acceptase să mă scoată din Institutul de înalte studii biologice — acesta era numele instituției — ca să facem o plimbare prin oraș.

Luase această hotărîre abia după lungi șovăieli. Mi-a trebuit multă vreme ca s-o pot convinge

definitiv de adevărata-mi origine. Cît timp eram împreună admitea această evidență, dar cum se afla departe de mine, începea iarăși să se îndoiască. O înțelegeam. Felul cum descriesem oamenii și mai ales maimuțele de pe Pămîntul nostru nu putea să n-o șocheze. Mi-a mărturisit ulterior că a preferat multă vreme să mă considere mai curînd un vrăjitor sau un șarlatan decît să admită cele spuse de mine. Și totuși, în fața numeroaselor lămuriri și dovezi pe care i le tot aduceam, a căpătat în cele din urmă o deplină încredere în mine și s-a apucat să înjghebe tot felul de planuri pentru eliberarea mea, ceea ce, în treacăt fie zis, nu era de loc ușor. După cum mi-a explicat chiar în ziua aceea. Deocamdată însă, a venit să mă ia, imediat după-masă, la o plimbare.

Simțeam că îmi bate inima numai la gîndul că mă voi găsi din nou în aer liber. Entuziasmul mi s-a mai domolit cînd mi-am dat seama că Zira are de gînd să mă ducă de lesă. Gorilele m-au scos din cușcă, au închis ușa în nasul Novei și mi-au trecut în jurul gîtului o zgardă de piele de care era prins un lanț gros. Zira a apucat celălalt capăt și m-a tras după ea în timp ce un jalnic chelălăit al Novei îmi strîngea inima. Cînd, înduioșat, am încercat s-o liniștesc cu un gest prietenos, maimuțoica s-a arătat parcă nemulțumită și m-a tras cam brutal de lanț. De cînd se încredințase că am o minte de maimuță, înțimitatea mea cu această fată o contraria și o șoca.

Supărarea-i pieri de îndată ce am fost singuri în culoarul pustiu și întunecat.

— Presupun, spuse ea rîzînd, că oamenii de pe Pămîntul tău nu sînt deprinși să fie ținuți în lesă și plimbați de o maimuță ?

I-am confirmat că într-adevăr nu prea obișnuiau. Se scuză explicîndu-mi că dacă unii oameni domesticiți pot fi plimbați pe stradă fără să stîrnească scandal, e totuși mai firesc să fii legat. Mai tîrziu, dacă am să fii într-adevăr docil, s-ar putea să mă scoată și fără lanț.

Uitînd apoi în parte adevărata-mi natură, așa cum i se întîmpla de altfel destul de des, mi-a dat o mulțime de recomandatii care m-au umilit profund.

— Și vezi mai ales să nu te întorci cumva către trecători arătîndu-ți dinții, sau să zgîrîi vreun copil încrezător care ar vrea să te mîngîie. N-am vrut să-ți pun botniță dar...

Se opri brusc și izbucni în rîs.

— Vai, iartă-mă ! exclamă ea, uit mereu că ești deștept ca o maimuță.

M-a bătut prietenește pe umăr ca să-mi treacă supărarea. Veselia ei risipi proasta dispoziție care începuse să pună stăpînire pe mine. Îmi plăcea s-o aud rîzînd. Neputința Novei de a-și manifesta bucuria mă întrista uneori. Veselia maimuței m-a molipsit curînd și pe mine. În penumbra vestibulului nici nu-i mai distingeam aproape trăsăturile, afară doar de capătul alb al boticului ei. Își pusese, ca să iasă în oraș, un taior elegant și o bonetă studențească care-i acoperea urechile. Uitai pentru o clipă de con-

diția-i maimuțească și o luai de braț. Gestul meu i s-a părut foarte firesc și nu s-a împotrivit. Am făcut așa cîțiva pași, strînși unul lîngă altul. La capătul culoarului, luminat de o fereastră laterală, și-a retras brusc brațul și m-a dat puțin la o parte. Și-a reluat înfățișarea serioasă și-a tras de lanț.

— Nu trebuie să te porți așa, mi-a spus ea cu răsuflarea întretăiată. În primul rînd, sînt logodită și...

— Ești logodită !

Și-a dat și ea seama, o dată cu mine, de incoerența acestei observații în legătură cu familiaritatea mea. Încercă s-o întoarcă în timp ce boticu i se înroșea.

— Adică, vreau să spun că nimeni nu trebuie încă să bănuiască cine ești. Crede-mă, e în interesul tău.

M-am resemnat și, docil, m-am lăsat dus de lanț. Am ieșit.

Portarul Institutului, o gorilă mătăhăloasă în uniformă, a salutat-o pe Zira și ne-a lăsat să trecem, urmărindu-mă curios cu privirea. Pe trotuar am simțit că mă clatin, amețit de forfotă și orbit de strălucirea Bételgeusei, după cele peste trei luni de întemnițare. Trăgeam cu nesaț aerul călduț ; în același timp îmi crăpa obrazul de rușine văzîndu-mă în pielea goală. În cușcă mă obișnuisem cu această situație, aici însă, pe stradă, sub ochii trecătorilor-maimuțe care mă priveau insistent, mă simțeam grotesc și indecent. Zira refuzase categoric să-mi dea haine. Spunea, și avea cu siguranță dreptate, că îmbrăcat așa fi

fost și mai caraghios, căci aș fi semănat atunci cu oamenii aceia dresați care sînt prezențați la hîlcieri. De fapt trecătorii întorceau capul nu pentru că eram gol, ci pentru că eram un om, adică o dihanie care stîrnea pe stradă aceeași curiozitate ca un cimpanzeu într-un oraș din Franța. Adulții rîdeau și-și vedeau apoi de drum. Unii copii de maimuță s-au îngrămădit în jurul meu, încîntați de spectacol. Zira m-a tras repede spre mașina ei, m-a așezat pe scaunul din spate, a luat loc la volan și m-a condus fără grabă de-a lungul străzilor.

Orașul acesta — capitala unei importante regiuni maimuțești — îl zărisem doar în treacăt în ziua sosirii mele, acum însă trebuia să mă resemnez cu strania priveliste ce se înfățișa privirilor mele: peste tot numai maimuțe — maimuțe-pietoni, maimuțe-automobilisti, maimuțe-negustori, maimuțe aferate și maimuțe în uniformă însărcinate cu menținerea ordinii. Dacă fac abstracție de acest lucru, n-aș putea spune că orașul mi-a produs o impresie extraordinară. Casele semănau cu ale noastre; străzile erau, ca la noi, destul de murdare. Circulația era mai puțin intensă ca la noi. M-a frapat însă mai ales felul cum traversau pietonii străzile. Nu existau pentru ei locuri marcate cu dungi albe, ci niște punți aeriene alcătuite dintr-o rețea metalică cu ochiuri mari de care se agățau cu cele patru mîini ale lor. Erau toți încălțați cu un fel de mînuși făcute din piele subțire care nu-i stinghereau de loc la apucat.

După ce m-a plimbat îndelung, astfel încît să-mi formeze o idee generală despre oraș, Zira și-a oprit mașina în fața unui grilaj înalt prin care se puteau vedea adevărate poienite de flori.

— Asta-i parcul, îmi spuse ea. O să putem merge acum puțin pe jos. Aș fi vrut să-ți arăt și alte lucruri, muzeele noastre, de pildă, care sînt remarcabile; dar nu se poate încă.

Am asigurat-o că sînt fericit să-mi pot dez-morți picioarele.

— Și apoi, adăugă ea, aici o să fim liniștiți. E foarte puțină lume și e timpul să avem o discuție serioasă.

IV

— Am impresia că nu-ți dai seama la ce primejdii ești expus aici la noi.

— Am cunoscut unele din ele, dar cred că dacă aș da totul la iveală, și acum pot face acest lucru aducînd dovezi convingătoare, maimuțele ar trebui să mă recunoască drept fratele lor spiritual.

— Ei, vezi tocmai aici greșești. Ascultă-mă...

Ne plimbam prin parc. Aleele erau aproape pustii și nu întîlniserăm decît vreo două sau trei perechi de îndrăgostiți cărora prezența mea nu le stîrnea decît o curiozitate fugară. Eu, în schimb, îi observam cu nerușinare, ferm hotărît

să nu scap nici un prilej de a mă informa asupra morăvurilor maimuțești.

Se plimbau alene ținându-se de după mijloc, iar brațele lor lungi făceau din această îmbrățișare o împletitură deasă și complicată. Se opreau deseori la cotitura unei alei pentru a se săruta. Uneori, după ce aruncau o privire furișă în jurul lor, prindeau crengile joase ale unui copac și se desprindeau de suprafața solului. Procedau astfel fără a se desface din îmbrățișarea lui, ajutându-se fiecare de un picior și o mână, cu o agilitate pe care o invidiam și dispăreau repede în frunziș.

— Ascultă-mă, spuse Zira. Șalupa ta — îi povestisem amănunțit cum am reușit să debarcăm pe planetă — șalupa ta a fost descoperită; sau în orice caz ceea ce a mai rămas după prădarea ei. Stârnește curiozitatea savanților noștri. Au recunoscut că n-a putut fi construită la noi.

— Nu construiești asemenea aparate?

— Da, dar nu chiar atât de perfecționate. Din câte am aflat de la tine, se pare că sîntem încă mult în urmă față de voi. Totuși am lansat câțiva sateliți artificiali în jurul planetei noastre și ultimul din ei era chiar ocupat de o ființă vie: un om. Am fost nevoiți să-l distrugem în zbor căci nu-l mai puteam recupera.

— Da, înțeleg, spusei eu gînditor. Folosiți oamenii și pentru asemenea experiențe.

— Ce să-i faci!... Așadar, racheta voastră a fost descoperită.

— Dar nava noastră care gravitează de două luni în jurul Sororei?

— N-am auzit nimic despre ea. Le-o fi scăpat astronomilor noștri; dar nu mă mai întrerupe și tu mereu. Unii dintre savanții noștri au emis ipoteza că șalupa a venit de pe altă planetă și că era locuită. N-au putut merge însă mai departe și bineînțeles nu le-a putut trece prin minte ca ființe inteligente ar putea avea o înfățișare umană.

— Dar trebuie să li se spună, Zira! exclamai eu. Mi-e lehamite să tot trăiesc ca un prizonier, chiar în cea mai confortabilă cușcă, chiar îngrijit de tine. De ce mă ții ascuns? De ce nu vrei să spui tuturor adevărul?

Zira se opri, aruncă o privire în jurul nostru și puse mîna pe brațul meu.

— De ce? Numai și numai în interesul tău procedez așa. Îl cunoști pe Zaius?

— Bineînțeles. Voiam tocmai să-ți vorbesc de el. Ei și?

— Ai observat ce efect au avut asupra lui primele tale încercări de a te manifesta ca o ființă rațională? Știi că de o sută de ori am căutat să sondez ce intenții are cu tine și să-i sugerez — oh, cu cîtă prudență! — că, în ciuda aparentelor, nu ești poate un simplu animal?

— Am văzut că aveți discuții foarte lungi și că nu prea erati de acord.

— E încăpățînat ca un catîr și prost ca un om! izbucni Zira. Dar din păcate așa sînt aproape toți urangutanii. A decretat o dată pentru totdeauna că toate talentele tale se pot explica printr-un instinct animal foarte dezvoltat și nimic în lume nu l-ar putea face să-și schimbe

păreră. Din nefericire, a și pregătit o amplă disertație despre cazul tău, în care încearcă să demonstreze că ești un *om dresat*, adică un om care a fost învățat să săvârșească unele acte fără să le înțeleagă, probabil în cursul unei captivități anterioare.

— Ce dobitoc !

— Da, dar el reprezintă știința oficială și este puternic. E una din cele mai mari autorități ale Institutului și toate rapoartele mele trebuie să treacă pe la el. Sunt convinsă că m-ar acuza de erezie științifică dacă aș încerca să dau totul în vileag despre tine, așa cum vrei tu. M-ar concedia. Asta n-ar fi încă nimic, dar știi ce ți s-ar putea întâmpla ?

— Ce poate fi mai trist decât să trăiești într-o cușcă ?

— Ingratule ! Nici nu știi la câte șiretlicuri a trebuit să recurg ca să nu te mute la secția encefalică ! Nimic nu l-ar mai putea reține dacă ai stăruii în atitudinea ta de creatură conștientă.

— Ce-i aia secția encefalică ? — Întrebați alarmat.

— Acolo efectuăm unele operații foarte delicate asupra creierului : grefe, căutarea și excitarea centrilor nervoși ; ablațiune parțială sau chiar totală.

— Și faceți aceste experiențe pe oameni ?

— Bineînțeles. Creierul omului, ca de altfel întreaga lui anatomie, seamănă cel mai mult cu al nostru. E un noroc pentru noi că natura ne-a pus la dispoziție un animal pe care putem studia propriul nostru corp. Omul ne servește și la mul-

te alte cercetări pe care le vei cunoaște treptat... Chiar acum efectuăm o serie întreagă de experiențe de o deosebită importanță...

— Și care necesită un material uman considerabil.

— Da, considerabil. Tocmai de aceea, ca să ne reaprovizionăm, facem toate aceste hăituieli în junglă. Din păcate, gorilele le organizează și nu le putem împiedica să se consacre divertismentului lor preferat și anume tragerea cu pușcă. Foarte multe subiecte de experimentare sunt astfel pierdute pentru știință.

— E într-adevăr regretabil, admisei eu strângând din buze. Dar ca să revenim la modesta mea persoană...

— Înțelegi acum de ce am ținut să păstrez această taină ?

— Sunt deci condamnat să-mi petrec restul zilelor într-o cușcă ?

— Nu, dacă planul pe care l-am făcut va reuși. Dar nu trebuie să te dai de gol decât la momentul potrivit și când vei avea toate atuu-rile în mână. Iată care-i propunerea mea : peste o lună va avea loc Congresul anual al biologilor. E un eveniment de o importanță deosebită. Are acces în sală un public larg și sunt de față toți reprezentanții marilor ziare. Or, la noi, opinia publică e mai puternică decât Zaius, mai puternică decât toți urangutanii la un loc, mai puternică chiar decât gorilele. Asta-i șansa ta. Tocmai în fața acestui Congres, în plină ședință, va trebui să dai totul în vileag ; căci ai să fii prezentat de Zaius care, așa cum ți-am mai spus, a

pregătit un lung raport despre tine și despre faimosul tău instinct. Cel mai bine ar fi ca tu însuși să iei atunci cuvântul ca să explici totul. Vei stîrni o asemenea vîlvă încît Zaius nu te va putea împiedica să vorbești. Restul numai de tine va depinde. Va trebui să te exprimi clar în fața adunării și să convingi întregul public, și pe zia-riști, așa cum m-ai convins și pe mine.

— Dar dacă Zaius și urangutanii se încăpățî-nează ?

— Gorilele, nevoite să țină seama de opinia publică, îi vor convinge pe imbecilii ăia. Nu sînt toți chiar atît de stupizi ca Zaius ; printre sa-vanți se află și cîțiva cimpanzei — e drept puțini la număr — pe care Academia a fost nevoită să-i primească în rîndurile sale datorită descoperirilor lor senzaționale. Unul dintre ei este Cornelius, logodnicul meu. Numai lui i-am vorbit despre tine. Mi-a promis că se va strădui să te ajute. Bineîn-țeles, vrea mai întîi să te vadă și să verifice el în-suși povestea extraordinară pe care i-am relatat-o. De altfel, într-o oarecare măsură ăsta-i motivul pentru care te-am adus azi aici. Am întîlnire cu el și trebuie să vină dintr-o clipă în alta.

Cornelius ne aștepta lîngă un tufiș de ferigi uriașe. Era un cimpanzeu foarte arătos, cu si-gu-ranță mai în vîrstă decît Zira, dar totuși foarte tînăr pentru un academician. De cum l-am zărit m-a impresionat privirea-i pătrunzătoare, deo-sebit de intensă și de vioaie.

— Ei, cum îl găsești ? — mă întrebă Zira cu glas scăzut pe franțuzește.

Îmi dădui seama după felul cum mi-a pus această întrebare că fără îndoială cîștigasem defi-nitiv încrederea acestei maimuțoaice. Îi răspunsei șoptindu-i cîteva cuvinte elogioase și ne apro-piarăm.

Cei doi logodnici se îmbrățișară ca și ceilalți îndrăgostiți din parc. El deschisese brațele fără măcar să-mi arunce o privire. Era evident că în ciuda celor ce-i povestise Zira despre mine, pre-zența mea nu conta pentru el mai mult decît aceea a unui animal domestic. Pînă și Zira uită pentru o clipă de mine și se sărutară îndelung pe bot. Apoi ea tresări, se desprinde iute de el și lăsă ochii în jos cu un aer rușinat.

— Ce s-a întîmplat, iubito ? întrebă mirat Cornelius. Sîntem doar singuri.

— Vă rog să mă iertați dar sînt și eu aici, spusei cu demnitate, într-un limbaj maimuțesc cît mai corect cu putință.

— Cum ? Ce ? exclamă cimpanzeul tresărind.

— Am spus : sînt și eu aici. Regret că sînt nevoit să vă amintesc prezența mea dar s-ar pu-tea ca mai tîrziu să vă fie necaz pe mine.

— Ei drăcie !... strigă savantul cimpanzeu.

Zira în schimb izbucni în rîs și făcu prezen-tările.

— Doctorul Cornelius, membru al Academiei, spuse ea, Ulysse Mérou, un locuitor al sistemului solar, mai precis al Terrei.

— Încîntat de cunoștință, spusei. Zira mi-a vorbit de dumneavoastră. Vă rog să primiți feli-citățile mele : aveți o logodnică fermecătoare.

Și i-am întins mîna. El a sărit deodată înapoi de parcă s-ar fi ivit un șarpe în fața lui.

— Cum, e chiar adevărat? — șopti el uitîndu-se năuc la Zira.

— Vai, iubitu!e, te-am mințit eu vreodată?

Își reveni în fire. Era doar o maimuță de știință. După o mică șovăială îmi strînse mîna.

— Bună ziua. Ce mai faceți?

— Binișor, îi răspunsei eu. Vă rog încă o dată să mă iertați dacă mă înfățișez în această ținută.

— Numai la asta se gîndește, spuse Zira rîzînd. A devenit o idee fixă pentru el. Nu-si dă seama ce efect ar produce dacă ar fi îmbrăcat.

— Și veniți într-adevăr de la... de pe...

— De pe Terra, o planetă a Soarelui.

Se pare că nu dăduse pînă acum prea multă crezare destăinuirilor Zirei și socotise că e mai curînd vorba de vreo mistificare. Începu să mă asalteze cu întrebări. Ne plimbam cu pași mărunți, ei mergînd în față, braț la braț, iar eu în urma lor ținut de lanț ca să nu atragem atenția celor cîțiva trecători pe care-i întîlneam. Răspunsurile mele îi stîrneau într-atît curiozitatea științifică încît se oprea adeseori, o lăsa pe logodnica lui s-o ia înainte și începeam să discutăm față în față, cu gesturi mari, desenînd figuri geometrice pe nisipul aleii. Zira nu se supăra. Ba dimpotrivă, părea încîntată de impresia pe care o produseseam asupra logodnicului ei.

Bineînțeles, Cornelius se pasiona îndeosebi pentru apariția lui *homo sapiens* pe Pămînt și m-a pus să repet de o sută de ori tot ce știam despre acest subiect. Apoi a rămas multă vreme gînditor.

Mi-a spus că dezvăluirile mele constituie fără îndoială un document de o importanță capitală pentru știință și mai ales pentru el, tocmai acum cînd întreprinde cercetări extrem de dificile asupra fenomenului simian. Din cîte am înțeles, socotea că această problemă este încă departe de a fi lămurită și nu era de acord cu teoriile îndeobște recunoscute. A devenit însă mai reținut pe această temă și în cursul primei noastre întîlniri n-a vrut să-mi spună mai mult.

Oricum, prezentam după părerea lui un interes excepțional și și-ar fi dat toată averea ca să mă aibă în laboratorul lui. Am vorbit atunci despre situația mea și despre Zaius. Cunoștea bine stupiditatea și oarba lui încăpățînire. A aprobat planul Zirei. Mi-a spus că va căuta el însuși să pregătească terenul, făcînd diferite aluzii la cazul meu misterios în prezența cîtorva dintre confrății lui.

La despărțire mi-a întins mîna fără nici o șovăire, după ce a controlat că aleea este pustie. Apoi și-a sărutat logodnica și s-a îndepărtat, întorcîndu-se de cîteva ori pentru a se convinge că nu eram o halucinație.

— Un tînăr maimuțoi încîntător — spusei în timp ce o luam înapoi spre mașină.

— Și un foarte mare savant. Cu sprijinul lui sînt sigură că ai să convingi Congresul.

— Zira, i-am șoptit la ureche după ce am luat loc pe scaunul din spate, ție îți voi datora libertatea și viața.

Îmi dădeam seama de tot ceea ce făcuse pentru mine, după capturarea mea. Fără ea niciodată n-aș fi putut intra în legătură cu lumea maimuțelor. Zaius ar fi fost în stare să-mi scoată creierul numai ca să demonstreze că nu sînt o ființă gînditoare. Datorită ei aveam acum aliați și puteam privi cu ceva mai mult optimism viitorul.

— Am făcut toate astea din dragoste pentru știință, spuse ea roșind. Ești un caz unic care trebuie apărut cu orice preț.

Inima-mi era plină de recunoștință. Mă lăsaî prins de spiritualitatea privirii sale făcînd chiar abstracție de fizicul ei. Pusei mîna pe laba-i lungă și păroasă. Zira tresări și simții în această privire o mare pornire de simpatie pentru mine. Eram amîndoi profund emoționați și la înapoiere n-am scos nici o vorbă tot drumul pînă la Institut. După ce m-a adus la cușca mea, am respins-o cu brutalitate pe Nova care mă întîmpina cu demonstrații puerile.

V

Zira mi-a dat în taină o lanternă electrică și-mi strecoară pe furiș diferite cărți pe care le ascund sub paie. Acum citesc și vorbesc curent limba maimuțelor. În fiecare noapte studiez cîteva ore civilizația lor. La început, Nova a protestat. A venit să adulmece una din cărți, ară-

tîndu-și dinții ca și cum ar fi avut de-a face cu un dușman periculos. A fost însă de ajuns să îndrept lanterna în direcția ei ca să se pitească într-un colț, tremurînd și gemînd. Am devenit stăpîn absolut la mine acasă de cînd posed acest instrument și nu mai e nevoie să recurg la argumente violente ca s-o astîmpăr pe Nova. Simt că mă consideră o ființă de temut și după multe indicii îmi dau seama că și ceilalți prizonieri mă privesc așa. Prestigiul meu a crescut considerabil. Abuzez cîteodată de această situație. Îmi vine uneori cheful s-o terorizez și, fără nici un motiv, îndrept asupra ei lumina lanternei. Și tot ea vine mai tîrziu să-mi ceară iertare pentru cruzimea mea.

Cred că am acum o idee destul de clară despre lumea maimuțească.

Maimuțele nu sînt împărțite în națiuni. Întreaga planetă este condusă de un consiliu de miniștri în fruntea căruia se află un triumvirat alcătuit dintr-o gorilă, un urangutan și un cimpanzeu. Pe lîngă acest guvern există un Parlament compus din trei Camere: Camera gorilelor, Camera urangutanilor și Camera cimpanzeilor. Fiecare din aceste adunări apără interesele rasei sale.

De fapt această împărțire în trei rase este singura care mai există pe Soror. În principiu, toți au drepturi egale și pot ocupa orice post. Totuși, în afara cîtorva excepții, fiecare rasă este strict specializată într-un anumit domeniu.

Încă din vremuri destul de îndepărtate, cînd domneau datorită forței lor fizice, gorilele au

păstrat gustul autorității și ele constituie și azi clasa cea mai puternică. Nu se amestecă cu mulțimea; nu se prea văd la manifestațiile populare; în schimb conduc, de foarte sus, mai toate întreprinderile importante. Destul de ignorante în general, știu în mod instinctiv cum să folosească experiența și cunoștințele subalternilor. Sînt neîntrecute în arta de a trasa directive și de a se folosi de celelalte maimuțe. Astfel, de pildă, cînd un tehnician face vreo descoperire importantă, un tub luminos, de pildă, sau un nou combustibil, o gorilă se ocupă mai întotdeauna de exploatarea ei, scoțînd din ea toate foloasele posibile. Fără a fi cu adevărat inteligente, sînt mult mai șirete decît urangutanii. Obțin tot ce vor de la ei, speculîndu-le vanitatea. Astfel, de pildă, în fruntea Institutului nostru, peste Zaius care este director științific, se află o gorilă — director general pe care aproape nimeni n-o vede. N-a venit decît o singură dată în sala noastră. S-a uitat în așa fel la mine încît era cît pe ce să iau poziția de dreptți. Am băgat de seamă atitudinea servilă a lui Zaius și pînă și Zira părea impresionată de aerele pe care și le dădea.

Gorile care nu dețin posturi de conducere ocupă în general funcții subalterne care necesită forță fizică. Zoram și Zanam, de pildă, nu îndeplinesc decît munci brute, sarcina lor constînd mai ales în a restabili ordinea la nevoie.

Numeroase gorile se îndeletnicesc cu vînătoria. Acest domeniu le este rezervat aproape în exclusivitate. Ele capturează animale sălbatice și mai ales oameni. Am mai arătat că experiențele

pe care le fac maimuțele necesită un consum enorm de material uman. Aceste experiențe joacă în lumea lor un rol care mă uluiește pe măsură ce descopăr amploarea lui. Ai spune că o parte din populația maimuțească se ocupă de cercetări biologice; am să revin însă asupra acestei ciudățenii. În orice caz, aprovizionarea cu material uman implică existența unor întreprinderi bine organizate. O armată întreagă de vînători, de hăitasi, de lucrători din transporturi, de vînzători lucrează în acest sector al economiei în fruntea căruia întîlnim întotdeauna gorile. Cred că aceste întreprinderi sînt foarte prospere, căci oamenii se vînd scump.

Pe lîngă gorile, era cît pe ce să scriu sub gorile, deși în mod formal nu există nici o ierarhie, se află urangutanii și cimpanzeii. Urangutanii sînt în număr mult mai mic decît celelalte maimute, și Zira mi i-a caracterizat printr-o formulă concisă: ei reprezintă știința oficială.

Este într-o anumită măsură adevărat, dar unii urangutani mai încearcă uneori să se afirme în politică, în artă sau în literatură. Ei imprimă acestor activități trăsăturile lor caracteristice. Emfatici, pedanți, lipsiți de originalitate și de simț critic, gata să apere cu înverșunare orice tradiție, orbi și surzi față de tot ce e nou, adorînd clișeele, adevărurile banale și formulele stereotipe — ei alcătuiesc substratul tuturor academiilor. Înzestrați cu o bună memorie, învață din cărți o grămadă de lucruri pe de rost. Apoi scriu la rîndul lor alte cărți în care repetă tot ce au citit, ceea

ce le atrage stima fraților lor urangutani. Sînt poate puțin influențat în această caracterizare de părerea Zirei și a logodnicului ei care, ca și toți cimpanzeii, nu-i pot suferi. De altfel îi disprețuiesc și gorilele, care-și bat joc de slugărnicia lor, dar o exploatează în propriile lor interese. Aproape toți urangutanii au în spatele lor cîte o gorilă sau un consiliu de gorile care-i promovează și mențin în posturi onorifice, străduindu-se să obțină pentru ei diferite titluri și decorații după care se prăpădesc; toate astea însă pînă în ziua cînd nu mai sînt de folos. Atunci sînt concediați fără milă și înlocuiți cu alte maimuțe din aceeași rasă.

Acum despre cimpanzei. Aceștia par să reprezinte într-adevăr elementul intelectual al planetei. Nu din lăudăroșenie susține Zira că toate descoperirile importante li se datorează lor. Este cel mult o generalizare ceva cam îndrăzneată, căci există și excepții. În orice caz, ei scriu mai toate cărțile interesante, în cele mai diferite domenii. Par însuflețiți de un spirit de cercetare foarte dezvoltat.

Am menționat în ce fel își compun lucrările urangutanii. Din păcate — și Zira mi s-a plîns deseori de această situație — așa fabrică ei toate manualele, răspîndind greșeli grosolane în rîndul tineretului maimuțesc. Zira mi-a povestit că nu de mult aceste texte școlare afirmau că planeta Soror este centrul universului, deși pînă și maimuțele de inteligență mijlocie nu mai cred într-o asemenea erezie; și asta pentru că a existat cîndva pe planeta Soror, cu mii de ani în urmă,

o maimuță numită Haristas a cărei autoritate era considerabilă și care susținea asemenea teorii pe care urangutanii le repetă de atunci ca o dogmă. Înțeleg mai bine atitudinea lui Zaius față de mine de cînd am aflat că acest Haristas afirma sus și tare că numai maimuțele pot avea suflet. Din fericire, cimpanzeii au un spirit critic mult mai dezvoltat. De cîteva ani ei combat cu o deosebită înverșunare axiomele vechiului idol.

Gorilele în schimb nu prea scriu cărți. Cînd totuși publică vreuna, aceasta merită toată lauda, dacă nu pentru conținutul ei, cel puțin pentru prezentarea grafică. Am răsfoit cîteva din ele și îmi aduc aminte și acum unele titluri: „Necesitatea unei organizări temeinice în munca de cercetare“, „Avantajele unei politici sociale“ sau: „Organizarea unor vaste hăituieli de oameni în continentul verde“. Acestea sînt întotdeauna lucrări bine documentate, fiecare capitol fiind elaborat de un specialist. Ele cuprind diagrame, tabele, cifre și adesea fotografii atrăgătoare.

Unificarea planetei, lichidarea războaielor și a cheltuielilor militare — nu există armată ci numai o poliție — mi se păreau tot atîția factori meniți să asigure progrese rapide în toate domeniile vieții maimuțelor. Lucrurile nu stau însă așa. Deși Soror este probabil ceva mai bătrînă decît Pămîntul, este clar că sînt în urma noastră în multe privințe.

Au electricitate, au industrii, automobile, avioane; dar în ce privește cucerirea spațiului cosmic, se află doar la stadiul sateliților artificiali. În cercetarea fundamentală cred că au mai pu-

ține cunoștințe decât noi despre infinitul mare și infinitul mic. Această întîrziere se datorează poate unei simple întîmplări și nu mă îndoiesc, văzînd sîrguința și spiritul de cercetare de care dau dovadă cimpanzeii, că ne vor ajunge din urmă într-o bună zi. De fapt am uneori impresia că au trecut printr-o perioadă de stagnare care a durat foarte mult, mai mult decât la noi, și că au intrat abia recent într-o epocă de mari realizări.

Trebuie să mai subliniez că acest spirit de cercetare este axat pe științele biologice și mai ales pe studierea maimuței, omul fiind instrumentul de care se servesc în acest scop. Acesta joacă deci un rol esențial, deși destul de umilitor, în viața lor. Este un noroc pentru maimuțe că există un număr considerabil de oameni pe planeta lor.

Am citit un studiu din care reieșea că oamenii sînt mai numeroși decât maimuțele. Populația maimuțească sporește însă, în timp ce numărul oamenilor scade și, de pe acum, unii savanți sînt îngrijorați de problema aprovizionării în viitor a laboratoarelor lor.

Toate acestea nu lămuresc însă misterul dezvoltării maimuței pînă la treapta cea mai de sus a evoluției. Dar poate că nu e nici un fel de mister. Desprinderea ei de celelalte animale este probabil tot atît de naturală ca și a noastră. Și totuși întreaga-mi ființă se împotrivesc acestui gând care mi se pare inacceptabil, cu atît mai mult cu cît știu acum că unii dintre savanții lor consideră și ei că fenomenul ascensiunii simiene este încă departe de a fi lămurit. Cornelius face

parte din această școală și cred că este sprijinit de mințile cele mai subtile. Ignorînd de unde vin, cine sînt și încotro se îndreaptă, îi chinuie poate această incertitudine. Cine știe, poate tocmai acest sentiment le insufflă un fel de frenezie în cercetările biologice și imprimă o orientare atît de specială activității lor științifice? Cu aceste întrebări ia sfîrșit cugetarea mea nocturnă.

VI

Zira mă ducea destul de des la plimbare prin parc. Acolo ne întîlneam uneori cu Cornelius și pregăteam împreună discursul pe care urma să-l rostesc în fața Congresului. Data deschiderii lucrărilor se apropia și deveneam din ce în ce mai nervos. Zira mă încredința că totul va fi în perfectă ordine. Cornelius era nerăbdător să mi se recunoască condiția de ființă gînditoare și să fiu pus în libertate ca să mă poată studia amănunțit... adică să poată colabora cu mine, se corecta el, văzînd gestul de enervare pe care nu mi-l puteam stăpîni cînd îl auzeam vorbind astfel.

Într-o zi, logodnicul ei fiind absent, Zira mi-a propus să vizităm Grădina zoologică de lîngă parc. Aș fi vrut să văd o piesă de teatru sau să vizitez un muzeu, dar asemenea distracții îmi erau încă interzise. Numai din cărți reușisem să-mi însușesc unele noțiuni despre artele maimu-

rești. Admirasem unele reproduceri după tablouri clasice, portrete de maimuțe celebre, scene rustice, nuduri de maimuțoaice lascive în jurul cărora zburătăcea o maimuțică înaripată reprezentând Amorul, aspecte din viața cazonă datînd de pe vremea cînd mai bîntuiau războaie și care înfățișau niște gorile cu aspect înspăimîntător, în uniforme înzorzonate cu fireturi și tot felul de deco-rații. Maimuțele au avut și ele impresioniștii lor, și unii pictori contemporani se ridicau chiar pînă la arta abstractă. Descoperisem toate acestea în cușcă la mine, cu ajutorul lanternei. Nu se cădea să asist la alte spectacole decît la cele în aer liber. Zira m-a dus într-o zi să văd un joc ce semăna cu fotbalul nostru iar altă dată un meci de box între două gorile care m-a înfiorat, precum și o întîlnire de atletism în cursul căreia niște cimpanzei aerieni își luau zborul, cu ajutorul unei prăjini, pînă la înălțimi amețitoare.

Am acceptat să vizitez Grădina zoologică. La început n-am observat nimic deosebit. Animalele semănau foarte mult cu cele de pe Pămînt. Erau acolo feline, pahidermi, rumegătoare, reptile și păsări. Și chiar dacă am văzut un fel de cămilă cu trei cocoase și un mistreț cu niște coarne de căprioară, asta nu putea în nici un caz să mă impresioneze după tot ceea ce văzusem pe planeta Soror.

Mirarea mea a început din momentul în care ne-am apropiat de sectorul oamenilor. Zira a încercat să mă convingă s-o luăm în altă direcție, regretînd probabil că m-a dus într-acolo, dar

eram prea curios și am tras de lesă pînă cînd a fost nevoită să cedeze.

Prima cușcă în fața căreia ne-am oprit cuprindea cel puțin vreo cincizeci de indivizi, bărbați, femei și copii, expuși acolo spre marea bucurie a maimuțelor gură-cască. Se agitau cu mișcări febrile și dezordonate, topăind, îmbrîncindu-se, dîndu-se în spectacol, făcînd tot felul de năzdrăvănii.

Era într-adevăr un spectacol. Căutau de fapt să-și atragă bunăvoința maimuțelor care se aflau de jur împrejurul cuștii și le aruncau din cînd în cînd fructe sau bucăți de prăjituri pe care o maimuțoaică bătrînă le vindea la intrarea în Grădina zoologică. Oamenii se străduiau care mai de care, adulți ca și copii, să execute numărul cel mai reușit, cățărîndu-se de-a lungul grătiilor, umblînd în patru labe, mergînd în mîini, ca să obțină răsplata, iar dacă aceasta nimerea în mijlocul unui grup, se isca o încăierare, începeau să se zgîrie și să se tragă unii pe alții de păr — toate astea însoțite de țipetele ascuțite ale unor animale furioase.

Unii oameni, mai ponderați, nu luau parte la toată această învălmășeală. Stăteau la o parte, lîngă grătiile, și cînd vedeau pe vreun puști de maimuță vîrîndu-și degetele într-o pungă, întindeau spre el o mîină rugătoare. Acesta, dacă era foarte mic, se trăgea adesea înapoi speriat; dar părinții sau prietenii lui mai în vîrstă își băteau joc de el pînă își lua inima în dinți și, tremurînd

de frică, punea direct în mână mult așteptata recompensă.

Apariția unui om în afara cuștii a stîrnit oarecare mirare atît printre prizonieri cît și în sînul vizitatorilor. Primii și-au întrerupt o clioă topăielile ca să mă examineze cu suspiciune, dar întrucît stăteam liniștit, refuzînd cu demnitate pomenile pe care puștani se făceau că mi le întind, nici unii și nici alții nu mi-au mai dat atenție și am putut observa totul nestîngherit. Comportarea înjositoare a acestor creaturi mă dezgusta și-mi plesnea obrazul de rușine constatănd încă o dată cît de mult îmi semănau la înfățișare.

Celelalte cuști ofereau aceleași exhibiții degradante. Cu moartea în suflet, era cît pe ce s-o urmeze pe Zira care trăgea de lanț cînd, deodată, mi-am stăpînit cu greu un strigăt de uimire. Acolo, în fața mea, în această turmă, da, el era. tovarășul meu de drum, conducătorul și sufletul expediției noastre, faimosul profesor Antelle! Fusesse și el capturat ca și mine dar avusese pesemne mai puțin noroc și fusesse vîndut Grădinii zoologice.

M-am bucurat atît de mult regăsindu-l viu și teafăr încît mi-au venit lacrimi în ochi; apoi m-am cutremurat văzînd în ce hal a ajuns acest mare savant. Emoția mea s-a transformat însă treptat într-o dureroasă stupoare cînd mi-am dat seama că se comportă întocmai ca ceilalți oameni. Oricît de neverosimilă era această atitudine, tre-

buia să cred ceea ce îmi vedeau ochii. Făcea parte din acei înțelepți care nu luau parte la încăierări, dar întindeau mîna printre gratii cu o grimasă de cerșetor. L-am observat în timp ce făcea acest gest și nimic în atitudinea lui nu-l deosebea de oamenii de pe Soror. Un maimuțel i-a dat un fruct. Savantul l-a luat, s-a așezat cu picioarele încrucișate sub el și s-a apucat să-l înghită cu lăcomie, uitîndu-se tot timpul la binetăcătorul lui cu ochi avizi ca și cum ar mai fi sperat de la el un gest generos. M-au podidit din nou lacrimile văzînd această scenă. I-am explicat Zirei în șoaptă de ce sînt atît de tulburat. Aș fi vrut să mă apropiu de el și să-i vorbesc, dar ea s-a împotrivit cu energie. Oricum, nu-i puteam fi de nici un folos acum, și emoționanta noastră regăsire risca să provoace un scandal, dăunător intereselor noastre comune, care putea zădărnici propriile mele planuri.

— După Congres, mi-a spus ea, cînd ai să fii recunoscut și acceptat de societatea noastră ca o ființă rațională, atunci o să ne ocupăm de el.

Avea dreptate și am urmat-o, cu durerea în suflet. Pe drum, în timp ce ne întorceam spre mașină, i-am explicat cine este profesorul Antelle și ce reputație avea pe Pămînt, în lumea științifică. A rămas multă vreme gînditoare și apoi mi-a făgăduit că va face tot posibilul ca să-l scoată din Grădina zoologică. Mi-am revenit pînă am ajuns la Institut; în seara aceea am refuzat însă hrana pe care mi-o aduceau gorilele.

VII

În cursul săptămînii premergătoare Congresului Zaius mi-a făcut dese vizite supunîndu-mă la tot felul de teste, care de care mai stupide. Secrețara lui a umplut caiete întregi cu diferite observații și concluzii privind cazul meu. M-am străduit cu ipocrizie să nu par mai deștept decît ar fi vrut el.

Ceasul mult așteptat a sosit în sfîrșit, dar abia a treia zi au venit după mine, căci maimuțele s-au înfruntat mai întîi în discuții teoretice. Zira mă ținea la curent cu desfășurarea lucrărilor. Zaius citise un lung raport în care mă prezentase drept un om de instincte deosebit de ascuțite, dar complet lipsit de conștiință. Cornelius îi pusese cîteva întrebări cu tîlc pentru a afla cum explică în cazul acesta unele aspecte ale comportării mele. S-au aprins astfel în nou unele certuri vechi și ultima ședință fusese destul de furtunoasă. Savanții erau împărțiți în două tabere, unii care afirmau că animalele nu pot avea suflet și alții care socoteau că între psihismul animalelor și cel al maimuțelor nu există decît o diferență calitativă. Bineînțeles, nimeni nu bănuia întregul adevăr în afară de Cornelius și de Zira. Și totuși raportul lui Zaius relata fapte atît de surprinzătoare, încît, fără ca măcar imbecilul acela să-și dea seama, îi tulbura pe unii observatori imparțiali, cu excepția savanților decorati, și prin oraș începea să circule zvonul că fusese descoperit un om cu totul ieșit din comun.

În timp ce mă scotea din cușcă, Zira mi-a șoptit la ureche :

— Mîine va fi o afluență de zile mari. Vom avea și toată presa în păr. Toți au mirosit ceva și presimt un eveniment neobișnuit. E foarte bine pentru tine. Hai, curaj !

Aveam nevoie de sprijinul ei moral. Mă simteam extrem de nervos. Toată noaptea repetasem în gînd cuvîntarea pe care aveam s-o rostesc. O știam pe de rost și trebuia să convingă pînă și mințile cele mai mărginite ; eram însă obsedat de gîndul cumplit că nu mă vor lăsa să iau cuvîntul.

Gorilele m-au tras spre un camion cu o platformă zăbreliță unde se mai aflau cîteva cobai umani socotiți și ei, datorită vreunei particularități, vrednici de a fi prezentați în fața doctei adunări. Am ajuns în fața unei uriașe clădiri încununată cu o cupolă. Paznicii ne-au dus într-un hol plin de cuști aflat chiar alături de sala unde Congresul își desfășura lucrările. Acolo am așteptat la bunul plac al savanților. Din cînd în cînd o gorilă solemnă, îmbrăcată într-un fel de uniformă neagră, deschidea ușa care dădea în hol și striga un număr. Atunci paznicii prindeau o lesă de zgarda unuia dintre oameni și-l luau cu ei. De fiecare dată cînd apărea aprodul negru, inima-mi zvîcnea mai tare. Prin ușa întredeschisă se auzea un zgomot confuz de voci venind dinspre sală, însoțite uneori de exclamații sau de aplauze.

Subiectele de experimentare fiind duse de acolo imediat după prezentarea lor, am rămas pînă

la urmă singur în hol, împreună cu paznicii, repetând într-una, cu febrilitate, pasajele principale ale cuvântării mele. Mă lăsaseră la urmă, ca pe o vedetă. Gorila cea neagră s-a ivit pentru ultima oară și a strigat numărul meu. M-am ridicat brusc, am luat din mînile unei maimuțe buimăcite lesa pe care se pregătea să mi-o prindă de zgardă și mi-am fixat-o singur. Și așa, încadrat de doi paznici, am pătruns cu pas ferm în sala de ședințe. Dar cum am trecut pragul m-am oprit, uluit și descumpănit.

De cînd pusesem piciorul pe planeta Soror avusesem prilejul să văd multe spectacole stranii. Mă credeam îndeajuns de obișnuit cu prezența maimuțelor și cu comportarea lor, ca nimic să nu mă mai poată mira. Și totuși amploarea și caracterul cu totul neobișnuit al scenei ce se înfățișa privirilor mele m-au zguduit, am simțit că mă apucă amețeala și m-am întrebat o dată mai mult dacă nu cumva visez.

Eram în fundul unui amfiteatru gigantic (care-mi amîntea în chip ciudat de infernal conic al lui Dante), unde toate treptele în jurul meu și deasupra mea, erau pline de maimuțe. Erau acolo cu miile. Nu văzusem niciodată atîtea maimuțe la un loc; această multitudine întrecea visele cele mai fantastice ale bieteii mele imaginații pămîntene; numărul lor mă copleșea.

Am simțit că se învîrte totul cu mine și, ca să-mi revin, am căutat puncte de reper în toată această mulțime. Paznicii mă împingeau spre centrul cercului, care semăna cu arena unui circ,

unde era instalată o estradă. M-am rotit încet în jurul meu. Rîndurile de maimuțe ajungeau pînă la tavan, la o înălțime care mi s-a părut fenomenală. Locurile cele mai apropiate de mine erau ocupate de membrii Congresului, toți savanți consacrați, îmbrăcați în redingote de culoare închisă și în pantaloni vârgați, toți decorați, aproape toți de o vîrstă venerabilă și mai toți urangutani. Am zărit totuși printre ei un număr mic de gorile și de cimpanzei. L-am căutat cu privirea pe Cornelius, dar nu l-am putut descoperi.

În spatele acestor autorități, după o balustradă, mai multe rînduri erau rezervate colaboratorilor subalterni ai savanților. La același nivel era amenajată o tribună pentru ziariști și fotografi. În sfîrșit, mai sus, în spatele altei bariere, se îngheșuia mulțimea, un public maimuțesc care mi s-a părut foarte surescitat după intensitatea freamătului de glasuri care a întîmpinat apariția mea.

Am căutat-o și pe Zira, care trebuia să fie printre asistenți. Simțeam nevoia să mă sprijin măcar cu privirea. N-am avut însă nici de data asta noroc și n-am putut descoperi nici o maimuță cunoscută în această infernală droaie de maimuțe care mă înconjurau.

Mi-am îndreptat din nou privirea în direcția venerabililor pontifi. Fiecare ședea într-un fotoliu căptușit cu pluș roșu, în timp ce muritorii de rînd nu aveau drept decît la scaune sau la bănci. Semănau foarte mult cu Zaius. Cu capul aplecat pînă aproape de nivelul umerilor, cu un braț uriaș îndoit și rezemat în fața lor pe o mapă, ei mîzgăleau din cînd în cînd o însemnare sau poate

vreun desen pueril. În contrast cu surescitarea care domnea pe băncile de sus, mi s-au părut cam fleșcăiți. Am avut impresia că intrarea mea în sală, anunțată printr-un difuzor, venea la momentul potrivit ca să le trezească atenția toropită. De fapt îmi amintesc foarte clar cum trei din acești urangutani au tresărit și au ridicat brusc capul de parcă ar fi fost smulși dintr-un somn adânc.

Acum însă nici unul din ei nu mai moțăia. Prezentarea mea trebuia să fie pesemne punctul de atracție al acestei ședințe și mă simțeam ținta a mii de ochi maimuțești cu expresiile cele mai diferite, de la nepăsare la entuziasm.

Paznicii m-au pus să urc pe estrada unde trona o gorilă arătoasă. Zira îmi explicase că Congresul nu era prezidat de un savant, ca altădată — pe atunci maimuțele de știință, lăsate în voia lor, duceau nesfârșite discuții fără să poată ajunge la vreo concluzie — ci de un organizator. La stînga acestui impunător personaj ședea secretarul lui, un cimpanzeu care întocmea procesul-verbal al ședinței. La dreapta lui se afla un fotoliu unde luau loc, unul după altul, savanții care aveau de expus o teză sau de prezentat un subiect de experimentare. Zaius tocmai se așezase în acest fotoliu, salutat cu câteva aplauze anemice. Datorită unui sistem de difuzoare îmbinate cu puternice proiectoare, nimic din ceea ce se petrecea pe estradă nu putea scăpa celor aflați pe treptele cele mai de sus.

Președintele-gorilă își agită clopoțelul și după ce se făcu liniște anunță că va da cuvîntul ilus-

trului Zaius care va prezenta omul despre care a mai vorbit adunării. Urangutanul se ridică, salută și începu să peroreze. În timp ce vorbea, mă străduiam să adopt o atitudine cît mai inteligentă cu putință pentru a arăta că înțeleg tot ce spune. Astfel, cînd vorbi despre mine, mă înclinai ducîndu-mi mîna la inimă, ceea ce stîrni un început de ilaritate, repede curmat de clopoțelul președintelui. Am înțeles însă curînd că nu voi cîștiga nimic dedîndu-mă unor asemenea comicării care puteau fi interpretate doar ca rezultatul unui bun dresaj. De aceea m-am potolit și am stat neclintit pînă la sfîrșitul expunerii.

Zaius aminti concluziile raportului său și, pe estradă fiind pregătite accesoriile afurisitelor sale de experiențe, anunță minunățiile pe care mă va pune să le săvîrșesc. În încheiere declară că sînt chiar în stare să repet cîteva cuvinte aidoma unor păsări și că speră să pot executa această performanță în fața onoratei instanțe. Apoi se întoarse către mine, luă cutia cu multiplele încuieri și mi-o întinse. Dar în loc să deschid toate aceste broaște, am procedat altfel.

Clipa mult așteptată sosise! Am ridicat mîna, am tras încet de lesa pe care o ținea paznicul, m-am apropiat de un microfon și m-am adresat președintelui.

— Preailustre președinte, am spus într-un limbaj maimuțesc cît mai corect cu putință, vă asigur că aș deschide această cutie cu cea mai mare plăcere; aș fi de asemenea foarte bucuros să efectuez toate exercițiile prevăzute în program. Înainte de a executa însă aceste experiențe, puțin cam ușoare

pentru mine, v-aş cere îngăduinţa să fac o declaraţie care, vă asigur, va uimi această înţeleaptă adunare.

Pronunţasem totul foarte desluşit şi fiecare cuvânt şi-a atins ţinta. Rezultatul a fost acela pe care-l scontam. Toate maimuţele au rămas înmărmurite, năuce, cu respiraţia tăiată. Ziariştii au uitat chiar să-şi ia notiţe şi nici un fotograf n-a avut atîta prezenţă de spirit ca să immortalizeze această clipă istorică.

Preşedintele se uita la mine cu un aer tîmp. Zaius, în schimb, era ca turbat.

— Domnule preşedinte, urlă el, protestez...

Se opri însă brusc, dîndu-şi seama cît de caraghios ar fi să înceapă o discuţie în contradictoriu cu un om. Am profitat de această situaţie ca să iau din nou cuvîntul.

— Domnule preşedinte, insist cu cel mai profund respect dar totodată cu energie, ca să mi se acorde această favoare. După ce voi vorbi, atunci, vă jur pe onoarea mea, mă voi supune exigenţelor preailustrului Zaius.

Un uragan sfîşie tăcerea şi zgudui întreaga adunare. Băncile erau cuprinse de un vînt de nebunie ce transforma toate maimuţele într-o masă isterică în care răsunau de-a valma exclamaţii, rîsete, plînsuri şi urale; şi toate astea în mijlocul nesfîrşitului tăcănit al lămpilor cu magneziu, căci fotografiile îşi reveniseră în sfîrşit în fire. Hărmălaia dură pe puţin cinci minute; în tot acest timp preşedintele, care-şi recăpătase întrucîtva sîngele rece, nu-şi luă ochii de la mine. Pînă la urmă se hotărî şi agită clopoţelul.

— Eu... încep el bîlbîindu-se, eu... n-nu prea ştiu cum să vă spun.

— Spuneţi-mi pur şi simplu „domnule“, îi răspunsei eu.

— Da, da, ei bine, do... domnule, cred că în faţa unui caz atît de excepţional, Congresul ştiinţific pe care am onoarea să-l prezidez are datoria să asculte declaraţia dumneavoastră.

Un nou ropot de aplauze salută această înţeleaptă hotărîre. Asta şi doream. Mă proţăpii în mijlocul estradei, fixai microfonul la înălţimea mea şi rostii cuvîntarea următoare.

VIII

„Ilustre preşedinte,
Nobile gorile,
Înţelepţi urangutani,
Subtili cimpanzei,
O, maimuţe!

Îngăduiţi unui om să se adreseze vouă.

Ştiu că înfăţişarea mea este grotescă, conformaţia mea respingătoare, chipul meu bestial, mirosul meu infect, iar culoarea pielii dezgustătoare. Ştiu că acest trup caraghios este o ofensă pentru ochii voştri, dar ştiu de asemenea că mă adresez celor mai învăţate şi mai înţelepte maimuţe, a căror minte este capabilă să se ridice deasupra impresiilor sensibile şi să perceapă esenţa subtilă a fiinţei dincolo de jalnicu-i înveliș material...”

Smerenia pompoasă a acestei introduceri îmi fusese impusă de Zira și Cornelius care știau că poate să-i impresioneze pe urangutani. Am continuat, în mijlocul unei tăceri adânci.

„Ascultați-mă, o, maimute! Ascultați-mă căci vorbesc și, vă rog să mă credeți, nu ca un mecanic sau ca un papagal. Gîndesc și vorbesc și înțeleg tot atât de bine ceea ce spuneți ca și ceea ce rostesc eu însumi. Peste cîteva clipe, dacă domniile-voastre vor binevoi să-mi pună întrebări, le voi răspunde cu dragă inimă și cît voi putea mai bine.

Aș vrea însă mai întîi să vă dezvălui un adevăr uimitor: nu sînt numai o ființă gînditoare, ne lîngă faptul paradoxal că un suflet sălășluiește în acest trup uman, mai vin și de pe o altă planetă, de pe îndepărtata Terra, acea Terra unde, printr-o fantezie încă inexplicabilă a naturii, oamenii sînt acei care dețin înțelepciunea și rațiunea. Cer îngăduința să precizez unde se află planeta mea natală, nu, desigur, pentru iluștrii doctori pe care-i văd în jurul meu, ci pentru unii dintre auditorii mei care nu sînt poate atât de familiarizați cu diferitele sisteme stelare.“

M-am apropiat de o tablă și, cu ajutorul cîtorva scheme, am descris cît am putut mai bine sistemul solar și locul lui în galaxie. Expunerea mea a fost urmărită într-o tăcere religioasă. Dar după ce am terminat de desenat, cînd am bătut de cîteva ori din palme ca să mă scutur de cretă, acest simplu gest a stîrnit un entuziasm zgomotos

printre spectatorii de la galerie. Am continuat cu fața spre public:

„Așadar, pe această Terra spiritul s-a încarnat în rasa umană. Așa stau lucrurile și n-am ce-i face! În timp ce maimuțele — vă rog să credeți că de cînd am descoperit lumea dumneavoastră sînt profund tulburat de această situație — în timp ce maimuțele au rămas într-o stare de sălbăticie, oamenii sînt acei care au evoluat. Tocmai în cutia craniană a omului s-a dezvoltat și s-a perfecționat creierul. Oamenii sînt cei care au inventat vorbirea, au descoperit focul, au folosit unelte. Ei au amenajat planeta mea și i-au transformat înfățișarea, în sfîrșit, au creat o civilizație atât de rafinată, încît în multe privințe, o maimuțe! seamănă cu a voastră.“

Și atunci am căutat să dau numeroase exemple ilustrînd cele mai de seamă realizări ale noastre. Am descris orașele noastre, industriile noastre, mijloacele noastre de comunicație, am vorbit despre guvernele și legile noastre, despre distracțiile noastre. Apoi, adresîndu-mă în special savanților, am încercat să le dau o imagine despre cuceririle noastre în nobilele domenii ale științelor și artelor. Glasul meu devenea tot mai sigur pe măsură ce vorbeam. Mă cuprindea un fel de amețală plăcută, întocmai ca un proprietar care își face inventarul bogățiilor.

După aceea am trecut la relatarea propriilor mele aventuri. Am explicat cum am ajuns pînă în lumea Bételgeusei și am debarcat pe planeta Soror, cum am fost capturat și închis în cușcă, cum am încercat să intru în legătură cu Zaius

dar, desigur din cauza lipsei mele de ingeniozitate, toate eforturile mi-au fost zadarnice. Am menționat în sfârșit perspicacitatea Zirei, ajutorul ei prețios și acela al doctorului Cornelius. Și am încheiat astfel :

„Atît am avut de spus, o maimuțe ! Dumneavoastră veți hotărî acum dacă e cazul să fiu tratat ca un animal și, după aventuri atît de uimitoare, să-mi sfîrșesc zilele într-o cușcă. Nu-mi rămîne decît să adaug că am venit la dumneavoastră fără nici o intenție ostilă, animat doar de spiritul de investigație. De cînd am început să vă înțeleg, mi-ați devenit extrem de simpatice și vă admir din tot sufletul. Iată deci planul pe care-l sugerez celor mai luminate minți de pe planetă. Vă pot fi desigur de folos prin cunoștințele mele terestre ; pe de altă parte și eu am învățat, în cele cîteva luni cît am stat în cușcă la dumneavoastră, mai mult decît în întreaga mea existență anterioară. Să ne unim eforturile ! Să stabilim contacte cu Terra ! Să mergem, maimuțe și oameni, mîna în mîna, și nici o putere, nici un secret al cosmosului nu ne vor putea sta în cale !”

M-am oprit, epuizat, într-o tăcere deplină. M-am întors spre masa președintelui, am luat mașinal paharul cu apă ce se afla acolo și l-am dat pe gît. Ca și puțin mai înainte cînd mi-am scuturat praful de cretă de pe mîini, acest simplu gest a produs o impresie extraordinară și a fost ca un semnal al tumultului care a cutremurat sala. Întregul amfiteatru s-a dezlănțuit deodată, într-un entuziasm de nedescris. Știam că reușisem să-mi cîștig auditoriul, dar niciodată n-aș fi

crezut că vreo adunare ar putea să-și manifeste atît de gălăgios sentimentele. Eram buimăcit de zgomot, dar mi-a rămas totuși suficient sînge-rece ca să pot distinge una din cauzele acestui vascarm fantastic : maimuțele, care sînt exuberante din fire, aplaudă cu cele patru mîini ale lor atunci cînd un spectacol le este pe plac. Aveam astfel în jurul meu un învălmășag de creaturi îndrăcite, stînd în echilibru pe șezut și bătînd din cele patru mîini cu frenezie, de-ai fi zis că acuși se va prăbuși cupola ; și toate astea însoțite de urlate în care predomina vocea de bas a gorilelor. A fost una din ultimele imagini care mi-au rămas de la această ședință memorabilă. Am simțit că totul se învîrte cu mine. Mi-am plimbat îngrijorat privirea de jur împrejur. Zaius se ridicase brusc și se plimba furios pe estradă, cu mîinile la spate, așa cum obișnuia în fața cuștii mele. Am zărit, ca într-un vis, fotoliul lui liber și m-am lăsat cu toată greutatea în el. O nouă explozie de aclamații, pe care am avut totuși timpul s-o percep înainte de a-mi pierde cunoștința, a salutat această atitudine.

IX

Nu mi-am revenit în fire decît mult mai tîrziu căci tensiunea prin care trecusem în cursul ședinței mă sleise de puteri. Mă afluam într-o cameră, întins pe un pat. Zira și Cornelius mă îngrijeau în

timp ce niște gorile în uniformă țineau la distanță un grup de ziariști și de curioși care voiau să ajungă pînă la mine.

— A fost minunat ! mi-a șoptit la ureche Zira. Ai cîștigat !

— Ulysse, mi-a spus Cornelius, vom realiza împreună lucruri mari.

Mi-a adus la cunoștință că Marele Sfat al Sororei se întrunise într-o ședință extraordinară și hotărîse eliberarea mea imediată.

— Unii s-au opus, a adăugat el, dar opinia publică cerea eliberarea dumatăle și n-au avut încotro.

Ceruse și obținuse să-i fiu colaborator și își freca mîinile de bucurie la gîndul ajutorului pe care i-l voi da în cercetările lui.

— Vei locui aici. Sper să-ți convină acest apartament. Se află foarte aproape de al meu, într-o aripă a Institutului rezervată personalului superior.

Am aruncat o privire buimacă în jurul meu crezînd că visez. Camera dispunea de tot confortul ; era începutul unei ere noi. După ce rîvnisem atît de mult la clipa aceasta, mă simțeam deodată cuprins de o stranie nostalgie. Privirea mea a întîlnit privirea Zirei și am înțeles că subtila maimușoaică îmi ghicește gîndul. A schițat un zîmbet destul de ambiguu.

— Ei, bine înțeles, mi-a spus ea, aici n-ai s-o ai pe Nova.

M-am înroșit, am dat din umeri și m-am ridicat în capul oaselor. Mă simțeam iarăși în pu-

teri și eram nerăbdător să pornesc în noua mea viață.

— Te simți destul de întremat ca să iei parte la o mică întrunire ? m-a întrebat Zira. Am invitat cîțiva prieteni cimpanzei ca să sărbătorim acest mare eveniment.

Am răspuns că nimic nu mi-ar face mai multă plăcere, dar că nu mai vreau să umblu în pielea goală. Mi-am dat atunci seama că sînt în pijama : Cornelius mi-o împrumutase. Dar dacă puteam la nevoie să îmbrac pijamaa unui cimpanzeu, aș fi fost grotesc într-unul din costumele sale.

— Mfine ai să ai o garderobă întreagă, iar pînă diseară — un costum acceptabil. De altfel, uite că a și venit croitorul.

Un cimpanzeu mic de stat a intrat și m-a salutat foarte politicos. Am aflat că în timp ce zăceam fără cunoștință, cei mai mari croitori își disputaseră cinstea de a mă îmbrăca. Acesta, cel mai renumit dintre ei, avea printre clienții lui pe cele mai de seamă gorile din capitală.

Am admirat iscusința și rapiditatea cu care lucra. În mai puțin de două ore a reușit să-mi confecționeze un costum destul de bun. Am încercat un sentiment foarte ciudat văzîndu-mă cu haine pe mine, și Zira mă privea holbînd ochii mari. În timp ce meșterul făcea ultimele retușuri, Cornelius a dat drumul ziariștilor care se îmbulzeau la ușă. Am fost supus unui adevărat interogatoriu, asaltat cu întrebări, mitraliat de fotografii, obligat să dau amănuntele cele mai picante asupra planetei Terra și a vieții pe care o duc acolo oa-

menii. Am răspuns cu plăcere tuturor acestor întrebări. Fiind eu însumi ziarist, îmi dădeam seama ce chilipir reprezintă pentru acești confrăți și știam că presa este pentru mine un ajutor de neprețuit.

Se făcuse târziu când s-au retras. Ne pregăteam tocmai de plecare ca să ne întâlnim cu prietenii lui Cornelius, când a apărut Zanam. Era probabil la curent cu ultimele evenimente căci m-a salutat cu mult respect. O căuta pe Zira ca să-i spună că în secția ei lucrurile nu merg bine. Furioasă din cauza lipsei mele îndelungate, Nova făcea mare scandal. Nervozitatea ei îi molipsise pe toți ceilalți prizonieri, care nici cu lovituri de tepușă nu puteau fi potoliți.

— Bine, vin acum, spuse Zira. Așteaptă-mă aici.

I-am aruncat o privire rugătoare. A șovăit puțin, apoi mi-a spus ridicând din umeri :

— Dacă vrei, vino și tu cu mine. În fond esti liber și ai să știi poate s-o potolești mai bine decât mine.

Am intrat împreună cu Zira în sala cuștilor. De îndată ce m-au zărit, prizonierii s-au călmat și o tăcere plină de încordare a succedat vacarmului. Mă recunoșteau desigur în ciuda hainelor mele și parcă înțelegeau că sînt martorii unui eveniment miraculos.

M-am îndreptat tremurînd spre cușca Novei, cușca mea. M-am apropiat de ea, i-am zîmbit, i-am vorbit. Am avut un moment impresia că-mi urmărește gîndul și-mi va răspunde. Era bineînțeles imposibil, dar simpla mea prezență a po-

tolit-o, așa cum i-a potolit și pe ceilalți. A acceptat bucățica de zahăr pe care i-am întins-o și a ronțait-o cu lăcomie în timp ce mă îndepărtam cu inima grea.

De la petrecerea din seara aceea, care a avut loc într-un cabaret la modă — Cornelius hotărîse să mă impună deodată societății maimuțești de vreme ce-mi era acum dat să trăiesc în mijlocul ei — nu mi-a rămas decât o amintire confuză și destul de tulburătoare.

Confuzia provenea de la alcoolul pe care l-am îngurgitat încă de la începutul serii și cu care organismul meu nu mai era obișnuit. Efectul tulburător consta într-o senzație insolită care avea să mai pună stăpînire pe mine în multe alte împrejurări. N-aș putea-o descrie decât ca o atenuare treptată, în mintea mea, a naturii maimuțești a personajelor din jurul meu pe care le vedeam tot mai des în funcție de profesiunea sau de situația lor în societate. Astfel, de pildă, ospătarul-șef care ne-a întîmpinat cu o politețe servilă ca să ne conducă pînă la masa noastră era pentru mine în primul rînd un *ospătar-șef*, iar abia după aceea o gorilă. Bătrîna maimuțoaică din cale afară de fardată se estompa în fața *bătrînei cochete*, iar cînd dansam cu Zira, uitam cu desăvîrșire că am de-a face cu o maimuță, pentru a nu simți în brațele mele decât talia unei parteneres de dans. Orchestra de cimpanzei nu mai era decât o orchestră banală, iar eleganții maimuțoi de lume care făceau spirite în jurul meu deveneau simpli oameni de lume.

N-am să insist asupra vîlvei pe care a stîrnit-o prezența mea printre aceste maimuțe. Eram ținta tuturor privirilor. A trebuit să dau autografe unui număr impresionant de amatori, și cele două gorile pe care Cornelius avusese prudența să le aducă au avut mult de furcă pentru a mă apăra împotriva unei învălmășeli de maimuțoaice de toate vîrstele care-și disputau cîntecul de ciocni sau de a dansa cu mine.

Noaptea era foarte înaintată. Eram pe jumătate beat cînd deodată mi-am adus aminte de profesorul Antelle. M-am simțit copleșit de o chinuitoare remușcare. Era cît pe ce să vărs lacrimi de rușine la gîndul că sînt acum aici, chefuind cu niște maimuțe, în timp ce bietul meu tovarăș lincezește pe paie, într-o cușcă.

Zira m-a întrebat de ce am devenit deodată trist. I-am explicat. Cornelius mi-a adus atunci la cunoștință că se interesase de profesor și aflase că este bine sănătos. Nimic nu mai stătea acum în calea eliberării lui. Am răspuns cu vehemență că nu mai pot aștepta nici o clipă și vreau chiar acum să-i aduc această veste.

— În fond, a admis Cornelius după cîteva clipe de gîndire, nu ți se poate refuza nimic într-o zi ca asta. Hai să mergem. Îl cunosc pe directorul Grădinii zoologice.

Am părăsit toți trei localul și ne-am dus la Grădina zoologică. Directorul, pe care l-am trezit, era foarte binevoitor. Cunoștea povestea mea. Cornelius i-a dezvăluit adevărata identitate a unuia din oamenii pe care-i deținea în cușcă. Nu-i

venea să-și creadă urechilor, dar nici el nu voia să mă refuze. Bineînțeles, trebuia să așteptăm pînă se va face ziuă ca să îndeplinim cele cîteva formalități necesare eliberării profesorului, dar nimic nu ne împiedica să stăm chiar acum de vorbă cu dînsul. Se oferă să ne conducă.

Se crăpa de ziuă cînd am sosit în fața cuștii unde bietul savant trăia ca un animal, împreună cu vreo cincizeci de bărbați și de femei. Aceștia mai dormeau perechi, perechi sau în grupuri de cîte patru sau cinci. Au deschis însă ochii cînd directorul a aprins lumina.

L-am descoperit repede pe tovarășul meu. Era și el lungit pe jos, ghemuit lîngă trupul unei fete care mi s-a părut destul de tînără. M-am cutremurat văzînd în ce hal a ajuns și m-am înduișat cu acest prilej de starea înjositoare în care trăisem și eu timp de patru luni.

Eram atît de emoționat încît nu puteam scoate nici un cuvînt. Oamenii, care se treziseră de-a binelea, nu păreau de loc mirați. Erau îmblînziti și bine dresați; s-au apucat să execute obișnuitele lor figuri în speranța că vor obține astfel vreo recompensă. Directorul le-a aruncat resturi de prăjituri. S-a iscat imediat o înghesuială și o încăierare ca în ajun, pe cînd cei mai înțelepți luau poziția lor favorită, așezați pe vine lîngă gratii și întinzînd o mînă rugătoare.

Profesorul Antelle s-a alăturat acestora din urmă. S-a dat cît mai aproape de director și a cerșit o bucată de prăjitură. Această rușinoasă comportare mi-a produs mai întîi o impresie pe-

nibilă care s-a transformat însă curînd într-o suportabilă neliniște. Se afla la trei pași de mine ; mă privea țintă și parcă nu mă recunoștea. La drept vorbind, ochii lui, altădată atît de vioi, își pierduseră orice strălucire și îmi sugerau același neant spiritual ca privirea celorlalți prizonieri. Mi-am dat seama cu groază că nu pot desluși în ei decît un fel de teamă, aceeași, exact aceeași teamă pe care o stîrnea printre prizonieri prezența unui om îmbrăcat.

Am făcut un puternic efort și am reușit în sfîrșit să vorbesc, ca să destram acest coșmar.

— Professore, am spus, maestre, eu sînt, Ulysse Mérou. Sîntem salvați. Am venit să vă aduc vestea...

M-am oprit, nedumerit. La sunetul vocii mele, reacționase ca și oamenii de pe Soror. Își lungise deodată gîtul și se trăsese puțin înapoi.

— Professore, profesoare Antelle, am insitat cu lacrimi în glas ; eu sînt, eu, Ulysse Mérou, tovarășul dumneavoastră de drum. Sînt liber și peste cîteva ore veți fi și dumneavoastră eliberat. Maimuțele pe care le vedeți aici cu mine sînt prietenii noștri. Știu cine sîntem și ne primesc ca pe niște frați.

N-a răspuns nici un cuvînt. Parcă nici nu înțelegea ce spun ; dar printr-o nouă mișcare furișă, asemenea unui animal speriat, s-a mai tras puțin îndărăt.

Eram disperat și maimuțele păreau foarte intrigate. Cornelius și-a încruntat sprîncenele așa cum proceda de obicei cînd căuta soluția unei probleme dificile. Mi-a venit în minte că profesorul,

speriat de prezența lor, se prefăce poate că nu înțelege. Le-am cerut să se îndepărteze și să mă lase singur cu el, ceea ce au și făcut cu multă amabilitate. După ce au plecat, am luat-o în jurul cuștii ca să mă apropiu de locul unde se refugiase savantul și i-am vorbit din nou.

— Maestre, l-am implorat, înțeleg prudența dumneavoastră. Știu la ce primejdii se expun pe această planetă oamenii de pe Pămînt. Dar sîntem singuri, vă jur că sîntem singuri și suferințele dumneavoastră au luat sfîrșit. Vă rog să mă credeți. Eu sînt, tovarășul, discipolul, prietenul dumneavoastră, eu, Ulysse Mérou.

S-a smucit iar înapoi, aruncîndu-mi priviri piezișe. Și tocmai atunci cînd stăteam așa, tremurînd și neștiind cu ce cuvinte să-l înduplec, profesorul a întredeschis gura.

Reușisem poate în sfîrșit să-l conving ? Mă uitam la el cu sufletul la gură. M-am cutremurat însă de groază văzînd felul cum își manifestă sentimentele. Am spus că i se întredeschisese gura ; acesta nu era însă gestul conștient al unei creaturi care intenționează să vorbească. Din gîtulejul lui ieși un sunet asemănător acelora pe care le scoteau oamenii stranii de pe această planetă pentru a-și exprima satisfacția sau teama. Acolo, în fața mea, fără a mișca buzele, în timp ce un fior de gheață îmi străpungea inima, profesorul Antelle scoase un lung chelălăit.

I

MA TREZII devreme, după un somn agitat. Mă sucii de trei-patru ori în pat și mă frecai la ochi pînă să-mi vin în fire, căci nu eram încă obișnuit cu viața de om civilizat pe care o duceam de o lună de zile, iar în fiecare dimineată mă îngrijora faptul că nu aud pîrîind paiele și nu simt lîngă mine trupul cald al Novei.

În sfîrșit, mă dezmeticii. Locuiam într-una din cele mai confortabile garsoniere ale Institutului. Maimuțele se dovediseră generoase. Aveam un pat, o cameră de baie, haine, cărți, un aparat de televiziune. Citeam toate ziarele; eram liber; puteam să ies, să mă plimb pe străzi, să asist la orice spectacol. Prezența mea în public stîrnea întotdeauna un interes considerabil, dar vîlva din primele zile începuse să se potolească.

Cornelius era acum directorul științific al Institutului. Zaius fusese concediat — i se dăduse însă alt post precum și o altă decorație — iar logodnicul Zirei fusese numit în locul lui. Această schimbare avusese drept urmare o întinerire a cadrelor, o promovare generală a taberei cimpan-

zeilor și o recrudescență a activității în toate secțiile. Zira devenise adjuncta noului director.

În ce mă privește, luam parte la cercetările lui Cornelius, dar nu ca un cobai, ci în calitate de colaborator. Cornelius obținuse foarte greu această favoare, după multe reticențe din partea Marelui Sfat. Autoritățile nu recunoșteau cu prea multă trageră de inimă natura și originea mea.

Mă îmbrăcai în grabă, ieșii din cameră și mă îndreptai spre clădirea Institutului unde zăcusem cîndva prizonier, spre serviciul pe care Zira continua să-l conducă, pe lîngă noile sale funcțiuni. Cu acordul lui Cornelius începusem acolo cercetări sistematice asupra oamenilor.

Iată-mă în sala cuștilor, plimbîndu-mă cu pași mari de-a lungul culoarului, prin fața gratiilor, ca unul din stăpînii acestei planete. Mai e oare nevoie să spun că fac vizite cam dese, mai dese decît ar cere-o activitatea mea științifică? Uneori prezența permanentă a maimuțelor în jurul meu mi se pare apăsătoare și găsesc acolo un fel de refugiu.

Prizonierii mă cunosc bine acum și admit autoritatea mea. Fac oare o deosebire între mine, Zira și paznicii care le aduc de mîncare? Aș dori să fie așa, dar mă îndoiesc. De o lună de zile de cînd mi-am început cercetările, n-am izbutit nici eu, în ciuda eforturilor și răbdării de care am dat dovadă, să obțin de la ei rezultate mai bune decît cele la care poate ajunge un animal bine dresat.

Un tainic instinct îmi spune însă că ei dispun de posibilități mult mai mari.

Aș vrea să-i învăț să vorbească. Asta-i dorința mea cea mai arzătoare. E drept că strădaniile mele au fost deocamdată zadarnice. Abia au reușit câțiva dintre ei să repete două sau trei sunete monosilabice, ca unii cimpanzei de pe la noi. E puțin, dar nu mă dau bătut. Mă încurajează mai ales insistența cu care toate privirile caută acum ochii mei; am impresia că de câțiva timp aceste priviri se transformă și că mijeste acum în ele o anumită curiozitate, de o esență superioară perplexității animale.

Merg încet, de la un capăt la celălalt al sălii, oprindu-mă în fața fiecăruia din ei. Le vorbesc; le vorbesc cu o voce blândă, cu răbdare. S-au obișnuit acum cu sunetele atât de stranii care ies din gura mea. Am impresia chiar că ascultă. Vorbesc așa timp de câteva minute, apoi renunț la fraze încheiate și pronunț doar cuvinte simple, izolate, pe care le repet de mai multe ori în speranța că ar putea deștepta în ei un ecou. Unul dintre prizonieri articulează cu stângăcie o silabă, dar azi nu voi obține nimic mai mult de la el. A și obosit, renunță la o asemenea sarcină supraomenească și se lungește pe paie, ca după o muncă istovitoare. Ofterez și trec la altul. Ajung în sfârșit în fața cuștii unde vegetează acum Nova, tristă și singuratecă; tristă, așa cel puțin vreau să cred, cu suficiența mea de om pământean, și caut să deslușesc acest sentiment pe chipu-i admirabil și inexpresiv. Zira nu i-a dat alt tovarăș de cușcă și îi sînt recunoscător.

Mă gîndesc deseori la Nova. Nu pot uita clipele petrecute alături de ea. Dar n-am mai intrat niciodată în cușca ei; demnitatea mea de om mi-o interzice. Nu este ea oare un animal? Evoluez acum în înalte sfere științifice; cum aș putea coborî pînă la o asemenea promiscuitate? Numai amintirea fostei noastre intimități mă face să roșesc. De cînd am trecut în cealaltă tabără, nici nu-mi îngădui măcar să-i arăt mai multă simpatie decît semenilor ei.

Trebuie totuși să recunosc că este un element excepțional și acest lucru mă bucură. Obțin cu ea rezultate mai bune decît cu ceilalți. De îndată ce a simțit că mă apropii, a venit să se lipească de gratii și gura-i se contractă într-o schimonoseală care ar putea trece, cu oarecare bunăvoință, drept un zîmbet. Nici n-apuc să deschid gura și încearcă să pronunțe cele patru sau cinci silabe pe care le-a învățat. Se vede că-și dă toată silința. Să fie oare mai înzestrată decît ceilalți? Sau poate contactul mai îndelungat cu mine a șlefuit-o și a făcut-o mai receptivă la lecțiile mele? Îmi place să cred, cu oarecare mulțumire de sine, că așa stau lucrurile.

Rostesc numele ei, apoi al meu, arătînd cu degetul ba spre dînsa, ba spre mine. Schițează și ea același gest. Dar deodată o văd schimbîndu-se la față arătîndu-și dinții, în timp ce un rîs discret se aude în spatele meu.

E Zira, care face haz, fără răutate, de eforturile mele. Prezența ei o înfurie întotdeauna pe Nova. E însoțită de Cornelius. Acesta se intere-

sează de experiențele mele și vine adesea să vadă cu ochii lui ce rezultate am obținut. Vizita de azi are însă alt scop. Pare cam surescitat.

— Ulysse, n-ai vrea să facem împreună o scurtă călătorie

— O călătorie ?

— Da, destul de departe ; aproape la antipodi. Arheologii au descoperit acolo niște ruine extrem de curioase, dacă e să dăm crezare rapoartelor pe care le primim. Săpăturile sînt conduse de un urangutan și nu ne prea putem bizui pe el pentru o interpretare corectă a acestor vestigii. Există acolo o enigmă care mă pasionează și care ar putea îmbogăți cu elemente hotărîtoare unele cercetări pe care le-am întreprins. Academia mă trimite acolo în misiune și cred că prezența dumitale ar fi foarte utilă.

Nu prea văd cu ce aş putea să-l ajut, dar accept cu bucurie acest prilej de a cunoaște și alte aspecte ale planetei Soror. Cornelius mă poștește în biroul lui ca să-mi dea alte amănunte.

Sînt încîntat de această diversiune care-mi permite să nu-mi termin astăzi inspecția. Într-adevăr, mi-a mai rămas un prizonier de văzut : profesorul Antelle. E tot în aceeași stare și deci nici nu se poate pune problema eliberării lui. La rugămîntea mea a fost totuși instalat într-o cușcă separată, destul de confortabilă. Vizita pe care i-o fac este pentru mine o penibilă datorie. Nu răspunde la nici una din solicitările mele și continuă să se poarte ca un adevărat animal.

II

Am plecat o săptămînă mai tîrziu. Zira ne însoțea, dar urma să se întoarcă peste cîteva zile ca să se ocupe de treburile Institutului în lipsa lui Cornelius. Acesta avea de gînd să stea un timp mai îndelungat pe locul săpăturilor dacă, bineînțeles, aveau să se dovedească într-adevăr interesante.

Un avion special a fost pus la dispoziția noastră, un avion cu reacție ce semăna destul de mult cu primele noastre aparate de acest gen. Era totuși foarte confortabil și cuprindea un mic salon insonorizat unde se putea sta liniștit de vorbă. Acolo m-am întîlnit cu Zira. Mă bucuram de această călătorie. Eram acum bine aclimatizat cu mediul maimuțesc. De aceea n-am fost nici mirat și nici speriat văzînd că acest mare avion este pilotat de o maimuță. Nu mă gîndeam decît să admir peisajul și impresionantul spectacol al Bételgeusei răsărind pe cer. Atinsesem o altitudine de aproximativ zece mii de metri. Aerul avea o limpezime de izvor și astrul gigat se profila pe orizont aidoma soarelui nostru văzut printr-o lunetă. Zira nu se mai sătura privindu-l.

— Aveți și voi, acolo pe Pămînt, răsărituri atît de frumoase ? m-a întrebat ea. Soarele tău o fi tot atît de frumos ca al nostru ?

I-am răspuns că nu-i chiar atît de mare și de roșu dar că nouă ne ajunge și așa cum este. În schimb luna noastră este mai mare și răspîndește o lumină albicioasă mai intensă decît aceea a astrului nocturn al Sororei. Eram veseli ca niște

școlari. În vacanță și glumeam cu dînsa parcă ar fi fost o bună și veche prietenă. Cînd, după cîtva timp, s-a ivit Cornelius, mi-a fost aproape ciudă pe el că vine să tulbure o discuție atît de intimă. Avea aerul preocupat. De altfel de cîtva timp părea nervos. Muncea enorm. Cercetările sale personale îl absorbeau într-atît încît avea uneori momente de absență totală. Nu vorbise nimănui despre aceste lucrări și cred că nici Zira nu știa mai mult decît mine. Aflasem doar că erau în legătură cu originea maimuței și că savantul-cimpanzeu avea tot mai mult tendința de a se depărta de la teoriile clasice. În dimineața aceea, mi-a dezvăluit pentru prima oară unele din preocupările lui și nu mi-a fost greu să înțeleg de ce existența mea de om civilizat prezenta o importanță atît de mare pentru el. A început reluînd un subiect pe pe care-l mai discutasem împreună de o sută de ori.

— Mi-ai spus, nu-i așa, Ulysse, că pe Terra voastră maimuțele sînt adevărate animale? Că omul s-a ridicat la un nivel de civilizație care-l atinge pe al nostru și care, în multe privințe, chiar...? Nu, nu-ți fie teamă să mă vexezi, adevărul științific e mai presus decît amorul propriu.

— ...Și care, în multe privințe îl depășește; e un lucru de netăgăduit. De altfel, una din cele mai bune dovezi este că mă aflu aici. Se pare că sînteți abia în faza...

— Da, da, știu, m-a întrerupt el, plictisit. Am mai discutat despre toate astea. Pătrundem abia acum secretele pe care voi le-ați descoperit acum cîteva secole... Dar nu numai declarațiile dumi-

tale mă frămîntă, a continuat el, măsurînd cu pași mari și nervoși micul salon. Mă urmărește de mult intuiția — o intuiție bazată pe unele indicii concrete — că aceste secrete au fost dezlegate chiar aici, pe planeta noastră, de alte ființe raționale, într-un trecut îndepărtat.

I-aș fi putut răspunde că această impresie de redescoperire nu era străină nici unor oameni de pe Terra. Este poate chiar un fenomen universal și stă poate la temelia credinței noastre într-un Dumnezeu. Dar m-am ferit să-l întrerup. Urmărea o idee, încă destul de confuză, pe care o exprima cu multe reticențe.

— Ființe raționale, repetă el gînditor, și care nu erau poate...

Se opri brusc. Avea aerul nenorocit, chinuit parcă de perceperea unui adevăr pe care mintea-i nu-l putea admite.

— Mi-ai mai spus, nu-i așa, că acolo, la voi, maimuțele au un spirit de imitație foarte dezvoltat?

— Imită tot ceea ce facem, adică toate actele care nu cer o adevărată judecată. În așa fel încît verbul *a maimuțări* a devenit, la noi, sinonim cu *a imita*.

— Zira, șopti Cornelius cu un fel de deznădejde în glas, nu cumva acest spirit de *maimuțareală* ne caracterizează și pe noi?

Fără a-i lăsa timpul să protesteze, continuă cu înșuflețire:

— Și asta începe chiar din anii copilăriei. Într-unul nostru sistem de învățămînt este bazat pe imitație.

— Urangutanii sînt cei care...

— E drept că au un rol hotărîtor, de vreme ce ei formează tineretul prin intermediul cărţilor lor. Silesc copilul-maimuţa să repete toate greşelile strămoşilor lui. Asta şi explică încetineala cu care progresăm. De zece mii de ani am rămas aceiaşi şi batem pasul pe loc.

Dezvoltarea atît de lentă a civilizaţiei maimuţelor merită unele comentarii. Situaţia aceasta m-a frapat atunci cînd am studiat istoria lor, căci am simţit în această privinţă unele diferenţe importante faţă de avîntul luat de spiritul uman. E drept că am cunoscut şi noi o eră de stagnare aproape totală. Am avut şi noi urangutanii noştri, un învăţămînt falsificat, programe ridicole, şi perioada aceasta a durat foarte mult.

Dar totuşi nu chiar atît de mult ca la maimuţe şi, mai ales, nu în acelaşi stadiu de evoluţie. Perioada obscură de care se plîngea cimpanzeul durase vreo zece mii de ani. În cursul acestui interval nici un progres cît de cît mai important nu fusese realizat, cu excepţia, poate, a ultimilor cincizeci de ani. Dar pe mine mă intriga îndeosebi faptul că primele lor legende, primele lor cronici, primele lor *amintiri* vădeau încă de pe atunci o civilizaţie foarte înaintată, de fapt aproape asemănătoare cu cea de azi. Aceste documente, vechi de zece mii de ani, dovedeau cunoştinţe şi realizări comparabile cu cele actuale; mai înainte însă bezna era totală: nici o tradiţie, scrisă sau orală, nici un indiciu. Pe scurt, aveai impresia că civilizaţia simiană a răsărit aşa, deodată, ca prin minune, acum zece mii de ani, şi de atunci a rămas

aproape neschimbată. Maimuţa de rînd se obişnuise să considere că este un fenomen cît se poate de firesc, dar o minte subtilă ca aceea a lui Cornelius simţea aici o enigmă şi se zbuciuma.

— Bine, dar există maimuţe capabile de o creaţie originală, protestă Zira.

— Da, e adevărat, admise Cornelius, mai ales de cîţiva ani. Cu timpul, spiritul se poate încarna în gest. Aşa şi trebuie chiar; acesta este cursul firesc al evoluţiei... Dar ceea ce caut cu pasiune, Zira, ceea ce vreau neapărat să aflu, e cum a început totul. Azi, nu mi se mai pare imposibil ca la originea erei noastre să fi stat o simplă imitaţie.

— Imitaţie? Ce să imităm, pe cine să imităm?

Cornelius luase însă iarăşi o atitudine reticentă şi lăsă ochii în jos, regretînd parcă limbuţia lui.

— Nu pot trage încă nici o concluzie, spuse el în sfîrşit. Am nevoie de dovezi concrete. Cine ştie, poate le vom găsi în ruinele acelei cetăţi îngropate. După rapoartele pe care le-am primit, se pare că exista cu mult mai mult de zece mii de ani în urmă, într-o epocă despre care nu ştim absolut nimic.

III

Cornelius n-a mai scos nici un cuvînt şi am impresia că nici nu vrea sau nu poate să-mi spună mai mult, dar ceea ce întrezăresc de pe acum în teoriile lui îmi stîrneşte o deosebită exaltare.

Arheologii au scos la iveală o întreagă cetate, un oraș îngropat în nisipurile unui deșert din care n-au mai rămas, din păcate, decât niște ruine. Sînt însă convins că aceste ruine ascund un secret extraordinar și fac legămînt că-l voi dezlega. Nu cred că e ceva imposibil pentru cine știe să observe și să chibzuiască, lucru de care nu prea pare în stare urangutanul care conduce săpăturile. L-a primit pe Cornelius cu respectul cuvenit înaltei sale funcțiuni, dar totodată cu un dispreț abia ascuns pentru tinerețea lui și pentru ideile originale pe care le emite uneori.

Trebuie să ai într-adevăr o răbdare îngerească pentru a efectua cercetări, cînd la fiecare pas nisipul ți se năruie sub picioare și pietrele se fărîmîțează la cea mai mică atingere. Muncim așa de vreo lună de zile. Zira a plecat de mult, dar Cornelius se încăpățînează să mai rămînă. E tot atît de înflăcărat ca și mine, căci este și el convins că tocmai aici, printre aceste vestigii ale trecutului, va găsi răspuns la marile probleme care-l frămîntă.

Amploarea cunoștințelor sale este într-adevăr uimitoare. A ținut mai întîi să verifice personal vechimea orașului. Maimuțele au elaborat în acest scop metode asemănătoare cu ale noastre, folosind noțiuni aprofundate de chimie, de fizică și de geologie. În această privință cimpanzeul a căzut de acord cu savanții oficiali: orașul este foarte, foarte vechi. Are mult mai mult de zece mii de ani, cu alte cuvinte constituie un document unic care poate dovedi că civilizația maimuțească ac-

tuală nu s-a născut așa deodată, din nimic, ca printr-o minune.

A existat ceva înaintea erei actuale. Dar ce anume? După această lună de investigații febrile, am rămas decepționați, căci se pare că nici această cetate preistorică nu se deosebește prea mult de orașele moderne. Am găsit ruine de case, urme de uzine, vestigii ce dovedesc că acești strămoși aveau și ei automobile și avioane, întocmai ca maimuțele de azi. Aceasta înseamnă că rațiunea își are obîrșia în vremuri foarte îndepărtate, mai îndepărtate decât se credea. Simt însă că nu e ceea ce căuta Cornelius; și nu e ceea ce speram.

În dimineața asta a plecat înaintea mea pe șantier, unde muncitorii au dezgropat o casă cu ziduri groase, făcute dintr-un fel de beton, care pare să se fi păstrat mai bine decât celelalte. E drept că înăuntru e și ea plină de nisip și de moloz pe care muncitorii s-au apucat pur și simplu să le treacă prin sită. Pînă ieri nu găsiseră însă acolo ceva deosebit. Ca și în celelalte sectoare, căduseră peste bucăți de țevi de la diferite conducte, bucăți de aparate casnice, de ustensile de bucătărie. Mai lenevesc puțin în pragul cortului unde locuiesc împreună cu Cornelius. Din locul unde mă aflu îl zăresc pe urangutan care dă ordine șefului de echipă, un tînăr cimpanzeu cu privirea șireată. Pe Cornelius nu-l văd. A coborît în groapă împreună cu muncitorii. Pune și el deseori mîna, temîndu-se ca aceștia să nu facă vreo prostie și să nu le scape vreun element interesant.

Dar iată-l că iese chiar acum din gaură și îmi dau repede seama că a făcut o descoperire excep-

țională. Ține cu ambele mâini un obiect de mici dimensiuni pe care nu-l pot distinge. L-a dat la o parte fără prea multe menajamente pe bătrînul urangutan care voia să i-l ia și-l depune jos cu o deosebită băgare de seamă. Privește în direcția mea și face gesturi mari. Cînd mă apropii, mă impresionează cît de mult e schimbat la față.

— Ulysse, Ulysse !

Nu l-am văzut niciodată într-o asemenea stare. Abia poate vorbi. Muncitorii, care au ieșit și ei din groapă, fac roată în jurul descoperirii sale și din cauza lor nu pot vedea despre ce este vorba. Și-o arată cu degetul și par doar amuzați. Unii din ei rîd chiar din toată inima. Muncitorii aceștia sînt aproape niște gorile vînjoase. Cornelius le ține la distanță.

— Ulysse !

— Dar ce s-a întîmplat ?

Descopăr și eu în sfîrșit faimosul obiect așezat pe nisip, în timp ce el îmi șoptește cu un glas surgrumat de emoție :

— O păpușă, Ulysse, o păpușă !

Da, e o păpușă, o simplă păpușă de porțelan. Printr-o adevărată minune a rămas aproape intactă, cu urme de păr și niște ochi în care mai sticlesc cîtiva solzi de smalt colorat. E a imagine atît de obișnuită pentru mine încît nu înțeleg în primul moment de ce este Cornelius atît de emoționat. Îmi trebuie cîteva secunde ca să mă pot dumeri... Da, am priceput ! Deodată mă cuprinde și mă răscolește sentimentul că sînt martorul unei întîmplări extraordinare. E vorba de o păpușă umană, care reprezintă o fetiță, o fetiță de la noi.

Dar nu vreau să mă las amăgit de himere. Înainte de a afirma sus și tare că e vorba de o minune, să examinăm mai întîi toate posibilitățile, căci la origine stă poate o cauză cît se poate de banală. Un savant cum este Cornelius a procedat desigur așa. Ia să vedem deci : printre păpușile aparținînd unor copii de maimuțe, există unele, puține e drept, dar totuși cîteva, avînd o formă animală și chiar umană. Nu se poate ca simpla prezență a acestora să-l tulbure într-aît pe cimpanzeu... Dar să mergem mai departe : jucăriile micilor maimuțe înfățișînd animale nu sînt din porțelan și, mai ales, nu sînt, în general, *îmbrăcate* : în orice caz nu sînt îmbrăcate ca niște ființe raționale. Și vă spuneam adineauri că păpușa aceasta este îmbrăcată ca o păpușă de la noi — se pot distinge destul de clar bucăți din rochiță, din corsaj, din jupon și din chiloți — e îmbrăcată cu gust, așa cum o fetiță de pe Pămînt și-ar găti păpușa preferată, cu grijă, așa cum o maimuțică de pe Soror și-ar împodobi păpușa-maimuțică ; o grijă cu care niciodată, *niciodată* nu s-ar strădui să îmbrace un animal cum este omul. Înțeleg, înțeleg din ce în ce mai bine tulburarea subtilului meu prieten cimpanzeu.

Dar asta nu e totul. Această jucărie prezintă și o altă anomalie, o altă ciudățenie, care a stîrnit rîsul tuturor muncitorilor și l-a făcut să zîmbească pînă și pe solemnul urangutan care conduce săpăturile. Păpușa *vorbește*. Vorbește ca o păpușă de la noi. Cînd a pus-o jos, Cornelius a apăsat întîmplător pe mecanismul rămas intact și ea a vorbit. O ! n-a rostit nici un discurs. A

pronunțat doar un cuvânt, un cuvânt alcătuit din două silabe: *pa-pa*. Pa-pa, blîguie iarăși păpușa cînd o ia din nou Cornelius în mîinile sale agere și o sucește în toate părțile. Cuvîntul este același în franceză și în limba maimuțească, poate chiar și în multe alte limbi ale acestui cosmos misterios, și are același înțeles. Pa-pa, repetă mica păpușă umană, și asta mai ales face ca botul învîțatului meu prieten să devină stacojiu; asta mă tulbură într-atît încît trebuie să mă stăpînesc ca să nu strig, în timp ce Cornelius mă trage la o parte, ducînd prețioasa-i descoperire.

— Imbecil sinistru! mormăie el după o îndelungată tăcere.

Știu despre cine vorbește și-i împărtășesc indignarea. Bătrînul urangutan decorat n-a văzut în această păpușă decît o simplă jucărie a unei maimuțele, o jucărie pe care un meșter excentric, care a trăit într-un trecut îndepărtat, ar fi înzestrat-o cu grai. E inutil să i se dea altă explicație. Cornelius nici nu încearcă. De altfel, singura explicație logică ce-i vine în minte i se pare atît de tulburătoare, încît preferă s-o păstreze pentru el. Nu-mi suflă nici mie un cuvînt, dar își dă foarte bine seama că am ghicit-o.

Rămîne gînditor și nu scoate o vorbă tot restul zilei. Am impresia că acum se teme să-și continue cercetările și regretă și puținul pe care mi l-a spus. După ce surescitarea i s-a mai potolit, îi pare rău că am fost martorul descoperirii sale.

Chiar a doua zi am dovada concretă că se căiește de a mă fi adus aici. După o noapte de chibzuire, îmi aduce la cunoștință, ferindu-se să

se uite în ochii mei, că e mai bine să mă întorc la Institut, unde mă așteaptă o activitate mai importantă decît aici, printre ruinele acestea. Mi-a reținut și un bilet de avion. Urmează să plec a doua zi.

IV

Să presupunem, îmi spun în sinea mea, că oamenii au fost cîndva stăpîni atotputernici ai acestei planete. Să presupunem că o civilizație umană, asemănătoare cu a noastră, a înflorit pe Soror cu peste zece mii de ani în urmă...

Nu mai e de loc o ipoteză absurdă, ba dimpotrivă. Nici n-am apucat bine s-o formulez și simt exaltarea pe care ți-o produce descoperirea singurului drum bun printre atîtea cărări înșelătoare. Da, știu că tocmai pe această cale se află soluția iritantului mister al evoluției simiene. Îmi dau seama acum că visasem întotdeauna în mod inconștient o asemenea explicație.

Mă aflu la bordul avionului care mă aduce înapoi în capitală. Sînt însoțit de unul din secretarii lui Cornelius, un cimpanzeu zgîrcit la vorbă. Nu simt nevoia să discut cu dînsul. Avionul m-a predispus întotdeauna la meditație. Nu voi găsi un prilej mai bun decît această călătorie pentru a pune ordine în toate gîndurile mele.

...Să presupunem deci că a existat cîndva, pe planeta Soror, cu mulți, mulți ani în urmă, o ci-

vilizație asemănătoare cu a noastră. Este oare posibil ca niște ființe lipsite de înțelepciune s-o fi perpetuat printr-un simplu proces de imitație? Răspunsul afirmativ la această întrebare mi se pare cam îndrăzneț, dar întorcându-l în toate felurile în mintea mea, mi se înfățișează o mulțime de argumente care-l fac din ce în ce mai puțin extravagant. Ideea că niște mașini perfecționate ne-ar putea lua locul într-o bună zi este, din câte îmi amintesc, foarte răspândită pe Pământ. Se întâlnește frecvent nu numai printre poeți și romancieri, ci și în toate clasele societății. Ea irită elita intelectuală poate tocmai pentru că s-a născut spontan în imaginația populară și a luat o asemenea extindere. Și poate tot din același motiv cuprinde și o parte de adevăr. O parte numai: mașinile vor rămâne întotdeauna mașini; robotul cel mai perfecționat va rămâne întotdeauna robot. Dar dacă avem de-a face cu ființe vii posedând un anumit grad de psihism, ca de pildă maimuțele? Și tocmai maimuțele sînt înzestrate cu un deosebit simț de imitație.

Închid ochii. Mă las legănat de duduitul înfundat al motoarelor. Simt nevoia să discut cu mine însumi pentru a-mi justifica poziția.

Ce anume caracterizează o civilizație? Geniul excepțional și, prioritar, viața de toate zilele... Hm! Hai să dăm prioritate culturii spirituale. Să admitem că e vorba mai întâi de artă și în special de literatură. Era oare într-adevăr inaccesibilă maimuțelor antropoide, dacă admitem, bineînțeles, că sînt în stare să adune în mod coerent mai multe cuvinte la un loc? Din ce e făcută literatura

noastră? Din capodopere? Nu, iarăși nu! Dar după ce a fost scrisă o carte originală — și nu se scriu mai mult de una sau două pe secol — oamenii de litere o *imită*, adică o recopiază, astfel încît apar sute de mii de lucrări tratînd exact aceleași probleme, dar avînd titlurile puțin schimbate și alte combinații de fraze. Acest lucru este pe deplin accesibil maimuțelor, care prin însăși natura lor sînt imitatoare, cu condiția, bineînțeles, să învețe mai întâi să vorbească.

De fapt, singura obiecțiune serioasă este vorbirea. Atenție însă! Nu e neapărat nevoie ca maimuțele să înțeleagă ce copiază pentru a compune, pornind de la o singură carte, o sută de mii de volume. În fond, nu le este nici lor mai necesar decît ne este nouă. E de ajuns să poată repeta, ca și noi, fraze pe care le-au mai auzit. Procesul literar se reduce apoi la o operație pur mecanică. Și iată că tocmai aici părerea unor biologi capătă o deosebită importanță: nimic în anatomia maimuței, susțin ei, n-o împiedecă să vorbească; nimic, numai să vrea! Ne putem înșă foarte bine închipui că într-o bună zi, în urma unei mutații bruște, s-a născut în ea o asemenea dorință.

Așadar perpetuarea unei literaturi ca a noastră de către maimuțe înzestrate cu grai nu este de loc absurdă. S-ar putea chiar ca mai tîrziu unele maimuțe de litere să se fi ridicat cu o treaptă pe scara intelectuală. Așa cum spune savantul meu prieten Cornelius, spiritul s-a încarnat în gest — în cazul de față, în mecanismul vorbirii — și astfel cîteva idei originale au putut apărea în

noua lume maimuțească, cu ritmul de una pe secol ; ca și la noi, pe Pământ.

Urmîndu-mi cu atîta cutezanță firul gîndurilor am ajuns repede la convingerea că animale bine dresate puteau foarte bine să fi executat tablourile și sculpturile pe care le admirasem în muzeele capitalei și, în general, să se dovedească experte în toate artele umane, inclusiv în arta cinematografică.

După ce am examinat cele mai înalte forme ale activității intelectuale, nu mi-a fost greu să-mi extind teza asupra altor domenii. Industria noastră n-a rezistat multă vreme analizei mele. A reieșit limpede pentru mine că nu are nevoie de nici un fel de inițiativă rațională pentru a se propaga în timp. La baza ei se află activitatea muncitorilor manuali care repetă mereu aceleași mișcări și care pot fi înlocuiți, fără nici un prejudiciu, de către maimuțe ; deasă urcăm cîteva trepte pe scara ierarhiei, întîlnim cadre al căror rol constă în a alcătui diferite rapoarte și în a pronunța aceleași cuvinte în aceleași împrejurări. Totul se rezumă la o chestiune de reflexe condiționate. Pe treptele cele mai de sus ale administrației, maimuțarele mi s-a părut chiar și mai evidentă. Pentru a continua civilizația noastră, gorilele n-ar fi avut decît să imite unele din pozele noastre și să pronunțe cîteva discursuri, calchiate pe același model.

Am început astfel să privesc cu ochi noi cele mai diferite activități de pe Pămîntul nostru și să mi le închipui executate de maimuțe. M-am lăsat furat, cu oarecare satisfacție de altfel, de acest joc care nu-mi mai cerea chinuitoare eforturi in-

telectuale. Am revăzut astfel în minte cîteva întruniri politice la care asistasem în calitate de ziarist. Mi-am amintit cuvintele șablon rostite de diferite personalități cărora avusesem prilejul să le iau interviuri. Am re trăit cu o deosebită intensitate un proces care făcuse mare vîlvă cu cîțiva ani în urmă și la care asistasem.

Apărătorul era unul din cei mai proeminenți avocați. De ce îmi apărea oare acum sub înfățișarea unei falnice gorile, ca și procurorul de altfel, tot o celebritate ? De ce asemuiau oare declanșarea gesturilor și intervențiilor lor cu niște reflexe condiționate datorite unei bune dresări ? De ce oare președintele tribunalului se confunda în mintea mea cu un solemn urangutan, recitînd fraze învățate pe de rost ce ieșeau din gura lui în mod automat, ca o reacție la cuvintele vreunui martor, sau la un anumit murmur al mulțimii ?

Pînă la sfîrșitul călătoriei am fost obsedat de tot felul de similitudini care de care mai sugestive. Cînd am abordat însă lumea finanțelor și a afacerilor, ultima mea evocare a fost un spectacol pur maimuțesc, o amintire recentă de pe planeta Soror. Era vorba de o sedință la Bursă, unde ținuse să mă ducă un prieten al lui Cornelius, căci era considerată una din curiozitățile orașului. Și iată ceea ce îmi văzuseră ochii, un tablou ce se reconstitua în mintea mea cu o deosebită pregnanță, în ultimele minute dinainte de aterizare.

Bursa era o clădire mare, cufundată într-o stranie atmosferă ce te cuprindea cu mult înainte de intrare : un murmur dens și confuz care creștea

pe măsură ce te apropiai, transformându-se într-un vacarm asurzitor. Am intrat și ne-am pomenit chiar în inima tumultului. M-am ghemuit într-un colț, sprijinindu-mă de o coloană. Eram obișnuit cu prezența maimuțelor ca indivizi separați, dar mă zăpăceam de fiecare dată când aveam în jurul meu o mulțime compactă. Iar aici aveam de-a face cu o puzderie de maimuțe! Spectacolul mi s-a părut chiar mai straniu decât adunarea savanților, cu prilejul faimosului Congres. Închipuieți-vă o sală imensă, ticsită de maimuțe, de maimuțe urlând, gesticulând, alergând în toate direcțiile, fără nici o noimă, maimuțe cuprinse de isterie, maimuțe care nu numai că se încrucișau și se izbeau unele de altele jos, pe podea, ci forfoteau pe toți pereții, ridicându-se chiar pînă în tavan, la o înălțime amețitoare. Căci acolo erau instalate tot felul de scări, trapeze și frînghii, pentru ca maimuțele să se poată deplasa oricînd și oriunde pe toate cele trei dimensiuni. Astfel, droaia aceasta de maimuțe umplea întreaga încăpere ce căpăta astfel aspectul unei cuști gigantice, special amenajată pentru exhibițiile grotești ale unor cva-drumani.

Maimuțele zburau literalmente în spațiul acesta, reușind întotdeauna să se agățe în ultima clipă de vreo grindă, un inel sau alt aparat de gimnastică tocmai cînd credeam că se vor prăbuși; și toate astea se întîmplau în mijlocul unui vacarm infernal de exclamații, întrebări, chemări, strigăte și chiar sunete care nu semănau cu nici o limbă civilizată. Așa, de pildă, erau acolo maimuțe care lătrau; da, da, care lătrau, fără nici un motiv

aparent, făcîndu-și vînt pentru a traversa sala în zbor, suspendate de capătul unei funii lungi.

— Ei, ai mai văzut așa ceva? m-a întrebat cu mîndrie prietenul lui Cornelius.

Am recunoscut fără nici o rezervă că n-am mai pomenit un asemenea spectacol. Îmi erau însă într-adevăr necesare toate cunoștințele mele anterioare despre maimuțe ca să le pot considera fapte raționale. Orice ființă cu judecată care ar fi nimerit în acest cerc ar fi ajuns inevitabil la concluzia că asistă la zbenguiele unor nebuni sau ale unor animale turbate. Nici o licărire de inteligență nu scliffea în ochii lor. Aici toate semănau atît de mult încît nici nu le puteam deosebi unele de altele. Erau toate îmbrăcate la fel și purtau aceeași mască — aceea a demenței.

Ceea ce mă tulbura însă cel mai mult, în viața mea actuală, era faptul că, printr-un fenomen invers aceluia de adineauri, cînd atribuiam forma unei gorile sau a unui urangutan personajelor dintr-o scenă terestră, vedeam acum pe membrii acestei mulțimi smintite sub o înfățișare umană. Mi se părea că cei care urlă, latră și se agăț de capătul unei frînghii ca să ajungă cît mai repede la ținta lor sînt oameni. Noi și noi imagini se perindau în mintea mea înfierbîntată. Îmi aduc aminte că după o îndelungată observație am reușit să descopăr pînă la urmă cîteva amănunte sugerînd în mod vag că această gloată zgomotoasă aparține totuși unei lumi civilizate. Cîte un cuvînt articulat se putea uneori desluși printre urletele bestiale. Cocoțată pe un eșafod, la o înălțime amețitoare și fără a-și întrerupe isterica

gesticulație a mâinilor, o gorilă apuca din când în când cu un picior mai ferm o bucată de cretă și trecea pe o tablă o cifră care avea pesemne o anumită semnificație. Și acestei gorile îi atribuiau trăsături umane.

Nu m-am putut smulge din această halucinație decât revenind la teoria mea despre originea civilizației simiene și am găsit, în această reminiscență a lumii finanțelor, noi argumente în favoarea ei.

Avionul se pregătea să aterizeze. Eram din nou în capitală. Zira venise să mă întâmpine la aeroport. Am zărit de departe boneta ei studențească pusă pe-o ureche și m-am bucurat nespus de mult. Când am ajuns alături de ea, după formalitățile vamale, a trebuit să mă stăpînesc ca să n-o strîng în brațe.

V

După ce m-am întors din expediție am zăcut o lună întreagă în pat din cauza unei boli contractate probabil pe locul săpăturilor și care se manifesta prin puternice accese de febră, ca în malarie. Nu mă durea nimic, dar în capul meu aprins clocotea un potop de gânduri și tot suceam și învîrteam în minte elementele uluitorului adevăr pe care-l întrezărisem. Pentru mine nu mai încăpea nici o îndoială : o civilizație umană precedase era maimuțască pe planeta Soror, iar convingerea aceasta îmi stîrnea o senzație ciudată, ca un fel de îmbătare.

Stînd însă și judecînd bine, nu știu dacă trebuie să fiu mîndru de această descoperire sau să mă simt profund umilit. Amorul meu propriu constată cu satisfacție că maimuțele n-au inventat nimic, că s-au mulțumit doar să ne imite. Sentimentul de umilință se datorează faptului că o civilizație umană a putut fi atît de ușor asimilată de niște maimuțe.

Cum s-a putut întîmpla așa ceva ? În delirul meu, mă învîrt mereu în jurul acestei probleme. Da, desigur, știam de mult că toate civilizațiile, inclusiv a noastră, sînt sortite pieirii, dar o dispariție atît de totală, care să nu lase nici o urmă, te poate scoate din minți. Care să fi fost cauza ? O nimicire bruscă ? Un cataclism ? Sau lenta degradare a unora și ascensiunea treptată a altora ? Aș înclina pentru această ultimă ipoteză cu atît mai mult cu cît descopăr, în situația și în preocupările actuale ale maimuțelor, indicii extrem de sugestivi în favoarea unei asemenea evoluții.

Să luăm, de pildă, uriașa însemnătate pe care o acordă cercetărilor biologice. Ei bine, acum încep să înțeleg ce stă la baza lor. Probabil că pe vremuri numeroase maimuțe serveau oamenilor drept subiecte de experimentare, așa cum se întîmplă în laboratoarele noastre. Ele au fost acelea care au preluat cele dintîi ștafeta, ele au fost pionierii evoluției. Vor fi început, firește, prin a imita gesturile și atitudinile stăpînilor lor, iar acești stăpîni erau cercetători, biologi, medici, infirmieri și paznici. De aici s-o fi trăgînd pecetea ceea ce caracterizează și azi cele mai multe din acțiunile lor.

Bine, dar ce să se fi întâmplat cu oamenii ?

Destul am speculat despre maimuțe ! Au trecut două luni de când nu i-am mai văzut pe foștii mei tovarăși de captivitate, pe frații mei umani. Azi mă simt mai bine. Nu mai am febră. I-am spus ieri Zirei — care m-a îngrijit ca o adevărată soră tot timpul cât am fost bolnav — i-am spus că am de gând să-mi reiau studiile în secția ei. N-a avut aerul prea încântat, dar n-a făcut nici o obiecție. E timpul să le fac o vizită.

Iată-mă din nou în sala cuștilor. O stranie emoție mă cuprinde încă din prag. Văd acum toate aceste fapte într-o lumină nouă. M-am întrebat cu îngrijorare, înainte de a mă hotărî să intru, dacă mă vor recunoaște după o absență atât de îndelungată. Dar m-au recunoscut. Toate privirile s-au așintit asupra mea, ca și înainte, și poate chiar cu un fel de deferență. Visez oare sau într-adevăr deslușesc în ochii lor o nuanță nouă, destinată numai mie, cu totul diferită de cea pe care o acordă paznicilor lor maimuțe ? Un reflex imposibil de descris, dar în care disting, pare-mi-se, o curiozitate trează, o emoție insolită, umbrele unor amintiri ancestrale ce caută să se ridice deasupra marginirii animale și poate chiar... o rază șovăitoare de speranță.

Speranța aceasta cred că o nutresc și eu de câțiva vreme fără să-mi dau seama. Oare nu cumva ei i se datorează starea de exaltare febrilă care a pus stăpînire pe mine ? Nu sînt oare eu, eu, Ulysse Mérou, omul pe care destinul l-a trimis pe

această planetă pentru a fi instrumentul regenerării umane ?

Iată în sfîrșit formulată ideea ceea tulbure care mă obsedează de o lună de zile. Bunul Dumnezeu nu joacă zaruri — cum a spus cîndva un fizician. În cosmos nimic nu e lăsat la voia întâmplării. Călătoria mea spre lumea Bételgeusei a fost dinainte hotărîtă de o conștiință superioară. Mie îmi revine acum sarcina de a mă arăta demn de această încredere și de a deveni noul Mîntuitor al acestei umanități decăzute.

Ca și altădată, fac înconjurul sălii. Caut să mă stăpînesc ca să nu alerg spre cușca Novei. Trimisul destinului nu are dreptul să aibă favorite ? Mă adresez fiecăruia dintre supușii mei... Este încă departe ziua când vor începe să vorbească ; mă consolez însă cu gîndul că am o viață întreagă în fața mea ca să-mi pot îndeplini misiunea.

Mă apropiu acum de fosta mea cușcă cu o dezinvoltură calculată. Privesc cu coada ochiului dar nu zăresc brațele Novei întinse spre mine printre gratii ; nu aud strigătele vesele cu care obișnuia să mă întîmpine. O sumbră presimțire mă cuprinde. Nu mă mai pot stăpîni, Mă reped. Cușca e goală.

Chem pe unul din paznici, cu o voce autoritară, care-i face să tresară pe toți prizonierii. Zanam este acela care vine. Nu-i prea place să-i dau ordine, dar Zira i-a spus să stea la dispoziția mea.

— Unde-i Nova ?

Îmi răspunde, cu un aer morocănos, că habar n-are. A fost luată într-o bună zi de acolo fără să i se dea explicații. Insist, dar fără succes. Din fericire iată că apare în sfîrșit Zira, care a venit

în inspecția-i obișnuită. M-a văzut în fața cuștii pustii și ghicește cât sînt de tulburat. Pare jenată și începe să-mi vorbească despre altceva.

— S-a întors chiar acum Cornelius. Ar vrea să te vadă.

Mult îmi pasă mie acum de Cornelius, de toți cimpanzeii, de toate gorilele și de ceilalți monștri din cer și de pe pămînt. Arăt cu degetul spre cușcă :

— Unde-i Nova ?

— E suferindă, îmi răspunde maimuțoaica. A fost mutată într-o clădire specială.

Îmi face un semn s-o urmez afară, departe de paznic.

— A trebuit să promit administratorului că nu voi sufla o vorbă. Cred însă că ție trebuie să-ți spun.

— E bolnavă ?

— Nimic grav ; însă un eveniment destul de important ca să îngrijoreze autoritățile noastre. Nova trebuie să fete.

— Trebuie să...

— Adică... vreau să spun că trebuie să nască, se corectează maimuțoaica, observîndu-mă cu un aer curios.

VI

Am încremenit de uimire și nu pot încă realiza toate consecințele pe care le implică acest eveniment. Sînt mai întîi asaltat de o mulțime de amă-

nunte triviale și mai ales frămîntat de o întrebare îngrijorătoare : cum de n-am fost înștiințat pînă acum ? Nici n-apuc să protestez și Zira îmi spune :

— Mi-am dat seama de situația ei acum două luni cînd m-am întors din călătorie. Bineînțeles, gorilele habar n-aveau. I-am telefonat lui Cornelius și el la rîndul lui a avut o lungă convorbire cu administratorul. Au ajuns amîndoi la concluzia că e mai bine să păstrăm secretul. Nimeni nu este la curent, în afară de ei doi și de mine. Nova se află într-o cușcă izolată și mă ocup personal de ea.

Pentru mine această lipsă de sinceritate a lui Cornelius este o adevărată trădare și-mi dau seama că Zira se simte jenată. Am impresia că se pune la cale o tenebroasă mașinație în spatele meu.

— Fii liniștit. E bine îngrijită și nu duce lipsă de nimic. Sînt cât se poate de atentă cu ea. Niciodată nu s-a manifestat atîta grijă pentru sarcina unei femele de om.

Sub privirea-i șireată las ochii în jos ca un școlar care a făcut-o boacăna. Caută să adopte un ton ironic, dar simt că este tulburată. Desigur, știu că intimitatea mea fizică cu Nova i-a dispăcut, chiar din clipa cînd și-a dat seama că sînt o ființă rațională, dar citesc acum în privirea ei altceva decît un sentiment de ciudă. Tocmai pentru că ține la mine e îngrijorată. Toate aceste mistere în legătură cu Nova nu-mi prevestesc nimic bun. Cred că nu mi-a spus întregul adevăr, că Marele Sfat cunoaște toată situația și că au avut loc discuții la un nivel foarte înalt.

— Cînd trebuie să nască ?

— Peste trei sau patru luni.

Deodată aspectul tragicomic al situației mă răsecolește. Voi fi tată în sistemul Bételgeusei ! Voi avea un copil pe planeta Soror, de la o femeie pentru care simt o mare atracție fizică, uneori un sentiment de milă, dar care are un creier de animal. Cred că nici o ființă, în cosmos, nu s-a pomenit într-o asemenea situație. Îmi vine să plâng și să rîd în același timp.

— Zira, vreau s-o văd !

Mi-a răspuns strîmbînd din nas, puțin înciudată :

— Eram sigură că asta ai să-mi ceri. I-am și vorbit lui Cornelius și cred că nu va avea nimic împotriva. Te așteaptă în biroul lui.

— Cornelius e un trădător !

— N-ai dreptul să vorbești așa. În el se dă o luptă între dragostea lui pentru știință și datoria lui de maimuță. E firesc ca această naștere să-i inspire serioase temeri.

Neliniștea ce m-a cuprins sporește în timp ce o urmez pe Zira prin coridoarele Institutului. Ghicesc care este punctul de vedere al maimuțelor de știință : le este frică să nu apară o rasă nouă care... Da, bineînțeles ! Acum îmi dau foarte bine seama cum se poate realiza misiunea ce-mi revine.

Cornelius mă întâmpină cu cuvinte prietenoase dar între noi se simte o permanentă răceală. Îmi aruncă din cînd în cînd o privire îngrozită. Îmi dau toată silința să nu abordez imediat subiectul care mă frămîntă. Îl întreb mai întîi cum a călătorit și ce s-a mai petrecut pe șantierul arheologic după plecarea mea.

— A fost pasionant. Am acum niște dovezi incontestabile.

O flacăra s-a aprins în ochii lui mici și inteligenți. Nu s-a putut stăpîni și se laudă acum cu succesul lui. Da, Zira are dreptate : e măcinat de două sentimente contradictorii ; dragostea pentru știință și datoria de maimuță. În momentul de față, savantul este acela care vorbește, savantul entuziast, pentru care triumful teoriilor sale este mai presus de orice.

— Am găsit schelete, a continuat el ; nu unul, ci multe la un loc, în asemenea împrejurări și într-o asemenea rînduială încît nu încapă nici o îndoială — e vorba de un cimitir. E atît de evident încît ar trebui să convingă pînă și pe cele mai mărginite maimuțe. Dar, bineînțeles, urangutanii noștri se încăpățîneau să nu vadă aici decît un șir de coincidențe curioase.

— Și scheletele acelea... ?

— Nu sînt schelete de maimuță.

— Da, înțeleg...

Ne privim drept în ochi. Entuziasmul i s-a mai potolit și reia încet, cîntărindu-și cuvintele :

— Nu pot să-ți ascund adevărul ; ai ghicit : sînt schelete de oameni.

Zira este cu siguranță la curent căci nu se arată de loc mirată. Se uită amîndoi la mine cu insistență. În sfîrșit, Cornelius se hotărăște și-mi vorbește pe șleau.

— Sînt acum sigur, admite el, că a existat cîndva pe planeta noastră o rasă de oameni în stare să gîndească, înzestrați cu minte, ca dumneata și ca ceilalți oameni de pe Pămîntul du-

mitale, o rasă care a degenerat și a revenit la o stare de animalitate... De altfel, când m-am întors din expediție, am găsit aici alte dovezi în sprijinul teoriei mele.

— Alte dovezi ?

— Da. Le-a descoperit șeful secției encefalice, un tânăr cimpanzeu cu mare viitor. Aș spune chiar că e genial... Ai greși, continuă el cu o amară ironie, dacă ai crede că maimuțele au fost întotdeauna simple imitatoare. Am făcut inovații remarcabile în unele ramuri ale științei, mai ales în ce privește experiențele asupra creierului. Dacă o să am posibilitatea, o să-ți arăt într-o zi ce rezultate am obținut. Sînt convins că ai să rămîi uluit.

Vrea parcă să se convingă singur de geniul maimuțesc și se exprimă cu o agresivitate inutilă. Nu l-am atacat niciodată în această privință. El este acela care, acum două luni, regreta că maimuțelor le lipsește spiritul creator. Acum însă prevestește cu o însuflețită mîndrie :

— Crede-mă, va veni o zi când îi vom întreci pe oameni în toate domeniile. Să nu-ți închipui că printr-o simplă întîmplare am luat locul oamenilor. Evenimentul acesta era înscris în cursul normal al evoluției. Omul rațional își trăise traiul și o ființă superioară trebuia să-i ia locul, să păstreze rezultatele esențiale ale cuceririlor sale, să le asimileze în decursul unei perioade de aparentă stagnare, înainte de a se avînta apoi spre noi culmi.

E într-adevăr un mod nou de a privi acest eveniment. I-aș putea răspunde că mulți oameni

de pe Pămînt au presimțit că va apărea o ființă superioară care într-o zi le va lua locul, dar nici un savant, nici un filozof, nici un poet nu și-a imaginat vreodată acest supraom sub înfățișarea unei maimuțe. Nu prea am însă chef să discut acum această problemă. În definitiv principalul este ca spiritul să se întrupeze într-un organism, nu-i așa ? Nu are prea mare importanță ce formă îmbracă el. În sfîrșit ! Sînt multe alte lucruri care mă frămîntă acum. Aduc vorba despre Nova și despre starea ei. Cornelius nu face nici un comentariu și caută să mă consoleze.

— Sper că pînă la urmă totul se va aranja. Va fi probabil un copil ca toți puii de om de pe Soror.

— Ah, nu ! Sper că nu ! Sînt chiar sigur că va vorbi !

Nu mi-am putut stăpîni protestul indignat. Zira încrunță sprîncenele ca să mă facă să tac.

— N-ar trebui să-i dorești așa ceva, spuse grav Cornelius ; și asta atît în interesul lui cît și în al dumitale.

Apoi adăugă pe un ton mai familiar :

— Dacă ar vorbi, poate că n-aș mai putea să te protejiez ca pînă acum. Nu-ți dai oare seama că Marele Sfat a aflat, că e alarmat, că am primit ordine foarte stricte ca să păstrez secretul acestei nașteri ? Dacă autoritățile ar ști că ești la curent, m-ar concedia, ca și pe Zira de altfel, și ai rămîne atunci singur în fața...

— În fața unor dușmani ?

Își întoarse privirile. Deci am avut dreptate : sînt considerat un pericol pentru rasa maimu-

tească. Îmi pare totuși bine că am un aliat în persoana lui Cornelius, dacă nu chiar un prieten. Zira mi-a apărut probabil cauza cu mai multă căldură decât am crezut și Cornelius nu va face nimic care să-i displacă. Uite chiar acum îmi promite s-o vad pe Nova, pe ascuns, bineînțeles.

Zira mă conduce spre o căsuță izolată, a cărei singură cheie se afla în posesia ei. Sala în care intrăm nu e prea mare. Cuprinde doar trei cuști, dintre care două sînt goale. În cea de-a treia se află Nova. Ne-a auzit venind și instinctul i-a spus că sînt acolo, căci s-a ridicat și a întins brațele printre gratii chiar înainte de a mă vedea. Îi strîng mîinile și îmi frec fața de fața ei. Zira ridică disprețuitor din umeri, dar îmi dă cheia de la cușcă și se duce în coridor să stea la pîndă. Ce suflet nobil are această maimuțoaică! Ce femeie ar fi în stare de atîta delicatețe? A ghicit că avem o mulțime de lucruri să ne spunem și ne-a lăsat singuri.

Lucruri să ne spunem? Vai! iarăși am uitat în ce tristă stare se află Nova. M-am năpustit în cușcă; am strîns-o în brațe; i-am vorbit că și cum ar fi putut să mă înțeleagă, așa cum i-aș fi vorbit Zirei, de pildă.

Dar n-o fi înțelegînd chiar nimic? N-o fi avînd măcar o vagă intuiție a misiunii ce ne este hărăzită de acum înainte amîndurora, atît ei cît și mie?

M-am întins pe paie, alături de ea. Am pipăit viitorul rod al neobișnuitei noastre dragoste. Mi se pare totuși că situația în care se află acum i-a

conferit o personalitate și o demnitate pe care nu le avea înainte. Tresare cînd îmi plimb degetele pe pîntecele ei. Da, sigur, nu încape nici o în-doială, privirea ei a căpătat o strălucire nouă. Deodată o aud bolborosind cu greu silabele numelui meu, pe care o învățasem să le articuleze. N-a uitat lecțiile mele. Inima mi-e cuprinsă de bucurie. Dar privirea-i se întunecă iarăși și-mi întoarce spatele ca să înfulece fructele pe care i le-am adus.

Zira se întoarce; e timpul să ne despărțim. Plec împreună cu ea. Văzîndu-mă descumpănit, se hotărăște să mă conducă pînă la mine acasă. Acolo, în garsoniera mea, izbucnesc în plîns ca un copil.

— O, Zira, Zira!

În timp ce mă alintă ca o mamă, încep să-i vorbesc, să-i vorbesc cu tandrețe, să-i vorbesc neîncetat, descărcîndu-mi în sfîrșit sufletul de toate sentimentele și gîndurile ce mă copleșesc și pe care Nova nu le poate înțelege.

VII

Ce maimuțoaică admirabilă! Datorită ei, am putut-o vedea destul de des pe Nova în această perioadă, fără știrea autorităților. Am stat ore întregi pîndind licărirea intermitentă din privirea ei, și așa s-au scurs săptămînilor în așteptarea nerăbdătoare a nașterii.

Într-o zi, Cornelius s-a hotărât să-mi arate secția encefalică despre care îmi spusese atâtea minunății. S-a scuzat că nu mă poate însoți personal din cauza unei lucrări urgente și m-a prezentat șefului secției, acel tânăr cimpanzeu numit Helius pe care mi-l ridicase în slăvi.

— Mă întorc peste o oră ca să-ți arăt eu însumi cea mai grozavă dintre toate experiențele noastre, spuse Cornelius, aceea care mi-a adus dovezile despre care ți-am vorbit. Deocamdată, sînt sigur că te vor interesa și cazurile clasice.

Helius m-a poftit într-o sală mare, cu două rînduri de cuști, care semăna cu toate sălile de la Institut. M-a izbit un miros de farmacie, parcă de cloroform. Era într-adevăr un anestezie. Toate operațiile chirurgicale, mi-a explicat călăuza mea, sînt efectuate sub narcoză. A insistat mult asupra acestui lucru ce dovedea înaltul nivel atins de civilizația simiană care căuta să suprimă orice suferințe inutile, chiar la oameni. Cu alte cuvinte, puteam să fiu liniștit.

La drept vorbind, liniștit nu prea eram. Am devenit chiar de-a dreptul îngrijorat cînd, în încheierea expunerii sale, Helius a menționat o excepție la această regulă, și anume experiențele avînd ca scop studierea mecanismului durerii și localizarea centrilor nervoși unde ia naștere. Nu avea însă de gînd să-mi arate azi asemenea experiențe.

O asemenea introducere nu era de natură să potolească sensibilitatea mea umană. Mi-am adus aminte că Zira încercase cîndva să mă convingă să nu vizitez această secție, unde ea însăși nu ve-

nea decît atunci cînd n-avea încotro. Am vrut să fac cale-ntoarsă dar Helius nu mi-a lăsat timpul.

— Dacă vrei să asistați la o operație veți constata personal că pacientul nu suferă. Nu vrei? Ei, atunci să vă arăt rezultatele.

Lăsînd în urmă camera ceea închisă de unde venea mirosul de medicamente, Helius m-a dus în direcția custelor. În prima din ele, am văzut un tînră destul de chipeș, dar cumplit de slab. Stătea pe jumătate tolănit în culcușul de paie. I se pusese în față, chiar sub nas, o strachină cuprinzînd un fel de terci din cereale îndulcite, de care oamenii erau mari amatori. Se uita la ea cu o privire tîmpă, fără să schițeze cel mai mic gest.

— Vedeți, îmi spuse șeful secției. Băiatul ăsta e flămînd; n-a luat nimic în gură de douăzeci și patru de ore. Și totuși nu reacționează la mîncarea lui preferată. Este rezultatul ablațiunii părții anterioare a creierului mare. De cînd i s-a făcut această operație, acum cîteva luni, se află în aceeași stare și trebuie să-l hrănim cu de-a sila. Observați cît e de slab?

Făcu un semn unui infirmier care intră în cușcă și-l vîrî pe tînră cu fața în strachină. Acesta începu atunci să lăpăie terciul.

— Țsta e un caz banal; iată însă altele mai interesante. Fiecăruia din acești oameni i s-a făcut cîte o operație provocînd alterarea diferitelor regiuni ale scoarței cerebrale.

Trecurăm prin fața unui șir de cuști ocupate de bărbați și de femei de toate vîrstele. Pe ușa fiecărei cuști, o tăbliță preciza cu un mare lux de

amănunte tehnice ce fel de intervenție a suferit respectivul individ.

— Unele din aceste zone afectează reflexele naturale; altele, reflexele câștigate. Acestuia, de pildă...

Acestuia, potrivit celor indicate pe tăbliță, i se scosese o întreagă zonă din regiunea occipitală. Acum nu mai distingea nici distanța și nici forma obiectelor, manifestându-și această infirmitate printr-o serie de gesturi dezordonate când un infirmier se apropie de el. Era incapabil să evite un băț așezat în drumul lui. Dimpotrivă, un fruct oferit acestui nenorocit îi inspira un fel de teamă și căuta să se îndepărteze îngrozit. Nu izbutea să apuce grățiile cuștii și făcea eforturi groțesti mișcând degetele în gol.

— Iar asta, continuă cimpanzeul făcându-mi cu ochiul, era înainte un element remarcabil. Reușisem să-l dresăm în așa fel încât executa lucruri extraordinare. Astfel, de pildă, își cunoștea numele și răspundea la unele comenzi mai simple. Rezolvase unele probleme destul de complicate și învățase chiar să se servească de câteva unelte rudimentare. Acum a uitat tot ce a învățat. Nu-și mai cunoaște numele. Nu mai știe să facă nimic. A devenit cel mai stupid dintre oamenii noștri. Și știți de ce? Ca urmare a unei operații deosebit de delicate: extragerea lobilor temporali.

Simțeam că mi se face greață de atâtea grozăvii comentate de un cimpanzeu rânjitor. Am văzut în cuștile prin fața cărora treceau oameni complet sau parțial paralizați, alții lipsiți în mod artificial de vedere. Am văzut o tânără mamă al cărei in-

stinct matern, altădată foarte dezvoltat, mă încredințase Heliuș, dispăruse cu desăvârșire după o intervenție chirurgicală asupra scoarței cerebrale. Respingea cu brutalitate pe unul din copiii ei, un ținc de-o șchioapă, de fiecare dată când încerca să se apropie de dânsa. Era prea de tot; nu mai puteam suporta. M-am gândit la Nova, la apropiata ei naștere. Mi se încleștau pumnii și fălcile de mânie. Noroc că Heliuș m-a poftit în altă sală și am avut astfel timpul să-mi vin în fire.

— Ei, aici, mi-a spus el cu un aer misterios, pătrundem într-un domeniu mai delicat. Bisturiul a cedat locul unui agent mai subtil. E vorba de excitația electrică a unor puncte de pe creier. Am obținut rezultate remarcabile. Spuneți-mi, faceți și voi asemenea experiențe pe Pământ?

— Da, pe maimuțe! am exclamat furios.

Cimpanzeul nu s-a supărat de loc și a zâmbit chiar.

— Bineînțeles. Totuși nu cred că ați putut obține succese atât de mari ca ale noastre, mă refer la experiențele pe care doctorul Cornelius vrea să vi le arate personal. Deocamdată, să vedem în continuare cazurile obișnuite.

M-a împins iarăși în fața lui, pe lângă diferite cuști unde tocmai operau niște infirmieri. Oamenii erau înținși pe un fel de masă. O incizie în cutia craniană scotea la iveală o anumită regiune a creierului. O maimuță fixa electrozii, în timp ce alta urmărea anestezia.

— Puteți constata că și aici insensibilizăm subiectele de experimentare; e drept că folosim un

anestezic ușor, căci altminteri rezultatele ar fi denaturate, dar pacientul nu simte nici o durere.

În funcție de punctul unde erau aplicați electrozii, individul respectiv făcea diferite mișcări ce afectau aproape întotdeauna numai o jumătate din trupul lui. Un om îndoia piciorul stîng la fiecare impuls electric, apoi îl îndrepta de îndată ce era întrerupt curentul. Altul efectua aceeași mișcare cu un braț. La un al treilea, întregul umăr se rotea spasmodic sub acțiunea curentului electric. Ceva mai departe, la un foarte tînăr pacient, era vorba de lezarea nervului care asigură motilitatea mușchilor maxilarelor. Bietul băiat se apuca atunci să mestece, să mestece într-una, neconținut, cu un rictus înspăimîntător, în timp ce corpul lui de adolescent rămînea imobil.

— Observați ce se întîmplă dacă lăsăm să treacă curentul electric un timp mai îndelungat, îmi spuse Heliuș. Veși vedea acum o experiență dusă pînă la limitele ei extreme.

Ființa căreia i se aplica acest tratament era o tînără frumoasă ale cărei trăsături îmi aminteau întrucîtva de Nova. Mai multe maimuțe, masculi și femele, în halate albe, se agitau în jurul trupului ei gol. Electrozii au fost fixați de o maimuțoaică cu botul gînditor. Fata a început imediat să-și miște degetele de la mîna stîngă. Maimuțoaica a menținut contactul în loc să-l întrerupă ca în celelalte experiențe. Atunci agitația degetelor s-a accelerat, devenind frenetică și încetul cu încetul s-a pus în mișcare și încheietura mîinii. După cîteva clipe a venit rîndul antebrăului, apoi al brațului și al umărului. Tremuriciul s-a extins în jos asupra

soldului, a coapsei, a gambei, pînă la degetele de la picioare iar în sus pînă la mușchii faciali. Astfel, după zece minute, toată partea stîngă a biete fete era scuturată de spasme convulsive tot mai dese, tot mai violente. Era ceva oribil.

— Este ceea ce numim fenomenul *extensivității*, îmi explică foarte calm Heliuș. E un fenomen bine cunoscut și care duce la o stare de convulsii ce prezintă toate simptomele epilepsiei, dar o epilepsie foarte curioasă de altfel, căci convulsiile nu sînt generalizate și afectează doar o jumătate a corpului.

— Destul ! am strigat nemaiputîndu-mă stăpîni.

Toate maimuțele au tresărit și și-au ațintit privirea asupra mea cu un aer reprobator. Cornelius, care tocmai intrase, m-a bătut cu familiaritate pe umăr.

— Recunosc că aceste experiențe sînt destul de impresionante cînd nu ești deprins cu ele. Gîndește-te însă că datorită lor, medicina noastră, și în special chirurgia, au făcut progrese enorme în ultimul sfert de veac.

Argumentul acesta nu era prea convingător pentru mine ca și de altfel amintirea pe care o aveam despre același tratament aplicat într-un laborator terestru unor cimpanzei. Cornelius a dat din umeri și m-a împins spre un coridor îngust care dădea într-o sală mai mică.

— Aici, îmi spuse el pe un ton solemn, ai să vezi o realizare uluitoare și absolut nouă. Numai trei maimuțe au putut pătrunde pînă acum în această încăpere. Heliuș, care se ocupă personal de aceste cercetări și care le-a dus la bun sfîrșit,

eu și un ajutor pe care l-am ales cu deosebită grijă. E o gorilă. E mută. Îmi este devotată trup și suflet și, pe deasupra, este și complet tîmpită. Sper că-ți dai seama de importanța pe care o atribui caracterului secret al acestor lucrări. Am acceptat să ți le arăt căci știu că vei fi discret. De altfel e în interesul dumatăle.

VIII

Am intrat în sală și mai întîi n-am văzut nimic care să poată justifica toate aceste aere misterioase. Aparatura semăna cu aceea din încăperile precedente : generatoare, transformatoare, electrozi. Nu se aflau aici decît două subiecte de experimentare, un bărbat și o femeie întinși pe două divane paralele și legați acolo cu un fel de curele. Cum am intrat și-au pironit ochii asupra noastră cu o neobișnuită fixitate.

Gorila-asistentă ne-a întîmpinat cu un mîrîit inarticulat. Helius a schimbat cu ea cîteva fraze în limbajul surdo-muților. Era un spectacol puțin obișnuit să vezi o gorilă și un cimpanzeu făcîndu-și astfel de semne cu degetele. Nu știu de ce, dar mi s-a părut atît de grotesc, încît era cît pe ce să izbucnesc în rîs.

— Totul e în regulă. Sînt calmi. Putem trece chiar acum la o experiență.

— Dar despre ce e vorba ? i-am implorat eu.

— Prefer să-ți las plăcerea surprizei, îmi spuse Cornelius rîzînd ușor.

Gorila i-a anesteziat pe cei doi pacienți, care după scurtă vreme au adormit liniștit, și a pus în funcțiune diferite aparate. Helius s-a apropiat de bărbat, a desfăcut cu grijă pansamentul care-i acoperea cutia craniană și, alegeînd un punct anume, a fixat electrozii. Bărbatul a continuat să rămînă complet nemișcat. Îmi îndreptam tocmai privirea întrebătoare către Cornelius cînd deodată s-a produs minunea.

Omul vorbea. Glasul lui răsună în sala de operație atît de neașteptat încît am tresărit. Nu, nu era o halucinație : vorbea, vorbea atît de tare încît acoperea chiar bîzîitul unui generator. Se exprima în maimuțește cu vocea unui om pămîntean sau cu cea a unei maimuțe de pe planeta Soror.

Pe chipurile celor doi savanți se întipărise o expresie de triumf. Se uitau la mine cu ochii scînteind de șiretenie și se bucurau de stupefarea mea. Era cît pe ce să scot o exclamație de surpriză, dar mi-au făcut semn să tac și să ascult. Cuvintele pe care le rostea bărbatul erau dezîlnate și lipsite de originalitate. Pesemne că se afla de mult la Institut, căci repeta într-una crîmpeie de fraze pe care le pronunțau adesea infirmierii sau savanții. Cornelius ordonă însă peste puțin timp să se oprească experiența.

— N-o să obținem nimic mai mult de la el ; afară de faptul acesta capital : vorbește.

— E formidabil ! bolborosii eu.

— Și n-ai văzut încă nimic ; ăsta vorbește ca un papagal sau un fonograf, spuse Helius. Am obținut însă rezultate mult mai bune cu femela asta.

Și-mi arată femeia care dormea liniștit.

— Mult mai bune ?

— De o mie de ori mai bune, confirmă Cornelius, care era tot atât de surescitat ca și colegul lui. Ascultă cu atenție ce-ți spun. Femeia asta vorbește și ea ; ai s-o auzi îndată ; dar nu se mulțumește să repete cuvinte auzite în captivitate. Vorbele ei au o semnificație excepțională. Printr-o combinație de procedee electro-chimice, pe care n-am să ți le mai descriu, genialul Helius a reușit să trezească în ea nu numai memoria individuală, ci și memoria speciei. Sub influența unui stimul electric, în frazele ei renasc amintirile celor mai îndepărtați strămoși, amintiri atavice ce reînvie un trecut îndepărtat, vechi de câteva mii de ani. Înțelegi ce vreau să spun, Ulysse ?

Am rămas cu gura căscată, uluit de această expunere smintită și m-am gândit că marele savant Cornelius și-o fi ieșit din minți, căci demența există și la maimuțe, mai cu seamă printre maimuțele intelectuale. Între timp, celălalt cimpanzeu își pregătea electrozii și îi fixa pe creierul femeii. A rămas câțva timp nemișcată, ca și bărbatul, apoi a scos un oftat și a început să vorbească. Se exprima și ea în maimuțește, în limbajul Sororei, cu o voce cam înăbușită dar foarte distinctă și care-și modifica adeseori tonalitatea, ca și cum ar fi aparținut unor personaje diferite. Fiecare cu-

vînt pe care l-a rostit mi-a rămas întipărit în minte.

— Ah, maimuțele, maimuțele astea ! spunea vocea cu o nuanță de îngrijorare. În ultima vreme se înmulțesc atât de repede, deși a fost o vreme cînd se părea că specia lor e gata-gata să se stingă. Dacă o să mai țină așa, în curînd vor fi aproape tot atât de multe ca noi... Și asta nu-i totul. Devin arogante. Ne privesc drept în ochi și nu lasă capul în jos cînd ne uităm la ele. Mare greșeală am făcut domesticindu-le și lăsînd o anumită libertate aceloră pe care le foloseam ca servitori. De altfel, astea sînt și cele mai obraznice. Zilele trecute m-a îmbrîncit pe stradă un cimpanzeu. Dar cînd am vrut să ridic mîna ca să-l bat, s-a uitat la mine cu un aer atât de amenințător, încît n-am îndrăznit să dau în el.

Anna, care lucrează la laborator, mi-a spus că și acolo, la ei, s-au schimbat multe. Nici nu mai îndrăznește să intre singură în cuști. Mi-a spus că seara, se aud acolo un fel de șușoteli și chiar chicote. Una din gorile își bate joc de șef, imitînd unul din ticurile lui.

Femeia făcu o pauză, scoase cîteva suspine, pline de neliniște, apoi continuă :

— Gata, am văzut-o și pe asta ! Una din ele a reușit să vorbească. Și nu încape nici o îndoială : am citit în *Ziarul Femeii*. I-am văzut și poza. E un cimpanzeu.

— Un cimpanzeu ! Primul ! Eram sigur, exclamă Cornelius.

— Și nu-i singurul. Ziarele pomenesesc în fiecare zi de alte maimuțe care au început să vorbească. Unii savanți socot că este o mare realizare științifică. Nu-și dau oare seama că nu ne poate duce la nimic bun? Se pare că unul din cimpanzeii ăștia a proferat injurii grosolane. Cum învață să vorbească, prima lor grijă este să-și hulească stăpînii cînd aceștia cer să li se dea ascultare.

Femeia păstră iar un moment de tăcere și reluă apoi cu o altă voce, o voce de bărbat, destul de doctorală.

— Ceea ce ni se întîmplă era de prevăzut. O trîndăvire cerebrală a pus stăpînire pe noi. Am renunțat la cărți; pînă și romanele poliștice ne cer un efort intelectual prea mare. Am renunțat la jocuri; facem pasiențe, în cel mai bun caz. Pînă și filmele cele mai puerile ne obosesc. Între timp, maimuțele meditează în tăcere. Creierul lor se dezvoltă în aceste cugetări singuratică... Și vorbesc. O, nouă ne vorbesc foarte rar, nu ni se adresează decît pentru a se răsti cu dispreț la cei mai temerari dintre oameni care mai cutează să le dea ordine. Noaptea însă, cînd nu sîntem acolo, își împărtășesc impresiile și se informează reciproc.

După o altă perioadă de tăcere, o voce de femeie reluă, înspăimîntată :

— Prea îmi era frică. Nu mai puteam trăi așa. Am preferat să cedez locul gorilei mele. Am fugit de la mine din casă.

Lucra la mine de mulți ani și mă slujea cu credință. Încetul cu încetul s-a schimbat. S-a apucat să iasă seara, să ia parte la tot felul de întruniri.

A învățat să vorbească. N-a mai vrut de loc să muncească. Acum o lună, mi-a poruncit să gătesc și să spăl vasele. A început să mănînce în farfuriile mele, cu tacîmurile mele. Săptămîna trecută m-a alungat din camera mea. A trebuit să dorm într-un fotoliu, în salon. Am încercat s-o iau cu binișorul, căci nu mai îndrăzneam s-o cert sau s-o pedepsesc. Și-a bătut însă joc de mine și a devenit și mai pretențioasă. Eram din cale afară de nenorocită. M-am dat bătută.

M-am refugiat într-o tabără, împreună cu alte femei care sînt în aceeași situație cu mine. Sînt aici și bărbați; mulți dintre ei n-au mai mult curaj decît noi. Ducem o viață vrednică de plîns, în afara orașului. Ne este rușine și nu mai vorbim aproape de loc. În primele zile, făceam pasiențe. Acum și de asta mi s-a făcut lehamite.

Femeia tăcu iarăși și o voce de bărbat îi luă locul.

— Cred că găsisem remediul împotriva cancerului. Voiam tocmai să-l încerc, așa cum procedasem întotdeauna cu descoperirile mele precedente. Eram destul de bănuitor, și totuși nu îndeaajuns. De cîtva timp, maimuțele nu se supuneau decît în silă acestor experiențe. De aceea, înainte de a intra în cușca lui Georges, cimpanzeul, i-am pus pe cei doi asistenți ai mei să-l țină bine. Mă pregăteam să-i fac injectia; aceea care produce cancerul. Era necesar ca să-l pot apoi vindeca. Georges avea aerul resemnat. Nu se împotrivea, dar ochii lui șireți priveau peste umărul meu. Am înțeles prea tîrziu. Gorilele, cele șase gorile pe care le țineam în rezervă pentru ex-

periențele împotriva ciumei, izbutiseră să scape. O adevărată conspirație. Au pus mîna pe noi. Georges comanda toată această operație, în limba noastră. Copia întocmai atitudinea mea. A poruncit să fim legați de masă, și gorilele au executat cu multă acuratețe această misiune. A luat atunci seringă și ne-a inoculat tuturor, mie și celor doi asistenți, lichidul mortal. Așadar sînt bolnav de cancer. E sigur. Într-adevăr, dacă există unele îndoieli asupra eficacității leacului, surul fatal este de mult pus la punct și și-a dovedit eficacitatea.

După ce a golit seringă, Georges m-a bătut ușor și prietenos cu palma pe obraz, așa cum făceam deseori cu maimuțele mele. Le-am tratat întotdeauna frumos. Cu mine, aveau mai mult parte de mîngîieri decît de lovituri. Cîteva zile mai tîrziu, în cușca unde mă închiseseră, am identificat primele semne ale bolii. Și Georges a recunoscut simptomele cancerului și l-am auzit spunînd celorlalți că e timpul să înceapă tratamentul. Aceste cuvinte m-au înnebunit de groază. Și totuși știu că sînt condamnat. Acum nu mai am însă încredere în acest nou leac. Și dacă din cauza lui am să mor mai repede? Noaptea am reușit să forțez grilajul și să fug. M-am refugiat în tabăra din afara orașului. Mai am două luni de trăit. Pînă atunci fac pasiențe și moțai.

După o nouă pauză se auzi o voce de femeie.

— Eram împlînzitoare. Prezenta un număr cu doisprezece urangutani; niște animale grozave. Acum, eu mă aflu în cușca lor, împreună cu alți artiști ai circului.

Trebuie să fim însă drepti. Maimuțele se poartă bine cu noi și ne dau mîncare din belșug. Ne schimbă paiele din culcuș cînd sînt prea murdare. Nu se poate spune că sînt rele; îi lovesc numai pe cei îndărătnici, care refuză să execute exercițiile pe care maimuțele și le-au băgat în cap să ne învețe. Ei si? Cu mare scofală s-au ales ăștia! Eu, în schimb, mă supun fără a crîcni tuturor capriciilor lor. Umblu în patru labe; fac tumbe. De aceea urangutanii sînt foarte drăguți cu mine. N-aș putea spune că sînt nenorocită. Nu mai am nici o griă și nici o răspundere. Cei mai mulți dintre noi se împacă cu acest fel de viață.

Femeia păstră de data asta o tăcere îndelungată, timp în care Cornelius se uită drept în ochii mei cu o supărătoare insistență. Înțelegeam prea bine la ce se gîndește. O umanitate atît de indolentă și de lasă, care se resemna atît de ușor, nu-si trăise oare traiul pe această planetă și nu trebuia oare să cedeze locul unei rase mai nobile? Am roșit și am întors privirea. În clipa aceea, femeia începu din nou să vorbească cu un glas din ce în ce mai îngrozit:

— Sînt acum stăpîni pe tot orașul. N-au mai rămas decît vreo cîteva sute de oameni în acest ultim adăpost și situația noastră este precară. Sîntem cel din urmă nucleu uman din împrejurimile orașului, dar maimuțele nu ne vor îngădui să trăim în libertate atît de aproape de ele. În celelalte tabere, unii oameni au fugit departe, în junglă; ceilalți s-au predat ca să aibă de mîncare îndeajuns. Noi, cei de aici, am rămas pe loc, din

lene mai ales. Dormim toată ziua ; sîntem incapabili să ne organizăm pentru a opune rezistență...

Da, de asta îmi era teamă. Aud o cacofonie barbară. Parcă ar fi o parodie de muzică militară... Ajutor ! ele sînt, maimuțele ! Ne înconjoară. În fruntea lor se află niște gorile uriașe. Ne-au luat trîmbițele, tobele și uniforme ; și armele, bineînțeles... Nu, nu, n-au arme. O, ce rușine, ce umilință, ce cumplită înjosire ! Iată armata de maimuțe care înaintază spre noi și n-au în mîna decît niște bice !

IX

În cele din urmă, unele din rezultatele obținute de Helius au început să transpire. Pesemne că însuși cimpanzeul, îmbătat de succesul lui, nu și-a putut ține gura. Se șoptește în oraș că un savant a reușit să-i facă pe oameni să vorbească. Pe deasupra, descoperirile făcute în cetatea aceea îngropată în nisipurile din pustiu sînt comentate în presă și, deși semnificația lor este în general deformată, unii ziariști nu sînt departe de a bănuia adevărul. Toate acestea dau naștere unui sentiment de neliniște și de nesiguranță în sînul populației care se manifestă printr-o neîncredere sporită a organelor centrale ale puterii de stat

față de mine și o atitudine pe zi ce trece tot mai îngrijorătoare.

Cornelius are dușmani. De aceea nici nu îndrăznește să aducă la cunoștința publicului descoperirea sa. Dar chiar dacă s-ar hotărî, cu siguranță că autoritățile s-ar opune. Tabăra urangutănească, în frunte cu Zaius, uneltește împotriva lui. Vorbesc despre o așa-zisă conspirație împotriva rasei maimuțești și mă acuză, mai mult sau mai puțin fățiș, că aș fi unul dintre răzvrătiți. Oficial, gorilele n-au luat încă atitudine, dar ele sînt întotdeauna împotriva a tot ceea ce ar putea tulbura ordinea publică.

Am avut azi o mare bucurie. Evenimentul pe care-l așteptam cu atîta nerăbdare s-a produs. Am fost mai întîi transportat de fericire dar, după ce am stat și m-am gîndit bine, m-a cutremurat presimțirea unei noi primejdii : Nova a dat naștere unui băiețel.

Așadar am un copil, am un fiu pe planeta Soror. L-am văzut. N-a fost de loc ușor. Dispozițiile privind păstrarea secretului au devenit din ce în ce mai severe și nici măcar o dată n-am putut s-o văd pe Nova în tot cursul săptămîinii care a precedat nașterea. Zira a fost aceea care mi-a adus vestea. Ea, cel puțin, îmi va rămîne o prietenă credincioasă, orice s-ar întîmpla. M-a văzut atît de agitat încît și-a asumat riscul de a-mi aranja o întrevvedere cu noua mea familie. A reușit să mă ducă acolo abia după cîteva zile, noaptea tîrziu, căci ziua paznicii nu-l scăpau nici o clipă din ochi pe noul-născut.

L-am văzut!... E un copilaș minunat. Era înțins pe paie, ca un nou Hristos, ghemuit lângă maică-sa. Îmi seamănă, dar are și ceva din frumusețea Novei. Cum am deschis ușa, Nova a scos un mîrîit amenințător. Simte și ea vreo primejdie și e neliniștită. S-a ridicat brusc, cu unghiile înainte, gata să sfîșie, dar s-a potolit cînd m-a recunoscut. Sînt convins că această naștere a făcut-o să urce cu cîteva trepte pe scara evoluției ființelor. Licăririle fugitive din ochii ei au cedat locul unor văpăi permanente. Îmi sărut fiul cu pasiune și nu vreau să mă gîndesc la norii negri ce se îngrămădesc deasupra capetelor noastre.

Va deveni un om, un om adevărat, de asta sînt sigur. Istetimea îi strălucește în fiecare din trăsături, în fiecare privire. Am reaprins focul sacru. Datorită mie, o umanitate reînvie și va înflori din nou pe această planetă. Cînd se va face mare va întemeia o familie, va avea urmași și...

Cînd se va face mare! Mă trece un fior cînd mă gîndesc în ce condiții își va petrece copilăria și la toate obstacolele ce-i vor sta în cale. Dar ce importanță are! sînt convins că împreună, tustrei, vom birui. Spun tustrei căci Nova este acum din tagma noastră. E de ajuns să vezi cu ce ochi se uită la copilul ei. E drept că-l mai ling încă, așa cum fac toate mamele de pe această stranie planetă, dar fizionomia ei s-a spiritualizat.

L-am așezat din nou pe culcușul de paie. Nu mai am acum nici o grijă în ce privește natura

lui. E drept că nu vorbește încă, dar... bat cîmpii... cum să vorbească dacă are abia trei zile!... nu încapă însă îndoială: va vorbi. Iată-l că începe să scîncească, să plîngă încet ca un prunc de om și nu să chelălăie. Nova își dă foarte bine seama și-l privește extaziată.

Și Zira înțelege despre ce este vorba. S-a apropiat, ciulindu-și urechile păroase și privește îndelung copilul, în tăcere, cu un aer grav. Apoi, îmi dă să înțeleg că nu mai pot rămîne. Ar fi prea periculos pentru noi toți dacă m-ar surprinde cineva aici. Îmi promise că va avea grijă de fiul meu și știu că se va ține de cuvînt. Dar știu de asemenea că unii o bănuiesc de prea multă îngăduință față de mine și mă înfior la gîndul că ar putea fi eventual concediată. N-am dreptul s-o expun unui asemenea risc...

Îmi sărut cu patimă familia și mă îndrept spre ieșire. Întorcîndu-mă, o văd pe maimuțoaică aplecîndu-se și ea asupra acestui pui de om și lipindu-și cu băgare de seamă botul de fruntea lui, înainte de a închide cușca. Și Nova nu protestează! Admite această dezmierdare care este pesemne obișnuită. Gîndindu-mă la antipatia pe care o manifesta altădată față de Zira, mă gîndesc fără să vreau că sînt martorul unei adevărate minuni.

Am ieșit din cameră. Tremur din toate încheieturile și-mi dau seama că Zira este tot atît de emoționată ca și mine.

— Ulysse, exclamă ea, ștergîndu-și o lacrimă, mi se pare uneori că acest copil este și al meu.

X

Vizitele periodice pe care mă silesc să le fac profesorului Antelle sînt o datorie din ce în ce mai penibilă. Se află tot la Institut dar a trebuit mutat din celula destul de confortabilă unde fusese instalat la insistențele mele. Slăbea și se ofilea acolo, iar din cînd în cînd avea accese de furie în cursul cărora devenea chiar periculos. Căuta să-și muște paznicii. Cornelius a încercat atunci un alt sistem. A dat dispoziție să fie instalat într-o cușcă obișnuită, pe un așternut de paie, și i-a dat o tovarășă: femeia cu care dormea profesorul în Grădina zoologică. Antelle a întîmpinat-o manifestînd o bucurie zgomotoasă, pur animalică, și chiar de atunci comportarea lui s-a schimbat. A prins din nou gust de viață.

L-am găsit acum tocmai în această situație, împreună cu ea. Are aerul fericit. S-a îngrășat și parcă a întinerit. Am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să stabilesc o legătură cu el. Am încercat și azi, dar în zadar. Nu-l interesează decît prăjiturile pe care i le întind. Cînd punga e goală, se duce înapoi să se întindă alături de prietena lui care începe să-l lingă pe față.

— Ei, vezi că ratiunea se poate pierde tot așa cum se poate dobîndi, îmi șoptește cineva în spațele meu.

E Cornelius. Mă căuta, dar nu pentru a sta de vorbă despre profesorul Antelle. Are o chestiune foarte serioasă de discutat cu mine. Îl urmez în biroul lui unde ne așteaptă Zira care are ochii

roșii de parcă ar fi plîns. Se pare că au să-mi comunice o veste gravă, dar nici unul din ei nu îndrăznește să vorbească primul.

— S-a întîmplat ceva cu băiatul meu ?

— E foarte bine, îmi răspunde repede Zira.

— *Prea bine*, adaugă Cornelius cu un aer morocănos.

Știu că e un copil superb, dar nu l-am văzut de o lună. S-au dat în ultima vreme dispoziții și mai stricte. Zira, care a devenit suspectă autorităților, e urmărită îndeaproape.

— Mult prea bine, insistă Cornelius. Zîmbește. Plînge întocmai ca un copil de maimuță... și a început chiar să vorbească.

— Cum, la trei luni ?

— Ei, o gîngurire de copil; dar toate astea ne arată că va vorbi. De fapt, este excepțional de precoce.

Mă umflu în pene. Zira este indignată de aerul meu ușor timp de tată îmbătat de fericire.

— Cum de nu înțelegi că e o adevărată catastrofă ? Niciodată nu vor accepta să-l lase în libertate.

— Știu din sursă foarte sigură că Marele Sfat, care urmează să se întrunească peste două săptămîni, va lua hotărîri foarte importante în legătură cu el, spune fără grabă Cornelius.

— Hotărîri grave ?

— Foarte grave. Nu e vorba să fie... lichidat... cel puțin deocamdată. Îl vor lua însă de la mamică-sa.

— Dar eu, eu am să-l pot vedea ?

— Dumneata mai puțin decât oricare altul... dar lasă-mă să termin, continuă pe un ton autoritar cimpanzeul. N-am venit aici ca să ne vâlcărim, ci ca să acționăm... Prin urmare, informațiile pe care le dețin sînt absolut sigure. Fiul dumitale va fi dus într-un fel de fortăreață unde se va afla sub supravegherea urangutanilor. Da, Zaius uneltește de mult și va obține câștig de cauză.

Rostind aceste cuvinte Cornelius își încleștează pumnii de mînie și îngîmă printre dinți cîteva înjurături destul de tari. Apoi continuă:

— Să nu crezi că Marele Sfat nu știe cîte parale face, din punct de vedere științific, idiotul ăsta îngîmfat; dar se preface a crede că este mai calificat decât mine pentru a studia acest caz excepțional, căci copilul e considerat un pericol pentru rasa noastră. Iar conducătorii Marelui Sfat se bizuie pe Zaius ca să-l facă inofensiv.

Sînt consternat. E imposibil ca fiul meu să fie lăsat în mîinile acestui primejdios cretin. Dar Cornelius n-a terminat încă.

— Și nu numai copilul este în pericol.

Rămîn încremenit și mă uit la Zira care lasă capul în jos.

— Urangutanii te urăsc pentru că ești o dovadă vie a rățăcirilor lor științifice, iar gorilele te socot o ființă prea periculoasă pentru a putea circula în libertate. Le e frică să nu devii întemeietorul unei noi rase umane pe această planetă. Chiar făcînd abstracție de eventuala-ți posteritate, se tem ca însuși exemplul dumitale să nu semene dezordine printre oameni. Unele rapoarte sem-

naleză o neobișnuită nervozitate printre oamenii cu care ai legătură.

Da, asta așa e. În cursul ultimei mele vizite în sala cuștilor am remarcat o schimbare sensibilă în atitudinea oamenilor. Parcă un tainic instinct i-a înștiințat de miraculoasa naștere a fiului meu. Au salutat prezența mea printr-un concert de urlete prelungi.

— Ca să fiu sincer, încheie cu un ton aspru Cornelius, tare mă tem că peste două săptămîni Consiliul va hotărî să te lichideze... sau în cel mai bun caz să ți se scoată o parte din creier, sub pretextul unei experiențe. În ce o privește pe Nova, cred că vor hotărî s-o facă inofensivă, dat fiind că a avut legături prea strînse cu dumneata.

Nu, e cu neputință! Eu care credeam că-mi este hărăzită o misiune aproape divină. Iată-mă iarăși cea mai nenorocită dintre ființe și mă las cuprins de o cumplită disperare. Zira îmi pune mîna pe umăr.

— Bine a făcut Cornelius că nu ți-a ascuns nimic. A uitat să adauge însă că nu te vom părăsi. Am hotărît să vă salvăm pe toți trei și vom fi ajutați în acest scop de un mic grup de cimpanzei curajoși.

— Dar ce aș putea face, singur reprezentant al speciei mele?

— Trebuie să fugi de aici. Trebuie să părăsești această planetă unde niciodată n-ar fi trebuit să pui piciorul. Trebuie să te întorci la tine acasă, pe Pămînt. E singura scăpare, pentru tine și pentru fiul tău.

Vocea-i tremură, ca și cum ar fi gata să plîngă. Este și mai legată de mine decît aș fi crezut. Sînt și eu profund impresionat atît de durerea ei cît și de perspectiva de a o părăsi pentru totdeauna. Dar cum aș putea să evadesc de pe această planetă? Cornelius ia din nou cuvîntul.

— E adevărat. I-am promis Zirei că am să te ajut să fugi și am să mă țin de cuvînt chiar cu riscul de a-mi primejdi situația. În felul acesta, sînt conștient că-mi fac datoria de maimuță. Dacă reprezinți într-adevăr o primejdie pentru noi, ea va fi tot atît de bine înlăturată o dată cu întoarcerea dumitale pe Pămînt... Mi-ai spus cîndva că vasul vostru spațial este intact și că ar putea să te aducă înapoi acasă, nu-i așa?

— Da, așa e. Conține carburant, oxigen și hrană în cantitate suficientă ca să ne ducă pînă la capătul universului. Dar cum să ajungem pînă la el?

— Continuă să se rotească în jurul planetei noastre. Unul din prietenii mei, un astronom, l-a reperat și cunoaște toate elementele traiectoriei sale. În ce privește posibilitatea de a ajunge pînă la el... Ascultă bine ce am să-ți spun. Peste exact zece zile vom lansa un satelit artificial locuit de ființe vii, de oameni, bineînțeles, asupra cărora vrem să studiem influența unor radiații... Nu mă întrerupe! Programul prevede că vor fi trei pasageri: un bărbat, o femeie și un copil.

Deodată, ca într-o străfulgerare, înțeleg planul lui și apreciez cît este de ingenios, dar atîtea obstacole ne stau în cale!

— Am cîțiva prieteni buni printre savanții care răspund de această lansare și am reușit să-i conving să te ajute. Satelitul va fi plasat pe traiectoria vasului dumitale și într-o anumită măsură va putea fi dirijat manual. Perechea aceea de oameni a fost astfel antrenată încît să poată executa cîteva manevre simple, pe baza unor reflexe condiționate. Cred că ai să fii și mai îndemînat decît ei. Căci planul nostru este de a vă substitui celor trei pasageri. N-o să fie prea greu. Așa cum ti-am spus, principalii responsabili ai zborului sînt de partea noastră: asasinatul repugnă cimpanzeilor. Iar ceilalți nici nu vor observa festa pe care o să le-o jucăm.

Într-adevăr, e foarte probabil că așa va fi. Pentru majoritatea maimuțelor, un om e un om și nimic mai mult. Ele nici nu prea observă diferența dintre un individ și altul.

— În tot cursul acestor zece zile, va trebui să vă antrenați foarte intens. Crezi că vei putea opera joncțiunea cu vasul dumitale?

Cred că se poate. Dar deocamdată nu mă gîndesc la dificultăți și la primejdii. Nu pot ține piept valului de melancolie care a pus adineauri stăpînire pe mine la gîndul că voi părăsi planeta Soror, că mă voi despărți de Zira și de frații mei, da, de frații mei umani. Față de ei, mă simt un fel de dezertor. N-am însă altă ieșire: trebuie în primul rînd să-mi salvez fiul, s-o salvez pe Nova. Dar mă voi întoarce! Da, fac legămînt evocîndu-i pe prizonierii din cuști că mai tîrziu mă voi întoarce cu alte atuuuri în mîină.

Sînt atît de emoționat încît am vorbit cu glas tare.

Cornelius zîmbește :

— Peste patru sau cinci ani din timpul dumi-tale, din timpul dumi-tale de călător, ceea ce în-seamnă peste o mie de ani pentru noi, cei de aici, sedentari. Nu uita că am descoperit și noi teoria relativității. Pînă atunci... am discutat și riscul acesta cu prietenii mei cimpanzei și am hotărît să ni-l asumăm.

Ne despărțim, după ce stabilem o nouă întîl-nire pentru a doua zi. Zira iese prima. Rămîn o clipă singur cu Cornelius și profit de acest prilej ca să-i mulțumesc din toată inima. Mă întreb, în sinea mea, de ce face toate aceste sacrificii pentru mine. Parcă îmi ghicește gîndurile.

— Mulțumește-i Zirei, îmi spune el. Datorită ei vei scăpa cu viață. De n-ar fi fost ea, nu știu dacă mi-aș fi dat atîta osteneală și m-aș fi expus atîtor riscuri. Dar ea nu m-ar ierta niciodată dacă aș fi complice la o crimă... și, pe de altă parte...

Șovăie. După ce se încredințează că Zira mă așteaptă în coridor, de unde nu ne poate auzi, adaugă foarte repede și cu glas șoptit :

— Pe de altă parte, e mai bine, atît pentru ea cît și pentru mine, să dispari de pe această planetă.

A închis ușa după mine. Am rămas acum singur cu Zira. Facem împreună cîțiva pași pe culoar.

— Zira !

M-am oprit și am luat-o în brațe. Este și ea tot atît de tulburată ca și mine. Văd o lacrimă care

i se prelinge pe bot, în timp ce stăm așa, strîns îmbrățișați. Ah ! ce importanță are acest oribil înveliș material ! Sufletul ei se află într-o strînsă comuniune cu al meu. Închid ochii pentru a nu vedea chipul acesta grotesc pe care emoția îl slu-țește și mai mult. Simt cum trupul ei diform tre-mură la pieptul meu. Mă silesc să-mi lipesc obra-zul de al ei. Sîntem cît pe ce să ne sărutăm ca doi îndrăgostiți, cînd deodată are o tresărire in-stinctivă și mă respinge cu violență.

În timp ce rămîn încremenit, cu gura căscată, neștiind ce atitudine să adopt, ea își ascunde bo-tul între lungile-i labe păroase și această hidoasă maimuțoaică îmi declară, izbucnind într-un hohot de plîns :

— Dragul meu, e cu neputință. E păcat, iar-tă-mă, dar nu pot, nu pot ! Ești din cale afară de urît !

XI

Gata, i-am dus ! Iată-mă din nou în cosmos, la bordul navei mele spațiale, zburînd ca o co-metă în direcția sistemului solar, cu o viteză ce sporește cu fiecare clipă ce trece.

Nu sînt singur. I-am luat cu mine pe Nova și pe Sirius, fructul dragostei noastre interplanetare, care știe să spună tata, mama și multe alte cu-vinte. La bordul navei mai avem o pereche de

pui de găină și o pereche de iepuri precum și tot felul de semințe pe care savanții de pe Soror le-au pus în satelit ca să poată studia influența radiațiilor asupra celor mai diferite organisme. Toate astea ne vor prinde bine.

Planul lui Cornelius a fost executat pînă în cele mai mici amănunte. Am înlocuit fără nici o dificultate pe cei trei oameni-cobai. Femeia a luat locul Novei la Institut; copilul va fi predat lui Zaius. Savantul urangutan va arăta că nu poate vorbi și că nu e decît un animal. Poate că atunci nu mă vor mai considera periculos și-l vor lăsa în viață pe bărbatul acela care mi-a luat locul și care, bineînțeles, nu va fi nici el în stare să vorbească. E puțin probabil să bănuiască cineva vreodată această substituție. După cum spuneam mai înainte, urangutanii nu pot deosebi un om de altul. Zaius va triumfa. Cornelius va avea poate unele neplăceri, dar totul va fi repede dat uitării !... Dar ce spun ! Totul e de mult dat uitării, căci în decursul celor cîteva luni de cînd mă năpustesc în spațiu s-au scurs acolo mai multe decenii ! În ce mă privește, amintirile mi se estompează repede, ca și corpul material al steii supergigante Bételgeuse, pe măsură ce se întinde prăpastia spațiu-timp ce ne desparte : monstrul s-a transformat mai întîi într-un balonaș, apoi într-o portocală. A redevenit acum unul din punctele strălucitoare ale galaxiei. Așa pălesc treptat amintirile mele despre Soror.

Ar trebui să fiu nebun ca să mă necăjesc. Am izbutit să salvez ființele care-mi sînt scumpe. Pe cine aș putea regreta acolo ? Pe Zira ? Da, pe Zira.

Dar sentimentul ce se născuse între noi nu avea nume nici pe Pămînt și nici în vreo altă regiune a cosmosului. Despărțirea se impunea. Și-o fi regăsit liniștea, măritîndu-se cu Cornelius și crescînd copiii-cimpanzei. Pe profesorul Antelle ? La dracu cu profesorul ! Nu-i mai puteam fi de nici un folos și a găsit, după toate aparențele, o soluție satisfăcătoare problemei existenței. Mă cutremur însă uneori la gîndul că, dacă aș fi nimerit în situația lui și dacă n-ar fi fost Zira, aș fi putut ajunge și eu tot atît de jos.

Recuplarea cu vasul nostru s-a desfășurat normal. M-am putut apropia de el încetul cu încetul manevrînd satelitul, și am pătruns apoi în compartimentul rămas larg deschis, special pentru eventuala reîntoacere a modulului nostru. Roboții au intrat atunci în acțiune pentru a închide la loc toate ieșirile. Ne aflăm acum la bordul navei spațiale. Aparatura este intactă și calculatorul electronic a efectuat singur toate operațiile necesare pentru părăsirea zonei de influență a gravitației sororiene. Complicii noștri de pe planeta Soror au pretins că satelitul a fost distrus în zbor căci n-a putut fi plasat pe orbită.

Călătorim de peste un an din timpul nostru. Am atins viteza luminii, minus o fracțiune infinitesimală, am străbătut într-un timp foarte scurt un spațiu imens și am și ajuns în perioada de frînare care trebuie să mai dureze un an. În micul nostru univers nu mă mai satur admirîndu-mi noua familie.

Nova suportă foarte bine călătoria. Devine din ce în ce mai rațională. Maternitatea a transformat-o. Stă ore în șir contemplându-și extaziata fiul, care se dovedește a fi pentru dînsa un profesor mai bun decît mine. Cuvintele pe care el le pronunță, maică-sa le articulează aproape fără greșeli.

Cu mine nu poate încă vorbi, dar am stabilit un sistem de gesturi care ne permite să ne înțelegem. Am impresia că trăiesc de o viață întreagă cu Nova. În ce-l privește pe Sirius, e podoaba cosmosului. Are acum un an și jumătate. Cu toate că forța de gravitație este foarte mare, el merge și gîngurește tot timpul. Sînt nerăbdător să-l arăt oamenilor de pe Pămînt.

Azi dimineată am încercat o emoție deosebită constatînd că Soarele începe să capete dimensiuni perceptibile ! Il vedem acum ca o minge de ping-pong puțin gălbuie. Il arăt cu degetul lui Sirius și Novei. Le explic ce înseamnă pentru ei această lume nouă și mă înțeleg. Sirius vorbește acum curgător, iar Nova aproape tot atît de bine ca el. A învățat o dată cu fiul ei. O, minune a maternității ; minune a cărei forță motrice am fost eu ! Nu i-am putut smulge pe toți oamenii de pe Soror din starea de înjosire în care căzuseră, dar cu Nova am reurtat un succes deplin.

Soarele crește mereu cu fiecare clipă ce trece. Caut să reperez planetele cu ajutorul telescopului. Mă orientez ușor. Iată Jupiter, Saturn, Marte și... Pămîntul. Pămîntul !!!

Simt că mi se umezesc ochii. Trebuie să fi trăit peste un an pe planeta maimuțelor ca să înțelegi emoția ce mă copleșește... Da, știu : după șapte sute de ani, nu voi mai găsi nici rude și nici prieteni, dar ard de dorința de a vedea iarăși oameni adevărați.

Lipiți de ferestruici, ne uităm cum se apropie Pămîntul. Nici nu mai avem nevoie de telescop ca să distingem continentele. Gata, ne-am înscris pe o orbită terestră. Ne rotim în jurul bătrînei mele planete. Văd cum se perindă sub noi Australia, America și Franța ; da, iată în sfîrșit Franța. Ne îmbrățișăm toți trei și plîngem cu sughituri.

Ne îmbarcăm în cea de a doua șalupă și părăsim cabina de comandă. Calculele au fost efectuate încît să putem ateriza în patria mea ; nu departe de Paris, sper.

Am pătruns în atmosferă. Retrorachetele au intrat în acțiune. Nova se uită la mine zîmbind. A învățat să zîmbească... și să plîngă. Fiul meu întinde mînuțele și deschide ochii mari de uimire și de admirație. Jos, sub noi, e Parisul. Turnul Eiffel e tot la locul lui.

Am trecut la pupitrul de comandă pentru a ateriza cît mai precis. O, minune a tehnicii ! După o absență de șapte secole, reușesc să ating solul la Orly, care, de altfel, nu s-a schimbat prea mult, la capătul pistei, destul de departe de clădirile aeroportului. M-au văzut, cu siguranță ; nu-mi rămîne decît să aștept. Parcă nici nu există trafic aerian. Să fie oare aeroportul închis ? Nu, uite

acolo un avion. Seamănă leit cu avioanele din epoca mea !

Un vehicul pornește din fața uneia din clădiri și se îndreaptă spre noi. Opresc toate motoarele. Sînt pradă unei agitații din ce în ce mai febrile. Cîte voi avea de povestit fraților mei umani ! Poate că nici nu mă vor crede la început, dar am dovezi. O am pe Nova, îl am pe fiul meu, Sirius.

Mașina se apropie. E o camionetă de un model destul de vechi : patru roți și un motor cu explozie. Înregistrez mașinal toate aceste amănunte. Credeam că locul unor asemenea mașini e de mult în muzee.

La drept vorbind m-aș fi așteptat și la o primire ceva mai solemnă. N-au venit prea mulți în întîmpinarea noastră. Nu cred că sînt mai mult de doi oameni în mașină. Dar ce stupid sînt ! De unde să știe ? Dar cînd vor afla !...

Da, doi sînt. Nu-i văd prea bine din cauza soarelui care, dînd în asfințit, se răsfrînge pe suprafața geamurilor, murdare pe deasupra. Șoferul și un pasager. Acesta din urmă poartă uniformă. E un ofițer ; am văzut cum îi sticlesc galoanele. O fi probabil comandantul aeroportului. Vor veni și ceilalți după aceea.

Camioneta s-a oprit la vreo cincizeci de metri de noi. Îmi iau băiatul în brațe și cobor din șalupă. Nova ne urmează cu oarecare îngrijorare. Pare cam fricoasă. Nu-i nimic, o să-i treacă repede.

Șoferul a coborît. E cu spatele la mine. Nu-l văd prea bine căci e pe jumătate ascuns de ierburile înalte care mă despart de mașină. După ce

a ocolit automobilul, deschide portiera ca să poată coborî pasagerul. Nu m-am înșelat, e într-adevăr un ofițer ; cred că are cel puțin gradul de maior ; văd strălucind numeroase galoane. A coborît și el. Face cîtiva pași în direcția noastră, iese din iarba-naltă și apare în sfîrșit în plină lumină. Nova scoate un urlet, îmi smulge copilul și fuge înapoi să se ascundă cu el în șalupă, în timp ce eu rămîn tînuț locului, incapabil să schitez un gest sau să pronunț un cuvînt.

E o gorilă.

XII

Phyllis și Jinn își ridicară în același timp capetele aplecate asupra manuscrisului și se uitară o bună bucată de vreme unul la altul fără a pronunța un cuvînt.

— Frumoasă mistificare ! spuse în sfîrșit Jinn cu un rîs cam forțat.

Phyllis rămînea cufundată în gînduri. Cîteva pasaje din această stranie povestire o emoționaseră și găsea în ele unele accente de sinceritate. Își spuse părerea prietenului ei.

— Asta dovedește doar că poezi sînt pretutindeni, în toate colțurile cosmosului ; ca și farsori de altfel.

Phyllis căzu iar pe gînduri. Nu-i venea prea ușor să se lase convinsă. Se resemnă totuși și admise, cu un suspin, argumentele lui Jinn.

— Ai dreptate, Jinn. Sînt și eu de părerea ta... Oameni raționali ? Oameni înzestrați cu înțelepciune ? Oameni cu suflet, în stare să gîndească ?... Nu, nu, e peste putință ; aici autorul s-a întrecut cu gluma. Și totuși e păcat !

— Sînt întru totul de acord cu tine, spuse Jinn. Acum însă e timpul să ne întoarcem acasă.

Desfășură pînza pe toată suprafața ei, expunînd-o astfel în întregime radiațiilor luminoase ale celor trei sori. Apoi începu să manevreze diferite pîrghii de comandă, folosindu-și cele patru mîini agere, în timp ce Phyllis, după ce își alungase o ultimă îndoială scuturîndu-și cu energie urechile păroase, își scotea pudriera și, avînd în vedere că pînă la astroport nu mai era mult, își împrospăta cu un ușor strat trandafiriu încîntătoru-i botic de cimpanzeu-femelă.

O noapte fără de sfîrșit

MĂ NUMESC Oscar Vincent. Sînt celibatar. Țin o mică librărie în cartierul Montparnasse. Am împlinit de curînd cincizeci de ani. Am făcut și eu războiul, ca toată lumea. Socot că un război este necesar și suficient în viața unui om.

Citesc mult. Mă interesează noutățile literare, filozofice și științifice. Cuget uneori asupra problemei existenței și-mi este de ajuns ca să-mi satisfac nevoia de mister. Admir ingeniozitatea savanților care au reușit să sfarme nucleul atomului. Uneori mă trece un mic fior de uimire cînd mă gîndesc că m-am născut în secolul acesta.

Simpla întîmplare m-a cufundat în mijlocul unor evenimente ieșite din comun. Nu mulțumesc și nici nu blestem această întîmplare. Sînt puțin fatalist. Dar tare aș vrea să știu cum am s-o scot la capăt.

★

Toată povestea a început în seara zilei de 9 august 1949. Mă aflam la terasa braseriei *La Coupole*. Mă uitam cum trece lumea pe stradă și beam

bere rece, așa cum obișnuiesc în lunile de vară. Ca în fiecare zi, la această oră, un ziar era desfășurat în fața mea și din timp în timp mai citeam câteva rînduri cînd oboseam să tot privesc la trecători.

Mă gîndeam că lucrurile nu merg chiar atît de prost.

Tocmai în clipa aceea badarianul s-a introdus în viața mea cu o autoritate ce vădea puternica-i personalitate.

De câteva minute atenția îmi fusese atrasă de un individ care trecea pentru a treia oară prin fața mesei mele, uitîndu-se insistent la fiecare consumator. Purta o togă romană roșie; amănuntul acesta m-a frapat, totuși mai puțin decît ceva straniu și absolut „nou” în fizionomia lui: poate distincția trăsăturilor sale? Poate fruntea-i înaltă și maiestoasă sau arcuirea olimpiacă a nasului? Poate nuanța aurie a chipului său, pe care n-o mai văzusem la nimeni altcineva? De o statură mult peste cea mijlocie, îmi evoca în chip ciudat silueta unui zeu egiptean care, dintr-un capriciu, ar fi îmbrăcat o togă romană.

Observai felul cum se comportă. Trecu iarăși cu pas domol prin fața mea, șovăitor, ca și cum, răstăcit în oraș, n-ar fi îndrăznit să întrebe de drum. Se pare că totuși se hotărî pînă la urmă și se așeză la o masă vecină cu a mea. Cînd se apropie chelnerul, îi arătă halba pe care o aveam în față făcînd un gest ce însemna „și mie la fel”. Avea aerul descumpănit. Îmi dădui seama că nu numai pe mine mă intriga prezența lui: ceva mai încolo, un

domn, mic de stat, chel și cu ochelari îl sorbea din ochi.

Omul cu pielea aurie bău un gît de bere și făcu o înfiorătoare strîmbătură. Rămase o bună bucată de vreme tăcut și visător, apoi mi se adresă:

— O, prietene, spuse el cu o voce gravă, avea-vei tu oare deosebita bunăvoință să-mi spui în ce secol trăim?

— Cum ați spus? făcui eu.

— Ți-aș fi recunoscător, reluă el, să-mi indicîți numărul acestui secol.

Un amănunt de formă nu era de natură să ateneze stupoarea pe care mi-o provoca această întrebare. Într-adevăr, străinul se exprimase în latină. Cunosceam și eu destul de bine această limbă, astfel încît nu mi-a fost de loc greu să-l înțeleg și să-i răspund. Întreaga noastră conversație a avut deci loc în latina clasică din care nu dau aici decît o traducere aproximativă.

Credeam că am de-a face cu un amator de glume proaste. Totuși, tonul lui, pătruns de o politețe plină de neliniste, dezmințea ipoteza unui farsor. Să fie un nebun? Mă hotărîm să intru în jocul sau în divagația lui.

— O, cetățene, răspunsei eu, cu cea mai mare plăcere. Trăim în secolul douăzeci, spre mijlocul lui. Ne aflăm, mai precis, în anul una mie nouă sute patruzeci și nouă.

O mirare îndurerată se întipări pe chipul lui. Se uită la mine cu reproș și spuse:

— O, prietene, cum ți-a dat în gînd să-ți bați astfel joc de un străin surghiunit într-un veac care nu este al lui! Știu foarte bine că nu ne aflăm în

anul una mie nouă sute patru zeci și nouă, cum grăit-ai tu cu glas amăgitor, de vreme ce am părăsit regatul Badari acum vreo opt mii de ani, dacă socotelile mele sînt exacte. Or, încă pe vremea aceea, ne aflam în anul zece mii.

Am auzit întotdeauna că pe nebuni nu trebuie să-i contrazici. Ideea fixă a acestuia era pesemne că face parte dintr-o altă epocă. Îmi adusei aminte că citisem un articol despre descoperirea recentă, de către Brunton, a vestigiilor anticei cetăți a Badariei și uimitoarea civilizație pe care o vedeau săpăturile acestui savant îmi trezise interesul. Probabil că tot o asemenea lectură tulburase mințile individului. Îi răspunsei cu vorbă așezată, tot pe același ton :

— Nu neg, o străine, prodigioasa vechime a minunatei civilizații badariene. Și totuși, martori îmi sînt zeii, n-am vrut de loc să-mi bat joc de tine. Vorbele mele însemnau doar că ne aflăm în anul una mie nouă sute patruzeci și nouă al erei creștine. Știi desigur, o înțeleptule, că timpul e relativ. De aceea ne putem foarte bine afla în secolul douăzeci față de nașterea lui Hristos și totodată în anul optsprezece mii, sau aproximativ, față de originea de la care oamenii preadoctei și preailustrei cetăți despre care vorbești socoteau scurgerea vremii.

Aceste cuvinte îl potoliră. Căzu într-o adîncă meditație și avui impresia că face niște socoteli complicate.

— Prietene, spuse el în sfîrșit, iartă-mă că m-am îndoit de buna ta credință ; mă aflu însă în fața unei probleme dificile. Am să-ți dau o do-

vadă a încrederii mele divulgîndu-ți o taină. Nu cred că savanta Academie ce m-a trimis aci ar putea-o lua în nume de rău. De altfel, citesc pe chipul tău semnul distinctiv al acelei debilități mintale care este la noi o garanție a fidelității. Iartă-mi sinceritatea ; așa obișnuim noi, badarienii... Află deci ceea ce ai fi putut ghici pînă acum de-ai fi fost mai subtil : eu călătoresc în timp. Numele meu este Amun-Kah-Zailat. După cum ți-am spus, vin din celebra cetate Badari, pe care am părăsit-o acum cîteva clipe din timpul meu, adică vreo optzeci de secole din timpul terestru. Sînt un savant din colegiul regal și am primit misiunea să experimentez mașina de deplasare în timp, care a fost recent pusă la punct de acest doct organism. Încercări de scurtă durată au și fost făcute de unul din colegii mei. L-au dus pînă în perioada romană, pe care o cunoaștem acum destul de bine, fapt care-ți explică de ce vorbesc latina atît de curgător. Am îmbrăcat straietele din epoca aceea, crezînd că toga și limba au dăinuit peste veacuri ; se vede însă că m-am înșelat. La plecare, mi-am reglat mașina pentru un salt de douăzeci de mii de ani în viitor ; asta-i limita la care am putea ajunge deocamdată. Pe drum mi-am dat seama însă că durata aceasta este prea mare ca să poată fi străbătută dintr-o dată. Am hotărît să fac o escală și m-am oprit aici, acum cîteva minute, într-o epocă pe care o socotesc a fi la vreo opt mii de ani de a noastră ; nu sînt însă sigur de calculele mele și aș dori să lămuresc această chestiune.

Începeam să cred — oricît de extravagant ar putea părea — că spune adevărul. În timp ce vorbeam, îndoielile mele, dacă e sau nu întreg la minte, cedau locul unei surescitări febrile care, în fond, nu dovedea poate decît că mie îmi lipsește o doagă. Într-adevăr, mi-am spus, am de-a face cu un adevărat, un autentic badarian; unul dintre acei badarieni a căror existență a presimțit-o Brunton în lucrarea *The Badarian Civilisation*. Ce minune că mi-a fost dat tocmai mie să fiu martor al acestei uimitoare întîmplări! O călătorie în timp! E oare cu puțință ca ficțiunile lui Wells să se fi realizat? O mie de întrebări se înghesuiau pe buzele mele. Străinul reluu:

— Înțeleg uimirea ta, o fiule! Nu cunoști pesemne nimic din strălucita civilizație badariană. Este foarte probabil ca, în cursul acestor optzeci de secole care s-au scurs pe Pămînt în timpul celor cîteva minute cît a durat călătoria mea...

Această ipoteză, chiar exprimată în latină, înțrecea cu mult tot ceea ce puteam asculta cu sînge rece. Îl rugai pe străin să ia loc la masa mea și să primească să-l cinstesc în semn de bun sosît în secolul acesta. Nu se lăsă rugat. Îl întrebai ce ar dori să bea. Îmi răspunse că pentru nimic în lume nu va mai accepta să-și înmoaie iarăși buzele în lichidul acela infect pe care sclavul i-l adusese adineauri, dar că cerul gurii îi fusese plăcut mîngîiat acum cîteva zile (cîteva zile din timpul lui) de o licoare rubinie adusă de la romani, și pe care aceștia o numeau *vinum*. Comandai două sticle

din cel mai bun *bourgogne*. Străinul trase o dușcă, făcu un gest de aprobare și spuse cu un aer grav:

— Băutura asta este plăcută la gust și te încălzește la inimă. Voi lua cîteva flacoane cu mine la întoarcere.

În ce mă privește dădui pe gît unul după altul patru pahare mari și-l rugai pe badarian să-și reia povestirea.

— Spuneam deci, continuă Amun-Kah-Zailat, că, după toate probabilitățile, în decursul celor optzeci de secole cît s-au scurs pe Pămînt în timpul celor cîtorva minute cît a durat călătoria mea, strălucita civilizație badariană o fi dispărut. Îți înțeleg mirarea căci se pare că și minunatele noastre descoperiri au fost pierdute. Am constatat că nici romanii nu le cunoșteau. Mai cu seamă nu știau nimic de ingenioasa mașină de explorat timpul. Nu cred să fi fost reinventată de atunci.

L-am asigurat că nu ne-am gîndit niciodată la posibilitatea practică a unei călătorii în timp.

— O, Amun-Kah-Zailat, spusei eu, această deplasare de-a lungul veacurilor mi se pare una din cele mai uimitoare realizări ale umanității și îmi dau seama că sîntem încă niște copii în pofida recentelor progrese ale științei noastre. Și totuși secolul nostru nu este atît de ignorant precum crezi. Civilizația badariană nu-mi este necunoscută. Stinsă în amintirea oamenilor, ea a fost recent studiată de savanții noștri. Săpături făcute de curînd au scos la iveală acest trecut glorios. Află, așadar, că cetatea ta a fost distrusă acum ceva mai mult de șase mii de ani și acoperită de

nisip. Astăzi cutezătorii noștri pionieri sapă pământul și dezgroapă ruinele ei.

— E oare cu puțință ? spuse Amun, vădit interesat.

— Extrag de acolo rămășițe de olărie, pumnale de bronz și schelete cu membrele răsucite. N-a fost găsit însă nici un vestigiu din minunatele invenții despre care vorbești. Credeam că erai un popor de agricultori. Știam că puteai sculpta statuete de fildeș cu o măiestrie fără seamăn, lucra sîdfel și cizela obiecte de aramă ; dar nimeni n-a bănuir la voi această cultură științifică ale cărei rezultate le văd acum.

— Dacă stai și te gîndești, nici nu-i de mirare. Obiectele grosolane despre care vorbești erau bineînțeles în stare să reziste degradării veacurilor ; dar cele mai de seamă realizări ale noastre erau alcătuite din materiale mult mai fine decît arama sau bronzul... N-ai auzit oare niciodată de unde și de radiații ? Nu sînteți oare în stare să transmiteți energie cu ajutorul acestor intermediari invizibili ?

Răspunsei că da și că obținusem chiar rezultate foarte frumoase în acest domeniu. Descrisei cu satisfacție și mîndrie aparatele noastre de radiotelegrafie și de televiziune.

— Ei bine ! reluă el, vezi că elementul esențial al mașinilor voastre nu este perceptibil. Să presupunem că peste cîțiva ani secretul acestei trans-miteri prin unde se va pierde și că un viitor cuceritor va descoperi rămășițele acestor aparate de care pari atît de mîndru. Îi va fi imposibil să înțeleagă rostul lor. Va crede că are de-a face cu

niște feteșe sau cu niște obiecte decorative. Așa judecă oamenii tăi de știință cînd dezgroapă fragmente de vase și bucăți de metal pe care sînt gravate simboluri de neînțeles pentru ei... Dar văd că vă aflați abia la primele bîjbîieli pe calea cunoașterii. La noi, simplitatea aparentă este trăsătura caracteristică a descoperirilor mecanice celor mai recente. Astfel, de pildă, aceea care mi-a permis să ajung aici folosește un întreg sistem de radiații foarte complex, dar suportul ei material este extrem de redus. Iată-l. Nu e de mirare că un dispozitiv atît de banal poate neobservat.

Scoase din buzunar un obiect mic de un alb mat, avînd aproximativ forma unui elipsoid. O claviatură alcătuită din diferite butoane și manete părea să constituie întregul mecanism. Observai atunci că omulețul acela cu ochelari, despre care am mai pomenit, se apleacă spre noi cu un aer extrem de interesat. Ședea la o masă din apropiere și auzise cu siguranță o parte din conversația noastră. Badarianul vîrî repede obiectul acela în buzunar.

— Nu e nevoie să-ți spun, prietene că-ți dau astfel o excepțională dovadă de încredere. Acum obiectul acesta este pentru mine mai prețios decît toate vasele sacre ale tezaurului regal. N-am intenția să mă opresc prea mult în epoca ta. Vreau să ating anul acela douăzeci de mii pe care mi l-am fixat ca țintă și să mă întorc apoi la mine acasă... Dar parcă spuneai adineauri că divina cetate a Badariei nu mai există ?

— Cum de nu știi ? întrebai eu după o adîncă cugetare. Tu care ai străbătut timpul, n-ai asistat

oare la această agonie și la lenta uzură pe care veacurile o lasă în urma lor? Nu te-ai văzut murind tu însuși? N-ai văzut oare cenușa ta băgată într-una din acele urne funerare bogat colorate care stîrnesc azi admirația noastră?

— Cred că e mai bine, spuse badarianul, pentru ca dialogul nostru să se desfășoare mai ușor, să-ți dau cîteva lămuriri asupra metodelor noastre. În felul acesta vei evita să pui o seamă de întrebări, care, iartă-mă prietene, mi se par stupide... Dar de vreme ce am făcut cunoștință, n-ai putea să-mi spui care-ți este numele? Obiceiul acesta de a te adresa oamenilor cu expresii ca: „O, prietene” sau „O, străine” mă cam obosește. E tot o amintire de la romani.

— Mă numesc, spusei eu, Oscar Vincent.

— Ah, da... Hm, bine... În fond, dacă n-ai nimic împotrivă, cred că am să continui să-ți spun: „O, prietene...” Spuneam deci că felul cum concepi tu călătoria în timp este puerilă. Ascultă-mă cu luare aminte.

Seadam unul în fața celui alt într-o seară caldă de vară în plin Montparnasse. Eram atît de pasionat de tot ceea ce îmi spunea interlocutorul meu încît uitasem chiar de cină. Era ora nouă. Sticlele erau goale. Era tocmai să cer chelnerului să aducă altele, cînd domnul acela mărunțel cu ochelari se ridică și, spre adîncă mea mirare, ni se adresă în limba latină:

— O cetățeni, spuse el, n-o luați în nume de rău dacă-mi îngădui să vă tulbur convorbirea. Nu mă acuzați de indiscreție dacă am auzit discuția voastră. Chiar din clipa cînd te-am văzut m-a frapat înfățișarea ta, o, strămoșule! Nu m-am putut împiedica să aud primele tale cuvinte. Am fost atît de impresionat încît am ascultat și mai departe. Nu mă condamnați, ci dimpotrivă, binecuvîntați întîmplarea care ne-a hărăzit această întîlnire precum și misteriosul atașament al oamenilor față de trecut, care îi face să predea și în zilele noastre latina la școală... în zilele noastre! Ar trebui să spun în zilele MELE, căci, o, nobili străini, noi nu sîntem din aceeași EPOCĂ. Ori cît de fantastic vi s-ar putea părea, aflați, prieteni, că aveți în fața voastră pe un alt călător în timp. Eu aparțin însă îndepărtatului vostru viitor. Nici unul din voi nu poate bănuia existența mea, căci află, pariziene, și ia și tu cunoștință, badariene, că nu mă voi naște decît peste vreo zece sau doisprezece mii de ani; n-aș putea spune mai precis, căci ca și tine, o străbună Amun, am aterizat în această epocă dintr-o întîmplare, după ce mi-am dat seama că durata de două sute de secole, pentru care îmi reglasem mașina, necesita o escală.

Prieteni, aveți în fața voastră pe doctorul Djing-Djong, una din celebritățile științifice ale Republicii Pergoliei... dar, vai, nu știți nimic despre Republica pergoliană, căci țara unde va înflori această splendoare este încă acoperită de oceanul pe care-l numești Pacific, o, pariziene. Aflați deci că am fost însărcinat... adică vreau să spun: voi fi însărcinat de către Academia pergoliană să în-

treprind o călătorie de explorare în trecut, folosind ultima noastră invenție : mașina de explorat timpul. Vom fixa durata ei la două sute de secole din timpul Pământului. Potrivit calculelor mele, aveam de gând să ajung astfel pînă în faimoasa eră badariană pe care ne-a dezvăluit-o știința noastră. Un incident banal m-a silit să fac o escală aici. Mă bucur acum de această neprevăzută întîmplare de vreme ce-mi oferă posibilitatea să fac cunoștință dintr-o dată cu două epoci diferite.

Am sosit acum cinci zile din timpul tău, pariziene. Am schimbat hainele mele pergoliene cu aceste veșminte, mai puțin bătătoare la ochi, ale epocii tale și iată mașina mea.

Ne arată un obiect oval, asemănător cu mașina lui Amun.

— O, divine Djing-Djong, începui eu...

N-am putut însă continua atît de mare era emoția ce mă cuprinsese. Făcui un semn chelnerului, îi arătai pergolianului un scaun, poftindu-l să ia loc și avui doar puterea să-l întreb care-i băutura lui favorită. Îmi răspunse că băutura numită „coniac” îl satisfăcea din toate punctele de vedere.

— Seamănă, adăugă el, cu o licoare de la noi pe care obișnuiam s-o consum... Vreau să spun : pe care voi obișnui s-o consum. La drept vorbind nu sînt încă deprins să trăiesc cu zece mii de ani înaintea epocii mele și vă rog să scuzați aceste confuzii între timpurile trecute și viitoare... Cu îngăduința ta, voi lua deci un coniac și un pic de sifon.

Comandai o sticlă și un sifon. Observai în tăcere pe noul venit. Era scund, îmbrăcat destul de corect cu o redingotă neagră, și era complet chel. O flacără satanică îi lucea în ochi și aș ti remarcă desigur dimensiunile anormale ale craniului său, dacă atenția nu mi-ar fi fost acaparată de badarian. Acesta nu scosese nici un cuvînt de cînd omulețul acela pipiriu se amestecase în discuția noastră. Părea contrariat.

Dădui de dușcă un pahar întreg de coniac și îmi mai venii puțin în fire.

— Domnilor, începui eu... Pardon, gentlemen... Vreau să spun : o, preaînțelepți savanți ! Tu, cel mai vestit dintre badarieni și tu, a cărui faimă... va eclipsa pe aceea a celor mai iluștri pergolieni, seara aceasta va rămîne cel mai mare eveniment din existența mea și aduc slavă Providenței că mi-a dat prilejul să asist la asemenea minuni. Mi-e rușine de nevrednicia mea cînd mă gîndesc la minunata-ți înțelepciune, Amun-Kah-Zailat și la înțelepciunea ta viitoare, Djing-Djong. Fie-vă însă milă de obscurantismul acestui secol care, după cîte îmi dau acum seama, este un fel de ev mediu întunecat. Dați-mi, rogu-vă, cîteva lămuriri. Tu, badariene, care ai trăit acum opt mii de ani, ești mort deci de cel puțin șaptezeci și nouă de secole. Cum de te poți afla aici în fața mea ?

— Doresc din toată inima să-ți satisfac curiozitatea, dar pui întrebări ce vădesc o neobișnuită candoare. Dă-mi voie s-o iau de la început, așa cum era s-o fac de altfel cînd savantul pergolian ne-a întrerupt... iar tu, o, stră-strănepoate, ascultă

tă-mi povestea, după care o voi asculta și eu bucuros pe a ta.

După ce doctorul Djing-Djong făcu un semn aprobativ, badarianul continuă.

— De mai multe generații savanții noștri recunoscuseră posibilitatea teoretică a unei deplasări accelerate în viitor. Într-adevăr, unul dintre fizicienii noștri demonstrase că timpul, departe de a fi uniform, este variabil pentru indivizi situați în sisteme diferite, în funcție de vitezele relative ale acestor sisteme... Dar nu știu dacă mă exprim destul de clar pentru inteligența ta, pariziene?

— Continuă. Această teorie nu-mi este străină. Unul dintre savanții noștri a făcut o descoperire asemănătoare.

— Posibilitatea (teoretică, repet) de a trăi un timp diferit de acela al Pământului era deci admisă; pentru traducerea ei în viață era însă necesară o viteză apropiată de aceea a luminii. Am să dau un exemplu pe care să-l poți înțelege și tu; exemplul pe care-l dăm de obicei școlarilor noștri: un călător care părăsește această planetă cu viteza de două sute nouăzeci și nouă de mii nouă sute optzeci și cinci de kilometri pe secundă și se întoarce peste doi ani, va găsi Pământul mai bătrân cu două secole...

— Știu, spusei, mîndru de cunoștințele mele; profesorul Langevin a devenit celebru datorită...

— Bine, bine, dar nu mă mai întrerupe. Am să-ți spun acum lucruri pe care nu le știi.

Adevărul acesta rămînea de domeniul teoriei pînă în ziua cînd a fost descoperit un procedeu

caraghios de simplu pentru a imprima, fără a aduce nici un prejudiciu omului, o viteză vecină cu aceea a luminii. Din momentul acela călătoria în timp devenea realizabilă, în sens unic. Puteam trimite mesageri spre veacuri viitoare. Era de ajuns să-i lansăm în spațiu și, după ce făceau brusc cale-ntoarsă, să-i aducem înapoi foarte repede pe Pământul nostru. Mă exprim schematic. De fapt, individul o dată plecat scăpa complet de sub controlul nostru, de vreme ce se afla în afara timpului nostru. Primea deci instrucțiuni prealabile foarte precise și era supus unui antrenament special.

Vreo zece indivizi au fost astfel „proiecțați” și am reușit tocmai să regăsim pe primul dintre ei, al cărui traseu fusese astfel calculat încît să se întoarcă pe Pământ după douăzeci și cinci de ani din timpul nostru, și cîteva secunde din al lui. Se simțea foarte bine și a fost foarte mirat cînd s-a pomenit cu un fiu de aceeași vîrstă cu el. În ceea ce-i privește pe ceilalți călători din această primă serie, nu știm încă nimic despre soarta lor, căci nu i-am ajuns încă din urmă.

Într-adevăr, dacă ai urmărit cu atenție expunerea mea, trebuie să-ți fi dat seama că aceste prime încercări aveau o lacună enormă. Solii noștri puteau ajunge cu ușurință în orice epocă terestră viitoare, dar erau incapabili să se întoarcă în epoca din care plecaseră. Invenția era incompletă. Trimisul nostru putea profita de toate progresele realizate de omenire în timpul călătoriei sale, dar nu avea nici o posibilitate de a comunica aceste cunoștințe contemporanilor lui... pînă cînd aceștia,

ajungându-l din urmă, să fi devenit tot atât de savanți ca și el. Era inadmisibil. De aceea, toate mințile subtile din Badari s-au consacrat problemei întoarcerii.

Sînt mîndru că am contribuit la descoperirea care permite efectuarea unui ciclu complet. Dispunem, în sfîrșit, de posibilitatea de a o lua și înapoi de-a lungul veacurilor, ceea ce unii savanți socoteau că este imposibil, crezînd că timpul este ireversibil. Nu, nu este. Nu voi intra în amănunte tehnice; tu, pariziene, nu le-ai înțelege; iar tu, pergoliene, prezența ta aici dovedește că invenția noastră a fost redescoperită. Cînd am să vreau să mă întorc în Badari, va fi de ajuns să mișc o manetă de pe mașina mea. Mă voi năpusti atunci cu o viteză complexă, potrivit unei dimensiuni imaginare a timpului și a spațiului. Voi străbate timpul în sens negativ și voi ajunge, înapoi în epoca mea. Toate experiențele noastre au fost concludente și, după cum ți-am spus și adîneauri, un sol ne-a adus documente foarte interesante despre imperiul roman.

Ascultam aceste cuvinte într-o profundă reculegere. Djing-Djong se mulțumea să dea din cap, din cînd în cînd, cu un aer aprobator. Cînd Amun-Kah-Zailat termină, el exclamă:

— Admirabilă înțelepciune pergoliană care va învia aceste minuni! După tot ce ne-ai spus, badariene, nu mi-a mai rămas mare lucru de explicat. Și noi am găsit... vom găsi mijlocul de a atinge viteze fabuloase. Și noi vom descoperi principiul deplasărilor complexe și al dimensiunilor

imaginare. Singura deosebire între povestea ta și a mea, o, strămoșule, constă în sensul călătoriei. Noi vom hotărî s-o facem în trecut. Deci, după o minuțioasă punere la punct a mașinii, îmi voi lua zborul către era badariană, ducînd cu mine speranțele entuziaste ale tuturor pergoliienilor. Voi porni la drum peste douăsprezece mii de ani. Am sosit acum cinci zile după o călătorie de cîteva ore...

Puteam suporta termenii „viteză complexă” și „dimensiune imaginară”, dar acest amestec permanent al timpurilor, prezent, trecut și viitor, îmi provoca un tremur nervos. Mai comandai ceva de băut.

— Iertați-mă, prieteni, dacă vă întrerup, îi implorai eu, dar trebuie să-mi dați timpul să mă adaptez. N-o luați atât de repede pe calea revelațiilor... Ia să vedem, continuai, străduindu-mă să mă concentrez, tu pretinzi, Amun-Kah-Zailat, că o poți lua înapoi de-a lungul veacurilor și te poți întoarce la tine, în epoca plecării tale?

— Desigur.

— Și mai tîrziu, dacă mori, deplasarea ta va mai dura încă în viitor. Oamenii care trăiesc în secolul acesta, eu de pildă, te vor fi văzut deci în viață după moartea ta?

— Bineînțeles, nu încape nici cea mai mică îndoială, spuse badarianul.

— De ce nu? interveni Djing-Djong. Doar pe mine mă vezi, deși încă nu m-am născut.

— Da, ai dreptate, murmurai eu visător, nu mă gîndisem la asta... Dar atunci cine-mi spune

că nu ești mort ACUM... sau... da, aveam dreptate, ești cu siguranță mort.

— O, pariziene, vinul tău este bun, dar capul tău e mai tare decât al unui bour. E doar atât de simplu : pentru tine, sînt mort, dar pentru timpul meu, pentru epoca mea, sînt cît se poate de viu, de vreme ce există. Moartea mea aparține VIITORULUI MEU, deși se află în TRECUTUL TĂU. Sau, dacă preferi, să zicem că voi muri acum ceva mai puțin de optzeci de secole. Nu văd aici nici o contradicție.

— Da... sigur... bineînțeles... Dar să presupunem că faci o călătorie în viitor de numai doi ani (mă refer la doi ani terestra). Stai cîteva zile în epoca aceea, apoi te întorci în epoca ta pe care n-o mai părăsești ; dacă am înțeles bine, doi ani mai tîrziu te vei afla iarăși în aceeași perioadă în care ai mai trăit... în care ai să trăiești doi ani în urmă... Adică vreau să spun doi ani mai tîrziu.

— E evident, și această întîlnire cu tine însuși reprezintă unul din aspectele cele mai originale ale unor asemenea întîmplări. Nu încapă nici o îndoială că, în cazul unui ciclu închis de mică amplitudine, și dacă trăiesc apoi iarăși normal în timpul terestru, trebuie să mă regăsesc față în față cu mine însumi, așa cum mă aflu acum în fața ta.

— O, gîndire ! exclamai la capătul puterilor... Dar tu, Djing-Djong, cînd te vei naște... Cînd te vei fi născut... Cînd vei fi fost născut, dacă te întorci în țara asta, vei recunoaște Parisul pe care-l vei fi vizitat... pe care-l vei vizita, da, cam vreo douăsprezece mii de ani înainte de a te naște ?

— Nu cred, spuse Djing-Djong. Uți mereu că MĂ VOI NAȘTE pentru tine, dar că pentru mine M-AM ȘI NĂSCUT, de vreme ce mă aflu aici. În clipa aceasta sînt mai tînăr doar cu două sau trei ore și, întrucît am șazeci de ani, înseamnă că m-am născut acum șase decenii din timpul Per-goliei.

Continuaram să stăm așa la taifas la terasa braseriei *La Coupole*. Cu ajutorul coniacului izbutii să nu mă fac prea de rîs, deși amestecasem în mod jalnic timpurile verbelor. Noaptea era senină. Montparnasse-ul își regăsise forfota pitorească dinainte de război. În această mulțime se aflau străini de toate neamurile, îmbrăcați în cele mai diferite costume. Un badarian în togă nu putea face senzație.

„Nimeni, mă gîndeam eu, nimeni nici nu bănuiește măcar că evenimentul cel mai extraordinar din istorie se înfăptuește... s-a înfăptuit, se va înfăptui... și mie, mie, Oscar Vincent, îmi este dat să trăiesc această nemaipomenită întîmplare ! O, admirabilă solitudine a Providenței !”

Copleșit de recunoștință în fața Destinului, în-trebai cu sfială pe musafirii mei dacă n-ar dori să guste un vin destul de renumit la noi și coman-dai două sticle de șampanie. Cioncîrăm. Amun-Kah-Zailat catadicsi să-și manifeste satisfacția. Vorbi astfel :

— E o senzație stranie, prietene, să fii deodată transportat cu opt mii de ani după era ta. N-am să vorbesc de rău despre secolul tău, pariziene, deși mi se pare că a ajuns la un nivel de ignoranță de neconceput. Dar văzduhul e diafan, lu-

mina e blîndă și simt în trupul meu o căldură neobișnuită. Îți aduc prinosul meu de recunoștință pentru ospitalitatea pe care știi s-o arăți și-ți mulțumesc în numele savantului meu colegiu... Ce-or fi făcînd oare acum învățații mei confrăți badarieni?... Sau, mai bine zis, ce făceau ei acum optzeci de secole? Așteptau cu înfrigurare întoarcerea mea. Nu vor fi dezamăgiți. Bogatele informații pe care le voi aduce vor marca o dată în istoria științei...

Dar nu mă pot lăsa pe tînjală, cufundîndu-mă în plăcerile cam materiale ale epocii tale, prietene; am o misiune de îndeplinit. Voi porni mai departe către ținta pe care mi-am fixat-o; voi ajunge în epoca ta, Djing-Djong. S-ar putea, pergoliene, dacă aterizez la tine, să fie tocmai în timpul existenței tale. E deci posibil să te reîntîlnesc acolo, dar nu mă vei recunoaște, căci nu ai trăit încă actuala noastră întrevvedere. Nădăjduiesc că mă vei primi cu tot atîta amabilitate ca și prietenul nostru, parizianul, și că meșteșugul de a face vin bun nu va fi dat uitării.

— Fii convins, o, strămoșule, că așa va fi; dar te lași amăgit de o speranță deșartă. Nu mă poți reîntîlni în Pergolia, căci dacă mă vei întîlni (te rog să ierți această turnură destul de puțin elegantă) aceasta a fost în trecutul meu, și eu aș ști-o. Or, chipul tău nu-mi este cunoscut.

— Ai dreptate, o viitorului înțelept, uitasem acest amănunt... Dar a venit vremea să ne despărțim. Pariziene, vrei să-mi faci un ultim serviciu? Nu-mi place să-mi iau zborul în mijlocul acestei mulțimi; o plecare pentru o călătorie în timp nu

trece neobservată. N-ai vrea să mă conduci într-un loc retras de unde m-aș putea avînta fără a stîrni nici o vîlvă?

Mă ridicai pentru a-l însoți. La rugămintea mea, Djing-Djong îmi promise că mă va aștepta la braseria *La Coupole*, căci aveam de gînd să mai stau de vorbă cu el.

— Nu mă voi clinti din loc pînă la întoarcerea ta, spuse pergolianul. Intenționez să pornesc din nou la drum abia mîine. În ce te privește pe tine, strămoșule Amun, îți urez călătorie bună. N-ai însă cumva vreun mesaj de transmis fraților tăi, dacă, așa cum e posibil, am să aterizez și eu în secolul tău?

— Spune-le că l-ai întîlnit în drumul tău pe Amun-Kah-Zailat, că totul e în regulă și că mă voi întorce în curînd. *Vale!*

Făcurăm cîțiva pași pe bulevard. Îl dusei pe Amun într-o străduță lăturalnică în direcția grădinei Luxemburgului. În timp ce mergeam, badarianul îmi spuse:

— Iartă-mă, prietene, dacă am plecat atît de brusc, dar pergolianul ăsta pipernicit nu-mi inspiră nici o încredere. Cred că are gînduri rele. Am presimțirea că pune la cale o neagră uneltire. Vasta și bogata țară a Badariei a stîrnit dintotdeauna poftele vecinilor ei. Am luptat în trecut împotriva unor dușmani fără număr. Ce se va întîmpla însă cînd popoarele vremurilor viitoare vor afla de prosperitatea noastră? Dacă vor fi tot atît de învățate și de puternice ca noi, așa cum pare să fie cazul cu pergolienii, nu vor fi oare ispitite

să întreprindă o expediție în timp pentru a cuceri bogățiile noastre? Nu-mi place de loc forma cranului acestui Djing-Djong și nici mădularele-i sfrijite. De altfel, pentru mine, care am făcut studii aprofundate privind legătura dintre fizic și moral, acestea constituie tot atâtea semne de răutate... Pariziene, am să-ți fac o mărturisire, căci simt că n-ai să mă trădezi. Călătoria pe care o fac, deși este inspirată în primul rând din motive pur științifice, prezintă și un anumit caracter de informație. După ce am descoperit cele mai mari secrete ale Universului, noi vrem, animați de o justă apreciere a valorii și a gloriei noastre, să procedăm astfel încât popoarele din toate epocile să se bucure de binefacerile civilizației badariene. Mă tem că planurile pergoliene le-ar putea pune în primejdie pe ale noastre.

M-am hotărât. Am să-mi potrivesc astfel mașina încât să ajung în epoca individului acestuia. Am să stau câteva săptămâni ca să aflu ce se urzește acolo. Apoi am să mă întorc în Badari ca să raportez cele aflate Majestății Sale Regelui nostru. Vom lua atunci măsurile convenite.

Ne aflam într-o stradă pustie. Scoase din buznar mașina de călătorit în timp și procedă la o reglare minuțioasă.

— Acum totul e gata, declară el în sfârșit.

— E oare cu putință, spusei eu, întristat, ca după o apariție atât de scurtă să mă părăsești fără nici o speranță de întoarcere? Trebuie oare să te pierd pentru totdeauna după ce m-ai lăsat să întrevăd asemenea minunății? Mai am o mie de în-

trebări să-ți pun. Nu mi-ai vorbit aproape de loc despre această strălucită civilizație badariană.

— Ai să ai prilejul să mă vezi din nou poate mai curând decât crezi, spuse Amun-Kah-Zailat zâmbind. Îți făgăduiesc că voi face iarăși escală aici la întoarcere.

— Dar cum am să știu unde și când te voi putea reîntâlni?

— Ai încredere, prietene, în înțelepciunea badariană... Ei, acum, dă-te cu câțiva pași la o parte.

Se înfășură cu grijă în togă, îmi făcu cu mâna un semn pe care-l interpreta ca un salut de rămas bun, și apăsă pe un buton al mașinii. Se ivi o flacără violentă, apoi scăpără un fulger alb, se auzi un lung șuierat, ca la lansarea unei rachete și, deasupra capului meu, o dîră luminoasă se înălță spre cerul negru. Totul nu dură decât o clipă și apoi întunericul și tăcerea mă învăluiră iar. Eram singur, strîngînd, copleșit de emoție, grilajul Luxemburgului.

*

Stătui câteva secunde rezemat de zăbrele. Nici nu apucasem bine să-mi stăpînesc tulburarea și o nouă lumină sfișie bezna. O altă dîră străbătu cerul și, în fața mea, exact în locul de unde plecase adineauri, dar îmbrăcat de data asta cu un maiou negru lipit de corp, își făcuse din nou apariția prietenul meu Amun-Kah-Zailat.

— Dar ce se întîmplă? exclamai. În numele cerului, ce înseamnă această bruscă întoarcere? Sînt, desigur, încîntat să te văd, dar ce accident

ți-a încurcat planurile? Vreun fir de praf o fi defectat oare mecanismul?

Amun zîmbi cu o indulgentă superioritate.

— Nici un accident, pariziene. Totul e în perfectă regulă. Ți-am spus doar că voi face escală aici la înapoiere. După cum vezi, mă țin de cuvînt. Vin din Pergolia după ce am stat o lună întreagă în țara aceea care, să-ți spun drept, nu-mi place de loc și sînt foarte bucuros să mă cufund iarăși în blînda atmosferă pariziană.

Nici de data asta nu mi-am putut ascunde uimirea.

— Dar m-ai părăsit abia acum cîteva clipe.

— Da, firește. Ce ți se pare miraculos? De cîte ori va trebui oare să-ți repet că din momentul cînd mă avînt în spațiu, timpul meu nu mai este același cu al tău? Am ajuns în Pergolia în mai puțin de o oră, ceea ce a corespuns cu vreo unsprezece mii de ani tereștri. Am stat acolo aproape o lună, așa cum aveam de altfel de gînd — în treacăt fie zis, pot să-ți spun că am suferit foarte mult din cauza hranei infecte și a băuturilor insipide ce mi-au fost servite în anul acela douăzeci și nouă de mii o sută cincizeci și trei — apoi m-am întors înapoi de-a lungul secolelor, mașina mea fiind astfel reglată încît să fac escală aici, așa cum ți-am promis. Întrucît ziua și ora primei mele întîlniri mi s-au părut agreabile, am căutat să mă întorc în același loc. După cum vezi am reușit fără prea mare greutate. Iată-mă. Am trăit de fapt o lună. Tu ai trăit zece secunde, iar pe Pămînt s-au scurs față de mine, unsprezece mii de ani în sens pozitiv și unsprezece mii de ani în sens negativ. Totul

e cum nu se poate mai limpede. M-am gîndit la un moment dat să mă-ntorc puțin ÎNAINTE de plecarea mea. Pînă la urmă am renunțat însă, ca să-ți evit emoțiile inutile, căci văd că nu ești încă îndeajuns de familiarizat cu această relativitate a timpului.

— Da... sigur... înțeleg... făcui eu, cam năucit... Ți mulțumesc că ai mai așteptat cîteva clipe. Dar ai ajuns într-adevăr în anul acela douăzeci și nouă de mii o sută cincizeci și trei, cum ți spui tu? Ai văzut... Ai să vezi într-adevăr... Știi ce? Fie-ți milă de mine și hai să hotărîm împreună că nu vom folosi decît timpul trecut, chiar dacă nu e logic! Ai văzut într-adevăr Republica aceea Pergolia al cărei reprezentant mă așteaptă în clipa aceasta în fața unei sticle de șampanie?

— Fără îndoială. Am văzut-o și aduc de acolo vești proaste. Situația e foarte serioasă. Am să-ți povestesc întîmplările prin care am trecut... Dar n-am putea sta într-unul din localurile acelea unde se servește o licoare al cărei gust îl mai simt și azi, după o lună de zile? Să-l lăsăm să aștepte pe Djing-Djong, care este un tăcalos fără pereche.

Mă uitai la el. Purta, așa cum am mai spus, un maiou negru strîns pe corp, care scotea în evidență un trup de zeu antic. L-am dus la un mic bar din Saint-Germain-des Prés, în speranța că acolo cărăghioasa îmbrăcăminte ar putea trece neobservată. Într-adevăr, nimeni nu-l băgă în seamă. Comandai de băut. El reluă:

— Da, fiule; Pergolia, care a atins un nivel destul de ridicat de cunoștințe în științele fizice și matematice, nu e desigur lumea pe care aș alege-o

ca să-mi sfîrşesc zilele. Locuitorii sînt antipatici şi nu cunosc adevăratele bucurii ale vieţii. Pe deasupra sînt nişte lichele care pregătesc, aşa cum bănuisem, o expediţie războinică împotriva radi-oasei Badarii. Dar lasă-mă să-ţi povestesc aventurile prin care am trecut. Unele din ele au fost extraordinare.

După cum ştii, ţintisem era pergoliană, potrivit indicaţiilor lui Djing-Djong, şi maşina mea e atît de desăvîrşită încît am aterizat exact în epoca aceea, chiar în capitala Republicii, care se numeşte Bala şi care este cea mai înfiorătoare cetate pe care a putut-o vedea vreodată un nobil badarian.

M-am amestecat în mulţime, ferindu-mă să dau în vileag adevărata-mi identitate. Am izbutit să-mi schimb toga cu aceste haine pergoliene care şochează simţul meu estetic. Am învăţat în cîteva zile limba ţării, apoi am căutat să mă introduc în societatea savanţilor care formează acolo o adevărată aristocraţie. Am avut noroc. Am reuşit să fiu angajat ca servitor la un doctor al Academiei pergoliene. Acolo am aflat că ajunsesem în oraşul Bala şi, o, minune a ştiinţei ! nu numai în epoca lui Djing-Djong ci — ascultă bine ce-ţi spun — în momentul cînd acest savant SE ÎNTORCEA DIN CĂLĂTORIA LUI ÎN TIMP. Îţi amintesc că folosirea trecutului este o concesie pe care o fac nervilor tăi prea iritabili ; ar trebui să spun : în momentul cînd acest savant se va fi întors. Fac această remarcă pentru a răspunde dinainte obiecţiunilor tale. Îţi aminteşti că, atunci cînd examinasem eventualitatea de a-l reîntîlni acolo pe micul

Djing-Djong, acesta îmi arătase pe bună dreptate atenţia că dacă m-ar mai fi văzut, ar fi ţinut minte ? Ei bine, l-am întîlnit într-adevăr în Pergolia, dar DUPĂ convorbirea noastră de aici, DUPĂ expediţia lui în trecut pînă în Badari, şi DUPĂ întoarcerea lui. Nu putea deci să aibă nici o amintire despre acest eveniment care se situează încă în viitorul LUI. Mă urmăreşti ?

— Continuă, spusei, dînd pe gît un pahar mare de coniac fără sifon.

— Unde am rămas ?... Ah ! Da. Mă aflu deci acolo cînd s-a întors Djing-Djong. A fost un moment de neuitat, şi anume atunci cînd m-a zărit şi — cîntăreşte fiecare din cuvintele mele — cînd a înţeles că, întîlnindu-ne de două ori în secolul tău (căci ne vom duce acum din nou la el), el nu ştia, în cursul celei de a doua întrevăderi dintre noi, că ne mai văzusem în Pergolia pentru mine, sau că ne vom vedea pentru el, unsprezece mii de ani mai tîrziu, în timp ce eu, eu ştiam şi puteam pregăti un plan de bătaie !

— Cum ! Cum ai spus ? exclamai eu.

— Recunosc că e într-adevăr nevoie de atenţie ca să înţelegi poziţiile noastre respective, dar fă-te rog şi tu un efort. Repet : ne vom duce acum să ne reîntîlnim cu el. Eu ştiu acest lucru pentru că mi l-a spus el în anul douăzeci şi nouă de mii o sută cincizeci şi trei, într-o clipă de furie. În momentul acela, el va ignora că eu am şi trăit momentul întoarcerii sale la Bala. Dar cînd, acolo în Pergolia, această întîlnire care a avut loc pentru mine, va avea loc pentru el, atunci va înţelege că ştiam astăzi toate împrejurările acestei viitoare

întrevederi și că l-am tras pe sfoară... Asta s-a și întâmplat și mi-a reproșat-o cu asprime. Nu știu dacă sînt destul de clar ?

— Spune mai departe. Îmi dau aproximativ seama cam ce vrei să spui.

— Va să zică Djing-Djong s-a întors din călătoria lui. Bineînțeles, mi-am ascuns mai întîi prezența. Am reușit să aud întregul raport pe care trădătorul ăsta l-a făcut pentru Academia pergoliană, într-o conferință care s-a ținut acasă la stăpînul meu și la care am asistat, ascuns în spatele unei mobile. O, fiule, ce perversitate zace în oamenii aceștia și ce primejdie cumplită amenință Badari !...

Mai întîi, am încercat o oarecare satisfacție aflînd din gura lui că se încheiase cu bine călătoria mea... Într-adevăr, trebuie să-ți spun că Djing-Djong ajunsese în Badari puțin după ÎNTOARCEREA MEA. Aici, mă îndoiesc să poți pricepe toată ciudătenia situației și recunosc că propriile mele idei se cam încurcă. În sfîrșit... n-are importanță. Am avut deci satisfacția să-l aud pe rivalul meu istorisind desfășurarea unui fapt pe care nu l-am săvîrșit încă și a unui eveniment pe care el însuși nu l-a trăit încă astăzi. Nu-ți mai dau alte amănunte căci mi-e milă de tine. Totul a mers bine. Dar să revenim la raportul lui Djing-Djong.

A descris frumusețea civilizației badariene, fericirea acestei cetăți prospere, înțelepciunea populației sale puțin numeroase. A evocat întinsele spații libere care o înconjoară și le-a comparat cu dimensiunile reduse ale suprafeței rurale pergoliene.

Asta-i doare pe ei. Cu mania lor ridicolă de a se reproduce instinctiv fără a se gîndi la viitor, acest popor a ajuns tot atît de înghesuit în pămînturile lui precum erau șobolanii pe vremea mea, în unele țări străine. Pămîntul nu-i mai poate hrăni pe toți locuitorii. Ceea ce bănuiam nu este, din păcate, decît prea adevărat. Savanții lor blestemați au conceput un proiect pe cît de subtil pe atît de diabolic : să trimită o armată în trecut pentru a cuceri Badari.

Raportul lui Djing-Djong i-a încurajat. A și început fabricarea în serie a mașinilor. O legiune de conchistadori urmează un antrenament intensiv. Chiar în clipa asta avangarda armatei se află poate în drum... Ba nu, am început și eu s-o iau razna ! Pergolia nu va exista decît peste unsprezece mii de ani. Djing-Djong nici n-a plecat încă. Stă la masă, la terasa localului acela unde ne aflam și noi adineauri, acum o lună, și te așteaptă. Fiule, mă simt obosit. Călătoriile astea reclamă un fel de a gîndi care pune la grea încercare pînă și creierele cele mai echilibrate. Totul devine foarte în-cîlcit... Dar lasă-mă să continui.

Am asistat deci, nevăzut, la conferința savanților și am ascultat raportul pe care l-a ținut doctorul. El a arătat minunățiile furate de mîna-i ticăloasă din muzeele noastre. A descris mai multe experiențe pe care le-a făcut. A povestit cum s-a unit trupește cu niște femei badariene, din simplă curiozitate științifică, pentru a crea o rasă hibridă. Era ceva înfiorător. Cînd l-am auzit înșirînd toate aceste mîrșăvii, nu mi-am putut păstra sîngele rece. Am ieșit din ascunzătoarea mea, m-am repezit

la nemernicul ăla de doctoraș și i-am reproșat cu asprime ticăloșia lui. M-a recunoscut, a înțeles ce ți-am explicat ție adineauri și, arătându-mă cu degetul colegilor lui, a rostit pe un ton ridicat: „Iată omul pe care-l întâlnesc pretutindeni, în toate epocile și în toate locurile! Iată-l pe badarianul acela care a îndrăznit să se avînte în timp, cu douăzeci de mii de ani înaintea mea! M-am ciocnit cu el de două ori în secolul douăzeci al erei creștine. A venit aici să mă spioneze, în timp ce eu, fără a avea nici o bănuială, aștept acolo, în cetatea numită Paris, pe terasa unei cafenele! Dar el, nemernicul, înainte de a-l vedea aici, sub ochii mei, s-a întors în Parisul acela, cunoscînd proiectele mele. Va încerca să ducă cu vorba pe un biet imbecil a cărui încredere a reușit s-o cîștige. Cu ajutorul acestui Oscar Vincent, va încerca să mă îmbete și să-mi fure mașina. Dar Providența veghează și le-am dejucat planurile, de vreme ce mă aflu aici după ce mi-am îndeplinit misiunea în Badari!

Și asta nu-i tot, pergolieni! Vă asigur că-l întâlnesc pe acest strămoș blestemat pe drumul meu în orice epocă, în trecut, în prezent, în viitor! Viețile noastre sînt atît de împletite, trecutul meu cu viitorul lui, viitorul meu cu trecutul lui, încît nici zeii nu se mai pot dumeri! L-am mai întâlnit în Badari, după ce a asistat la această ședință secretă și a vîrît pumnalul în mine, precum veți vedea peste cîteva clipe. Aflase atunci, prin viclenie, toate amănunțele grandiosului nostru proiect și s-a străduit din răspuțeri să i se pună de-a curmezișul. S-a lăudat că m-a ucis, așa cum va

avea cîntea s-o facă în fața excelențelor voastre!... Ei bine! Fie ca Destinul să se împlinească! Mori, ticălosule! Știu că vei întoarce spre pieptul meu acest pumnal pe care-l îndrept spre tine; dar de vreme ce această scenă este înscrisă în timp, sînt silit să caut să te asasinez, deși știu că eu voi fi acela care va fi răpus. Mori, deci mizerabile ucigaș.” Și s-a repezit la mine cu pumnalul sus.

— Cum! urlai eu.

— Te implor, pariziene, nu mă întrerupe. E și așa destul de complicat. Află doar că spusese ade-vărul. Am să-ți explic acum povestea cu furtul mașinii. În ce privește omorul, totul este cît se poate de exact.

S-a repezit deci asupra mea, ținînd pumnalul ridicat. Din fericire, sînt mult mai voinic decît el și eram cu ochii în patru. Cît ai clipi din ochi i-am sucit brațul și am pus mîna pe arma lui. „Și crezi tu oare, mișelule, am izbucnit la rîndul meu, indignat, crezi tu oare că nu mi-e și mie lehamite să te fi întâlnit, să te întâlnesc și să trebuiască să te întâlnesc pretutindeni și întotdeauna? Crezi că-mi place să servesc drept unealtă Destinului? Crezi că din plăcere voi juca ridicola comedie ce va consta în a încerca să-ți fur mașina, deși știu foarte bine că nu voi reuși, de vreme ce te vîd aici în fața mea? Mori, nelegiuitule, de vreme ce așa este scris!”

După ce am rostit aceste cuvinte i-am înfipt pumnalul în inimă. A scos un țipăt puternic și și-a dat sufletul viclean dracului...

Da, fiule, sînt un criminal, dar nu încerc nici o remuşcare ; de altfel, eram în legitimă apărare. Îmi pare numai rău că n-am curmat cariera acestui sinistru personaj. Căci, din păcate, trebuie să-l mai revăd, aici, apoi în Badari... şi peste unsprezece mii de ani cînd se va întoarce în Pergolia unde am să-l înjunghii... Şi atunci va trebui să plec din nou în Badari... să-l revăd încă o dată... Ştii că aceste călătorii mi-au inspirat gînduri subtile despre timp ? Încep să-mi dau seama că nu e un element chiar atît de simplu pe cît credeam... Dar să-mi termin relatarea.

Prin urmare, l-am răpus pe micul Djing-Djong — ah ! de ce n-am făcut-o mai devreme ! A fost o mare hărmălaie în docta adunare. Toţi aceşti conţopişti s-au năpustit asupra mea cu nişte ţipete sălbatice, agitîndu-şi prosteşte pumnisorii caraghioşi. Le-aş fi zburat bucuros capul cîtorva din ei dar erau prea mulţi şi n-aş mai fi scăpat viu din epoca lor. Aşa că am preferat să operez o maies-toasă retragere. Mulţumită lungimii picioarelor mele şi superiorităţii suflului am reuşit s-o şterg. M-am ascuns în oraş. Am mai stat acolo cîteva zile ca să aflu ce uneltesc membrii Academiei pergoliene. Moartea lui Djing-Djong nu i-a descurajat ; n-au renunţat la proiectul lor. Lupta dintre Pergolia şi Badari e iminentă. Războiul e inevitabil. După ce am aflat tot ceea ce voiam să ştiu, am luat-o înapoi cît mai grabnic pe drumul imaginar al întoarcerii. Restul îţi este cunoscut.

Ascultasem în tăcere această stranie expunere, recurgînd la ajutorul cîtorva pahare de alcool ca să pot suporta fără să-mi vîjîie minţile destăinui-

rile extravagante ale badarianului. În jurul nostru, în ritmul unei muzici bizare, cupluri se agitau în spaţiu. Amun-Kah-Zailat le contempla cu ochi amuzaţi şi o vădită satisfacţie.

— Îmi place agitaţia incoerentă a veacului tău, zise el oftînd. Păcat că nu pot sta mai mult timp aici, ca să-mi odihnesc mintea. Dar vai ! e timpul să plec ; datoria mă cheamă aiurea...

L-am întrebat ce intenţii are.

— Uite ce : socot că toate armele sînt permise împotriva unui adversar necinstit. Am hotărît să pun mîna, printr-un şiretlic, pe maşina aceea blestemată a lui Djing-Djong. Ai să mă ajuţi ; o să-i jucăm o festă grozavă. N-ai să-i pomenesti nimic de călătoria mea. Am să-i spun că, dintr-un motiv oarecare, mi-am amînat plecarea, şi tot restul nopţii vom bea zdravăn. Ai să-i dai să pilească băuturi care se urcă la cap. Am observat că apreciază băuturile tari ce se servesc la tine. Cînd se va îmbăta, va fi la cheremul meu, şi am să-i pot şterpeli maşina. Atunci, va fi prizonier în secolul tău şi Badari va fi salvată.

O oarecare anomalie în acest raţionament şoca bunul meu simţ înăscut.

— Te-aş ajuta cu dragă inimă, spusei eu, dar nu mi-ai spus adineauri că acest plan va eşua ? Că proiectul acesta nu se va împlini ? Ce rost mai are să simulăm un act pe care ştiam precis că va da greş ?

— Cine-ţi spune că vom simula ? Ceea ce vom trăi este un eveniment real înscris în istoria universului, un eveniment care există aşa cum ţi l-am descris. Deşi ştiu foarte bine ce se va întîmpla,

Întrucît l-am auzit pe Djing-Djong povestind toate acestea, nu este în puterea mea să modific ursita. Ești oare într-adevăr atît de naiv încît să nu cunoști regulile determinismului științific ? Iată exact ce se va întîmpla : doctorul Djing-Djong ne va trage pe sfoară. El ne-a mai amăgit ; obiectul pe care ți l-a arătat și pe care l-ai văzut punîndu-l la loc în buzunarul drept al redingotei sale nu este mașina ; nu e decît o copie menită să-i înșele pe hoți. Cînd va vedea chipul tău îngrijorat și își va da seama cît ești de tulburat, va bănui intențiile noastre. Pe deasupra, voi comite o greșeală de neiertat. Am să-i spun că n-am plecat încă, dar am să uit că port o îmbrăcăminte pergoliană. Va ghici deci că mi-am și făcut călătoria fără a ști totuși că l-am văzut acolo și va fi cu băgare de seamă. Se va preface că e beat. Voi pune mîna pe mașina cea falsă crezînd că am înfășcat-o pe cea bună. Atunci, scoțînd adevăratul aparat, care se află în buzunarul stîng al hainei lui, și despre care noi nu știm că este acolo, mă urmărești, nu-i așa, va exclama, triumfător... Dar ce rost au toate aceste prevestiri ? Ai să-l auzi tu însuși. Nu stă în posibilitatea mea să evit acest eveniment. Află doar că-mi păstrează liberul arbitru ; ar fi cam complicat să-ți explic, dar cei mai mari filozofi de la noi au ajuns la această concluzie. Rămîn absolut liber să acționez după voia mea, dar eu vreau, hotărîsc acum să săvîrșesc actul fatidic, furtul mașinii... Hai să mergem ! Și nu uita să-i dai mereu de bătut.

Mă sculai, docil, plății consumațiile și îl însoții pe nobilul badarian spre destinul lui.

Totul s-a petrecut așa cum era prevăzut și determinat. L-am regăsit pe Djing-Djong la ora cînd *La Coupole* tocmai se închidea. I-am dus pe musafirii mei într-un cabaret. Am pălăvrăgit, trăgînd din cînd în cînd cîte o dușcă, despre lucrurile trecutului și cele ale viitorului. Micul pergolian dădea pe gît, rînjind, toate amestecurile pe care i le pregăteam cu șiretenie. Pe la orele trei dimineata, Amun-Kah-Zailat, socotindu-l beat, i-a subtilizat cu dibăcie ceea ce credea că este mașina infernală. Dar Djing-Djong s-a ridicat brusc strigînd :

— Biet imbecil ! Află că bănuisem care-ți este planul și că te-am dus de nas ca pe un filfizon încrezut ce ești, în pofida vechimii tale. Îmi spui că n-ai părăsit cartierul Montparnasse iar eu te văd îmbrăcat în costum național pergolian ! Află că n-am căzut în cursă. M-am făcut că nu bănuiesc nimic ca să văd pînă unde merge viclenia ta. Ceea ce ai acum în mînă nu e decît o simplă bucată de material inert prelucrată de un meșteșugar din Bala, cetatea divină, și pe care-l luașem cu mine în eventualitatea unor astfel de accidente. În ce te privește pe tine, parizian stupid, în care am avut încredere, ne vom revedea în curînd... Adevărata mașină, ființe ignorante și viclene, iat-o !

Scotoci în buzunarul stîng al hainei sale și scoase obiectul oval pe care-l strînse în ambele mîini.

— Și acum, eu, Djing-Djong, pe care nici o ființă nu-l poate împiedica să-și continue călătoria, vă spun : pe curînd. *Vale !*

Se ivi o flacără violetă care făcu să pălească luminile cabaretului, apoi scăpară un fulger alb, se

auzi un lung şuierat și se așternu iarăși tăcerea. Doctorul dispăruse.

— Uf ! exclamă Amun-Kah-Zailat, bine că în sfârșit s-a terminat cu această scenă penibilă. Mă bucur, căci e neplăcut pentru un nobil badarian să audă pe unul din îndepărtații săi urmași tratându-l drept imbecil și ființă ignorantă. Dar s-a terminat. Mă simt ușurat. Acum hai să bem și să chibzuim.

*

Eram singur, cocoțat pe un taburet în fața teșghelei localului, încercînd să pun oarecare ordine în noianul meu de gînduri. Era patru dimineța. Amun-Kah-Zailat mă părăsise cu cîteva clipe în urmă ca să pregătească la el acasă rezistența împotriva invaziei pergoliene. Barmanul mă privea curios.

— Salve, Oscar Vincent, o, parizian fățarnic, rosti în latină o voce pițigăiată.

Mă întorsei. Doctorul Djing-Djong se afla în fața mea. Nimic nu mă mai mira.

— Ia loc, îmi spusei eu. Ai să-mi spui probabil că ai petrecut cîteva luni în Badari. Nu mă miră de loc. Sper că nu mai ești supărat pe mine că l-am ajutat pe strămoșul nostru să-ți joace un renghi. Spiritul tău superior nu se poate simți jignit de asemenea copilării. Dar ce-i cu straietele astea ciudate în care te văd împopoțnat ?

Ultimele mele cuvinte se refereau la un material în culori țipătoare înfășurat în jurul trupului micului savant.

— Asta-i singurul costum al badarienilor. După cum ai și ghicit, vin chiar acum din epoca aceea, unde am stat o perioadă mai îndelungată și mă întorc în patrie. Te iert avînd în vedere negliobia ta, pariziene, dar cu o condiție... Mai înții cinstește-mă cu o băutură întăritoare, căci călătoria m-a obosit și mi-e inima grea. Am aflat acum, chiar de la Amun-Kah-Zailat, că mizerabilul acesta m-a înjunghiat în Pergolia și nu mă resemnez cu prea multă tragere de inimă să trăiesc acest eveniment.

A tras o dușcă zdravănă și a continuat :

— Am nevoie de ajutorul tău. Iată care-mi este planul. Amun crede că-l cunoaște dar nu știe totul... Ah, dar de fapt, uitasem, nu mai știe nimic, pentru că a murit. Am reușit să mă descotoresc de el înainte de a pleca...

— C-cum asta... mă bîlbîii eu. Dar el însuși te va omorî în Pergolia !

— Tocmai de aceea i-am luat-o înainte. Cînd mi-a spus cum și cînd am să mor, mi s-a făcut roșu înaintea ochilor și nu m-am putut stăpîni. Am pus mîna pe un ciocan care se afla înîntîmplător prin apropiere și i-am zdrobit teasta. De fapt nici nu are prea mare importanță. Eu...

M-am apucat cu amîndouă mîinile de cap.

— Iartă-mă, l-am implorat eu, dar cînd a trecut pe aici, acum o oră, ar fi trebuit să știe că e... că în curînd o să moară. Or, n-a pomenit nimic.

— Nu, de fel, nici n-avea cum să știe. Evenimentul acesta era înscris în viitorul lui precum și în al meu. Eu îl știu, acum, și aș putea eventual

să i-l anunț în Pergolia, dar simt că n-am să-i suflu o vorbă.

— Ah, făcui eu, consternat de moartea prietenului meu.

— Să nu mai vorbim de imbecilul ăla. Doresc doar ca moartea lui și a mea să mă scape pentru totdeauna de prezența lui. Dar din păcate, nu așa stau lucrurile.

— Nu așa stau lucrurile ?

— Ia stai și gîndește-te... Sau, nu, destul cu vorbăria. Ascultă care-mi este planul. Mai întîi, află că am efectuat cîteva experiențe în era badariană. Luasem cu mine cîteva mostre de substanță seminală, provenind de la cele mai frumoase specimene ale populației masculine perlogiene. Am ales cîteva femele și am reușit să le fecundez. Rezultatul mi-a întrecut speranțele ; copiii născuți de la un pergolian și o badariană sînt admirabil constituiți și par deosebit de inteligenți. Există aici un mijloc de a crea o rasă superioară...

— Nu te supăra, dar cît timp ai stat în Badari ?

— Am locuit acolo vreo doisprezece ani... Spuneam deci că aceste experiențe de încrucișare au reușit perfect. Nu m-am limitat de altfel la această fecundație artificială. Am lucrat și pe cont propriu cu același succes. Nu știu dacă ți-am spus că femeile badariene sînt atrăgătoare ? Țasta-i însă un amănunt... Am conceput un proiect grandios. Știi că plaga de care suferă draga mea Pergolie este suprapopulația ; ei bine, fă și tu un efort ca să înțelegi : îi pun să călătorească în timp pe toți compatrioții mei care formează surplusul de populație. Îi aduc în Badari. Se stabilesc acolo, se în-

mulțesc, se încrucișează cu băștinașii. Încetul cu încetul, datorită calităților noastre naturale și numărului nostru, rasa badariană slăbește, se ofilește și dispare. Nu mai rămîne decît divina rasă pergoliană care se perpetuează în viitor... și descendenții ei RECREAZĂ rasa noastră pergoliană douăzeci de mii de ani mai tîrziu. Ce se întîmplă atunci ? Mi-e și frică să mă gîndesc. Călătoriile astea înapoi în timp generează situații cu totul neobișnuite și va trebui probabil să ne modificăm felul de a gîndi... și asta nu-i încă nimic. Pînă acum raza de acțiune a mașinilor noastre este limitată la douăzeci de mii de ani. Gîndește-te însă la ziua cînd vom putea parcurge secolele și mai mult îndărăt ! Cînd vom putea ajunge în epoca apariției vieții pe Pămînt ! Cînd vom putea corecta, da, da, corecta greșelile grosolane ale Naturii. Da, prietene, aceasta va fi, deci, aceasta a fost. Pergolianul își va pune pecetea pe originile vieții. Lumea așa cum există a fost modelată de geniul nostru. Ne va fi dat SĂ FIM CAUZA A CEEA CE S-A REALIZAT. E cel mai frumos triumf al Științei. Dar să ne întoarcem la badarieni noștri...

Trebuie să acționăm repede. Afurisitul ăla de Amun e încă în stare să-mi joace o festă urîță, deși și-a dat obștescul sfîrșit. Am să mă întorc la mine acasă cît mai repede cu putință. Am să am timpul, înainte de a muri, să dau instrucțiuni colegilor mei. Vom trimite imediat o avangardă care să ocupe terenul. Ei, tocmai în privința asta am nevoie de tine. Nu te teme, deocamdată nu e vorba de o armată. Populația din Badari are cel

mult zece mii de suflete. Ca să le venim de hac și să le reducem la sclavie, vor fi de ajuns vreo cincizeci de pergolieni echipați cu faimoasa noastră rază mortală. Cincizeci de soldați bine înarmați vor face escală în secolul tău. Ai să-i primești. Ai să le dai de mâncare și de băut, în așa fel încât să-și poată păstra valoarea la nivelul cel mai înalt. Asta-i tot ce-ți cer.

— Dar, obiectai eu, cum vrei ca eu, un biet librar, să pot întreține o întreagă trupă ?

— Descurcă-te cum știi. Dacă refuzi, ia seama. Nici nu-ți poți închipui, pariziene, cât de puțin contează viața unui om din secolul douăzeci pentru cineva care tocmai a comis o crimă, acum opt mii de ani, și care va fi ucis peste unsprezece mii de ani chiar de mîna victimei sale...

O cam băgasem pe mîneacă. În fața forței, ce poți face altceva decît să te închini ? Așa am și făcut, deși amintirea bietului Amun îmi făcea penibilă această concesie.

— Spune-mi cel puțin data exactă cînd vor sosi zbirii tăi.

— Iată-i, îmi anunță doctorul Djing-Djong.

O ploaie de stele căzătoare străpunsese tavanul cabaretului. Cincizeci de pergolieni cu capul pleșuv și în maiouri negre se materializau sub ochii mei. Erau peste tot. Ultimii nu mai găsiseră loc și se așezaseră pe tețghea.

— Iată-i, repetă Djing-Djong. Întrucît voiam să fiu sigur că n-ai să mă trădezi, am ales tocmai clipa de față drept dată a sosirii lor. Hai, comandă de băut și fă cinste la toată lumea.

Eram în mare încurcătură. Plata consumațiilor din cursul nopții îmi golise aproape cu totul punga. Văzînd că n-am încotro, mi-am zis : fie ce o fi. Și am comandat șampanie pentru toți. Barmanul, care asistasese, impasibil, la sosirea trupei, începu să înșire paharele. Djing-Djong apucă o sticlă și o dădu toată pe gît, după care deveni mai prietenos.

— În fond, nu ești un băiat rău, pariziene. Am să păstrez o amintire bună despre tine și despre țara ta. A sosit însă timpul să te părăsesc ca să pregătesc plecarea acestor ostași pe care-i vezi aici și să înfrunt pumnalul. Trăiască Pergolia ! Adio.

Își luă zborul în revărsat de zori, lăsîndu-mă în mijlocul a cincizeci de indivizi sfrijîți, cu mîini și picioare subțiri, care se uitau la mine rînjind. Nu știam ce să fac. Barmanul muia un vîrf de creion murdar în colțul gurii și pregătea nota de plată. Îmi golii paharul și mă rugai zeilor. O nouă ploaie de stele căzătoare brăzdă spațiul. Îmi ascunsei fața, dîndu-mi seama că se vor desfășura evenimente nemaipomenite.

Deschisei ochii. Cincizeci de badarieni se aflau acolo ; cincizeci de voinici, cu pielea aurie și lucioasă, barau ușa de la intrare în local. Îmbrăcat într-o somptuoasă draperie, în culori strălucitoare, sprîncenele-i stufoase sbîrlite, nasul agresiv, mai semeț ca oricînd, șeful lor, Amun-Kazh-Zailat, se afla lîngă mine.

— Nu te teme, prietene, îmi spuse el. Înțelepciunea badariană veghează. A sunat ceasul bălăiei.

— Credeam că și tu ești mort, bolborosii eu.

— Am fost. Văd că Djing-Djong ți-a povestit această întâmplare ; ascultă însă ce am să-ți spun : câteva clipe după ce trădătorul acesta, luându-mă prin surprindere, mi-a făcut craniul tândări, unuia din discipolii mei i-a trecut prin gînd să încerce o experiență. Mi-a pus în mîna, călduță încă, aparatul de călătorit în timp, după ce l-a înzestrat cu un mecanism ce declansa automat plecarea și oprirea. Reglarea era calculată pentru o foarte scurtă călătorie în trecut. Experiența a reușit și m-am nomenit cu două săptămîni înainte, sănătos tun, în Badari. Aceste două săptămîni mi-au fost de ajuns ca să fac toate pregătirile necesare. Am eșicit că armata bergoliană va face escală la tine. Am echipat cîțiva badarieni ca să vină în întîmînarea ei și iată-ne. O mare bătălie va avea loc în era ta.

La auzul acestor cuvinte am înțeles în sfîrșit cum se va termina toată această poveste și am găsit, în disperarea mea, curajul necesar pentru a pleda cauza noastră.

— O, falnice badarian, exclamai eu cu o voce emotionată, o, tu pe care nici moartea nu te poate opri, lupta aceasta sîngeroasă este oare într-adevăr necesară aici și acum, tocmai cînd sîntem în vreme de pace și ne aflăm pe calea desăvîrșirii ? Tu însuți ai spus că locul acesta și epoca noastră ți sînt agreabile, și n-ai pătruns încă întreaga noastră înțelepciune ! Îngăduie-mi să-ți dezvălui cîteva din aspectele ei, în speranța că vei renunța la proiectul tău.

Ceea ce caracterizează secolul acesta este știința și subtilitatea lui. În „fizică”, de pildă, tocmai am izbutit să demonstrăm că toate legile stabilite înaintea noastră erau false ; mai mult chiar, am stabilit recent că nici nu pot exista legi, iar comportarea Universului e lăsată la voia întâmplării. Nu știm să creăm materia, dar am învățat de curînd s-o distrugem.

În știința numită „matematică”, am reușit să dăm o definiție a indefinibilului, bazată tocmai pe proprietatea lui de a fi indefinibil, ceea ce vedește o ingeniozitate cu totul ieșită din comun.

În ce privește „morală”, am ajuns, după o îndelungată evoluție, să admitem că procesul natural de procreare, prin care ne reproducem, nu este în sine complet amoral și nici absolut condamnable, ceea ce ți poate dovedi că sîntem tot atît de îndrăzneți precum sîntem de înțelepți. Ba mai mult, și acest lucru ți va oferi o idee despre „logica” noastră, am susținut cu aceeași vehemență, mai întîi că Binele este Binele, iar apoi că este Răul. Dacă există, pe Pămînt sau în ceruri, vreun alt punct de vedere, poți să fii sigur, Amun-Kah-Zailat, că nu ne va scăpa, și că-l vom susține într-o bună zi.

Cercetările noastre au reputat însă cele mai strălucite succese poate tocmai la capitolul „metafizicii”. În acest domeniu, după ce am recunoscut că Dumnezeu și Lumea sînt deopotrivă de neconceput, am construit aproape toate sistemele teoretice posibile pentru a combina aceste două entități. N-am timp decît să ți le indic pe scurt : am afirmat mai întîi că Dumnezeu a creat Lumea ;

apoi că Lumea s-a creat singură ; apoi că aceste două incompreensibile sînt contopite într-unul singur, tot atît de înţelegibil ; după aceea, că numai unul sau altul există ; iar şi mai tîrziu, că nici unul şi nici altul nu există ; în sfîrşit, făcînd cel mai îndrăzneţ efort intelectual din întreaga noastră istorie, am încheiat seria născocind o lume creatoare de Dumnezeu. Avem geniul, auzi ce-ţi spun, avem geniul combinaţiilor pentru elementele ce scapă înţelegerii noastre !

Ne-am dovedit sublimi şi în multe alte domenii. Astfel, de pildă, în „literatură“... Dar vai, din păcate, văd că-mi lipseşte timpul ca să-ţi pot descrie toate perfecţiunile noastre. Te rog însă, te implor cu lacrimi în ochi, îngăduie ca destinul nostru să se împlinească în pace şi du-te de te războieşte cu cîteva secole mai tîrziu.

Rostisem ultimele cuvinte plîngînd cu sughituri, atît de mult mă emoţionase evocarea propriilor noastre merite. Dar prietenul meu badarianul nu mă ascultase cu prea multă răbdare.

— Nu e cu putinţă, fiule, spuse el, căci bătălia aceasta pe care o deplîngi se situează în epoca ta. Ar trebui să fii mîndru că trăieşti această epopee, care nu se poate compara decît cu ea însăşi în veşnica desfăşurare a timpului... Nu mai e nevoie să-ţi spun că trupele mele au fost supuse unui antrenament special. Toţi recruţii mei cunosc amănunţit arta de a se deplasa în chip subtil în timp pentru a cunoaşte gîndurile ascunse şi acţiunile inamicului. Dar ai să vezi şi tu cu ochii tăi,

A sunat ceasul, badarieni, continuă el cu glas răsunător, adresîndu-se trupei sale ! Înainte în timp şi în spaţiu !

Aceste cuvinte stîrniră urlete puternice cărora le răspunseră răcnetele pergoliienilor şi rînjetul lui Djing-Djong care se reîntorsese prin nu ştiu ce minune. Lupta începu sub ochii mei şi ai barmanului, care continua imperturbabil să înşire cifre.

S-a iscat o învălmăşeală de neînchipuit. Eram învăluit într-un nor de stele căzătoare care se metamorfozau în războinici purtînd pe rînd costumele cele mai diferite. Am înţeles că pentru a-şi înşela adversarul, fiecare luptător făcea diferite fente în trecut şi în viitor.

Astfel, i-am văzut pe toţi badarieni dispărînd deodată pentru a se întoarce apoi înarmaţi cu topoare de piatră şi acoperiţi cu piei de urs. Făcuseră pesemne vreo confuzie şi se duseseră puţin prea departe. În faţa acestei manifestări, pergoliinii se mistuiau în vârtejurile luminoase ale unui foc de artificii şi reapărură înarmaţi cu sulite lungi, formînd un pătrat pe care am presupus că este falanga macedoneană. Atunci, trupa badariană s-a transformat într-un escadron motorizat.

Am fost martorul unor încăierări nemaipomenite. L-am văzut pe nobilul Amun-Kah-Zailat purtînd antica tunică greacă, apoi cu trupul strîns într-o armură din evul mediu şi călărind un armăsar îmbrăcat în valtrapuri cu fir. L-am văzut chiar acolo, sub ochii mei, în uniformă de soldat american ; dar a fost imediat înlocuit de un sugaci înfăşurat în scutece. O altă greşeală probabil. Disparu foarte repede şi se întoarse sub înfăţişa-

rea unui schelet hidos. Înşfăcă cu degetele-i încîrligate pe micul Djing-Djong care avea capul înfundat într-o căciulă înaltă şi miştoasă, ca ostaşii din garda lui Napoleon. Acesta făcu însă un gest şi se prefăcu într-o uriaşă maimuţă din epoca preistorică, a cărei privire fulgera ca aceea a savantului pergolian. Văzînd aceasta, Amun-Kah-Zailat se transformă în pulbere.

Cadavre ciudate zăceau în pragul cabaretului, se sculau, se înjurau în graiuri bizare, se înşfăcau de piept, se micşorau, creşteau, deveneau monştri, fetuşi, grupuri de atomi. Raze se încrucişau. Unde se interfereau. Şuvoaie de sînge curgeau gîrlă în mijlocul sălii, se uscau şi dispăreau chiar în aceeaşi clipă.

Am văzut... dar cum poţi descrie ceea ce nu poate fi exprimat în cuvinte? Îmi era cu neputinţă să suport mai mult. Am pus mîna pe o sticlă ce scăpase măcelului şi am dat-o pe gît dintr-o răsufare, pentru a îneca în alcool toate aceste grozăvii.

*

Furtuna se domolea. Razele se stinseră încetul cu încetul. Monştrii dispărură. Sala era pustie şi tristă. Barmanul mătura, tăcut, cioburile de sticlă. Războinicii îşi luaseră zborul. Numai prietenul meu Amun-Kah-Zailat şedea lîngă mine. Îmi spuse:

— Toarnă de băut, fiule, lupta a fost aprigă. Şi pe deasupra, ideile-mi sînt cum nu se poate mai înfîlcite. Inamicul e împrăştiat în timp, ca şi sol-

daţii mei de altfel. În ce mă priveşte, cred că am fost ucis de vreo douăsprezece ori, dar am avut voluptatea să-i fac de petrecanie lui Djing-Djong în patruzeci de secole diferite. Dar asta nu trebuie să ne împiedice să savurăm vinul tău atît de bun.

— Şi care-i rezultatul? Întrebai, sufocat de emoţie.

— O, îmi răspunse el, cu un aer cam stînjenit, e destul de subtil. Nu îndrăznesc încă să mă pronunţ.

Părea deodată obosit, îmbătrînit, dezamăgit. O schimbare se producea în aspectul său fizic. Chipu-i devenise mai puţin semeţ; ţinuta-i mai puţin nobilă.

— Ascultă-mă, reluă el încet. Iată care este adevărul, aşa cum încep să-l întrezăresc. Cunoşti planul lui Djing-Djong, care constă în a transporta în Badari o parte din populaţia pergoliană. Ei bine, am reuşit să oprim avangarda, dar GRO-SUL TRUPELOR a ales, pentru această călătorie, o epocă anterioară acesteia. Cu mult înainte să mă nasc, Badari era ocupată de aceste fiinţe pe care nu mai îndrăznesc să le numesc ticăloase.

Se făcu tăcere. Doar nu visam. Devenea din ce în ce mai mic sub ochii mei. Îmbătrînea. Faţa-i se zbîrcea. La ce ultimă minune îmi era dat să asist? Dar îmi ieşisem oare din minţi? Unde mai văzusem acest zîmbet satanic, ochii aceştia sclipind de răutăcioasă şiretenie, buzele acestea subţiri?... Continuă:

— Planul lui Djing-Djong va reuşi deci, a şi reuşit; şi atunci s-a petrecut un lucru pe care o

minte foarte subtilă l-ar fi putut prevedea, dar pe care nu izbutesc încă să-l pricep pe de-a-ntregul, năucit fiind de toate aceste evenimente prin care am trecut.

Rasa badariană a dispărut; i s-a substituit rasa pergoliană. Pariziene, îngenunchiază în fața acestui fantastic mister al existenței! Pergolienii au devenit badarieni, iar badarieni, în cursul istoriei, s-au transformat la rîndul lor în pergolienii. Ei sînt în același timp strămoșii noștri, noi înșine și urmașii noștri; noi sîntem străbunii lor și nepoții lor. Există o reciprocitate absolută, deci identitate. Ei sînt NOI, înțelegi; noi sîntem EI, care înflorim în Badari.

Fiecare din cele două trupe pe care le-ai văzut reprezentau un aspect diferit al aceleiași realități. Fiecare războinic a luptat cu propriul său EU, iar eu însumi, Amun-Kah-Zailat, nu sînt altul decît savantul pergolian Djing-Djong. Mă zămislesc în viitor și revin în trecut...

Transformarea se săvîrșise. Djing-Djong se afla acum lângă mine și bea. M-a apucat un fel de amețelă. Toate aceste evenimente îmi zdruncinaseră nervii și îmi întunecaseră mintea.

Am ieșit din cabaret. Zorile aruncau o palidă lumină asupra acestui bătrîn cartier Montparnasse unde trăisem atît de liniștit. Djing-Djong se luase după mine și rînjea, știind foarte bine ce se va întîmpla. Nu mai puteam suporta prezența lui. Trebuia neapărat să scap de acest coșmar.

Pe jos, în șanțul de la marginea trotuarului, chiar la picioarele mele, zării un elipsoid albicios.

Unuia dintre ostași îi scăpase mașina. O ridicai și o examinai curios. Două butoane mi-au atras îndeeosebi atenția. Savantul pergolian îmi explică surprinzător de complezent că unul dintre aceste butoane se folosea pentru plecare, iar celălalt pentru oprire.

— Aparatul este reglat pentru un salt în trecut, spuse el cu glas înbietor. Încearcă și tu. O călătorie mică, mică de tot. Apeși pe primul buton și aproape simultan, pe al doilea. Te vei pomeni numai cu cîteva ore în urmă. Nu-i de loc greu.

Eram atît de nerăbdător să evadesc încît nici n-am mai stat pe gînduri. N-am ghicit ce idee machiavelică se ascundea îndărătul acestei mie-roase amabilități. Am închis ochii și abia după ce am săvîrșit gestul fatal, am blestemat zeii și oamenii.

Am simțit o zdruncinătură puternică. Mi s-a făcut greață. Aștri au defilat prin fața ochilor, apoi, după o izbitură violentă, m-am pomenit iarăși pe Pămînt.

Și, chiar în clipa aceea s-a făcut lumină în mintea mea. Lumea întinerise cu douăsprezece ore. Mă aflam seara, în ajun, în aceeași stare de spirit ca la începutul acestei nemaipomenite întîmplări. Eram tocmai pe punctul de a parcurge din nou această noapte infernală și, din moment ce o voi retrăi în toate amănuntele, ÎN ZORI VOI PUNE MÎNA ÎN MOD NECESAR PE MAȘINĂ ȘI VOI APĂSA PE BUTON. Mă voi întoarce atunci înapoi și voi retrăi iarăși această noapte...

iarăși și iarăși, în vecii vecilor. Micul meu gest mă prinsese în angrenajul fatal al timpului¹...

Am deschis ochii și am privit în jurul meu.

Sedeam la terasa braseriei *La Coupole*. Mă uitam cum trece lumea pe stradă și beam bere rece, așa cum obișnuiesc în lunile de vară. Ca în fiecare zi, la aceeași oră, un ziar era desfăcut în fața mea și din timp în timp mai citeam câteva rânduri, când oboseam să tot privesc la trecători.

Mă gândeam că lucrurile nu merg chiar atât de prost.

Tocmai în clipa aceea, badarianul s-a introdus în viața mea...

Robotul desăvârșit

¹ Un observator subtil îmi atrage atenția că, dacă evenimintele reîncep pentru mine întocmai așa cum s-au petrecut, în fiecare moment al expunerii mele trebuie să cunosc momentul următor. Într-adevăr, așa și este. Cunosc fiecare amănunt al acestui ciclu pe care-l trăiesc de o veșnicie trecută către o veșnicie viitoare. Mă fac însă că nu știu tocmai pentru a menaja interesul cititorului... Și apoi tot trebuia să încep odată și odată, nu-i așa? — O.V.

ÎN CLIPA cînd profesorul Fontaine pătrunse în marea sală de ședințe, ochii tuturor membrilor Consiliului de administrație se îndreptară asupra craniului voluminos și cu numeroase protuberanțe care adăpostea capitalul cel mai prețios al Companiei.

— Ei ? întrebă Consiliul, îngrijorat.

O flacără de triumf se aprinse în ochii bătrînului savant.

— *Eureka*, domnilor, spuse el simplu.

Un freamăt de ușurare trecu de-a lungul corului verde ce acoperea masa, și regele științei fu rugat să dea lămuriri mai ample.

★

La începuturile sale, C.C.E-ul (Compania Creierelor Electronice) fabrica modeste mașini de calcul ce efectuau operații aritmetice simple. Sfera de aplicație a acestor aparate se extinsese enorm și ingeniozitatea lor atinsese un grad de perfecțiune ce lăsase cu mult în urmă societățile concurențe, de cînd C.C.E.-ul își asigurase colabora-

rea permanentă a profesorului Fontaine, unul din pionierii cei mai pricepuți și mai entuziaști ai tinerei științe cibernetice.

După ce membrii Consiliului de administrație i-au fixat un salariu princiar și i-au pus la dispoziție un laborator unde fuseseră strânse laolaltă aparatele și instrumentele de cercetare cele mai moderne, savantul, la adăpost de orice griji materiale, se consacraseră studierii robotului, cu acel amestec de răbdare, de cutezanță, de luciditate și de fantezie ce constituia trăsătura distinctivă a geniului său.

Se străduise mai întâi să perfecționeze vechile mașini de calcul. Datorită eforturilor sale, acestea izbutiseră să efectueze simultan și cu o precizie riguroasă o multitudine de operații complicate, cu mii de cifre, într-un interval din ce în ce mai scurt. În perioada aceea eroică existase o goană după isprăvi de acest fel și în fiecare an aveau loc aprige competiții între modelele diferitelor companii. Datorită geniului inventiv al profesorului Fontaine, C.C.E.-ul își învinsese întotdeauna concurenții, iar mașinile sale stabiliseră recorduri care se exprimau în milioane de cifre obținute într-o fracțiune de secundă.

De fapt, se părea că nici nu există vreo limită teoretică pentru performanțele mecanismelor profesorului Fontaine. Consiliul C.C.E.-ului fusese nevoit să-i fixeze un plafon dincolo de care, rezultatele fiind prea bogate, nu mai puteau fi practic utilizabile. După ce a fost atins acest plafon, mașinile celorlalte companii s-au ridicat și ele încetul cu încetul până la el. Dar încă cu mult

înainte savantul se cufundase într-un alt studiu, căutând de data aceasta nu să perfecționeze vechile modele, ci să creeze altele noi, în stare să rezolve probleme mai subtile decât simple operații aritmetice.

Obținuse asemenea rezultate încât Compania vorbea de mult, în publicitatea ei, de mașini „gînditoare“, și nu de simple mașini de calcul.

Pretenția aceasta stîrnise controverse aprinse. Adversarii afirmau că pînă și cele mai ingenioase realizări în materie de cibernetică vor rămîne întotdeauna simple mecanisme, adică nu vor putea niciodată rezolva decât probleme a căror soluție este explicit sau implicit cuprinsă în datele inițiale. Mașina, spuneau ei, combină doar elementele acestor date, pînă ce ele apar sub o formă nouă, numită rezultat sau concluzie. E vorba deci de o transformare „formală“ și în nici un caz de un proces de creație, analog gîndirii umane.

La aceste argumente profesorul Fontaine răspundea însă că nu există, la drept vorbind, nici un fel de „creație“, că acest cuvînt trebuie *întotdeauna* înțeles în sensul unor „combinații“ sau aranjamente, încă neprovocate, ale unor realități vechi, de mult cunoscute. În toate operațiile gîndirii umane, după părerea lui, soluția sau rezultatul final este *întotdeauna* cuprins, cel puțin implicit, în anumite date anterioare. Creierul se mulțumește doar să modifice așezarea lor pentru a le prezenta într-o înfățișare nouă. Prin urmare, între sus-pomenitul creier uman și creierul artificial electronic nu există decât o diferență de ordin calitativ, și nu de esență. Printr-o amelior-

rare sistematică a mașinii, susținea el, s-ar putea obține orice manifestare socotită a fi, în general, un privilegiu exclusiv al creierului omenesc.

Și cita, în sprijinul acestei teze, numeroase exemple din cele mai diferite ramuri ale activității umane, ajungând deseori pînă la paradoxuri absurde și făcînd uneori speculații copilărești asupra accepțiunilor mai mult sau mai puțin ambigue ale unor cuvinte. Astfel, de pildă, pretindea că nu există nici o deosebire de „substanță” între învățămîntul elementar și cel secundar, acesta din urmă fiind doar o formă modificată a celui dintîi, așa cum, într-un transformator electric, energia circuitului „secundar” este egală cu aceea a circuitului „primar”, dar sub o nouă înfățișare. Tot așa vedea în învățămîntul superior o a treia prezentare a acelorași realități și afirma că cele trei pretinse trepte ale dezvoltării spirituale corespunzînd acestor trei categorii, nu se deosebesc decît prin capacitatea lor de a combina în diverse feluri datele nemijlocite ale percepției senzoriale.

Și profesorul adăuga :

— Dat fiind că numărul de celule ale unui creier uman este finit, în timp ce numărul circuitelor unei mașini nu este limitat, un simplu calcul al probabilităților ne arată că mașina va putea ajunge într-o zi la sisteme de aranjamente mai complexe decît acelea cărora le poate da naștere mîntea omenească și, prin urmare, la speculații mai profunde și la „creații” (pentru a folosi expresia dumneavoastră) originale, depășind capacitățile umane.

După ce formulă acest postulat savantul trecu la fapte, pentru a obține o confirmare experimentală a teoriilor sale și totodată pentru a satisface cerințele Consiliului C.C.E.-ului.

Primul său robot, superior mașinii de calcul, a fost o curiozitate științifică care i-a procurat o vie satisfacție personală, dar n-a avut decît un succes foarte limitat în rîndul clienților. Era un „matematician” și nu numai un simplu calculator. I se puneau la dispoziție, printr-un sistem de butoane și de manete, postulatele fundamentale precum și definiția numerelor și a simbolurilor analizei. Diferite circuite electronice combinau toate aceste date și el se angaja atunci în multiple ramuri ale acestei științe ducînd, în fiecare din ele, deducțiile pînă la ultimele concluzii formulate de cele mai subtile minți ale matematicii și redescoperind teoremele cele mai vestite. Prin diferite și întîmplătoare combinații de permutări și de aranjamente din ce în ce mai complexe între datele inițiale, izbutise chiar să enunțe teoreme necunoscute, pe care nu le formulase încă nimeni, a căror exactitate fusese verificată *a posteriori*, dar a căror demonstrație îi descurajase pînă și pe cei mai mari specialiști.

Adversarii profesorului Fontaine susținuseră că așa-zisele teoreme „noi” existau de cînd lumea, fiind cuprinse în axiomele și definițiile de bază, și în această privință erau de acord cu savantul. Ei adăugau însă că analiza matematică fiind tocmai știința transformărilor formale, nu folosește decît o fracțiune infimă, pur mecanică, a posibi-

lităților spirituale. Pentru ei robotul matematic nu constituia în nici un fel o dovadă că pot fi create mașini cu adevărat inteligente. Profesorul ridicase din umeri și își continuase cercetările.

Intrucât patronii lui cereau modele care să poată interesa un public larg prin demonstrații spectaculoase, el își concentrase prodigioasele facultăți asupra jocului de șah. Mai mulți specialiști în cibernetică se pasionaseră cândva pentru această problemă și câteva situații particulare, pregătite cu grijă, care se jucau numai cu trei-patru piese, într-o succesiune de mișcări bine definite în funcție una de alta, fuseseră și până acum rezolvate cu succes cu ajutorul unor mecanisme. Dar toate acestea nu erau, desigur, decât o copilărie. Genialitatea profesorului Fontaine a constat în faptul că a abordat problema în ansamblul ei.

Profesorul admisesese fără nici o dificultate că așa-zisul automat al lui Maelzel¹ fusese o înșelăciune și că, de fapt, o ființă umană era ascunsă în manechin. Nivelul științei din epoca aceea ducea în mod inevitabil la o atare concluzie. În schimb, savantul negase cu înverșunare că principiul acestei invenții este o utopie și că o mașină capabilă să joace șah este de neconceput. În perioada de meditație care a precedat crearea unei astfel de mașini, se străduise să răstoarne argumentele emise împotriva posibilității unei asemenea realizări, reproșând apărătorilor lor că fac

o confuzie de neiertat între noțiunile de „infinit” și „imens de mare”, acuzându-i că aplică, implicit și greșit, prima din aceste două noțiuni combinațiilor jocului de șah.

Adresându-se demonului său lăuntric al contradicției, care-l obseda zi și noapte, așa cum obsedează de altfel toate spiritele științifice, profesorul Fontaine spusese :

— Ia o partidă de șah la un moment oarecare pe care l-aș numi momentul inițial. E rîndul albelor să joace. Desigur, numărul total al mișcărilor posibile este foarte mare. Trebuie să recunoști însă și tu că numărul acesta este totuși finit și bine definit. Ca să te convingi, n-ai decât să iei fiecare piesă albă, una după alta, și să numerotezi toate pătrățelele unde, potrivit regulilor jocului, poate fi plasată. Ai să admiți că nimic nu-i mai simplu decât să nascocoști o mașină bine pusă la punct care să poată efectua această operație pur mecanică.

E acum rîndul negrelor. Intrucât *fiecărei* mișcări eventuale a albelor îi corespund *mai multe* deplasări posibile ale negrelor, este evident că numărul de combinații realizabile, după cea de-a doua mișcare, este considerabil. Este de asemenea tot atât de evident că, fiind produsul a doi factori bine determinați, acest număr este el însuși *finit*.

Să mergem acum mai departe și să trecem imediat, dacă n-ai nimic împotriva, la mișcarea *n*. Ai să vezi că numărul de aranjamente posibile pentru piesele noastre, deși este extraordinar de mare (simbolul lui exprimat în cifre ar acoperi

¹ *Leonardi Maelzel* — mecanic german (1783—1855).

cîteva pagini) rămîne în toate cazurile strict definit. Ar fi o greșeală grosolană să spunem că această mișcare *n* depinde numai de fantezia sau de știința jucătorului. Acesta *n*-are decît de ales între un număr mare de mișcări bine determinate și, după ce a deplasat o piesă, noua poziție de pe masa de șah nu va fi decît o selecție dintr-un ansamblu de posibilități stabilit în mod ineluctabil.

În continuarea discuției sale launtrice, savantul lărgea într-un chip foarte subtil sensul cuvîntului „necesitate”.

— Am avut oîină acum în vedere, continua el, toate combinațiile compatibile cu mutarea figurilor și cu asezarea pătrățelelor. Imaginează-ți acum o partidă între începători care nu cunosc decît mutări elementare. Ai să-ți dai seama că numărul total al acestor mișcări este redus prin însuși faptul că fiecare din ei are tendința de a evita o poziție vădit și imediat nefastă, ca, de pildă, atunci cînd regina ar fi pusă de bunăvoie în poziție de șah sau atunci cînd regele ar rămîne descoperit dintr-o greșeală absurdă. Tu spui că e vorba aici de „factorul uman”. Eu afirm însă — și dacă ai să te gîndești bine ai să-ți dai seama ușor — că voința şahistului în actul de evitare a acestor mișcări vădit nefaste, caracterizate printr-un număr restrîns de poziții definite, poate fi înlocuită foarte bine printr-o mașină. O necesitate de ordin mecanic va înlocui șovăitoarea încercare impusă de o înțelepciune simplistă. *Legea* va înlocui automat orice combinație ce-ar putea provoca pierderea *imediată* a partidei.

Observă acum doi jucători cu experiență. Numărul de combinații favorabile este limitat într-o măsură mult mai mare de ceea ce numești tu știința lor și care este tot înrudită, insist, cu un fel de necesitate mecanică, deși acest caracter este mai puțin clar decît în primul caz: necesitatea de a evita o catastrofă în viitor, care nu apare clar ageamiului, pentru că creierul lui nu este încă obișnuit să analizeze un număr mare de posibilități și pe care *n*-o va descoperi decît, de pildă, după a cincea mișcare, dar care este totuși cuprinsă în stare potențială încă în primele mișcări nefaste. Dacă adversarii sînt excelenți, variantele examinate de ei vor fi și mai reduse la număr, limitarea judecății lor va fi și mai mare (necesitatea mai imperioasă), căci va fi bazată pe perceperea mai clară și mai justă a aranjamentelor posibile într-un viitor mai îndepărtat. Dacă te vei adresa unui specialist în materie, îți va spune că, pentru el, nu există decît un număr mic de mișcări favorabile; eu aș spune însă de mișcări *posibile* la nivelul lui de maestru.

Eu continui să afirm, conchise profesorul Fontaine după o îndelungă meditație, continui să afirm că un super-maestru, sau robotul pe care am intenția să-l construiesc, trebuie în toate cazurile să reducă numărul acesta de mișcări posibile la una singură, printr-o analiză automată a tuturor aranjamentelor eventuale decurgînd dintr-o anumită poziție pînă la sfîrșitul partidei și prin eliminarea tuturor mutărilor nefaste. Îmi propun să fabric un robot care, avînd ca date

inițiale o poziție oarecare a pieselor, să poată rezolva următoarea problemă: să stabilească și să facă *mișcarea justă*, adică aceea care nu conține în ea nici un risc potențial de a pierde partida.

Această teorie îi permisesse savantului să obțină succese impresionante. El crease un robot care, într-adevăr, făcea întotdeauna mișcarea cea mai potrivită și care câștiga de fiecare dată, oricare ar fi fost adversarul. Acest succes îi electrizase însă pe cercetătorii din campaniile rivale. Unul din ei, lucrând după aceleași principii, pusese la punct un alt automat, tot atât de ingenios, care nici el nu greșea niciodată și răspundea invariabil la mișcarea *justă* prin mișcarea *justă*. S-a văzut atunci că toate partidele de șah posibile se reduc la una singură: la partida *ideală*, întotdeauna identică cu ea însăși, și care inevitabil se încheia, în urma unui proces unic, cu remiză. Divertismentul își pierduse mult din interesul pe care-l trezise la început. Entuziasmul pe care-l stîrnise jucătorul de șah electronic se domolise. Profesorul Fontaine se cufundase iarăși în speculațiile sale pentru a găsi ceva nou.

Eh! simple mecanisme, spusese ră adversarii profesorului Fontaine vorbind despre roboții-jucători de șah. Da, mecanisme, recunoscuse cinstit savantul, dar tot ceea ce este uman este mecanic; așa, de pildă, limbajul. Și fără a mai da ascultare sarcasmelor ce ridiculizaseră pretențiile sale și nici cîntecelor ce proslăveau apariția robotului-scriitor, el aprofundase această idee, discutînd cu propriul său demon.

— Nu ne putem gândi deocamdată, spuse el, la o mașină care să compună o povestire, deși nu trebuie respinsă nici o asemenea eventualitate... S-o luăm însă de la început și să ne mulțumim deocamdată cu fraze scurte.

Nu există nici o dificultate deosebită să concepi o mașină care să producă cuvinte. Cuvintele nu sînt decît combinații cu un număr finit de consoane și de vocale iar sinteza lor se poate reduce la o operație pe de-a-ntregul mecanică, pornindu-se de la o literă inițială. Ia un robot în care se introduc, ca date inițiale, un număr foarte mare de consoane și de vocale. Ce poate fi mai simplu decît să imaginezi un dispozitiv care să lege fiecare din cuvintele limbii cu mașina și care să fie astfel constituit încît orice combinație de litere existentă să fie automat eliminată? Închipuiește-ți că înțimplarea face ca primul circuit să rețină ca literă de bază un *m*. Intră în funcțiune un al doilea circuit care propune pentru a doua literă un *v*. Combinația *mv* ca început de cuvînt este imposibilă. Ea va fi deci refuzată de dispozitivul meu, litera *v* va fi respinsă și mașina va propune rînd pe rînd alte litere pînă ce una din ele va fi acceptată. Să spunem că va fi selecționată, de pildă, combinația *mi*; alte circuite vor prezenta o a treia literă și așa mai departe. Hazardul servind drept bază, apoi prin dibuieli și fără intervenția rațiunii umane, robotul va compune o grupare corespunzînd în mod obligatoriu unui cuvînt existent începînd cu *mi*, ca de pildă *miel*. Cînd o asemenea combinație va fi astfel „găsită”, atunci, și

numai atunci, dispozitivul meu va întrerupe automat operația de căutare a altor litere.

Ne putem de asemenea ușor imagina diferite compartimente specializate pentru formarea de substantive, de adjective, de adverbe, de articole și de verbe, la singular sau la plural și la persoane și timpuri diferite. Putem apoi concepe o a doua etapă când se va efectua o primă apropiere. Dacă va fi ales substantivul *miel*, este evident că un mecanism va avea posibilitatea să-l combine cu un articol și un adjectiv acceptabile din punct de vedere gramatical, să selecționeze, de pildă, sintagme ca *mielul fluid* sau *un miel tenebros* sau *mielul alb*, cu excepția tuturor celor care încalcă regulile rigide ale acordului în gen și număr, ca, de pildă *o miel fluid* sau *miela luminoasă* sau *miei alb*. Până acum n-am întâmpinat deci nici o dificultate...

— *Mielul fluid* nu înseamnă nimic, îl întrerupse demonul contradicției.

— Lasă-mă să continui. Fiecare lucru la timpul său. Nu ne va fi mult mai greu nici în etapa următoare, când vom asista la fabricarea completă a unei fraze simple după toate regulile sintaxei. Aceste reguli sunt bine determinate, astfel încât mașina le va putea aplica tot atât de bine ca un creier uman dacă nu chiar mai bine. Astfel vom putea obține un anumit număr de fraze corecte din punct de vedere gramatical, ca *mielul fluid zboară sub cerul țuguat* sau *mielul alb se brănește cu iarbă*,...

— Ei, vezi, aici e aici, reluă demonul. Cele mai multe din frazele tale, corecte din punct de vedere gramatical, cum spui tu, vor fi însă absurde.

— Ele vor fi ireproșabile în ce privește forma. Acesta e punctul principal pe care voiam să-l admiti. Printre ele, se vor găsi, desigur, unele care vor avea un sens. Nu ne va rămâne atunci decât să procedăm la o nouă selecție. Tocmai aici intervine teoria mea privind „adevărurile elementare”.

— A adevărurilor elementare?

— Urmărește-mă cu atenție. Problema e de aceeași natură ca în jocul de șah, deși e ceva mai subtilă.

E vorba să eliminăm orice expresie care nu are sens. Crezi poate că această sarcină depășește capacitățile unei mașini? Nu, nici vorbă de așa ceva. Orice semnificație nu este decât o transformare a unei semnificații anterioare. Enunțarea cea mai savantă nu e decât o permutare a constatărilor elementare cuprinse într-o enunțare primară. Procedând treptat, ne vom întoarce înapoi la o evidență sau la ceea ce am numit adineauri un „adevăr elementar”. Acestea sunt în număr limitat și cu ajutorul electronicii ele pot fi foarte bine legate de elementele selective ale unei mașini care, efectuând permutările necesare, va exclude fără milă în expresiile care-i vor fi prezentate tot ceea ce contravine vreuneia din aceste evidențe, sau chiar pur și simplu ceea ce nu are legătură cu una din ele. Nu vor fi emise decât fraze care vor avea într-adevăr un sens. Continui să afirm

că mintea umană nu procedează altfel atunci cînd caută să exprime un gând, o idee.

Profesorul își construise mașina. Punerea la punct a selectorului său de semnificații păruse la început destul de anevoioasă, dar pe măsură ce înainta pe calea stabilirii adevărurilor elementare, își dăduse seama că numărul lor este și mai mic decît crezuse. Era suficientă o clasificare potrivită pentru a le reduce, toate, la cîteva axiome fundamentale ca, de pildă, „A este A” și „A nu este non-A” precum și la un mic număr de percepții semantice nemijlocite. Pornind doar de la aceste date și combinîndu-le, robotul izbutea să detecteze orice expresie lipsită de sens. Astfel, fraza ca *mielul fluid zboară sub cerul țuguiat* sau *mielul alb paște vițel* erau eliminate. Grupele parțiale cum ar fi *mielul fluid* sau *cerul țuguiat* erau înlăturate de un selector preliminar. Un verb ca *zboară* sau un complement straniu ca *vițel* erau respinse de un dispozitiv final pînă se prezenta o combinație de genul *mielul alb merge sub cerul albastru* sau *miel alb paște iarbă*, propoziții ce se dovedeau a fi compatibile cu toate adevărurile elementare și pe care robotul le emitea automat.

Subtilul profesor petrecuse ani de-a rîndul muncind la perfecționarea scriitorului său electronic.

— „Progresul”, în acest domeniu, explica el, constă în a obține expresii care, deși sînt transformări ale unor adevăruri elementare, așa cum sînt toate de altfel, să tăinuiască cu grijă acest lucru sub complexitatea sau originalitatea formeii, impunînd astfel o îndelungă și migăloasă muncă de

descifrare pînă să poți ajunge înapoi la originea lor.

Și astfel, începînd cu adevăruri banale ca *mielul alb este alb*, iar apoi, după ce i s-au furnizat datele în mai multe limbi, continuînd cu : *Ego sum qui sum*,¹ robotul scriitor își sporise încetul cu încetul complexitatea expresiilor și reușise chiar să formuleze propoziții ca *Ex nihilo nihil fuit*², *Pisica mănîncă șoarecele*, *E pur si muove*³, *Je pense, donc je suis*⁴ și, într-o zi, care a devenit pentru profesorul Fontaine o zi de adevărat triumf : *To be or not to be, that is the question*⁵.

Intrucît rivalii savantului reușiseră și ei să fabrice roboți-scriitori iar C.C.E. dorea să se mențină cu orice preț în fruntea progresului, profesorul Fontaine căutase să reproducă, prin mijloace pur mecanice, alte aspecte ale activității umane. Ținînd seama de faptul că circulația sîngelui, respirația, alimentarea și digestia fuseseră de mult

¹ *Sînt ceea ce sînt* (lat.) (n.t.).

² *Din nimic nu iese nimic* (lat.). Celebrul aforism care rezumă filozofia lui Lucrețiu și a lui Epicur (n.t.).

³ *Și totuși se învîrtește* (ital.). Cuvinte atribuite marelui fizician și astronom Galileo Galilei (1564—1642), după ce a fost silit de Biserică să-și retracteze afirmațiile că Pămîntul se învîrtește (n.t.).

⁴ *Cuget, deci exist* (fr.). (De la latinescul : *cogito, ergo sum*.) Principiu care stă la temelia filozofiei lui René Descartes (n.t.).

⁵ *A fi sau a nu fi, iată înnebarea* (engl.). Din celebrul monolog al lui Hamlet din piesa cu același titlu de Shakespeare (n.t.).

realizate cu ajutorul unor mecanisme, el țintise și mai sus. și studiasse în amănunt legile atracției sexuale precum și factorii biologici, considerați ca date inițiale, care aveau drept consecință finală actul trupesc. Ajunsese la concluzia că nimic nu se opunea împreunării sexuale a roboților.

Făcuse chiar o demonstrație în acest sens. Roboți masculi și femele, fabricați de el, fuseseră așezați la întâmplare. La început, se deplasau un timp fără nici o țintă precisă, apoi păreau atrași unii de alții ca de o putere magnetică. Apropierea aceasta se făcea întotdeauna între roboții de sex opus și cuplurile practicau jocurile dragostei cu un realism care stârni o vie emoție printre administratorii C.C.E.-ului, în ziua când profesorul i-a prezentat pentru prima oară în fața Consiliului. Căci aceste automate, cărora le dăduse o formă umană, nu se mulțumeau să imite la perfecție toate atitudinile ființelor vii, dar, pe deasupra, așa cum și prevăzuse, inventau noi combinații, datorită subtilei complexități a creierului electronic care le dirija gesturile.

În concepția profesorului Fontaine, aceste ultime realizări trebuiau să ducă, în cele din urmă, la „sentiment”. Dar ele îi sugerau mai ales, ideea unei noi mașini care ar putea marca una din etapele cele mai importante ale ciberneticii, spulberînd obiecțiunile veșnicilor lui adversari.

— Departe de noi gândul de a nega, spuneau într-adevăr aceștia, că aparatele dumneavoastră sînt cele mai ingenioase din lume. Dar ele nu dovedesc decît știința *dumneavoastră*, geniul *dum-*

neavoastră inventiv. Toate calitățile acestor roboți trebuie atribuite *dumneavoastră*, care i-ați creat. De aceea, susținem, ca și pînă acum, că ei demonstrează rațiunea omului și nimic mai mult.

Profesorul își pusese atunci în gînd să fabrice un robot în stare să procreeze alți roboți. Izbutise și de data asta ca în tot ceea ce întreprinsese pînă atunci. Combinînd această nouă invenție cu cea precedentă, construise o mașină în sînul căreia, după împreunare, se forma o celulă care se dezvolta și se înmulțea pe baza unui proces mecanic, se transforma într-un fătus de robot, se naștea și creștea pentru a deveni în sfîrșit o mașină asemănătoare părinților ei.

După verificarea în practică a acestei minuni, profesorul scosese un strigăt de victorie, dar adversarii lui tot nu se dăduseră bătui. Ci declaraseră :

— Bine, dar creatorul acestui uter mecanic tot *dumneavoastră* sînteți, adică omul.

Atunci savantul fabricase o mașină capabilă să zămislească ea însăși un uter și, pentru a mai cîștiga timp și a evita multe discuții inutile, crease imediat un robot în stare să se perpetueze el însuși la nesfîrșit, printr-un șir nelimitat de urmași. Apoi, într-o conferință care a rămas celebră, a demonstrat cum nu se poate mai clar că un termen oarecare al acestei serii este riguros echivalent cu zero în comparație cu succesiunea infinită de ființe viitoare, că el însuși putea deci să fie acum exclus și că, prin urmare, spiritul creator trebuie atribuit robotului considerat ca o entitate veșnică.

Detractorii lui n-au putut aduce nici un argument cît de cît convingător unei demonstrații atît de strălucite. Și totuși, nu se împăcaseră cu înfrîngerea și se refugiaseră în domeniul inexpri-mabilului. Clătînd din cap declaraseră cu îndă-rătnicie :

— Orice ați spune, roboții dumneavoastră nu sînt umani. Le lipsește totuși ceva, un element pe care nu-l putem defini dar a cărui absență o intuim.

Profesorul Fontaine rămăsese atunci tulburat și îngîndurat. Propriul său demon al contradicției, mai puternic ca niciodată în epoca aceea, îi repeta și el fără încetare :

— Au dreptate. Roboții tăi nu sînt umani. Le lipsește totuși ceva, o nuanță imperceptibilă.

Se apucase din nou cu înfrigurare de muncă și, într-un ultim efort, reușise să creeze un fel de me-canism ale cărui generații succesive „evolau”. Această evoluție, care urma o linie foarte rigu-roasă, era lentă, totuși perceptibilă, datorită extra-ordinarei rapidități de reproducere cu care savantul înzestrase specia. Astfel, obținu pe cale artificială roboți--păsări, pornind de la roboți-reptile ; roboți-mamifere, pornind de la roboți-pești și roboți-oameni, pornind de la roboți-primate, și toate astea fără nici o altă intervenție din partea lui, în afară de reglarea inițială. A mers chiar și mai departe. Pornind de la roboți-oameni și combi-nîndu-le organele în două feluri diferite, creă două specii care evolau neîndoios în două direcții dia-metral opuse, una spre Bine, cealaltă spre Rău.

După ce realizase aceste minunății, profesorul își întrebă încă o dată demonul lăuntric :

— Nu, nu ți-ai atins încă țelul, răspunse acesta.

Se păru atunci că geniul profesorului Fontaine își atinsese ultima limită. Timp de cîtiva ani munci pe brînci încercînd zadarnic să facă un nou pas înainte și să șteargă diferența aceea subtilă care, era acum convins, separa mașinile lui de ființele umane. Consiliul C.C.E.-ului era tot mai îngrijorat văzînd că nici o minunăție nu mai iese din labora-torul lui, altădată atît de fecund. Unii membri ai Consiliului de administrație începeau să mur-mure că e cam bătrîn ca să mai poată exercita o funcție atît de importantă.

Anul acesta, în sfîrșit, curmînd o îndelungă tăcere, savantul declarase că are de făcut o co-municare de cea mai mare importanță. Și Consiliul se întrunise.

★

— *Evrice !* repetă profesorul.

— Bine, dar mai departe ? spuse cu sufletul la gură Consiliul.

— Am găsit, traduse omul de știință.

— Ce anume ? întrebă Consiliul.

— Mașina ideală. Mașina umană. Soluția era chiar aici, sub ochii mei, la îndemîna oricărui ig-norant. Și n-am văzut-o !

— Bine, dar despre ce este vorba ? insistă Con-siliul.

— Ascultați-mă cu luare aminte, domnilor, spu-se omul de știință care părea profund emoționat.

Nimeni nu va mai putea aduce vreo obiecție roboților mei: Am dobândit, în sfârșit, succesul care va încununa o viață întreagă de muncă îndrăgănită și de meditație. Am adus aici dovada palpabilă a teoriilor mele. Mașina mea se comportă acum întocmai ca o ființă vie. „Gîndește” ca un om și posedă o inteligență asemănătoare cu a noastră. Caracterul acesta se afla în stare latentă și în toate invențiile mele anterioare. Lipsea doar un amănunt infim, din cale afară de simplu, și tocmai de aceea mi-a și scăpat din vedere. Pentru a înzestra roboții mei cu acest element indefinibil care le mai lipsea, era suficient să...

— Să ce ? răzni într-un glas Consiliul.

— Să-i SABOTEZ, domnilor, urlă triumfător regele științei.

— Să-i sabotați ! exclamă Consiliul, teribil de dezamăgit și convins că marele savant își ieșise din minți.

— Să-i sabotez, da, insistă cu vehemență profesorul Fontaine. Asta am și făcut. I-am defectat. Înțelegeți ce vreau să spun ? Calculatoarele mele, de pildă, fac acum greșeli. Ele nu mai dau în mod invariabil rezultatul exact. Sînt destul de clar ? Se mai înșală și nu dau decît din cînd în cînd o soluție corectă.

În sala de ședințe se așternu timp de cîteva minute o tăcere disprețuitoare. Apoi Consiliul reflectă și ceru să vadă prototipurile. Profesorul Fontaine le arată. Mai întîi prezintă mașinile sale de calcul și nu încăpea nici o îndoială că dădeau rezultate false. La această scenă, un început de

emoție fi cuprinse pe unii administratori, mai sensibili decît ceilalți.

Entuziasmul deveni însă general și atinse o adevărată frenezie atunci cînd savantul își exhibă celelalte modele, pe care le perfecționase după același principiu. Astfel încît, după ce ultimul din ele își etală uimitoarele-i calități „umane” cu care fusese înzestrat, Consiliului i-a fost rușine că se îndoise de marele lui savant, i-a prezentat cu hohote de plîns în glas scuzele sale profesorului Fontaine și a votat în unanimitate creditele necesare pentru fabricarea în serie a roboților desăvîrșiți.

Robotul-matematician se rătăcea într-un labirint de contradicții și nu ajungea decît cu totul întîmplat la o concluzie. Jucătorul de șah pierdea cele mai multe din partidele pe care le juca. Roboții îndrăgostiți confundau sexele. Speciile evolutive oscilau între stări incoerente fără să se poată ști precis dacă tînd spre Bine sau spre Rău.

În ce privește scriitorul electronic, a fost de ajuns ca profesorul Fontaine să-i suprimе mecanismul de adevăruri elementare, selectorul semantic, ca să emită pînă la saturație fraze ca : *Mielul fluid zboară sub cerul țuguat* sau *mielul alb paște vițel*, manifestări în fața cărora pînă și cei mai înverșunați detractori n-au mai avut încotro și au trebuit să se dea bătăuți, recunoscînd în sfârșit apariția ultimelor trăsături umane ce mai lipseau : sentimentul artistic și simțul umorului.

Omul care ridica àcele
cu gămălie

(Eseu în genul „Noului Eseu“)

ACEASTĂ poveste scandaloasă este, din păcate, prea bine cunoscută : un tânăr sărac se duce să solicite o slujbă la unul din potențaii acestei lumi, bancher sau industriaș. Este mai întâi poftit afară, fără nici un fel de menajamente. În timp ce se îndreaptă spre ușă, marele magnat îl vede cum se oprește deodată, cu ochii pironiți asupra pardoselii, cum se apleacă și ridică cu multă băgare de seamă un ac cu gămălie pe care și-l prinde, grijuliu, de reverul hainei. Atunci, omul de afaceri, impresionat de acest gest, îl cheamă înapoi, îl felicită, îl sărută pe amândoi obrazii, îl ia ca asociat și îi dă fata în căsătorie, o dată cu jumătate din averea lui, un iaht, cinci sau șase avioane și numeroși cai de curse, ca zestre.

Un umorist a luat în zeftlema această întâmplare stupidă, povestindu-ne cum și-a pierdut o dimineată întreagă presărînd în ascuns ace cu gămălie pe traseul cîtorva pontifi, apoi ridicîndu-le ostentativ de îndată ce-i zărea, și cum niciodată, dar niciodată, nici unul din ei n-a observat măcar gestul lui. Cred însă că nu e de ajuns să ridiculizăm personajul și dezgustătoarea morală ce se

desprinde din această parabolă. Omul care ridică acele cu gămălie merită o pedeapsă mai aspră. Sper că într-o bună zi va fi spânzurat și că-și va ispăși ticăloșia într-un veșnic infern, alături de cei doi sinistri acoliți ai lui, imbecilul care a avut încredere în el și ipocritul care a povestit această anecdotă spre edificarea maselor. Avem datoria să-l arătăm în adevărata-i lumină și să înfierăm această mostră a unei specii pernicioase care ne otrăvește încetul cu încetul civilizația.

Să începem cu păcatele cele mai anodine : este clar, mai întâi, că avem de-a face cu un incapabil, o ființă fără cea mai mică licărire de geniu. Trebuie să ai capul cu desăvârșire gol, inima insensibilă la orice dorință nobilă, mintea neputincioasă, incapabilă de a se agăța de orice vis, oricât de mărunț ar fi el, ca să te preocupe un ac cu gămălie de pe un covor și să ai reflexul de a te apleca pentru a ridica un obiect atât de neînsemnat. El procedează astfel numai pentru că zeii i-au refuzat darul de a putea întreprinde altceva. Apoi, trebuie să spunem că e o creatură servilă, un trântor, un cîine care linge mîna ce-l lovește. A suferit chiar adineauri un refuz umilitor și, în loc să plece trîntind ușa, iată-l că îndoie șira spinării și îngenunchează.

Dar toate astea sînt fleacuri. Altceva e mult mai grav. De fapt, omul care ridică acele cu gămălie este un abominabil impostor. Oricare ar fi sensul pe care ați încerca să-l atribuiți actului său, trebuie să recunoașteți că este execrabil.

Să fi vrut numai să-l facă pe marele om de afaceri să creadă că nu poate suferi dezordinea și că a dorit doar să-i curețe covorul de o murdărie ?

Chiar așa, și tot ar fi dovada unei josnice imperinente. Un ac cu gămălie pe un covor n-a fost niciodată ceva rușinos. Un ac cu gămălie pe un covor nu poate în nici un caz să sugereze dezordinea. Ah, da, dacă ar fi fost vorba de o sută de ace cu gămălie, poate, dar aici nu e cazul. Se specifică foarte clar : *un* ac cu gămălie. De fapt, un ac cu gămălie pe un covor este un fapt lipsit de orice importanță ; afară de cazul, bineînțeles, cînd e vorba de covorul din dormitor, unde se întîmplă să umbli în picioarele goale. Aici nu se pomeneste însă de dormitor ; povestea mai precizează că omul de finanțe l-a primit pe tînărul acela în biroul lui. Și apoi, un ac cu gămălie nu e ceva murdar. Nu e împotriva regulilor igienei. E mult mai puțin periculos decît praful cu care, sînt convins, era îmbîcsit covorul. Și totuși, tînărul n-a ridicat un fir de praf. Oh, s-a ferit să șteargă covorul. Bineînțeles ! Căci de, praful nu se vede.

Dar n-am ajuns încă la fondul ticăloșiei lui. Intenția, de-a dreptul perfidă, a acestui netrebnic este, fără nici o îndoială, de a da o importanță cosmică unui act cît se poate de neînsemnat. Gestul lui ar vrea să sugereze monarhului infatuat care tronează în spatele biroului său că numai o ființă superioară se poate apleca astfel pentru a ridica un ac cu gămălie. Și reușește. Credula nerozie a financiarului este pe măsura necinstei sale, poate chiar și mai degustătoare. Vedeți și dumneavoastră : are ca un fel de revelație, pontiful nostru. Își descoperă deodată un suflet de filozof. E gata să susțină că un ac cu gămălie poate să nu mai fie un ac cu gămălie.

Înghite toate minciunile gogonate pe care i le sugerează impostorul. E acum convins că actul de a ridica un ac cu gămălie este un act transcendent, ceea ce constituie o minciună sfruntată pe care niciodată n-o vom înfiera îndeajuns. Gestul de a ridica un ac cu gămălie va rămîne întotdeauna un act derizoriu, josnic și ridicol. Dacă tînărul acela ar fi ridicat măcar vreo zece kilograme de ace cu gămălie, ar fi putut să le vîndă și să-și cumpere ceva de mîncare, sau să le topească pentru a face din ele un obiect util sau o operă de artă. Dar un ac izolat nu-i poate servi la absolut nimic în situația lui. Dacă ar fi fost măcar un ac *deosebit*, un ac de siguranță, de pildă — dar nu ne rămîne nici măcar această speranță. Se spune clar că e vorba de un ac cu gămălie obișnuit, un ac minuscul — și totuși, dacă ar fi fost un ac de siguranță și dacă bretelele i s-ar fi rupt, acul de siguranță i-ar fi putut fi de folos ca să-i țină nădragii. Dar ia încercați să prindeți niște bretele cu un minuscul ac cu gămălie obișnuit !

De altfel, bretelele nu i s-au rupt (sau nu purta bretele, ci o curea bine strînsă). Dacă bretelele i s-ar fi rupt, și-ar fi pierdut cu siguranță nădragii atunci cînd s-a aplecat ca să ridice acul cu gămălie ; și nu se pomenește nimic despre așa ceva. Trebuie să mai spunem că, dacă s-ar fi aplecat pentru a ridica acul cu gămălie, numai cu scopul de a-și prinde nădragii pentru că bretelele se rupseseră, puteți fi sigur că niciodată nu l-ar fi cucerit pe omul de afaceri și nici n-ar fi găsit un cronicar. Povestea asta n-ar fi ajuns niciodată la urechile noastre, în pofida semnificației sale, atunci evi-

dente, și a moralei sale cu mult superioară. Dar așa e făcută lumea : omul care s-ar fi aplecat pentru a ridica un obiect util cu un scop precis n-ar fi atras niciodată atenția cuiva.

În faptul ridicării unui ac cu gămălie de dragul acului cu gămălie, omul de finanțe a descoperit însă cu încîntare un fel de religie diabolică, o pseudo-filozofie, a cărei logică se întemeiază pe negarea evidenței, a cărei metafizică are la bază dogma că *întreaga importanță a lumii constă în amănuntul insignifiant*, și a cărei morală proclamă că spiritul se va putea înălța pînă la perceperea adevărilor esențiale, preocupîndu-se numai de aceste detalii infime. Or, important în lume este să câștigi milioane de dolari sau să masacrezi sute de mii de indivizi, să construiești catedrale sau să descoperi leacul împotriva cancerului, să traversezi Marea Mîneții înot, oceanul Atlantic într-un butoi sau spațiul într-o rachetă, să construiești o mașină în stare să se reproducă ea însăși, să prevezi cum va arăta Universul peste zece secole sau să descoperi ce înfățișare avea acum șapte miliarde de ani. Să scrii *Odiseea* sau *Prăbușirea casei Usher*¹. Dar nu să ridici un ac cu gămălie. Și nu trebuie să uităm că actul de a ridica un ac cu gămălie nu reprezintă în nici un fel un prim pas, un impuls, o tendință spre îmbogățire, spre război, spre nebuloasa Andromeda sau spre *Prăbușirea casei Usher*, după cum insinuează vicleanul care se apleacă spre covor.

¹ Nuvelă de Edgar Allan Poe.

Și totuși, marele financiar înghite de-a valma tocmai asemenea prostii cu un aer de fericire ne-roadă, cu ochiul luminat de sentimentul intim al pătrunzătoarei sale inteligențe. În primul rînd, el crede că tînărul e în stare să facă avere. A înregistrat în mintea lui meticulozitatea cu care acesta și-a prins acul cu gămălie de reverul hainei și a auzit o voce șușotind la urechea lui de catîr : *nu există mici economii*. Este iarăși o minciună nerușinată. Ba da ; există mici economii, așa cum există și economii mari. Și trebuie să mai înveți, o, filozof improvizat, trebuie să mai înveți ca să-ți desăvîrșești înțelepciunea, că există și economii *mijlocii*. Economia unui bănuț este o mică economie, economia unui ac cu gămălie este meschină, ridicolă. După ce va repeta gestul lui de trei sute șazeci și cinci de ori, eroul tău nu va fi ridicat decît trei sute șazeci și cinci de ace cu gămălie, ceea ce tot nu reprezintă decît un capital lipsit de orice însemnătate. Va fi risipit o energie și un timp prețios, pe care le-ar fi putut folosi pentru a realiza economii mult mai importante, economii *adevărate*, mă înțelegi, dacă are asemenea înclinații, sau, mai bine, pentru a întreprinde diferite afaceri inteligente care să-i fi adus o bogăție *reală*. Pe deasupra, se va pomeni cu un lumbago și va cheltui pe medicamente și pe doctori mult mai mulți bani decît valoarea celor trei sute șazeci și cinci de ace cu gămălie. Chiar ca să se îmbogățească, de vreme ce asta te interesează în primul rînd, metoda lui este deci o erezie. După ce va fi tocat jumătate din averea ta, după ce-și va fi vîndut iahtul și caii de curse precum și bijuteriile

fiicei tale, va trăi pe spinarea ta, pînă ai să fii complet ruinat, o, financiar șiret, care știi să-ți alegi oamenii de încredere ! Într-adevăr, omul care ridică ace cu gămălie poate fi sigur că va ajunge pînă la urmă să culeagă chiștoace de pe jos.

Ai să-mi obiectezi că nu e vorba numai de asta. Averea, banii nu te interesează decît în mod accesoriu. Concepția ta este mult mai largă decît simpla reușită materială. Da, da, știu. Ai înghițit și multe alte brașoave. Crezi că în anumite domenii insuficient definite, despre care ai auzit destul de vag (vîrî acolo, la un loc, literatura, știința, filozofia, poezia, pictura și arta în general), crezi deci că, în aceste domenii insolite, a căror existență ți se mai întîmplă uneori s-o bănuiești, crezi că *geniul nu se manifestă nicăieri atît de pregnant ca în amănuntul dus foarte departe*¹. Această frază, pe care ai citit-o într-o zi din întîmplare, și care e simbolul extravagantei și al neghiobieii, acest insolent adagiu creat spre satisfacția mediocrităților ți s-a părut atît de frumos, atît de profund, încît ai cerut să fie gravat cu litere de aur pe biroul tău.

Se poate urmări fără dificultate, dacă nu fără dezgust, procesul josnicei tale gîndiri, pe care, după zîmbetul ce-ți flutură pe buze, se vede că o socoți subtilă. Se poate ușor ghici ce confuzie profanatoare se introduce în biata-ți materie cenușie, confuzie pe care pehlivanul care ridică acul cu gămălie caută tocmai s-o stîrnească. Făcînd acest gest, este evident că se gîndește la Newton. El își

¹ Charles Péguy — scriitor francez (1873—1914).

spune : „Newton a descoperit legea gravitației universale uitându-se cum cade un măr. Așa procedează un om genial, consacrându-se amănuntului. Prin urmare, dacă voi ridica acul cu gămălie, el va crede că am să descopăr legea gravitației universale“. Și tocmai așa se petrec lucrurile. E un raționament absurd, vă dați foarte bine seama ; dar nimic nu e mai dificil decât să găsești argumentele necesare pentru a respinge un asemenea raționament. Mă voi strădui totuși să le găsesc, căci nu se poate îngădui răspîndirea nepedepsită a unor insinuări atît de neobrazate.

În primul rînd, în cazul lui Newton, era vorba de mere, și un măr nu e un ac cu gămălie. Există deosebiri fundamentale între un măr și un ac cu gămălie. În al doilea rînd, acul cu gămălie nu cade. *A și căzut* ; și de mult chiar, de cîteva zile, poate de cîteva săptămîni ; căci un ac cu gămălie poate foarte bine să scape unui aspirator electric manipulat neglijent. Am fost eu însumi martorul unui asemenea caz, cînd un ac cu gămălie a rămas luni de zile pe un covor. Zace undeva, pe covor, imobil, *inert*. Unde vedeți vreo legătură cu mărul care *cade* ? În sfîrșit, Newton n-a ridicat niciodată mărul, pentru că era un geniu autentic și știa el foarte bine că actul de a ridica un măr este un act steril. S-a mulțumit să se uite cum cade și să mediteze. Să mediteze, asta-i într-adevăr un lucru de care omul care ridică ace cu gămălie este incapabil, în ciuda eforturilor sale vizibile de a ne convinge că dimpotrivă, e în stare să cugete. Dacă i-ar fi stat într-adevăr gîndul la legile gravitației universale, după ce a ridicat acul cu gămălie l-ar fi

aruncat în tavan. L-ar fi aruncat de două ori, de zece ori, de o sută de ori și l-ar fi privit cum cade.

Și atunci... atunci ? Ei, aici e culmea. Atunci, *chiar* dacă am presupune, cu o indulgență ce frizează slăbiciunea, că i-a venit în minte să facă această experiență, *chiar* dacă am binevoi, în pofida evidenței, să admitem că a aruncat în sus acul cu gămălie, chiar în cazul acesta, mă urmăriți, *nu* ar fi descoperit legile gravitației universale. De ce ? Pur și simplu pentru că, datorită formei sale și a rezistenței aerului, un ac cu gămălie nu cade din tavan pe un covor cu aceeași accelerație ca un măr într-o livadă. Ar fi inventat deci o falsă lege. Kepler ar fi dedus de aici că traiectoriile planetelor sînt lemniscate și nu elipse. Einstein n-ar fi descoperit niciodată relativitatea și tot ceea ce am ști despre materie ar fi inexact. Preabinevoitoarea noastră supoziție, ultima noastră concesie nu servește deci la nimic. De fapt, ea este cu totul neverosimilă. El n-a aruncat niciodată acul cu gămălie în tavan. Povestea nu lasă să planeze nici un dubiu în această privință. L-a prins de reverul hainei ; asta-i, și altă explicație e zadarnică. L-a prins *meticulos*, mă înțelegeți, *meticulos* ; cu alte cuvinte, jalnicu-i intelect era în întregime acaparat de acest ac cu gămălie, și de nimic altceva.

În timp ce sare în ochi tuturor ființelor cu bun-simț că geniu constă în a nu lua în seamă detaliile mărunte și în a te repezi chiar din primul moment asupra esențialului, nătărăul savurează deci, așa crudă, această enormitate imposibil de susținut, și anume că geniuul poate fi recunoscut, dimpotrivă, după grija ce o manifestă față de lucrurile lipsite

de importanță. Pentru el, omul care ridică acele cu gămălie este nu numai un Newton potential, ci are și stofă de artist; de mare scriitor, de bildă. Un mare scriitor, pentru omul nostru de afaceri, este acela care nu dă nici o importanță *subiectului*, care începe să lucreze pornind de la amănunte materiale cum sînt cuvintele, punctele și virgulele, fără a acorda în prealabil nici cea mai mică atenție căutării unei idei generale. El poate fi recunoscut tocmai, crede el, după banalitatea subiectului pe care-l alege. Cel mai măreț dintre toate ar fi acela care pornește de la neantul spiritual absolut. *Se va recunoaște pînă la urmă că pentru romancier nu există subiecte frumoase*¹ a mai citit el în vreun *digest*. Și într-adevăr, faptul că asemenea monstruozități au fost scrise, bătute la masină, citite de ființe în principiu cultivate, apoi tipărite și scoase în mii de exemplare, fără ca cineva să aibă reflexul de a face din ele un rug, faptul acesta este, dacă nu o scuză, cel puțin o explicație a miasmelor fetide care infectează creierul omului nostru de afaceri. Nu e de mirare dacă își spune în sinea lui, fascinat de individul care ridică acele cu gămălie: iată un nou Proust.

Un mare om de afaceri, un artist genial, nu-i încă totul. Financiarul mai este cuprins de multe alte fantasme și, în special, de aceea care-l determină să-și mărite fata cu omul care ridică acele cu gămălie. Este convins că *fericirea depinde de*

*lucrurile mărunte*¹. E tot una din perlele pe care le-a pescuit într-unul din *digest*-urile lui, la capitolul filozofie, și care vine imediat după *geniul nu se manifestă nicăieri atît de pregnant ca în amănunt și nu există subiecte frumoase*, în lipsa respingătoarelor minciuni răspîndite din belșug de niște spirite perverse. Ceea ce depinde de lucrurile mărunte, o, financiarule, nu e fericirea, ci sînt *măruntele*, mizerabilele, meschinele satisfacții ale celor care au lansat aceste gogoși în lume, ale celor ce și-au creat faima de a fi profunzi și picanți susținînd sistematic tot ce contravine evidenței, spre satisfacția unor biete minți ca a ta, precum și rușinoasa lor exploatare de către ființele care ridică acele de gămălie. Fericirea, fericirea depinde de lucrurile *mar*i, ca marile averi, ca geniul, ca tot ceea ce este important. Ea constă, dimpotrivă, în a nesocoti pe cele mici. Un om care ridică un ac cu gămălie de pe un covor ca să și-l prindă cu grijă de reverul hainei este tot atît de incapabil să asigure fericirea soției sale precum este un bețivan sau un destrăbălat.

Povestea nu suflă o vorbă în această chestiune, dar eu îmi pot ușor închipui și vă pot descrie căminul omului care ridică acele cu gămălie. Chiar a doua zi după căsătorie, singurul lui gînd, unica lui dorință va fi de a-și sili nevasta să-l imite. Va fi o datorie sfîntă pentru el s-o educe astfel, s-o *drezeze*. Și dacă ea nu are această înclinație, dacă nu

¹ *Alain* (Emile Chartier), filozof și profesor francez (1868—1951).

¹ *Alain*.

are nici o aptitudine pentru ridicarea acelor cu gămălie, nu va folosi, poate, amenințările și n-o va bate, dar asta înseamnă că va fi găsit o metodă de constrângere mai odioasă. Va așeza, probabil, o farfurioară pe noptiera din camera conjugală și, în fiecare seară, va pune în ea, oftînd, toate acele cu gămălie pe care biata femeie va fi neglijat să le ridice, dar care nu puteau scăpa ochiului său vulturesc. Ea va îndura clipă de clipă chinul infernalei farfurioare cu ace. Se va ofili încetul cu încetul. Va avea coșmaruri îngrozitoare. Ziua, abia se va putea târî dintr-o cameră într-alta, cu ochii buimaci, cu privirea ațintită asupra covorului. Și, într-o noapte, într-un acces de disperare, va lua unui din acele de gămălie din farfurioară și-l va înfige în ochiul ticălosului ei de bărbat. Atunci, acesta va sări din pat, va descoperi cu ochiu-i rămas tea-făr un topor și îi va despica țeasta în două. Iată cum va arăta căminul omului care ridică acele cu gămălie. Iată cum *fericirea depinde de lucruri mărunte*.

Culegător de ace cu gămălie, te urăsc. Te socot principalul răspunzător al tuturor decadențelor, al tuturor eșecurilor umanității. Din vina ta, literatura a devenit insipidă ; poezia a murit ; filozofia a ajuns neputincioasă ; cinematograful nu ne mai oferă decît spanacuri. Din vina ta, mii de oameni mor azi de foame și ceilalți nu reușesc să-și găsească un acoperiș. Din vina ta, n-am atins încă planeta Marte. Ești în stare de orice mîrșăvie, de orice josnicie.

Sper că te-am demascat, demonstrînd că, în po-fida aparenței anodine a actului tău, acesta te va antrena într-un noian de infamii : la început ridici un ac cu gămălie ; pe urmă îți ruinezi binefăcăto-rul ; după aceea nu mai contenești cu *vorbele* scan-daloase ; apoi îți omori nevasta cu toporul ; și în cele din urmă inventezi Noul Roman. Aceasta este înlănțuirea ineluctabilă a RĂULUI.

Povestea scriitorului
celui bun
(după Mark Twain)

A FOST odată un scriitor bun care se numea Jérôme. Locuia într-o odăiță strîmtă și retrasă și se ferea de orice publicitate. Refuza să dea interviuri. Cînd cineva îl întreba de ce, răspundea că existența lui este lipsită de interes și că numai opera lui contează pentru el. Iată ce răspundea, coborînd privirile, scriitorul cel bun. Și degeaba lăsa să se înțeleagă, cu un zîmbet șiret, că spune toate astea din pură modestie și că, dimpotrivă, are de povestit o sumedenie de lucruri pasionante despre el, căci se întîmpla întotdeauna următorul lucru nemaipomenit : ziaristii nu insistau și se adresau altuia, scriitorului celui rău, de pildă, care avea de fiecare dată cîte o anecdotă picantă pentru ei și care-i îndopa cu whisky.

Jérôme își respecta meseria de scriitor, așa cum spunea el. Scria puțin și numai pentru reviste care purtau cuvîntul „Literară“, tipărit cu caractere de o șchioapă pe copertă și pe pagina întîi. Ah, n-ar fi îngăduit pentru nimic în lume ca numele să-i apară într-unul din magazinele celea de mare tiraj, unde pentru cel mai mic articol se plătea o groază de bani. Ce-i drept, magazinele de mare

tiraj nici nu se gîndiseră vreodată să-i ceară măcar un rînd. El ar fi dorit-o însă. Ar fi dorit-o din tot sufletul, ca să poată refuza cu demnitate, ca să se poată scrie în revistele literare că preferă să rămînă sărac decît să-și vîndă proza unor asemenea fiuici. Zîmbea de milă cînd îl vedea pe William, scriitorușul cel rău, cum își risipește talentul scriind săptămîină de săptămîină în magazinele alea. Zîmbea, dar întrucît era foarte bun la suflet, ca să nu mai vorbim de simțul său de dreptate, i se rupea uneori inima cînd se gîndea la nenorocirile ce se vor abate asupra lui William, dacă va continua să se prostitueze astfel. În toate revistele literare pe care le citea, se repeta de cîteva ori pe lună : ușurința este cea mai periculoasă nebulie în care poate aluneca un autor. Și ce poate fi mai ușor decît să scrii pentru trei milioane de cititori ? Reputația scriitorușului celui rău o să scadă, se va păta chiar, și în curînd nimeni n-o să mai vrea să-l citească. O să rîdă lumea cînd o să-i rostească numele. O să slăbească și pînă la urmă o să moară de foame, împreună cu nevastă-sa și copiii. De aceea scriitorușului celui bun, care era milostiv, îi părea tare rău. Din fericire, își spunea el, eu am să fiu atunci bogat și am să-i vin în ajutor. Am să-i trimit cincizeci de franci și se va tipări peste tot că am un suflet generos, pe lîngă probitatea mea literară și geniul meu.

Căci Jérôme n-avea nici cea mai mică îndoială asupra rezultatelor propriei sale comportări. Toți autorii săi preferați, autorii buni, așa scriseseră : în materie de literatură tot cîntea învinge pînă la urmă. E de ajuns să dai dovadă de suficientă per-

severență, să nu-ți pierzi capul din cauza insuccesului și să nu accepți nici un compromis. Va veni deci o zi cînd magazinele cu tiraj mare îi vor oferi o mulțime de bani pentru cîteva rînduri semnate de el. Va refuza cu un zîmbet și va veni rîndul revistelor literare, îngrozite la gîndul că l-ar putea pierde, să-l roage cu sume fabuloase. Atunci va cere și va obține de la ele de două ori mai mult decît ceea ce ofereau magazinele. Și va fi dolidora de bani, în timp ce scriitorușul cel rău nu-și va mai putea hrăni familia.

Or, s-a întîmplat un fenomen cît se poate de straniu, cu totul și cu totul potrivit legilor enunțate de autorii buni. Magazinele cu tiraj mare au continuat să nu-l bage în seamă pe Jérôme și niciodată, dar niciodată n-a avut prilejul să le refuze măcar un singur articol. În schimb, revistele pur literare îl plăteau din ce în ce mai prost, astfel încît el a fost acela care a slăbit și și-a pierdut pe rînd nevasta și șapte din copiii săi, răpuși de tuberculoză din cauza subalimentării. El însuși, cu ultimii trei copii ai lui, n-a scăpat cu viață decît datorită generozității scriitorușului celui rău care i-a trimis cincizeci de franci ca să-și cumpere niște fleici. Căci o poveste și mai ciudată i s-a întîmplat lui William. Văzînd că magazinele îi plătesc articolele din ce în ce mai mult, revistele literare se hotărîseră cu sfială să-i solicite colaborarea și, resemnate, oftînd, să-i plătească cît cerea, adică de trei ori mai mult decît tariful vulgarelor publicații populare.

Dar bunul nostru scriitoras, în pofida tuturor necazurilor sale, continua să aibă o încredere oarbă în poveștele autorilor buni. De aceea a fost adînc impresionat în ziua cînd a citit într-o mare revistă literară, un articol semnat de un membru eminent al Academiei Cutare, un stilist. Acesta scria: *prea mulți scriitori tineri scriu special pentru a obține premiul Cutare. Să știe însă că cei care scriu special pentru a obține premiul Cutare nu capătă niciodată premiul Cutare.*

Tresări, dar ideea care se înfiripa în mintea lui era încă destul de confuză. N-a început să se cristalizeze decît după trei zile cînd citi, într-un săptămînal literar, un alt articol aparținînd altui membru al Academiei Cutare, binecunoscut deopotrivă pentru subtilitatea și profunzimea lui și care proclama: *E o metodă deplorabilă, pentru un tînar autor, să scrie gîndindu-se la premiul Cutare. Premiul Cutare nu este destinat aceluia care a scris avînd în vedere premiul Cutare.*

Un proiect sublim se contură atunci în mintea scriitorasului celui bun. Dar elementele lui erau încă vagi și dezînlinate. Întîmplarea a făcut ca, pentru clarificarea și coordonarea lor, să citească chiar în aceeași săptămîină, într-o revistă cum nu se poate mai literară, un articol al unui al treilea academician Cutare, decanul, ale cărui declarații și scrieri treceau drept lege în lumea Litereilor. Decanul se exprima astfel: *Ți-e mai mare mila cînd vezi tineri autori scriind o carte, în speranța de a obține premiul Cutare. E de datoria mea să le spun că niciodată nu vom decerna*

premiul Cutare unui roman anume compus pentru a dobîndi premiul Cutare.

Îi zvîcneau tîmplele scriitorasului celui bun, dar îi mai lipsea un ultim element pentru a-și desăvîrși minunatul proiect. Elementul acesta i l-a oferit citirea unui al patrulea articol, într-un caiet eminamente literar. Autorul acestui articol era cel mai tînăr dintre academicienii Cutare, celebru prin spiritul său de cercetare și originalitatea lui. Scrisese: *Într-adevăr, trebuie să vă spun că cel mai bun mijloc de a căpăta premiul Cutare, este să nu te gîndești niciodată la premiul Cutare.*

Aceste scînteietoare observații (și șase altele asemănătoare pe care le relevă cam tot în vremea aceea în publicații periodice vehement literare) fură o adevărată revelație pentru scriitorasul cel bun. Își închise ultimii trei copii în pivniță și se strădui din răsputeri să scrie un roman fără a se gîndi cîtuși de puțin la premiul Cutare, respingînd fără cruțare tot ce ar fi putut sugera că este scris în vederea premiului Cutare.

Gîndul că este singurul autor care procedează atît de conștiincios și dezinteresat a fost pentru el un stimulent puternic și i-a insuflat geniu. După o muncă îndîrjită, care a durat doi ani de zile, a scris o operă strălucită. Ideea era originală și profundă, subiectul viguros și armonios, iar stilul sclipitor. Punîndu-se cu gîndul în locul criticului celui mai exigent, celui mai scrupulos, a trebuit să recunoască cu toată modestia că făurise o adevărată operă de artă, un giuvaier imaculat. Reieșea cum nu se poate mai evident că

preocupările lui fuseseră complet străine de premiul Cutare. Prin urmare era sigur că academicienii vor fi nevoiți să i-l decerneze lui și că va putea în sfârșit să-l refuze cu o demnitate ușor disprețuitoare.

Ori, i s-a întâmplat de data aceasta un accident fantastic și de-a dreptul scandalos scriitorului celui bun: nu obținu premiul Cutare. Nimic nu l-a ajutat. În zadar a repetat peste tot că nu pune nici un preț pe el, degeaba a avut grijă să nu-și trimită lucrarea nici unuia din membrii Academiei Cutare, să urmeze întocmai toate recomandările lor, academicienii Cutare nici nu l-au luat în seamă.

Și cine credeți că a obținut premiul? Scriitorul cel rău. Fiind beat turtă de dimineața pînă seara, William nu citea niciodată povețele scriitorilor buni. În rarele sale momente de luciditate se străduia să combine un plan machiavelic cu scopul de a obține premiul Cutare. A început mai întîi prin a angaja numeroși negri care au citit pentru el toate romanele existente pe lume și au trecut subiectele lor pe fișe. A introdus apoi aceste fișe în cea mai modernă dintre mașinile electronice care, într-o fracțiune de secundă, i-a indicat tema care corespundea cel mai bine idealului colectiv al academicienilor Cutare, așa cum îl stabilise în prealabil mașina. Astfel, recurgînd în același timp la experiența cîștigată cît și la teoria abstractă, era sigur că se află pe calea cea bună.

I-a pus atunci să lucreze, rînd pe rînd pe negrii lui și faimoasa mașină la tema selecționată,

primii pentru a compune un text destul de banal ca să-i poată captiva pe academicienii Cutare, iar cealaltă pentru a elimina tot ce mai putea fi încă prea scilpitor, prea original în această fabricație. După o săptămînă se putea spune că textul prezentat avea, încă de pe atunci, mari calități. William socoti că aceste calități îi asigurau cam 70% șanse de succes, dar el voia 99% dacă nu chiar certitudinea absolută. Se resemnă deci să nu pună, timp de douăzeci și patru de ore, nici o picătură de alcool în gură, ca să poată îmbunătăți și mai mult textul. Își petrecu toată ziua aceea suprimînd de data asta tot ce putea părea prea îngrijit, prea inteligent și adăugînd cîteva greșeli de gramatică.

După ce a adus în sfârșit lucrarea la nivelul calitativ cerut pentru atingerea scopului propus, a trimis-o membrilor Academiei Cutare și s-a apucat din nou de băut. Cînd i s-a adus însă la cunoștință că premiul i-a fost decernat, și încă în unanimitate, scriitorul cel rău a avut o nouă idee genială. L-a refuzat și a fost astfel ridicat în slăvi ca fiind cel mai dezinteresat, cel mai cinstit dintre toți scriitorii care au obținut vreodată premiul Cutare. Și miliardele curgînd gîrlă în seiful lui, a mai trimis cincizeci de franci scriitorului celui bun ca să-și poată cumpăra niște pulpe de berbec. Și totuși cu cei cincizeci de franci, scriitorul cel bun n-a cumpărat pulpe de berbec, ci gaz, căruia i-a dat foc după ce l-a turnat pe capul lui și al copiilor lui.

Și așa a murit scriitorul cel bun. A cunoscut însă o revanșă postumă. Acest ultim gest i-a adus succesul și gloria care îl ocoliseră întotdeauna. Geniul și modestia lui, probitatea lui literară au fost în sfârșit proclamate cu litere de o șchioapă în lumea întreagă. Magazinele infame și revistele elitei și-au disputat onoarea de a publica operele lui și milioane de dolari se adunară pe capu-i prefăcut în cenușă. Iar întrucât nu mai avea moștenitori, statul i-a băgat în buzunar. Și i s-a ridicat o statuie. Iar de furie, scriitorul cel rău a dat pe gât un butoi întreg de whisky. Și a murit și el, ceea ce dovedește că morala nu-i un cuvânt lipsit de sens și că, în materie de literatură, așa cum spun autorii buni, până la urmă cinstea e întotdeauna răsplătită, iar adevăratul talent biruie toate imposturile și vicleniile.

Sfântul enigmatic

Unei prietene foarte dragi, al cărei spirit milostiv, mereu treaz, mi-a sugerat această cumplită poveste.

P.B.

NECUNOScutul ajunsese în preajma leproziei tocmai când soarele cobora deasupra cîmpiei. Urca anevoie povîrnişul Muntelui-Bolnavilor, cu pas inegal, ba tîrînd picioarele, cu umerii grei şi capul plecat, ca şi cum ar fi ajuns la capătul puterilor, ba îndreptîndu-şi statura înaltă şi grăbind mersul. Părea atunci că-şi domină oboseala printr-un înverşunat efort de voinţă care-i brăzda faţa ca şi cum ar fi fost pentru el de o importanţă capitală să ajungă fără întîrziere la capătul drumului. În pofida căldurii, purta un veşmînt de lînă cafenie care-i cobora pînă la gleznă. Faţa îi era toată mînjită de sudoare şi de praf. Când ajunsese la crucea care marca intrarea în împărăţia leprei, se opri şi se așeză pe un bolovan, lăsă din mînă toiagul de pelerin la capătul căruia se legăna o bocceluță subțire, şi rămase un moment nemișcat, sleit de puteri, respirînd cu greu.

O clipă mai apoi era în picioare, silueta lui proiectînd pe pămînt o umbră nesfîrșită, paralelă aceleia pe care o lăsa crucea; privirea-i era strălucitoare, iar chipu-i supt, cu umerii obraji-

lor ieșiți în afară se luminase deodată. Cîțiva pași mai încolo, în fața îngrăditurii ce împrejmua mănăstirea și cetățuia, îl zărise pe fratele Rose care, în așteptarea clipei cînd va trebui să sune de vecernie, se uita cum dă soarele în asfințit.

Fratele Rose și starețul erau singurele fețe bisericesti ce mai rămăseseră în leprozerie. Lepra ucide încet, cum îi plăcea să spună medicului Jehan Mailland: dar, cu timpul, venise de hac tuturor celorlalți călugări, dacă nu cumva se stinseseră mai înainte de bătrînețe. Cei care veniseră acolo cînd fusese întemeiată colonia, pe vremea domniei sfîntului rege Ludovic¹, își dăduseră duhul și de mult nimeni nu se mai prezenta pentru a-i înlocui pe cei dispăruți. Fratele Rose era unul din ultimii recruți. Venise pe cînd era încă foarte tînăr, pe la începutul veacului. Se îmbolnăvise de lepră abia după cîțiva ani și robusta-i constituție țărănească rezista cu dîrzenie bolii. La șaizeci de ani, nu era încă rău atins, deși semnele erau foarte vizibile pe față și pe mîini. Încă ager, era omul de care leprozeria nu se putea lipsi. Îl ajuta pe stareț la slujbele religioase, bătea toaca, fi îngrijea pe bolnavii ținuiți în pat, ducea leacurile prescrise de vraci, supraveghea întreținerea holdelor și pe deasupra avea grijă și de îngroparea morților, lepra ucigînd încet, desigur, dar cu regularitate.

¹ Ludovic al IX-lea cel Sfînt (1214—1270).

Necunoscutul trecu dincolo de linia însemnată de cruce, sub privirea mirată a fratelui Rose, și se apropie de el cu pași repezi. Se opri deodată, la oarecare distanță de călugăr, în timp ce pe chipul lui se întipărea o expresie ciudată de nedumerire și dezamăgire: recunoscînd odăjdiiile bisericesti și scapularul, părea decepționat să întâlnească acolo un personaj neașteptat. Totuși, după o cercetare atentă, recunoscă pe chipul călugărului semne ce nu puteau înșela în epoca aceea: pleoapele și sprîncenele umflate, buzele groase, nasul dilatat, fruntea lucioasă cum e cornul și pielea capului solzoasă. Atunci, văzînd aceste simptome care stîrneau peste tot dezgustul și groaza, își recăpătă parcă energia; flacăra din ochii lui se aprinse iar, și o stranie exaltare îi împurpură din nou pomeții.

Făcu doi pași în direcția călugărului care, pentru a-l opri, întinse către el o mîna costelivă. Nu se lăsă intimidat de acest gest și continuă să înainteze cu o grabă care l-ar fi îngrijorat pe călugăr, dacă un lepros de pe Muntele-Bolnavilor s-ar fi putut teme de vreun act nelegiuit.

Necunoscutul nu nutrea însă, cu siguranță, nici un gînd rău. Se apropie de fratele Rose, se lăsă pe un genunchi, îi apucă mîinile, le duse la gură și le sărută cu pasiune. După primul moment de stupoare, călugărul se smulse cu energie și se trase cu un pas îndărăt, întinzînd din nou brațul.

— Înapoi, străine! Nu știi oare că te afli într-o leprozerie? Sau crezi că sutana pe care o vezi pe mine m-a ferit de molipsire? Nu port

inima roșie¹ și nici o talangă, căci ne aflăm aici între noi (nu trecem niciodată de această cruce și nici un locuitor din câmpie nu vine la noi), dar privește-mi chipul. Sînt lepros, la fel de lepros ca toți cei ce locuiesc pe aceste pîrînișuri.

— Știu, părinte, răspunse necunoscutul. Tocmai către Muntele-Bolnavilor mi-a îndreptat Dumnezeu pașii. Am venit pe deplin conștient aici, printre leproși, și ești primul dintre ei pe care-l întîlnesc. Dă-mi sărutul de bun sosit.

Fratele Rose tresări. Obişnuit doar cu vocile hîrîite ale leproșilor, fu impresionat de glasul acesta gros, deosebit de adînc, și avu deodată intuiția că sonoritatea aceasta este semnul unei ființe supranaturale. Necunoscutul se apropia din nou, cu brațele larg deschise. Fără ca de data aceasta călugărului să-i treacă măcar prin minte să se ferească, îl strînse la piept, își lipi fața de a lui și îi sărută îndelung obrajii deformați de lepră.

Atunci, fratele Rose, uluit, amețit de mireasma fermecătoare pe care o răspîndea răsufierea străinului, știu cu certitudine cine era. Revelația aceasta aprinse deodată sufletu-i naiv. De îndată ce necunoscutul îi dădu drumul, se întoarse cu spatele și cu atîta grabă încît nici nu i se închină măcar, se năpusti în leprozerie și începu să alerge spre mănăstire, urlînd cît îl ținea gura :

— Un sfînt, un sfînt ! Frate stareț, Dumnezeu ni l-a trimis... un sfînt !

¹ Semn pe care leproșii erau obligați să-l poarte pe piept.

Pe vremea aceea, sub Filip de Valois¹, leprozeria de pe Muntele-Bolnavilor nu mai avea de mult nici o legătură cu restul lumii. Ea forma o țară aparte, supusă unui monarh cu totul deosebit, țara morbidă a leprei, temută și urîtă de cei sănătoși. Nici un locuitor de la șes nu s-ar fi încumetat acolo sus și dacă vreun leproș ar fi cutezat să coboare spre sate, i s-ar fi făcut de petrecanie. Crucea de la intrare reprezenta o barieră de netrecut.

Numai cu prilejul sosirii unui nou bolnav, și de departe doar, leproșii puteau zări ființe sănătoase. În ziua aceea un fel de procesiune, în frunte cu preotul, urca muntele împingîndu-l în fața ei pe blestemat, cu puterea irezistibilă a silei și groazei reunite. Acesta, desemnat cu soarta ce-l aștepta, mergea, supus, înaintea multimei și nu încerca să fugă. Furcile pe care unii le țineau în fața lor erau de prisos. Cînd ajungeau în dreptul crucii, el se oprea și își scutura talanga nou-nouță, care strălucea în bătaia soarelui, în timp ce ceilalți scoteau țipete stridente. Duminealui Thomas d'Orfeuilles, starețul, ofta auzind toată această hărmălaie. Ieșea dintre zidurile cetății și se apropia, singur sau, uneori, cu fratele Rose, căci sătenii n-ar fi suportat ca un număr prea mare de leproși să se adune la un loc. Preotul striga, de

¹ E vorba de Filip al VI-lea (1293—1350).

departe, numele noului venit. Confirma că făcuse slujba funebră pentru el. Dădea câteva vești scurte, și asta era tot; cortegiul făcea cât mai repede cale-întoarsă. Alături de stareț, proscrisul intra cu pas domol în țara leprei.

Țara aceasta era un univers în miniatură din care nu lipseau nici măcar ierarhiile și deosebirile sociale. E drept că starețul încercase, pe vremuri, să sfarme opreliștile ce aveau tendința să se ridice între diferite categorii de indivizi, dar înțelesese de mult cât de zadarnice îi sînt eforturile. Jupînul Jehan Maillard, care era filozof pe cât de iscusit vraci, îi aducea în fiecare zi argumente cât se poate de convingătoare ce-l făceau să creadă că această rînduire este indispensabilă oricărei societăți, chiar de-ar fi alcătuită numai din leproși.

Însăși lepra se afla la originea castelor, după natura infinit de variată și gravitatea diferită a ravagiilor pe care le provoca în organisme. Cei ce nu erau atinși decît superficial, cei cărora le pocise doar chipul fără să-l roadă, cei al căror trup nu era spurcat de plăgi respingătoare, aceia alcătuiau o aristocrație ce se grupase înlăuntrul incintei, în jurul mănăstirii, în *mica leproserie*, cum i se spunea. Țineau foarte mult la privilegiile lor și îi priveau pe ceilalți bolnavi ca pe niște ființe scîrnave. Aceștia stăteau în afara cetății propriu-zise, în niște cocioabe care alcătuiau laolaltă *marea leproserie*. Se adunaseră în regiuni cu atît mai ridicate cu cît starea lor era mai abjectă. Întrucît muntele avea forma unei căpățîni de zahăr, exista acolo un șir de zone circulare ce se

îngustau treptat către vîrf, fiecare din ele adăpostind o categorie de leproși cu o înfățișare din ce în ce mai oribilă. Ultima zonă era uneori numită *leprozeria de sus*, ceea ce era sinonim cu regiune blestemată. În sfîrșit, chiar pe vîrf, locuia un negru african, un abisinian, pe care niște cavaleri îl aduseseră cu prilejul ultimei cruciade, și pe care-l părăsiseră cînd își dăduseră seama că este lepros.

Jupînul Jehan Maillard, care studiase pe vremuri la Salerno¹ și citise acolo opera lui Dante, compara uneori Muntele-Bolnavilor cu Infernul poetului florentin, un infern pe care un spirit malițios l-ar fi întors cu fundul în sus, astfel încît vîrfurile conului să fie îndreptate spre cer.

Printre locuitorii micii leprozerii, în sînul acestei elite, se constituiseră diferite clase, care nu se prea frecventau: exista cercul *leoninilor*, acela al *caninilor*, al *bovinilor*, al *porcinilor*, al leproșilor cu chip de satir, și încă mulți alții, căci monarhului Lepură îi plăcea să introducă printre supușii săi o nemaipomenită varietate de nuanțe fantastice. Toată această aristocrație trăia în cetate și nu ieșea de acolo decît pentru a supraveghea, de departe, munca cîmpului, care cădea în sarcina leproșilor din marea leproserie, aleși totuși în regiunea de jos, adică nu prea respingători. Afară de medic, de fratele Rose și uneori de stareț, nici unul din acești locuitori ai cetății nu se încumeta vreodată în regiunea de sus.

¹ Oraș din Italia. Școală de medicină altădată celebră (n.t.).

De altfel, rareori se întâmpla ca vreun lepros dintr-o anumită zonă să pătrundă în zona de mai sus, unde bântuia o formă de lepră mai hidoasă decât a lui. Situația inversă era și mai rară. Când se întâmpla totuși așa ceva, intrusul respecta față de locuitori regulile impuse în lumea sănătoasă tuturor leproșilor; cu alte cuvinte, el trebuia să-și semnaleze prezența de departe și să aibă grijă să nu se apropie de grupuri de oameni. Aceștia îl arătau atunci cu degetul și se îndepărtau de el, ținându-se de nas, pentru a-și manifesta dezgustul; un dezgust la fel de mare ca acela pe care i-l arătau, la rîndul lor, leproșii mai favorizați, cînd se iveau prilejul.

Și totuși, blestemații din *leprozeria de sus*, neînțînind aproape niciodată fapte mai nenorocite decât ei, se aflau în imposibilitatea de a se fâli cu superioritatea lor leproasă și îndurau astfel o tortură morală permanentă, tot atît de crudă ca și suferințele lor fizice. Numai leproșului negru care locuia în vîrfurile conului îi puteau face simțită decăderea, atunci cînd acesta se îndepărta de bîrlogul lui, ceea ce nu se întâmpla decât în cazuri excepționale. Când se încumeta, totuși, să-și părăsească vizuina, avea grijă mai înainte să îmbrace întreaga uniformă a leprei și își zornăia fără încetare talanga. Atunci, întreaga populație de pe Muntele-Bolnavilor se cutemura de groază.

Nici o lege nu impunea asemenea practici, dar toți supușii monarhului Lepră li se conformau. Starețul le dezaproba, dar nu se simțea nici el în largul său cînd se ducea în regiunea de sus și, deși își reproșa simțămîntul de scîrbă, nu se putea

hotărî să se apropie de negru. Acesta nu primea decât vizita întîmplătoare a lui Jehan Maillard, care-i aducea personal leacuri și se silea să petreacă uneori cîteva clipe în tovărășia lui. În felul acesta medicul reușise să învețe cîteva cuvinte din limba ciudată a abisinianului și, din cîte înțelesese, i se păruse chiar că acesta era, în țara lui, un fel de tîmăduitor sau de vrăjitor.

Cînd se întorcea din aceste vizite, care nu-i făceau însă de loc bine, Jehan Maillard își dădea seama, în tot timpul coborîrii, că locuitorii din fiecare zonă se îndepărtau în mod vădit de el. În cetate, Thomas d'Orfeuilles, prietenul lui, îl întîmpina cu un aer bosumflat și muștrător. Medicul nu se supăra însă pe el. Privea ostracismul leproș cu un ochi lipsit de orice iluzii și zîmbea, cu indulgența pe care o acorda jocurilor de copii.

3

În așteptarea clopotului care să cheme la vecernie, domnul Thomas d'Orfeuilles bea o ulcică de vin în tovărășia medicului. Vinul provenea de la o mică vie pe care fratele Rose o îngrijea și o culegea personal, luînd seama să nu-i scape nici o picătură de zeamă. Datorită lui, de-a lungul întregului an, cei doi cumetri puteau goli în fiecare seară cîte un pahar, modestă bucurie pe care fiecare din ei o aprecia cum se cuvine.

Starețul mergea pe șaptezeci și cinci de ani. Rezistase și el multă vreme leprei și mai opunea și acum ravagiilor ei disciplina unei existențe simple, lipsită de excese, practica riguroasă a religiei și o respectare neabătută a prescripțiilor lui Jehan Maillard. Deși îi deformase trăsăturile și chipul, lepra îl scutise până atunci de ulcerele, pustulele, cangrene și alte neajunsuri dezgustătoare. Mulțumea cerului și se ruga în fiecare zi lui Dumnezeu să-i facă hatîrul de a muri de bătrînețe, cu fizionomia lui actuală. Era un *leonin* și se împăcase cu această situație. I se întîmpla chiar uneori să simtă un val de mîndrie constatănd că este un foarte frumos tip de leonin, o mostră mai mult decît perfectă, excepțională, de vreme ce păstra în jurul tonsurei o cunună bogată de păr. Jehan Maillard compara, cu oarecare ironie, această chică cu o coamă încadrînd un bot regesc.

Cît privește medicul, cu nasu-i turtit dar șiret, cu buzele-i tot dilatate dar senzuale și nu impunătoare, era mai curînd un lepros-satir. Recunoștea de altfel cu modestie și bună dispoziție acest lucru, susținînd, mai serios sau mai în glumă, că felul în care lepra îi pocește pe oameni nu este fără legătură cu caracterul lor. Dădea mai multe exemple în sprijinul acestei teze și mai ales cazul fratelui Rose, a cărui fidelitate și devotament erau în afară de orice îndoială, și al cărui cap îl evoca, fără putință de tăgadă, pe acela al unui dulău blînd.

Jupîn Jehan Maillard călătorise mult prin tinerețe, dusese o viață agitată de studînte în Franța

și în Italia, studiasse cu rîvnă medicina precum și filozofia și gustase multe plăceri ușoare. Nu prea părea să regreta acest strălucit trecut și își luase ca regulă absolută de conduită să nu cîrtească niciodată. În ziua cînd recunoscuse pe trupul lui mușcătura leprei (era, de atunci, vreun deceniu și tocmă trecuse de patruzeci de ani), nu începuse să se vaite, nici să nu mai contenească cu blesteme zadarnice. Umblase după o leprozerie aflată într-o regiune cu climă plăcută, de parcă și-ar fi căutat un loc liniștit unde să se retragă pentru reculegere. Muntele-Bolnavilor îi plăcuse; se dusese acolo de bună voie, înainte ca alții să-l silească, spre marele folos al starețului, care găsisese în el un tovarăș plăcut și un medic iscusit. Deviza lui era: *lepra ucide încet*. Iar filozofia lui născocea tot felul de consolări în jurul acestei cugetări.

În seara aceea, Thomas d'Orfeuilles era într-o proastă dispoziție, așa cum i se întîmpla destul de des în ultima vreme. După ce oftă din adînc, cu gîndul la mănăstirea ce se năruia din lipsă de îngrijire, deplînsese răutatea veacului său și decădere-a virtuților creștine.

— Spiritul de milostenie nu mai există în țară, spuse el. Nimănu-i nu-i pasă de nenorociți. Cît privește leproșii, ei nu mai sîrînesc decît scîrbă. În veacul trecut, nici un nobil n-ar fi îndrăznit să se poarte cu ei așa cum se poartă azi cel din urmă pâlmaș. Pe vremea aceea se găseau întotdeauna din belșug suflete cucernice cărora să le fie milă de ei. Da, știu, pilda venea de sus. Cînd

m-am născut, sfântul nostru rege Ludovic tocmai răposase; dar cînd eram flăcăiandru, tot se mai povestea cum se purta cu un lepros deosebit de scîrbos la abația de la Royaumont. Cînd se ducea acolo, bunul nostru rege nu îngăduia nimănui altcuiva să-l îngrijească pe nenorocitul ăla. Îi săruta mîinile și fața; îi aducea de mîncare și alegea pentru el bucățile cele mai bune pe care el însuși le ducea pînă la gura-i hidoasă. Îi spăla picioarele. Nu era treabă, oricît de respingătoare ar fi fost, pe care să n-o facă pentru el.

— Și în felul acesta, spuse medicul, bunul nostru rege își cîștiga dreptul la viața veșnică.

Starețul ridică din umeri și continuă:

— Și lecția asta dădea roade. Lumea era bună pe atunci cu cei oropsiți. Pilda regească trezea în fiecare zi suflete sfinte care nu se temeau să se apropie de leproși.

— Da, încuviință Jehan Maillard cu una din cele mai frumoase strîmbături ale uriașei sale buze de satir. Am putea spune chiar că sfinții mișunau în țară ca peștii în apă. Nu era cavaler, nu era abate, nu era călugăraș, nu era tîrgoveț cuvios care să nu caute a descoperi vreun lepros cît mai înspăimîntător ca să-l sărute și, în felul acesta, să-și mîntuiască sufletul, atrăgînd totodată asupra-i atenția suveranului. Niciodată picioarele calicilor n-au fost mai bine spălate decît în vremea aceea, starețe. Niciodată leproși n-au fost atît de dezmiertați și alinați. Mă întreb dacă atît unii cît și ceilalți prețuiau aceste binefaceri la adevărata lor valoare și, mai ales, dacă s-au fălit

îndeajuns de a fi împins atîtea suflete în împărăția lui Dumnezeu.

— Hai, bate-ți joc, bate-ți joc, domnule filozof, spuse starețul: cumplit simt lipsa spiritului de milostivire și întreaga populație din leprozerie suferă și ea de pe urma acestei lipse. Dar vai, leproși sînt cea din urmă grijă a regelui nostru Filip. Nu se gîndește decît să facă război...

— Și îl face foarte prost, îl întrerupse medicul. Iar nobilii lui îl fac și mai prost decît el și nu se gîndesc decît să chefuliască... Sînt ca niște burdufuri umplute cu vin, îmbrăcați în zale de fier, incapabili să-i bată pe englezi, chiar atunci cînd se întîlnesc doi contra unu... Ca să ne întoarcem la leproși noștri, eu cred, starețe, că se împacă foarte bine cu izolarea lor.

Starețul oftă:

— Asta-i și mai rău, spuse el. Au trecut de stadiul suferinței. Egoismul și răutatea sînt beteșuguri mai molipsitoare decît lepra. Pînă și inima li s-a împietrit și maimuțăresc felul de a se purta al locuitorilor din cîmpie. Nici unul din ei nu încearcă cel mai mic simțămînt de milă față de fratele lui. Leprosul schilod îl disprețuiește pe leprosul orb. Leprosul cu nasul turtit se ferește de leprosul purulos...

— Și toți fug din fața leprosului negru. Ai dreptate; dar singurătatea noastră, după cum ți-am spus adesea, avea nevoie să-și creeze o ordine obștească.

— Nu înțeleg subtilitățile dumitale, exclamă starețul cu vehemență. Nu sînt decît un biet pas-

tor și socot că aceste moravuri sînt respingătoare ; dar altceva e și mai grav...

Se întrerupse ca să-și ducă paharul la gură. Jehan Maillard rămînea totdeauna uimit văzîndu-l cum își degustă vinul. Buza-i inferioară, umflată, semăna cu o bobină și se mula cu stîngăcie în jurul pereților paharului pe care-l înconjura aproape în întregime, în timp ce lipăia cu limba, aidoma unui animal. Medicul, care-l urmărea pe funiș, se gîndea în sinea sa că prietenul lui semăna din ce în ce mai mult cu un leu, dar că în seara asta era un leu trist, ceea ce nu-l făcea mai frumos.

— Altceva e și mai grav, reluă preotul după ce puse la loc pe masă ulcica. Mi-e groază cînd văd că și eu cad uneori pradă acestui egoism pe care-l condamn. Îmi vine tot mai greu să-mi arăt milostenia față de frații mei leproși. Da, da, jupîne Jehan, crede-mă, avem nevoie de un suflu neprihănit. Cîteodată, seara, muntele întreg duhnește a lepră. E un miros greu care, pînă la urmă, distruge virtuțile creștine cele mai puternice.

— Da, duhnește a lepră, ce-i drept e drept, spuse medicul. E un miros neplăcut, dar suportabil și cu care te obișnuiești, cu puțină filozofie. Și apoi, duhoarea asta îndepărtează ființele făcătoare de rele ca și, de altfel, pe creștinii dumitale mișei din veacul nostru, starețe ; ține minte !

Voia tocmai să adauge alte cuvinte înțelepte, cînd auziră afară țipetele fratelui Rose.

— Un sfînt, frate stareț ! Dumnezeu ni l-a trimis. A venit ; e aici !

Starețul tresări. Nasu-i teșit se încreți ca botul unei feline ce presimte o primejdie. Vestea aceasta, care coincidea atît de miraculos cu preocupările lui actuale, i se păru un mesaj al cerului. Se ridică de pe taburetu-i schiop și se apropie de fereastră. Din camera lui, la etajul întîi al mănăstirii, domina mica piață în care dădea aleea centrală a leprozeriei. Locul acesta era de obicei scăldat într-o tăcere sumbră cînd se lăsa întunericul, dar răcnetele fratelui Rose stîrneau în seara ceea rezonante ciudate. Bunul nostru călugăr care se oprise sub fereastră tot nu se potolea.

— A venit de foarte departe, frate stareț ! Se vede după colbul ce-i acoperă veșmîntul. S-a apropiat de mine. S-a uitat la fața mea și n-a luat-o la fugă. Mi-a deschis brațele ; m-a sărutat. Răsuflarea-i răspîndește o aromă de smirnă și de tămîie.

Jupîn Jean Maillard începu să mormăie iritat. — Călugărul ăsta bate cîmpii și o să ne aducă necazuri cu locuitorii din vale. O fi vreun străin care nu știa pesemne că are de-a face cu un lepros... N-ai strigat ca să-l îndepărtezi ? Nu i-ai atras atenția asupra stării tale ? continuă el, adresîndu-se călugărului. Doar știi că așa cere legea.

— Așa făcut-am, jupîne doftor, și mi-a răspuns că a venit de bună voie la leproși. Așa făcut-am, zău, și tocmai atunci m-a îmbrățișat cu căldură.

— Sărutul leprosului, mormăi Jehan Maillard cu dispreț.

Starețul pregeta să se lase cuprins de emoția ce încerca să pună stăpânire pe el. Fratele Rose părea atât de tulburat, încât se temea să nu aibă vreo vedenie.

— Unde e ?

Fratele se întoarse și întinse brațul. De la fereastra unde se afla, starețul zări silueta înaltă, în veșmânt brun, ce intra tocmai pe poarta incintei și se îndrepta spre mănăstire. Era, în această apariție cu totul neobișnuită, un iz de mister care-l amăți pe monah și-l convinse că Cel-de-sus îi împlinește rugile.

Necunoscutul merse mai întâi cu pas repede, singur în mijlocul drumului, apoi mai încet, rotindu-și privirea la dreapta și la stînga, dîndu-și treptat seama că este ținta curioșilor care se îngrămădeau în împrejurimile strîmte ce dădeau în ulița principală.

Într-adevăr, surescitarea fratelui Rose găsise nu-maidecît un ecou entuziast în inima leproșilor. Oricît de nepăsători, oricît de împietriți deveniseră în aparență, ei împărtășeau nostalgia starețului și păstrau cu toții în străfundul sufletului nădejdea să vadă, reapărînd în lumea lor, dragostea, mila și bunătatea. Pe vremuri, de la înălțimea amvonului său, Thomas d'Orfeuilles le spunea adesea povestea bunului rege Ludovic, precum și aceea a celorlalți sfinți ce urmaseră slăvita-i pildă. Acum nu mai ținea niciodată predici cu acest subiect, căci se temea să mențină în ei o dorință irealiza-

bilă ; bătrînii nu uitaseră însă și povestea se transmitea celor mai tineri.

Fiecare din ei văzuse pe unul din aceste personaje de legendă în tainicele sale vise. Strigătul „Un sfînt !” ațîța brusc focul ce mocnea în ei și avură pe loc presimțirea unui eveniment miraculos : necunoscutul era un mesia, pe care Domnul li-l trimitea ca să transforme regiunea lor infernală într-o împărăție a dragostei. Și totuși, nu îndrăzneau să se apropie. Parcă necunoscutul le inspira un fel de spaimă — pesemne teama unei dezamăgiri. Tocmai cînd își încetinea pasul, o femeie bătrînă cu falcile pleoștite, mai îndrăzneală decît ceilalți, înaintă puțin pe marginea aleii și se pomeni astfel destul de aproape de el.

Necunoscutul se opri, se îndreptă către dînsa, îi deschise brațele și, pe cînd celorlalți li se curma răsufierea, o înlănțui pentru a o îmbrățișa. Apoi își continuă drumul, în timp ce un zgomot confuz de voci dovedea cît de agitate erau spiritele în leprozerie.

— Ei, văzut-ai ? spuse starețul surescitat.

— Văd, starețe. S-ar părea, la urma urmei, că arta de a cîștiga un locșor în rai a fost regăsită.

Leproșii prinseseră curaj și necunoscutul mergea acum între două șiruri fremătătoare al căror entuziasm era gata-gata să se transforme într-o adorație fanatică. Cînd ajunse sub fereastră, sute de guri cu buzele schimonosite repetau strigătul fratelui Rose : „Un sfînt ! Un sfînt !” și brațe descarnate începeau să se întindă spre el.

— Pace ție, străine, spuse starețul. Sîntem cu toții mișcați, după cum vezi, de prietenia ce ne-o

arăți ; dar știi tu oare la ce cumplită primejdie te expui venind astfel printre noi ?

— Nu mă tem de lepră.

Mulțimea, care tăcuse chitic, fu și ea impresionată, ca și fratele Rose, de glasul acesta grav, înfundat, a cărui particularitate consta probabil în faptul că străinul vorbea fără să descleșteze dinții. Starețul, tulburat de timbrul acesta și impresionat de noblețea răspunsului, se grăbi să coboare scara de lemn, împinse ușa și se pomeni față în față cu necunoscutul. Acesta se prosternă la picioarele lui, îi apucă mîinile și i le acoperi de sărutări.

— Ridică-te, frate, spuse starețul, desprinzîndu-se cu greu. Binecuvîntez simțămîntul ce te în-sufleștește. Nu sînt decît prea înclinat să mă las pradă pornirii ce mă-ndeamnă către tine ; dar e o slăbiciune din partea-mi. Privește-mă cu mai multă luare aminte. Privește-i pe nenorociții din jurul tău și gîndește-te cît de mult te-ar putea costa aceste dovezi de afecțiune.

Necunoscutul se uită cu atenție la chipul leonin cu nasul turtit pe o parte a obrazului, apoi își plimbă încet privirea asupra mulțimii așezată într-un semicerc al cărui centru era el.

Cu excepția copiilor mici, ar fi fost greu să distingi printre toți cei adunați acolo un chip cu adevărat uman. Emoția, medicul o constatasese adevărat, face ca făpturile groțesti să devină hidoase. Or, auzind cuvintele pe care datoria i le dicta starețului, în pofida dorinței sale, neliniștea și mînia puseseră stăpînire pe toată această mulțime. Se zbîrlea instinctiv împotriva acestor opreliști ri-

dicate în calea vocației sfîntului. Nervii ei, din cale afară de încordați din cauza bolii, nu-i îngăduiau să fie contrariată și exasperarea o transforma într-o haită îngrozitoare în sînul căreia triumfau caracterele bestiale cu care monarhul Lepră se complăcuse a marca pe fiecare din supușii lui : amărăciunea leoninilor se manifesta prin mormăieli care semănau cu niște răgete înăbușite ; nasul porcînilor parcă se lungea și din rîturile lor ieșea un fel de grohăit de purcel. Leproșii cu înfățișare de dulău scrișneau din dinți scoțînd un mîrîit amenințător. Toți păreau gata să se repeadă cu furie la stareț ca să-l sfîșie.

Totuși, străinul nu păru impresionat de acest spectacol. Îl privi din nou pe stareț și rosti cu aceeași voce surdă.

— Oare nu toți oamenii sînt frați ?

— Da, de bună seamă, sînt frați, deși mulți au cam uitat astăzi.

— E drept, mulți au uitat, repetă el ca un ecou.

Jehan Maillard, care-l cerceta cu luare aminte, observă cu cîtă pică rostise aceste cuvinte. Nu era însă mirat, căci filozofia lui îl îndemna să creadă că acest sentiment se poate foarte bine împăca cu starea de sfințenie.

— Eu însă n-am uitat, continuă străinul. Și de aceea, iată-mă printre voi. Atunci, frate stareț, de ce mă respingi ?

— Eu ? Să te resping !

Cucernica împotrivire a moșneagului ajunsese la capătul ei. Cu hotărîre, necunoscutul făcu un pas spre el, deschise larg brațele și-l cuprinse cu

pasiune, ștergînd cu obrajii lui lacrimile ce curgeau acum șiroaie de-a lungul chipului acelaia bestial.

În mijlocul mulțimii, destinsă de această ultimă dovadă a hotărîrii sale, se auziră cîteva strigăte de „bravo !” și cercul se strînse în jurul necunoscutului, fiecare lepros fiind nerăbdător să primească la rîndu-i sărutul miraculos. Dar Jehan Maillard îl trase la o parte pe necunoscut și îi vorbi cu glas scăzut.

— O clipă, străine. Știi tu bine la ce primejdii te expui petrecînd noaptea aici, așa cum se pare că ai de gînd ? Pretutindeni, în satele din vale, locuitorii te vor alunga. Dacă nu ești de pe meleagurile astea, așa cum se vede treaba, nici nu poți bănuî cît de aspre sînt legile privitoare la leproși. Nu zăbovi, pleacă de îndată și vei putea poate tăinuî vizita ce ne-ai făcut-o.

— Iartă-l pe vraciul nostru, spuse starețul, neliniștit la rîndu-i. Socoate că e de datoria lui să-ți vorbească astfel, precum eu însumi credeam adineuri. E un om cu carte. Nu tămăduiește lepra, pentru că nu poate fi tămăduită, și este el însuși lepros, dar nimeni nu se pricepe mai bine ca el la acest betesug. Totuși, treburile dumnezeiești îi sînt străine. Eu însă, o, frate, te-am recunoscut.

— *Amin*, starețe, spuse Jehan Maillard, făcînd cu ochiul, ceea ce îi transforma chipul într-o înspăimîntătoare schimonositură.

— Vin, spuse străinul, din tîrgușorul acela ale cărui clopotnițe le zăriți poate de sus, din sprînceana muntelui. Cunosc obiceiurile acestor melea-

guri și ce inimă de piatră au locuitorii lor. Numai că, jupîne vraci, dacă ăsta ți-e rostul...

Necunoscutul simțise parcă instinctiv un dușman în persoana lui jupîn Maillard. Îi vorbea cu reticență, întorcînd capul.

— Numai că, jupîne vraci, n-am de loc chef să mă întorc jos în tîrg. Eu printre leproși vreau să trăiesc de acum înainte. Vor refuza oare leproșii să mă primească ?

— Nu, bineînțeles că nu, exclamă starețul. Te-am recunoscut, îți spun. Binecuvîntat fie trimisul Domnului !

— Atunci, îngăduie-mi să rămîn. N-am nevoie decît de un culcuș de paie în cea mai sărăcăcioasă dintre colibe.

— Vei fi oaspetele meu. Poștește în această mănăstire care e casa ta. Este o cinste și o mare fericire pentru mine să te primesc. Intră. Trebuie să fii tare ostenit după un drum atît de lung.

Sub privirea plină de ironie a lui Jehan Maillard, starețul îl împinse pe străin în camera lui, îl cinsti cu o ulcică de vin și stăruî să-i spele el însuși picioarele. Necunoscutul îl lăsă să facă după cum voia, dar cu un simțămînt de silă parcă. Refuză locuința ce i se oferea și stăruî să se întoarcă la mulțimea care-și manifesta nerăbdarea printr-un zumzet neîncetat de voci.

Medicul, care nu-și luase ochii de la el, căuta să-i pună sfințenia la încercare.

— N-ai întîlnit încă pînă acum leproși cu ade-vărat respingători, îi spuse el. Acei pe care-i vezi aici mai au încă un chip, omenesc sau nu. Înainte

de a-i înfrunta pe ceilalți, pregătește-te sufletește de un spectacol hidos.

— Oare nu toți oamenii sînt frați ? repetă străinul cu glasu-i grav. Nu-mi este silă de nici o formă de lepră... Dar, continuă el îngrijorat, nu trăiesc oare toți leproșii între zidurile acestei cetăți ?

— Vai, frate, spuse starețul, a devenit din păcate mult prea strîmtă ca să-i poată cuprinde pe toți. Mulți, și cei mai urît atinși, trebuie să locuiască în maghernițele de pe munte. E nevoie de aproape două zile ca să faci înconjurul marii leprozerii.

Străinul păru deodată înspăimîntat și se ridică brusc.

— Frate stareț, nu mai pot zăbovi, spuse el cu glas repezit. E de datoria mea să mă consacru acestor nenorociți.

5

— *Nu-mi e silă de nici o formă de lepră*, repetă medicul, visător. Iată, desigur, un om curajos.

Străinul dispăruse atît de repede încît starețul nici nu avusese timpul să schițeze măcar un gest ca să-l rețină. Jehan Maillard se apropie de fereastră și privi afară. Se lăsa noaptea.

— Ciudată ființă mai e și acest sfînt al dumitale, starețe. Iată-l acum plecat în căutarea unor leproși. Și nu se poate spune că ducem lipsă de așa ceva aici. N-a făcut nici douăzeci de pași și și-a freat obrazul de zece încîntătoare boturi leproase,

Nici unul din oamenii noștri nu vrea să lipsească de la o asemenea sărbătoare. Piața s-a umplut și e neagră de lume. Iată că unii i-au adus și soatele... Ce face acum ? Ah, da, tot același lucru. Se apleacă. Strînge niște sîni la pieptu-i. Sărută o frunte, doi obraji. Sărută iarăși ; apoi trece la alta. Nerușinatele alea ar mai vrea, poți fi sigur ; dar el nu-și pierde vremea. Oh, ce sfînt grăbit să-și găsească izbăvirea, sau să-și dovedească sfințenia !

— Jupîne Jehan, astea-s vorbe hulitoare de Dumnezeu, spuse starețul care rămăsese extaziat. E un sfînt, și măreția misiunii sale nu-i îngăduie nici o clipă de răgaz.

— Da, așa o fi, bombăni medicul. Dar n-ai fi vrut să stai ceva mai mult de vorbă cu dînsul, ca să afli din ce categorie face parte sfințenia lui ? După cum prea bine știi, sînt și sfinți încoronați. Nu e dintre aceștia. Sînt sfinți nobili ; nici așa ceva nu e. Călugăr sfînt ? Nu poartă tonsură. Nici țărănoi nu e ; de altfel, n-am auzit niciodată de vreun sfînt țărănoi.

— Ei ! Ce importanță are cine este în viața lumescă. E un sfînt și asta trebuie să ne fie de ajuns. N-ai simțit și dumneata mireasma pe care o răspîndește răsufarea lui ? Mai sînt și acum amețit. Nu, fratele Rose n-a avut nici un fel de vedenie. Un miros de smirnă și de tămîie.

— M-da. Așa e, l-am simțit și eu, deși pe mine nu m-a socotit vrednic de sărutul lui. Ferească Dumnezeu ; dar de ce nu ne-o fi trimis oare Cel-de-sus o sfîntă drăgălașă ! Numai că, starețe (e drept că nu prea am de-a face cu sfinții), nicio-

dată n-am auzit că ar împrăștiia în jurul lor un parfum deosebit.

— Ei vezi, aici greșești, oricît de mare vraci ești, spuse cu un aer grav bătrînul. Unii sfinți din vremurile de odinioară erau învăluiți de o aromă care înmiresma văzduhul în jurul lor. Asta-i bine știut.

Jehan Maillard îl privi îndelung și în tăcere pe evlaviosul său prieten, apoi clătină din cap a neîncredere. Cînd îl părăsi, cu o oră mai tîrziu, cuviosul Thomas d'Orfeuilles era încă profund tulburat de acest eveniment și agitația care domnea în jurul mănăstirii îl ținu treaz pînă la o oră înaintată.

Străinul rătăci pînă noaptea tîrziu în mica leproserie, străbătînd mai întîi ulițele la întîmplare, dăruindu-și sărutul tuturor leproșilor care se nimeau în drumul lui, atrași ca de un magnet de grupurile cele mai numeroase. După aceea, cînd agitația stîrnită de apariția lui se mai domoli și străzile se goliră, rămase parcă pe gînduri și introduse un fel de metodă în ciudata-i comportare.

Îi ceru fratelui Rose, care se luase după el, să-i servească de călăuză și se apucă să viziteze una după alta toate locuințele. Dădu acolo peste alți leproși care nu ieșiseră din casă pentru că starea lor nu le-o îngăduia, sau din simplă indiferență. În fiecare locuință milostenia lui se manifesta după un ritual simplu și precis: intra, deschidea larg brațele și săruta unul după altul pe toți cei aflați acolo. Încerca oare vreunul să se sustragă? Nu se dădea niciodată bătut. Îl urmărea pe cel îndărătnic. Izbutea să-l înghesuie într-un ungher

al casei și acolo, cu brațele din nou în cruce, îl rușina pe bietul om pentru rușinea lui, spunînd cu glasul ciudat, care părea să cuprindă o sîfșietoare dojană :

— Oare nu toți oamenii sînt frați? Am venit la tine din dragoste, iar tu mă respingi!

Atunci, pînă și leprosul cel mai sălbatic simțea cum i se înmoaie inima și primea cu lacrimi în ochi îmbrățișarea lui. Apoi, după ce cotrobăia prin toate ungherele ca să fie sigur că n-a uitat pe nimeni, vreun bolnav căzut la pat sau vreun plod în leagăn, străinul o pornea din nou cu mersul nerăbdător și se îndrepta către altă locuință.

Își încheie ocolul cetății mult după priveschere și se pomeni din nou în ulița principală. Cîțiva leproși care nu dormeau îl văzură în clipa aceea, la lumina unui felinar pe care-l purta fratele Rose. Băgară atunci de seamă că fața-i era leoarcă de sudoare, tenul livid, și gîndul că-și jertfește acum sănătatea pentru ei îi unse iar pe inimă. Fratele Rose îl rugă să se odihnească puțin înainte de-a porni spre marea leproserie, așa cum își arătase intenția. Vru să-l ducă în propria-i chilie, de vreme ce refuzase ospitalitatea starețului; dar străinul clătină din cap.

Cei doi oameni schimbă atunci, cu glas șoptit, cîteva cuvinte pe care nimeni nu le auzi; apoi se afundară în noapte. Sfîntul dispăruse și umbra lui, în noaptea aceea, încetă să mai rătăcească prin ulicioare. Toată lumea crezu că acceptase în cele din urmă un locșor în odăița călugărului. Șușotele se stinseră încetul cu încetul și tăcerea învăluia din nou Muntele-Bolnavilor.

THOMAS D'ORFEUILLES se sculă puțin înainte de utrenie și se duse în capelă pentru a mulțumi Celui-de-sus. Nu rămase decât foarte puțin acolo, atât era de curios să afle ce mai făcea noul oaspete al leprozeriei. La ieșire, se întâlni cu Jehan Maillard, care, ca în fiecare dimineață, vizitase tocmai spitalul. Era un fel de baracă lungă unde erau internați bolnavii a căror stare necesita îngrijiri permanente. În lipsa unor fețe bisericești care să le dea aceste îngrijiri, căci fratele Rose era de cele mai multe ori ocupat în afară, medicul cerea ca leproșii mai puțin vătămați să facă fiecare de gardă pe rând, sarcină de care aceștia se achitau bombănind.

Jehan Maillard stătea de vorbă cu fratele Rose. La întrebarea: „Unde e?”, pe care starețul i-o puse încă de departe, el ridică din umeri și răspuase pe un ton morocănos:

— A plecat spre marea leprozerie, starețe; a plecat înainte de ivirea zorilor, după ce a înnoptat la spital.

— La spital! Dar bietul nostru spital e ticsit. Nici n-avem măcar un pat pentru fiecare lepros,

— Asta i-a fost vrerea, spuse fratele Rose. A dormit în același pat cu doi dintre leproșii noștri cei mai pociți.

— A dormit în patul leproșilor?

— Asta i-a fost vrerea, repetă călugărul. N-a dormit decât câteva ore, după ce a dat o mână de ajutor la îngrijirea bolnavilor.

— Jupîne Jehan, spuse grav starețul, fapta asta nu-ți stîrnește admirația?

— E drept că e un act curajos; și nu m-aș plînge de asemenea dacă Dumnezeu ne-ar fi trimis un infirmier voluntar și sfînt pe deasupra! Nu m-aș plînge, spuneam, dacă suflul divin nu s-ar manifesta la el aîdoma unei febre maligne. Parcă-i apucat, nu alta, starețe. Dacă continuă așa, o să cadă bolnav. Pe deasupra, nu există betesug mai molipsitor decât febra, chiar dacă e sfîntă, și în dimineața asta toți mușteriii mei au fierbințeală. Toate emoțiile astea nu fac două parale pentru sănătatea lor. Ar trebui să folosești autoritatea dumitale ca să se mai potolească și să fie ceva mai cumpătat în sfințenia lui, starețe. Acum vraciul îți vorbește. Toată agitația asta s-ar putea transforma în nebunie.

Starețul rămase pe gînduri. Știa că prietenul lui e în aceeași măsură om cu bun-simț și medic priceput și că dă adeseori sfaturi foarte bune pe un ton ușuratec. Nici el nu încuviința excesele, oricare ar fi fost ele și, fără să și-o mărturisească sie însuși, nu putea să nu fie surprins de purtarea necunoscutului.

— N-am eu dreptul, spuse el, să arunc apă pe o flacără sfîntă. Dar aș putea poate să-l sfă-

tuiesc să-și cruce forțele chiar în interesul misiunii sale.

— Atunci, vino cu mine. Trebuie să fac o vizită în marea leprozerie. Îl vom întâlni acolo cu siguranță pe omul nostru, și ai să-l poți dăscăli. Am de gând să înnoptez diseară pe la jumătatea muntelui, iar mâine voi merge pînă în regiunea cea mai de sus. De mult nu i-am mai făcut o vizită întunecatului meu confrate.

Expresia aceasta familiară, folosită la adresa negrului ce locuia în vârful muntelui, era o aluzie glumeată la cunoștințele medicale embrionare pe care Jehan Maillard le bănuise la el. Dar nici o glumă nu-l putea împiedica pe stareț să se cutremure cînd era vorba de oroarea neagră. Medicul insistă totuși.

— N-ai ieșit nicăieri în ultima vreme și asta nu-ți priește de loc. Leproșii trebuie să facă exerciții cumpătate.

Starețul șovăi o clipă. Perspectiva de a petrece o noapte într-un adăpost improvizat nu-i surîdea de loc. Medicul avea însă dreptate: prea avea tendința să stea închis în mănăstire și conștiința îi reproșa că se ferește de contactul cu leproșii respingători. Pe deasupra, murea de dorința de a-l revedea cît mai curînd pe necunoscut. Se hotărî deodată.

— Hai să mergem, spuse el. Ai dreptate. Clausturarea nu e bună nici pentru fizic și nici pentru moral. Vin cu dumneata.

Ieșiră dintre zidurile cetății, urmați de credinciosul frate Rose, care luase cutiile cu leacuri, și

de un tînăr lepros care ducea păturile pentru noapte și cite ceva de-ale gurii. Acesta îi servea drept servitor lui Thomas d'Orfeuilles care, deși nici în sinea lui nu îndrăznea să recunoască acest lucru, îl alesese dintr-un motiv egoist: chipul tînărului, abia atins de lepră, era aproape uman.

Străbătură mai întîi ogoarele ce se întindeau de jur împrejurul cetății. Priveliștea era veselă; poteca, destul de lină ca să îngăduie conversația. Cei doi prieteni discutau cu însuflețire. Mișcarea și aerul dimineții îl înviorară pe stareț. Trecînd prin fața viei care-i dădea vinul lui cel de toate zilele, mulțumi cerului că recolta de struguri se anunța bogată și-l felicită pe fratele Rose pentru felul cum o îngrijea. Bunul călugăr se înroși de mulțumire.

— Aici, pămîntul e bun, spuse el. Nenorocirea e că ceva mai departe nu face două parale. Și am avea nevoie să extindem culturile. Crește pe an ce trece numărul gurilor ce trebuie hrănite.

— Lepra ucide încet, observă sentențios medicul.

Într-adevăr, așa era: populația leprozeriei creștea mereu, și acest lucru constituia încă un motiv de îngrijorare pentru stareț. Lepra nu numai că ucidea încet, dar nu punea nici o stavilă instinctului de reproducere. Jehan Maillard susținea chiar că sporeau poftele sexuale. De fapt, nașterile erau mai numeroase decît decesele. Copiii, care nu puteau fi izolați, se îmbolnăveau puțin după ce vedeau lumina zilei, și erau condamnați să nu cunoască decît locul lor de baștină — Muntele-Bolnavilor.

La fiecare din aceste nașteri, cele mai multe nelegitime, starețul ofta și medicul, care supraveghea

activitatea leproasei-moașe, simțea că și pe el îl apasă cugetul. Unul propovăduia castitatea, celălalt prudența și amândoi în zadar. Leproșii nu se temeau să înfrunte chinurile iadului, nesocoteau sfaturile și se apropiau în fiecare noapte de leproase cu o ardoare ce nu putea să nu dea roade. Neputînd suprima pacostea, Thomas d'Orfeuilles se străduia s-o îngrădească și oficia căsătorii religioase și botezuri în mijlocul indiferenței generale. Medicul se jura că pe viitor va suci gâtul nenorociților condamnați, dar niciodată nu se putea hotărî la așa ceva. Și astfel, monarhul Lepură vedea cum crește cu timpul numărul supușilor lui.

Starețul oftă dar nu-i răspunse fratelui Rose. Trecură de zona culturilor. Poteca deveni mai povîrnită. Curînd, la o cotitură, li se ivi înaintea șesul pe care îl domina Muntele-Bolnavilor. Spre miazăzi, aerul era limpede; o lumină puternică scotea în relief fiecare amănunt dintr-o pădure uriașă. În partea opusă, dimpotrivă, dinspre oraș, o pîclă arămie acoperea cîmpia.

— Am observat-o și ieri, spuse medicul; sînt niște aburi ciudați. Soarele nu izbutește să-i risipească.

— E colb, afirmă fratele Rose. Norul se întinde deasupra șoselelor și potecilor. Mi-aduc aminte că am mai văzut așa ceva cînd eram copil, cu prilejul unui iarmaroc. Toți neguțătorii din țară își dăduseră întîlnire la oraș. Drumurile erau brazdate de căruțe și de călăreți.

— Un bîlci sau o sărbătoare importantă. Asta o fi pesemne.

Rămaseră cîteva clipe tăcuți, posomorîți. Izolați în sînul leprozeriei, fără alt orizont decît lepra, izbuteau să se împace cu situația lor, dar o simplă privire spre cîmpie, trezindu-le amintiri mirenești, stîrnise în ei nostalgia pe care un foarte îndepărtat și stăruitor dangăt de clopot avea tendința s-o sporească. Jehan Maillard încercă s-o risipească cu tonul lui obișnuit.

— Ce ne pasă nouă de fumurile și zgomotele din vale, starețe! O fi vreuna din noile voastre sărbători religioase, pesemne. Clopotele parcă s-au dezlănțuit. Cine știe, poate s-a săvîrșit vreo nouă minune. Această veste bună atrage o droaie de pelerini, precum și neguțători dornici să-și vîndă tot felul de mărfuri. Mult ne pasă nouă! De ieri n-avem și noi sfîntul nostru?

— La drept vorbind, ai dreptate, jupîne Jehan, spuse starețul. Dumnezeu ne-a adus pe Muntele-Bolnavilor, îndrumînd aici un sol ca să ne rușineze de egoismul nostru. Sînt sigur că în străfundul sufletului dumitale simți așa cum simt și eu: nimeni nu poate trăi la nesfîrșit fără dragoste și milostenie.

— Rămîne de văzut, spuse medicul. *Amin*, starețe; dar sînt nerăbdător să-l văd din nou pe acest mesia, la lumina zilei. Ei, uite, cred că am dat de el.

Ajunseseră în pragul unei regiuni păduroase care adăpostea un număr mare de cocioabe situate destul de departe de potecă. Străinul era acolo, nemișcat, pe jumătate ascuns de umbra unui copac, sprijinit de trunchiul lui. Nu-i văzuse. Era prea ocupat să pîndească vreo zece-doisprezece copii

care păreau absorbiți de o stranie ceremonie. Cei mai mulți dintre ei stăteau pe vine, așezați în trei rânduri și nemișcați. Înaintea acestui grup, unul din ei, îmbrăcat în zdrențe întunecoase, stătea îngenunchiat pe jos. Cîteva pași mai încolo, de data asta cu fața către grupul de copii, acel ce părea cel mai în vîrstă dintre toți pălăvrăgea făcînd gesturi mari. Nu-i observaseră nici pe străin și nici pe noii veniți.

Starețul era cît pe ce să-și semnaleze prezența, cînd Jehan Maillard îi vorbi cu glas scăzut :

— Nu te mișca, starețe. Tare aș vrea să-l examinez pe cînd se crede la adăpostul tuturor privilegiilor.

— Dar ce fac acești copii ?

— Nu-i decît un joc.

— Un joc ?

— Să-i urmărim și pe ei. Nu sînt oare viitorul leprozeriei ?... Jocul lor favorit : copii leproși se joacă de-a leprosul.

2

Puștiul care stătea în genunchi avea pe cap un vâl negru, iar o bucată de stofă roșie, tăiată grosolan în formă de inimă, îi era prinsă de piept. El era *leprosul*. Băiatul mai mare care stătea cu fața la el, parodia slujba de înmormîntare. După ce rosti un șir de litanii în care introducea cîte un cuvînt cu consonanță latină care-i făcea pe

ceilalți copii să se strice de rîs, se aplecă, ridică vreo cîteva pumni de pămînt și îi aruncă pe capul *leprosului*, spunînd :

— *Prietene, acesta este semnul că nu mai faci parte din această lume.*

Cele trei rînduri de puștani sușoteau și își dădeau cu coatele. *Leprosul* se prosternă pînă ce capu-i atinse pămîntul. Șeful bandei continuă :

— *Îți interzic să mai intri vreodată într-o biserică, să mergi în locuri publice sau să te alături unui grup ori unei adunări oarecare.*

Te opresc să-ți speli vreodată mîinile la fîntînă, în piraie sau în oricare altă apă, în afară de blidul tău.

N-ai să porți alt costum decît acela al leproșilor.

Îți interzic, cînd vei trece peste cîmpii, să răspunzi celui ce ți-ar pune o întrebare înainte de a părăsi drumul pentru a te așeza împotriva vîntului, de teamă să nu molipsești această persoană. Pe deasupra, te vei feri de acum înainte s-o iei pe drumul mare ca să nu întâlnești pe careva.

Îți interzic, dacă ești nevoit să mergi de-a lungul unei poteci peste ogoare, să te atingi de gardurile sau de tufișurile ce o mărginesc.

Îți interzic să atingi pe cineva, și cu deosebire pe copiii mici și pe tineri.

Îți interzic ca în viitor să mănînci sau să bei cu alți tovarăși în afară de leproși.

După ce-și încheie predica, „preotul” improvizat făcu un gest. *Leprosul* se ridică și se apropie de o groapă larg căscată, săpată în pămînt, scuturînd două bucăți de metal legate una de

alta și care voiau să reprezinte talanga leproșilor. În timp ce mergea, toți ceilalți se îndepărtau de el ținându-se de nas și simulând cel mai profund dezgust. Se lungi în groapă. Cei alți aruncară peste el, de departe, pumni de pământ pînă ce fu pe jumătate acoperit.

Era, ceea ce se numea în societate : *separatio leprosarum*, ceremonie care preceda internarea unui lepros recent descoperit și care-l scotea din rîndurile celor vii. Copiii, născuți în leprozerie, n-o trăiseră, dar produsese o impresie atît de puternică asupra părinților lor, încît aceștia nu mai conteneau să vorbească despre ea, comparînd diferite variante. Mari sau mici, toți cunoșteau riturile acestei ceremonii în cele mai mici amănunte.

Puștii puneau atîta realism în acest simulacru de simulacru, încît starețul rămase adînc tulburat. Pe medic, ale cărui drumuri prin marea leprozerie îl obișnuiseră cu asemenea distracții, îl interesa însă mai ales atitudinea străinului. Acesta părea captivat de acest joc. Cînd copiii făcură o pauză, ieși din umbră și se îndreptă către ei. Jehan Maillard observă că era și mai palid decît în ajun. Fața-i supță era chircită de oboseală și de nesomn. Și totuși, o flacără aproape sălbatică îi strălucea în ochi.

Copiii tăcură văzînd că se apropie de ei. Unul din cei mai mici izbucni în plîns și o luă la sănătoasa. O nimica toată ar fi fost de ajuns, se gîndi medicul, ca toți să se împrăstie ca un cîrd de vrăbii. Străinul se apropie însă de ei cu un zîmbet, începu să le vorbească fără a ridica glasul și ei îl ascultară imediat.

Starețul vru din nou să se arate, dar Jehan Maillard îl opri. Își dădură seama că necunoscutul ceruse să i se explice jocul. Rîsul lui, pe care nu avuseseră încă prilejul să-l audă, răsună deodată în cîmpie. Rîdea așa cum vorbea, fără a descleșta dinții. După scurt timp deveni evident că propunea copiilor să ia și el parte la jocul lor, iar aceștia, curioși, acceptară.

Noul joc era mai simplu, dar tot inspirat de lepră. Acum, cel mai mare dintre copii își pusese accesoriile costumului și ținea rolul *leprosului*. Cei alți fugeau din fața lui, scotînd țipete de spaimă, iar el îi urmărea zăgănindu-și tinichelele. Acela pe care-l prindea trebuia să-i ia locul. Dar străinul intră în felul lui în jocul copiilor : în loc de a fugi din fața *leprosului*, se duse în întîmpinarea lui, îi deschise larg brațele, îl strînse la piept și îl sărută.

Cînd îi dădu drumul, băiatul păru descumpănit, dar el îi vorbi cu blîndețe, iar după ce tot pîlcul se strînse roată în jurul lui, le ținu parcă un fel de predică, din care medicul și starețul nu putură distinge decît obișnuita-i întrebare, rostită cu un accent de dureros reproș :

— Oare nu toți oamenii sînt frați ?

— O, ce mai predicator ! murmură Jehan Maillard. Să știi, starețe, că ai în el un concurent serios.

Strengarii păreau convinși. Cînd jocul fu reluat, se transformă într-o demonstrație de milostivire, străinul asumîndu-și rolul *leprosului*, iar

pusti, în loc s-o ia la fugă, aruncându-se în brațele lui pentru a-l îmbrățișa.

Îi strânse astfel pe toți la piept, pînă și pe puștanul care o rupsesse la fugă plîngînd și care, în cele din urmă, se apropiase de ei. Atunci, ca și cum acest joc n-ar mai fi prezentat nici un interes pentru el, lepădă vâlul negru și inima roșie și îi părăsi brusc, fără a adăuga o vorbă, îndreptîndu-se cu pași mari către vîrfurile muntelui. Plecarea fu, ca și apariția lui, atît de neașteptată încît copiii rămăseră năucii.

Cei doi prieteni o porniră din nou la drum, tăcuți, adînciți în gîndurile lor și menajîndu-și respirația, căci se înnorase și căldura devenea copleșitoare.

— Starețe, spuse deodată Jehan Maillard, după felul cum se poartă, am crezut la un moment dat că are apucături împotriva firii.

Thomas d'Orfeuilles protestă cu atît mai multă indignare cu cît și pe el începea să-l nedumerească și să-l frămînte comportarea străinului.

— Jupîne Jehan, spuse el cu asprime în glas, eu n-am văzut aici decît o lecție de milostivire dată unor copii care, fără să se gîndească poate la nimic rău, nu se jucau cum se cuvine. Și lecția a fost de folos. Nu se vor mai îndeletnici cu asemenea jocuri cumplite...

— Măcar cîtva timp. *Amin*, starețe. Deocamdată, iată că a plecat din nou, năpustindu-se asupra altor leproși, precum o pasăre de pradă asupra unor puișori.

Îl regăsiră la popasul pe care îl aleseseră pentru a-și petrece noaptea, o așezare ce aduna la un loc un număr mare de leproși, ultima înaintea regiunea blestemată a leprozeriei de sus. Medicul își rezervase acolo o colibă, unde să se poată odihni în cursul drumurilor sale. Ajunse după-amiază, se duse să-și viziteze bolnavii, apoi se întoarse pentru a se întîlni din nou cu starețul. Cei doi cumetri se instalară cît mai comod cu putință în vederea cinei, în timp ce fratele Rose și servitorul făceau paturile.

Străinul, Jehan Maillard aflase acest lucru în timpul vizitelor sale, nu venise încă în acest soi de sat, dar vestea că se afla pe Muntele-Bolnavilor se răspîndise pe căi tainice și toți leproșii se adunaseră în poiană, așteptînd să-și facă apariția. Grijuliu cum era de a nu trece cu vederea nici un suflet în călătoria lui, mersese peșemne de-a lungul cărărilor ce se întindeau de jur împrejurul conului, vizitînd fiecare cocioabă izolată, și urmînd astfel un lung drum șerpuit, în timp ce medicul și tovarășii lui o luaseră pe scurtătură.

Se înnoptă. În poiană, grupul de leproși apărea acum ca o masă confuză și starețul simți o ușurare. Era tare mîhnit văzînd această sumedenie de buboae purulente, de plăgi respingătoare, de fișii de piele ce atîrnau ca niște flori ofilite, toate acele organe roase pe care îi le închipuiau uneori gata-gata să se desprindă de trup; hidoșenii

obișnuite în acest loc foarte ridicat pe scara grozăveniilor. Regretul lui nemărturisit era că întunericul nu risipise și duhoarea grea ce răzbătea de la această întrunire, o duhoare de lepră înaintată, diferită de aceea cu care-i obișnuise mica leprozerie.

Un val mai fetid decât celelalte năvăli în cabană, și starețul se îngălbeni la față, se ridică și lăsă în jos, cu un gest repezit, scîndura ce sluja drept oblon. Apoi, i se făcu rușine de acest reflex și se așeză la loc, abătut.

— Bieții oameni ! murmură el.

— Lepra ucide încet... spuse medicul, dar degeaba te necăjești așa tare, starețe. Beteșugul are și avantajele lui.

— Avantaje, într-adevăr, mormăi Thomas d'Orfeuilles, ridicîndu-și uriașele buzoaie ca un leu iritat !

— Da, fără îndoială. Lepra este o minunată sperietoare pentru oșteni, iar războiul este o urgie care vrea să se statornicească, pare-se, în țara noastră. Buna noastră lepră îi ține pe englezi mai departe. Nici un vrăjmaș al țării n-ar îndrăzni să înfrunte leprozeria ; și nici așa-zișii prieteni, de altfel, și e mare noroc ; mă gîndesc la cavalerii care umblă jefuind satele în drumul lor sub pretextul că-i apără pe oamenii sărmăni. Mi se întîmplă să visez, starețe, că Muntele-Bolnavilor este un liman al păcii și al liniștii. Iată cum transformă Domnul un flagel într-o binefacere.

— *Amin* pentru dumneata, necredinciosule, spuse Thomas d'Orfeuilles zîmbind fără vlagă.

— Chiar dacă mi-ar fi cu putință, nu sînt sigur că aș părăsi acest adăpost ca să mă cufund iar într-o lume ce a căzut pradă demenței.

Cugetînd asupra acestei ultime observații, starețul era tocmai pe cale să conchidă că mare lucru e filozofia, cînd afară, o hărmălaie de glasuri îl făcu să ciulească urechile. Deschise din nou fereastra, dar nu putu desluși nici un cuvînt : de la un anumit nivel al muntelui, mulți leproși, al căror aparat vocal era vătămat, aveau un limbaj alcătuit din mormăituri hîrîite, asemănătoare unor strigăte de animale, aproape de neînțeles pentru cei neinițiați. Numai vrăciul mai înțelegea cîte ceva din aceste graiuri primitive ce se vorbeau astfel la diferite trepte ale muntelui. Îi confirmă starețului ceea ce acesta și ghicise : străinul era prin apropiere. Îl rugă pe fratele Rose să stingă lumînarea. Cei doi prieteni se instalară la fereastră, în care abia încăpeau capetele lor uriașe și deforme, pentru a pîndi din umbră sosirea sfîntului.

Apariția lui, anunțată prin mormăiturile discordante ale tuturor leproșilor ce se ridicaseră ca un arc, îngheță sîngele în vinele celor doi prieteni, impresiionîndu-i ca hidoasa vedenie a unui coșmar absurd.

Ca un preludiu la o viziune infernală, pădurea fu mai întîi străbătută de un șir de licăriri fugare, a căror frecvență crescuse repede pînă ce această succesiune de fulgere misterioase se transformă într-o lumină neîntreruptă, iradiind lăstărișul din pădure cu o văpaie magică. Atunci, o procesiune carnavalescă se ivi din poteca ce dădea în fața poienii.

În fruntea acestui cortegiu se afla un șir de copii purtând torțe ce aruncau flăcări roșii. Dar abia când văzură grupul ce venea imediat după ei, starețul și medicul-filozof încrămeniră de groază în timp ce molcomul frate Rose, care se încumetase să arunce o privire printr-o crăpătură a colibei, scotea o exclamație înăbușită. Spaima lor se datora atât hidoșeniei spectacolului, cât și caracterului său inexplicabil; într-adevăr, făptura înspăimântătoare ce înainta era un monstru *extravagant*. Le apăru sub înfățișarea unui trup inform, de o lățime atât de uriașă încât se revărsa de o parte și de alta a drumului, dus de o mișcarea de picioare amestecate și peste care se ridicau trei capete.

*Cerber, fieră crudele e diversa,
Con tre gole caninamente ¹...*

murmură mașinal Jehan Maillard, ștergându-și fruntea.

Într-adevăr, în clipa aceea, singura judecată cât de cât rațională despre această creatură i se părea identificarea ei cu demonul ce stă de pază la poarta Infernului.

Impresia generală pricinuită de această apariție diabolică îi împiedicase la început pe cei doi prieteni să deslușească amănuntele structurii sale. Când se siliră s-o examineze mai în amănunt,

¹ Iar Cerber, fieră hîdă, sub puhoi / din trei gîtlejuri lătră cu mînie... (it.). Vezi Dante Alighieri *Divina Comedie*, ELU, 1965, pag. 38. Traducere de Eta Boeriu.

căci acesta era singurul mijloc de a combate stupefarea ce-i cuprinsese, își dădură seama că fiecare din părțile componente ale monstrului avea o hidoșenie specifică. Asupra capetelor se aținti în primul rînd privirea rătăcită a starețului, după primul fior de groază, de îndată ce fu în stare să perceapă altceva decît cumplita generalitate. Ele atrăgeau în mod irezistibil privirea. Unul din aceste capete, cel din stînga, nu avea de loc nas și din buze nu mai rămîneau decît niște fîșii zdrențuite. Cavitățile neagră ce se întindea în mijlocul obrazului sugera ideea unui hău fără fund pe care nici o rază nu va izbuti vreodată să-l lumineze. Cît privește capul din dreapta, nici o bucăciță de carne nu semăna a carne; totul, absolut totul, era numai putreziciune. Alcătuia o singură plagă, o bucată de cangrenă, avînd forma grosolană a unei sfere, și trebuia să cauți mult pînă să poți desluși acolo organele de simț, acoperite de umflături scîrnave, unde lumina torțelor crea umbre și reflexe halucinante.

Al treilea cap, cel din mijloc, era aplecat înainte într-o atitudine de totală vlăguire. Se legăna, la împlinire, pe măsură ce înainta cortegiul, lăsîndu-se cînd pe unul, cînd pe celălalt din cele două capete vecine. Poziția lui îl făcu pe stareț să creadă că ascunde o slujire și mai cumplită decît aceea a vecinilor lui. De aceea, i se opri parcă inima în loc cînd avu presimțirea, deslușind după o înțepenire abia perceptibilă, că-și va dezvălui chipul. Într-adevăr, se ridică cu un gest lent. Spaima călugărului se transformă în uluială cînd îl recunoscu pe străin.

Nu era decât el. Încadrat, susținut, aproape dus de doi leproși din colibele izolate care ținuseră să-l însoțească pînă acolo, îi înălțuia atît de strîns pe tovarășii lui cu brațele-i încleștate de gîtul lor încît cele trei trupuri păreau să alcătuiască unul singur.

Groaza nu se risipise o dată cu caracterul supranatural al acestei apariții. Pe stareț îl trecu un fior de dezgust, simțind în propriu-i trup scîrnăvul contact care-l lega pe străin de aceste două făpturi.

— Omul acesta e un sfînt, exclamă el cu înfocare, ca și cum ar fi vrut să se convingă singur. Numai și numai un sfînt poate îndura așa ceva !

4

— Da, e un sfînt, fără îndoială, spuse Jehan Maillard. Dar așa fi crezut că sfințenia aduce cu ea tihna sufletească și seninătatea. Or, asta-i cu adevărat turbat. Uite-l că o ia de la început.

Străinul, căruia cei doi leproși îi dăduseră drumul, rămăsese cîteva clipe năuc, clătînîndu-se pe picioare. Dar cum mulțimea se îmbulzea spre el, își veni foarte repede în fire. Pe dată, fără a se odihni măcar o clipă, își reluă cu o lăcomie sporită ciclul îmbrățișărilor, punînd în ele înflăcărarea unei pasiuni și în același timp ritul monoton al unei ceremonii. Deschidea larg brațele, se apropia de lepros, îl strîngea la piept cu un fel de

frenezie, își lipea buzele de carnea-i respingătoare ; apoi îi dădea drumul ca să treacă la altul.

Jehan Maillard, căruia începuse să i se trezească curiozitatea științifică, se gîndea în mod ciudat, văzînd cum procedează, la un animal în călduri care sare de la o femelă la alta și urmărește cu disperare o pradă capabilă să potolească o dorință nesățioasă.

— Greșit-am bănuindu-l de apucături împotriva firii, mormăi el cu glas scăzut, vorbindu-și sie-însuși. Se repede cu aceeași patimă la leproși, la leproase, la copii leproși și la leproși bătrîni. N-are nici o preferință ; nu-i pasă de vîrstă sau de sex. Să fie un smintit ? Un sfînt smintit, da, s-ar putea, de ce nu ? Sînt și din ăștia. De ieri, individul ăsta a sărutat peste cinci sute de boturi leproase și tot nu s-a saturat... Starețe, nu văd decât o singură explicație rațională...

— O explicație rațională ! repetă starețul pe un ton de zeflemea.

— Da, cred că e vorba de un păcătos ; un păcătos pocăit, chinuit, hărțuit de remușcări, care crede că-și va putea mîntui sufletul și recîștiga în rai un loc compromis, repetînd acte de acest fel. Numai că, pentru a vădi o asemenea pornire, o astfel de dorință de a se jertfi, e nevoie pesemne de amintirea unor nelegiuiri cu totul ieșite din comun.

— Necredinciosule, spuse Thomas d'Orfeuilles ! Cînd ai să renunți oare a te mai chinui căuțînd explicații harului divin ? E un sfînt.

— Asta-i rostul meseriei mele să caut explicații, admise medicul, și e în firea mea să gîndesc

că interesul este un stimulent puternic al acțiunilor umane chiar pentru un sfânt.

Se mai uită cu atenție afară, apoi reluă, după o perioadă de tăcere, pe un ton serios.

— Ca să-ți spun drept, sînt dezorientat. Da, desigur, eroismul lui te face să crezi că e sprijinit de o putere din afară... Dar de ce oare Cel-de-sus n-o fi dat aleșilor lui o înfățișare mai plăcută? Ai observat nasul acela urît și coroiat, tenul acela palid, pomeții ieșiți în afară și buzele alea subțiri, strînse cu încăpăținare?... Starețe, mireasma aceasta de smirnă și de tămîie pe care ai simțit-o ieri și care-i îmbată pe toți cei pe care-i sărută nu ascunde oare un miros de pucioasă?

— Diavol ești tu! mormăi starețul. Nu crezi în Cel-de-sus și ai vrea să insinuezi...

— Greșesc, bineînțeles. Satana nu e decît o născocire a preoților, care a inspirat versuri foarte frumoase domnului Dante... Totuși, uită-te chiar acum la el.

Străinul stătea în mijlocul luminișului, înconjurat de o mulțime compactă. Starețul, care se întorsese la fereastră, zări, deasupra unui grup, silueta-i înaltă, luminată de torțele pe care copiii le țineau în mâinile lor întinse, chiar în clipa cînd se apleca peste un prunc pe care i-l prezenta o leproasă.

Cuvintele lui Jehan Maillard semănaseră oare neliniștea în sufletul starețului? Nenumăratele emoții prin care trecuse creaseră oare în el un climat prielnic halucinațiilor? Văpăile tremurătoare ale torțelor deformau oare realitatea într-un chip fantastic? Fapt este că pe moșneag îl izbi deodată

un nou simțămînt de groază văzînd fizionomia sfîntului care i se păru, în clipa aceea, pătrunsă de o adîncă răutate. Comportarea noului-născut spori și mai mult intensitatea acestei impresii furîșe. Acesta începuse să urle și se zvîrcolea în asemenea hal încît maică-sa abia reușea să-l țină. Cîteva secunde, în scurtul răstimp cît sfîntul se înclina cu fața strîmbată de un rînjat care i se păru satanic, starețul crezu că vede o jertfă oferită în dar unui căpcăun monstruos.

Închise ochii și își făcu semnul crucii. Cînd îi deschise din nou, vedenia se risipise. Sfîntul se ridicase și își schimbase locul. Copilașul nu mai scotea decît gemete slabe. Călugărul își trecu mîna peste frunte și îi reproșă tovarășului său că rostește vorbe nelegiuite ce ar putea stîrni îndoiala în inimile simple și neprihănite.

— Mergem să stăm acum de vorbă cu el? Întrebă medicul, ridicînd din umeri.

Starețul șovăi. Se simțea zdrobit de evenimentele din această seară și nu avea de loc poftă să se ducă în mijlocul gloatei de leproși.

— Să mai așteptăm pînă mîine. Se va odihni desigur aici.

— Ca să plece probabil la mijlocul nopții... Dar, la urma urmei, ai dreptate. Va trebui să se oprească odată și odată, după ce va fi făcut ocolul întregii leprozerii, ceea ce nu mai poate întîrzia mult, avînd în vedere iuțeala cu care merge. Îl vom ajunge probabil din urmă către vîrfurile muntelui... Nu ești curios, starețe, să vezi care va fi reacția lui față de leproșii din zona blestemată?

Domnul Thomas d'Orfeuilles se înfioră, dar nu răspunse, și cei doi prieteni se băgară în pat. Coliba nu avea decât o singură odăiță. Puțin după ce suflă în luminare, medicul mai vorbește, cu voce scăzută.

— Dacă nu se teme să strângă în brațe pe leproușii de acolo de sus, starește, dacă n-are nici măcar o tresărire în fața slujeniei negre ce locuiește în vîrf, atunci cred că și eu, pînă și eu am să mă închin în fața lui și voi recunoaște că este un sfînt.

S f î n t u l e n i g m a t i c (III)

1

O PORNIRĂ din nou spre culmea muntelui, a doua zi foarte devreme, căci drumul care mai rămînea de parcurs era anevoios și abrupt. Așa cum prevăzuse Jehan Maillard, străinul plecase înaintea lor, urmînd în continuare o spirală a cărei rază se îngusta tot mai mult. Vremea era a furtună, iar căldura înăbușitoare. Starețul se opintea din greu și se împiedica în locurile mai grele.

Străbătura o regiune pustie și își croiră un drum printre grămezi de stînci sfîrtecate, cu aspect sinistru, care marcau intrarea în leprozeria de sus.

— Și iată *al nouălea cerc*, cu nenorocirii săi locuitori, spuse Jehan Maillard.

*O sovra tutte mal creata plebe,
Che stai nel loco, onde parlare e duro
Me foste state qui pecore o zebe¹*

¹ O, voi, scursori ce locuiți străfundul / ce-n rime greu de pomenit se-arată, / mai bine oi v-ar fi făcut Preabîlîndul ! (Infernul, Cîntul XXXII. Vezi *Divina Comedie*, ed. cit. pag. 172.

— Nu înțeleg italienește, spuse cu un aer sumbru starețul, dar mă întreb dacă florentinul dumitale n-ar fi găsit aici și alte câteva grozăvii suplimentare cu care să-și împodobească Infernul.

— Ar fi descoperit cel puțin una, starețe, spuse medicul care, gîfîind, se opri ca să-și mai tragă răsuflarea : Infernul lui era o prăpastie, și trebuia să cobori ca s-o vizitezi. Intrușii nu riscau sufocarea care ne pîndește pe noi în această escaladare.

Cuvintele acestea nu-i descrețiră fruntea moșneagului. După o scurtă pauză, o porni din nou cu pas greoi și întrebă pe un ton grav :

— Cei care locuiesc aici mai au mult de trăit ?

— Luni, poate chiar ani de zile. Am cunoscut un lepros al cărui trup nu era decît putreziciune. Un roi de insecte colcăiau acolo. A trăit mult timp așa.

Un suspin adînc ieși din pieptul starețului.

— Lepra ucide încet ; și îi părea bine, adăugă Jehan Maillard. Se temea de moarte.

Urcară și mai sus. Conul se îngusta din ce în ce mai mult. Pe stareț îl treceau toate nădușile și broboanele groase ce i se prelingeau pe față și pe trup i se păreau infecte. Niciodată nu simțise atît de mult ca azi povara anilor și a leprei.

Ce-i drept, atmosfera devenea zăpușitoare. Nori întunecați se îngrămădeau deasupra cîmpiei. În direcția orașului, cîmpul era încă acoperit de o pînză roșiatică. Medicul încercă să-și sustragă tovarășul de la frămîntările lui, vorbindu-i de această privesște.

— Asta-i ciudat, starețe. E într-adevăr praf și ține de trei zile. Pesemne că drumurile sînt brăz-

date de o mulțime neînteruptă. Ce bîlci, ce sărbătoare ar putea explica așa ceva ?

— Ei, știi și eu ? Războiul, panica, poate, făcu starețul cu nerăbdare. Ce ne pasă nouă ? așa ai spus ieri, nu-i așa ? Vrajmașii țării nu sînt vrajmașii noștri.

Domnul Thomas d'Orfeuilles era într-adevăr prost dispus ; și din mai multe motive. Mai întîi, leprozeria de sus îi inspira întotdeauna gînduri negre : deși medicul îl asigurase că trupul lui nu va mai suferi degradări grave, i se întîmpla uneori să vadă în unii locuitori din zona blestemată o imagine a felului cum va arăta el însuși, și viziunea aceasta îi era insuportabilă. Apoi, îl socotea pe tovarășul lui răspunzător de neliniștea ce i se cuibărise în suflet în legătură cu sfîntul și îi era necaz pe el că-i stricase încetul cu încetul bucuria pe care i-o produsese venirea lui. Somnul îi fusese chinuit de coșmaruri absurde, în care îngeri se transformau în demoni.

Jehan Maillard nu insistă. Merșeră mult timp în tăcere. Tocmai cînd se apropiau de sprînceana muntelui, zăriră obiectul preocupărilor lor. Străinul se așezase pe o stîncă, în fața unui grup de bordeie, ultimele locuințe înainte de vîrfurile conului. Nu se vedea nici un lepros, dar cei doi prieteni ghiceau ochii ce-i pîneau din spatele rămurișurilor. Aici, leproșii rămîneau mai tot timpul înăuntrul jalnicei lor vizuine, ca și cum le-ar fi fost rușine să se arate la lumina zilei.

Cu capul plecat, străinul parcă ațipise. Nu-și dădu seama de prezența lor decît atunci cînd ajunseră chiar lîngă el. Atunci, tresări și întoarse

către ei o figură răvășită. Medicul îi vorbi foarte blînd.

— Ești sleit de puteri, străine. E și firesc, după atîta osteneală. Curajul și înflăcăarea ta ne stîrnesc admirația ; dar n-are nici un rost să-ți vatăm sănătatea prin prea multă milostenie și ai putea să aduci mai multe foloase dacă ți-ai cumpăni eforturile. Starețul nostru, care este el însuși un om evlavios, îți va spune că trebuie să-ți cruți sănătatea dacă vrei să te dăruiești altora vreme îndelungată. Te văd aici, gata să-ți pierzi cunoștința.

— E din cauza căldurii, șopti sfîntul cu glas lipsit de vlagă.

Se tot încapățîna să vorbească cu fălcile încheștate, ceea ce îi strîmba buzele într-un rînjete straniu ; dar vocea lui mai pierduse din profunzime. Era doar un pic mai puternică decît o șoaptă.

— Dragă frate, spuse starețul, sfaturile pe care ți le-a dat jupîn Jehan Maillard sînt înțelepte. Ți-am mai spus că atunci cînd e vorba de sănătatea noastră trupească nimeni nu e mai învățat decît el. Așadar, dacă n-ai nimic împotrivă, domolește-ți astăzi rîvna. Vino înapoi cu noi la mănăstire, unde te vei odihni. Mîine, cînd vei fi mai vioi, îți vei continua misiunea.

— Mîinile-ți tremură, adăugă medicul. Sînt sigur că ai fierbințeală.

Se apropie ca să-i ia mîna. Străinul se ridică deodată și se trase îndărăt cu cîțiva pași. Privirea-i stearsă căpătase o expresie sălbatică.

— Trebuie să-i mai văd și pe ăștia, spuse el cu aceeași voce stinsă.

Își biruise slăbiciunea. Merse cu pas ferm către bordeiul cel mai apropiat și intră înăuntru. Medicul îl urmări dînd din cap, căci avea treabă în această grotă. Fratele Rose îl însoți cu leacurile. Starețul nu se putu apropia de cloaca aceea de unde răzbătea o duhoare grea. Se așeză pe pămînt, la oarecare depărtare, așteptîndu-i să se întoarcă.

Cînd Jehan Maillard ieși, era descompus la față. Vorbi pe un ton grav, care nu-i era obișnuit.

— Starețe, zise el, mă căiesc pentru zeflemisirile și bănuielile mele. Ființa aceasta este într-adevăr de o origine supranaturală. Ceea ce a făcut aici depășește limitele eroismului ; căci, crede-mă, cei ce locuiesc în aceste bordeie nu se pot asemui decît cu niște hoituri în putrefacție. Eu, vraci, eu, lepros, nu mă pot atinge de ei decît cu vîrfurile degetelor mele înmănușate și întorcînd capul. El însă, n-a avut nici o tresărire.

— Și... Și i-a...

— Da, starețe. I-a îmbrățișat, i-a strîns la piept, cu tot atîta pasiune ca și pe ceilalți.

Thomas d'Orfeuilles rămase cîteva clipe fără să scoată o vorbă, stingherit. Îi era ciudă pe el că nu putea găsi cuvintele potrivite pentru a lăuda această faptă nemaipomenită. Se sili în sîfșit să rostească, cu glas scăzut :

— Dumnezeu însuși aleșilor Lui un curaj care mă uluiește. Mă simt nevrednic.

— Și eu, mărturisii medicul.

— Oare nu toți oamenii sînt frați ? șopti o voce în spatele lor.

Tresăriră. Vocea aceasta fără timbru și totuși disprețuitoare le stârnea acum o repulsie instinctivă.

Sfântul părăsea cătunul după ce vizitase fiecare bordei. Se așeză la oarecare depărtare de ei, își duse mâna la piept și rămase nemișcat.

Voiau tocmai să se apropie de el când o neașteptată rafală de vânt se năpusti asupra Muntelui-Bolnavilor și le atrase o clipă atenția. Se întoarseră cu tot trupul, mașinal, pentru a sta cu fața lor nădușită la răcoarea relativă a acestui val și observară atunci o schimbare în peisaj: pînza de praf ce acoperea șesul se destrămasese în mai multe locuri și lăsa să se întrevadă unele petice de cîmpie. Totodată, soarele, străpungînd un nor, luminea numeroase amănunte. Așa cum și ghiciseră, o forfotă neobișnuită domnea pe drumuri. Fratele Rose, care avea o vedere foarte ageră, le descrie care, cavaleri, precum și oameni ce umblau pe jos. După părerea lui, toți mergeau în aceeași direcție, cu spatele la oraș.

— Parcă ar fi exodul unei populații, starețe, spuse Jehan Maillard. Războiul, da, desigur; totuși...

Nu-și termină fraza și rămase gînditor. Vîntul sufla acum în lungi rafale cu perioade de liniște. Starețul, care sorbea văzduhul, tresări deodată și se uită la prietenul lui. Acesta părea și el nedumerit, și deschidea larg uriașele sale nări.

— Simțit-ai?

Jehan Maillard făcu un semn afirmativ și nasul lui adulmecă iarăși boarea.

— Nu e un miros de cadavru în putrefacție? Vreunul din bieții noștri leproși...

— Mirosul ăsta nu poate veni dinspre munte. Ne aflăm cu spatele la bordeie și vîntul ne aduce această putoare. Și apoi, un stîrv de leproș duhnește întotdeauna a lepră și ăsta nu poate fi un miros de lepră, starețe, aș pune mâna în foc.

Rămaseră cîțva timp tăcuți, șovăitori. Când mișcarea aerului se potoli, duhoarea dispăru. Se întorceau către străinul care rămăsese neclintit, lipsit de orice vlagă, când atenția le fu din nou atrasă de un zgomot strident ce semăna cu sunetul unei talăngi. Venea chiar din creștetul muntelui și părea să se apropie.

2

Ca și cum acest zgomot ar fi fost un semnal de alarmă mult temut, spaima și panica cuprinseseră de îndată Muntele-Bolnavilor. În interiorul bordeielor, agitația se manifestă prin mormăituri nearticulate și ușile fură împinse înapoi cu violență. Sluga starețului lepădă bagajele ce le ducea și o tuli la vale mîncînd pămîntul. Fratele Rose începu să bolborosească cu o voce îngrozită:

— Negrul, negrul!

Bunul călugăr străbătuse cu o totală indiferență cercurile cele mai respingătoare, îl urmăse pe medic în bordeiele oribile, îl ajutase să panseze rănilor cele

mai scârboase, dar apropierea leprosului negru îl făcu să-și piardă orice curaj. Când îl însoțea pe Jehan Maillard în leprozeria de sus, se oprea întotdeauna la o depărtare respectabilă de vârful muntelui. Medicul urca singur. Chiar el trebuia să recurgă la conștiința lui profesională și la înțreaga lui filozofie pentru a se hotărî să-l înfrunte pe abisinian.

Intrucît talanga se auzea foarte aproape, el încercă să glumească, cu o voce nu prea sigură.

— Și iată-l pe Satana ce locuiește vârful conului. Domnul Dante l-a pus acolo și nimic nu mai lipsește propriului nostru infern.

Starețul tremura și simțea cum i se moaie picioarele. Nu putu articula nici un cuvînt. Silueta spaimei se ivi după cotul unei poteci, coborînd către ei. Atunci, străinul, care ridicase capul, ieși parcă din starea lui de prostrație. Se sculă. Se clătina pe picioare, dar o voință pătimasă părea să-i biruie și de data asta oboseala. Negrul se opri la oarecare depărtare de el, mirat că nu-l vede luînd-o la fugă. Îmbrăcase uniforma completă a leprei: veșmînt cenușiu, o inimă roșie vizibilă pe piept. Un vâl negru îi ascundea obrazul.

Străinul deschise brațele și făcu un pas către el. Starețul avu o tresărire instinctivă și nu se putu opri să strige :

— Nu, nu, frate ! nu pe el, nu pe el ; nu pe ăsta ! Dumnezeu nu cere, Dumnezeu nu poate pretinde așa ceva !

Fratele Rose, în pofida venerației sale evidente pentru sfînt, nu putea suporta acest spectacol. Se întinse pe jos, cu capul între mîini.

— Oare nu toți oamenii sînt frați ? șopti sfîntul.

— Lasă-l în pace, starețe, murmură Jehan Maillard. La urma urmei, martor sînt că omul acesta e mai puțin atins decît mulți alții.

— Dar e negru ! gemu Thomas d'Orfeuilles cu jale adîncă în glas.

Străinul mai înaintează cu un pas. Starețul făcu un gest de deznădejde. În clipa ceea, ca pentru a spori și mai mult zăpăceala lui, o bruscă rafală de vînt aduse înapoi duhoarea ceea. Deodată, întreaga zonă de sus fu îmbibată cu miasme fetide care înlocuiau într-o clipă putoarea permanentă a leprei, fără a se amesteca cu ea. Starețul și medicul rămaseră încremeniți de scîrbă. Străinul parcă nici nu o luă în seamă și continuă să înainteze spre leprosul negru.

Acesta simțise însă duhoarea cea grea, care produse asupra lui un efect ciudat. Cu o mișcare nemaipomenit de rapidă, așa cum o pasăre își lungește deodată gîtul, își răsuci brusc obrazul voalat în direcția cîmpiei și rămase așa, nemișcat, timp de cîteva secunde, ca și cum ar fi văzut vreun semn supranatural la orizont. Străinul, apropiindu-se cu brațele deschise, negrul își îndreptă capul cu același gest mecanic și ajunsese cu fața la el. Starețul își pierdu cu desăvîrșire controlul nervilor.

— Opriți-l ! exclamă el. În numele cerului ! Vă spun că Dumnezeu nu poate să vrea așa ceva. E aici ceva necurat. Duhoarea asta...

— Duhoarea asta, murmură Jehan Maillard... Altădată, în Italia, pare-mi-se...

Medicul părea nedumerit. Zbîrciturile de pe fruntea-i grotescă se adînciseră și mai mult în urma efortului pe care-l făcea pentru a-și perinda foarte vechi amintiri pe dinaintea ochilor.

Se opri, pe cînd cei doi călugări își făceau cu frenezie cruce. Străinul ajunsese chiar lîngă leprosul negru. Manifestarea sa de dragoste și de milostenie luă forma unui asalt. Cu un gest violent, smulse vâlul negrului, a cărui față goală apăru în fața oamenilor din leprozerie : o față buhăită, enormă, descompusă, dar mai ales neagră, neagră ca chipul unui demon, împetrită doar cu petele livide ale leprei. Sfîntul strînse această oroare în brațele sale și își lipi buzele de obrazul lui.

Îmbrățișarea fu de scurtă durată. Deznodămîntul, prin desfășurarea lui năprasnică și neașteptată, îi zăpăci de-a binelea pe cei din jur.

Negrul apucă mai întîi cu amîndouă mîinile capul sfîntului și-l îndepărtă de el, imobilizîndu-l la cîteva degete de propria-i față care, în ciuda aspectului ei bestial, exprima acum un sentiment uman : spaima. Rămase așa o bucată de vreme, privindu-l cu atenție, apoi, fără a-i da drumul, se întoarse spre cîmpie, cu una din mișcările lui sacadate de o iuteală extraordinară, care sugerau în chip irezistibil reflexul unei fiare care simte o primejdie. Îi zvîcniră nările, ca și cum ar fi vrut să-și umple plămîinii cu ultimele dîre de duhoare pe care sfîrșitul rafalei le mai lăsa în urma ei pe povîrnișuri. Tot timpul cît rămase așa, cu gîtul într-o parte, expresia lui speriată căpătă o deosebită intensitate, astfel încît groaza și disperarea se puteau citi pe chipul și în ochii lui cînd,

tot ca un automat, își întoarse din nou privirea asupra sfîntului.

Gura lui, încadrată de buhăituri hidoase de carne, se deschise atunci. Țîșni din ea un urlet care făcu să vibreze Muntele-Bolnavilor și care-i încremeni de spaimă pe toți leproșii din leprozeria de sus. Totodată, cu o violență pe care numai o spaimă de moarte o poate da, îl împinse departe de el pe sfînt, ce se împiedecă înainte de a se prăvăli cu cîtiva pași mai încolo pe pămînt, unde rămase nemișcat, ca o jucărie stricată.

Leprosul negru se întoarse către Jehan Maillard și, între două urlete, rosti cîteva cuvinte în limbajul lui barbar. Apoi se întoarse cu spatele și o luă la fugă, în timp ce talanga legată de cingătoarea lui acompania ca un dangăt funebru blestemele pe care le înălța către cer.

3

Disparația negrului îl mai liniști parcă puțin pe Thomas d'Orfeuilles. Își făcu o ultimă oară semnul crucii și-l întrebă pe tovarășul lui :

— Ce a spus ?

Jehan Maillard nu răspunse imediat. Se făcuse palid. Obrajii i se scofilciseră și mai mult. I se părea că frînturile de amintiri care-l zgîndăriseră adineauri începeau să se închege într-un tot coerent, a căror semnificație era cît pe ce s-o descopere ;

dar chiar înainte de a înțelege, de a putea lămuri enigma, era înmărmurit de presimțirea grozăviei pe care o cuprindea iminenta sa descoperire. Această intuiție îl făcu să-și piardă obișnuitul său sînge-rece. Rosti în sfîrșit, cu o voce tremurătoare.

— A spus... la drept vorbind n-am înțeles decît un singur cuvînt : negru... Lasă-mă să mă gîndesc... Da, asta e : NEGRU... A vorbit despre ceva negru, de asta sînt sigur ; e cuvîntul pe care-l cunosc cel mai bine din limbajul lui. Mi l-a repetat adesea, bătîndu-se disperat cu pumnul în piept... Bineînțeles, făcea atunci aluzie la propria-i culoare.. Dar acum nu e vorba de așa ceva.

Reflecțiile lui fură curmate de un nou val de vînt puturos. Își schimbă imediat atitudinea, se îndreptă spre străin care rămăsese nemișcat și îi vorbi cu asprime.

— Tu, tu care vii de la oraș, din cîte ne-ai spus, trebuie să știi ce se petrece acolo. Ne-am gîndit mai întîi că e vorba de o sărbătoare, dar...

Scoase o exclamație văzînd fizionomia omului întins pe jos. Chipul sfîntului devenise cadaveric și părea să se descompună sub ochii lor.

— Dar, starețe omul ăsta își dă sufletul !

— O sărbătoare, da, într-adevăr, o sărbătoare ! bolborosi sfîntul cu o schimonositură oribilă.

Încercă să se ridice, dar capu-i căzu cu toată greutatea înapoi. Închise ochii și nu mai mișcă. Jehan Maillard, uitînd de orice alte preocupări afară de cele privitoare la profesiunea lui, îngenunche lîngă el și își puse capul pe pieptul lui. La acest contact, sfîntul deschise din nou ochii și un rînjet straniu îi învioră o clipită fața ; într-un

ultim efort, deschise brațele și îl strînse cu o mișcare convulsivă pe medic, murmurînd :

— Fratele meu !

Jehan Maillard se smulse din brațele lui cu brutalitate. Chipul lui exprima aceeași spaimă ca și negrul și nările lui fremătară la fel. Deveni și mai palid.

— Mirosul de sfîntenie s-a risipit, starețe ! izbucni el. Nu mai rămîne decît putoarea, aceeași putoare care se ridică dinspre oraș... Ah, desigur, ăsta nu este, ăsta nu poate fi mirosul leprei !

În clipa aceea, sfîntul îi tăie vorba. Era pradă unui puternic acces de febră și energia aceasta morbidă se manifesta deodată printr-un șuvoi de cuvinte fără șir.

— O sărbătoare, spui ? Ah, și ce sărbătoare ! Cu o procesiune... procesiunea morților... căruța morților noaptea... Eu eram cel care conducea căruța ; nimeni altul nu se încumeta. Eu însumi azvîrleam pe morți în cimitir, o dată cu alți cîțiva care nu erau decît pe jumătate morți. Nici nu apucam bine să plec și lupii veneau să scormonească pămîntul. După mine, nimeni nu va mai îndrăzni să mîne căruța... Dar oare nu toți oamenii sînt frați ?

Urla. Sonoritatea neașteptată a vocii lui umplea muntele. Pentru prima oară deschidea gura mare, mare de tot, desfăcîndu-și parcă într-adins fălcile, ca și cum misiunea lui fiind împlinită, nu mai avea nici un motiv să se forțeze. Limba lui, limba lui pe care izbutise s-o ascundă din ajun, apărea acum umflată ca un burduf, și neagră, de un negru al-

băstriu, cu cerul gurii de aceeași culoare, din care se împrăștia un torent de miasme.

— Dragă vraciule, frumosul meu vraci, te recunosc. Când boala m-a lovit, tu ai fost acela care s-a apropiat... o, la zece pași depărtare, la zece pași numai, acoperit cu o mască grotescă și îmbibat cu miros de tămâie. Tu ești acela care a poruncit să fie bătută în cuie poarta mea... dar ai uitat o fereastră, și ai mai uitat și câteva din parfumurile tale... Tu ești acela care a interzis oricărei ființe să se apropie de casa mea. Tu ești acela care ai însemnat-o cu o cruce albă și care ai scris pe perete : „Dumnezeule, îndură-te de noi“.

— Dumnezeuule, îndură-te de noi ! repetă în șoaptă, ca un ecou, Jehan Maillard, care părea ca lovit de trăsnet.

— Nimănui nu i-a fost milă de mine ; eu însă nu m-am temut să mă apropii de leproși. Lepra nu poate nimic împotriva mea... Am sărutat mii de leproși... și pe tine, frumosul meu vraci lepros... Lepra ucide încet, spui tu ?... Ha, ha ! Nu sînt eu însumi un foarte bun vraci ; cel mai bun dintre vraci ?

— Starețe, urlă Jehan Maillard, care se trezise din toropeală, starețe ! Sfîntul dumitale... Sfîntul nostru !...

Cu o pornire furioasă, se repezi la omul acela care căzuse pe spate, leșinat. Cu câteva gesturi violente, pline de mînie, suflecă pînă la gît veșmîntul lung cafeniu și smulse toate celelalte haine pe care le purta. Starețul îl văzu atunci cum se clatină pe picioare și face un pas înapoi în fața ultimei grozăvenii pe care o scosese la iveală :

Tumori înfiorătoare, pete scîrnave de un negru hidos presărau vintrea sfîntului. Aceleași stigmatе lugubre se puteau vedea subsuoară și invadau restul corpului. Petele lărgindu-se și împreunîndu-se, începeau să acopere trupul ca într-un giulgiu mortuar.

Medicul scoase o imprecăție necuviincioasă. În tregu-i trup tremura ca turbat de mînie. Întinse degetul spre semnele fatale și răcni, întorcîndu-se către prietenul lui :

— Flagelul de o sută de ori mai molipsitor, de o mie de ori mai cumplit decît lepra, starețe ! Molima care ucide în cinci zile : ciuma ! CIUMA NEAGRĂ !¹

¹ *Ciuma neagră*. Așa a fost numită epidemia de ciumă care a bîntuit în Europa și în Asia între anii 1346 și 1353 și care a secerat aproape 50.000.000 de oameni. În Franța, mortalitatea a atins proporții catastrofale, populația reducîndu-se cu o treime (n. t.).

C u p r i n s

PLANETA MAIMUȚELOR	5
O NOAPTE FARA DE SFIRȘIT	221
ROBOTUL DESAVIRȘIT	273
OMUL CARE RIDICA ACELE CU GAMALIE	297
POVESTEA SCRITORAȘULUI CELUI BUN	313
SFINTUL ENIGMATIC	323

TIPARUL EXECUTAT LA
ÎNTRERINDAREA POLIGRAFICĂ „13 DECEMBRIE 1918”

Coli de tipar 12,25 comanda nr. 1474

547
2722/2

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

